50 Yıllık yapıtımız

Levent Şahverdi Arşivi

50 Yıllık Yaşantımız

1923
1933

Cilt - 1

Milliyet YAYINLARI

Levent Şahverdi Arşivi

★ Onar yıllık dönemleri kapsayan beş cilt halinde MİLLİYET YAYINLARI tarafından, MİLLİYET Gazetesi ile birlikte bir kurula hazırlatılmıştır. Kurul'un ve her cilde katkısı bulunanların ayrıntılı listesi o cildin sonunda verilmiştir.

★ İÇİNDEKİLER kısmı her cildin sonundadır.

Sayfa düzeni: Milliyet Grafik Servisi

Baskı: Milliyet Ofset Tesisleri 1975..

★ Onar yıllık dönemleri kapsayan beş cilt halinde MİLLİYET YAYINLARI tarafından, MİLLİYET Gazetesi ile birlikte bir kurula hazırlatılmıştır. Kurul'un ve her cilde katkısı bulunanların ayrıntılı listesi o cildin sonunda verilmiştir.

★ İÇİNDEKİLER kısmı her cildin sonundadır.

Sayfa düzeni: Milliyet Grafik Servisi

Baskı: Milliyet Ofset Tesisleri 1975..

Başlarken...

GEÇMİŞ Zaman"ı hayal etmek belki boş bir uğraşı... Kaybolmuş, yitirilmiş zamanı aramak belki romantik bir hayal... Ama geçmiş zamanları, ulusumuzun geçmiş günlerdeki yaşantısını bütün ayrıntıları ile anmak, saptamak ve bizim bu ciltlerde yapmaya çalıştığımız gibi, fotoğraflar, görüntüler, izlenimler halinde toplayıp, yeni kuşaklara bırakmak zorunlu bir görev. İşte MİLLİYET, *Yirmibeşinci yılında, okurlarına ve daha önemlisi okurlarından doğacak yeni kuşaklara karşı böyle bir görevi yapmanın mutluluğu içindedir.*

AMACIMIZ sadece bir "Nostalji", bir "Geçmiş zamanların özlemi" albümü hazırlamak değildir. Çok uzun yıllar ve daha nice nice kuşaklarca kitaplıklarda saklanacağını umduğumuz bu eserde, milletimizin ve devletimizin, olaylarla dolu en önemli bir döneminin yaşantısını saptamakla, elli küsur yılda nereden nereye gelinmiş olduğunu özellikle genç kuşaklara anlatabileceğimizi umuyoruz. İnanıyoruz ki, bu genç kuşaklarımızın bundan sonraki uğraşı ve çabalarını, ideallerini bir perspektif içine koyacaktır. Bundan başka ulusal değerler ve anılar mirasının böyle tarihi görüntüler ve izlenimler halinde toplanması geleceğe de ışık tutacaktır. Bir yerde, ailelerin ve kişilerin hatıra fotoğraf albümleri gibi milletlerin anılar albümleri de geleneklerini ve ulusal bağlarını sürdüren şeylerdir.

ELLİ YILLIK YAŞANTIMIZ", Türk ulusunun, hepimizin hatıra fotoğraf albümüdür... Evlerimizin en mutena köşelerinde saklanacak, sık sık bakılarak hem geçmişin özlenimini bize tattıracak, geçmişle bağlarımızı yaşatacak hem de, devamlı olarak, nereden nereye gelmiş olduğumuzu hatırlatarak, bize mutlu yarınlar için kuvvet verecek ulusal bir fotoğraf albümü...

CUMHURİYETİN BİRİNCİ GÜNÜNDE BİR TÜRK GAZETE

اقدام

حکومت سیاسی غیر حزبی ، سیاسی ، علمی اقتصادی جریدہ خریصیدر .
حق تاسیس : استانبول باب عالی پاشمسجد ۱ اقدام ۱ پرودی ـ مالکہ خصوصہ
تلفون تحریری : استانبول ، ۱۷۹۷ ـ تحریرات ادبی : استانبول ، اقدام
نسخہ‌سی ۳ غروشدر

امتیاز نشر و طبع محفوظ در صورت اقتباس
عنوان اول ـ درجہ حق تجویز جلد آنکہ جلد اقتباس تجاوز ایتمیہ . مدیر امتیاز غیری نشر ایدر .
اجرائیات اتی : تورکیا تجویز سنہ‌سی ۱۱۰۰ ، آلتی آیلغی ۶۰۰ ، درت آیلغی ۳۲۵ غروشدر
خارجہ تجویز سنہ‌سی ۱۷۰۰ ، آلتی آیلغی ۹۰۰ ، درت آیلغی ۵۰۰
نسخہ‌سی ۳ غروشدر

نومرو ۹۵۴۶ | ۱۹ ربیع الاول ۱۳۴۲ | ۹ سال ۹ | ۳۰ تشرین اول ۱۳۲۷ / ۱۹۲۳ | ۳۱ نجی سنہ

حاکمیت ملیہ و جمہوریت ـ جمہوریتلک انواعی

حاکمیت ملیہ سیاسی ، فنی ایدوب ، جمیع پرنسیپ ، رژیم عائلہ حکم جمہور دائمدر ، تعاقبلی ، تعاملاتی ، تصمیماتی وجدانیلری ، کندی وریاک حاضر چیقماغی لازمکہ تیقن ایتمسیدر ، مثلا سوئیچرہ ، برج دار الحکومتک برخصوصیتک اهل وبیطرفیسی ، سکونی طاغلی علی دائمدر . برلاچ سنہ‌دن بری انگلیز جمہوریت دیہ قائمدی ! اورلرنڈہ ، رئیس جمہوری دار الحکومتدہ سوزلرینی یازمغی انگلیزی حقوق و معاملہ‌لری درجہ ایتمکدہ ، پیاده‌کز سن پیاده‌کز ایرلندہ حقوق و معاملہ‌لری درجہ ایتمکدہ ، دار الفنون ترجمہ پروسوز سوزلرینی یازمغی ، آخرین آپاچی ، عائلہ‌کہ دائمدہ ، انگلیزجہ‌نمدہ بو کی معلملر اورلرنڈہ پیاده‌لری هیچ کسندن اول دار الفنون مدرسلری ایرلر آپاچیلری علیہ‌سندہ تلمیذلرینی سوزلرلر ، انگلیز جمہوریتی ، حکومتی تورک ایدوب ، فیا دار الفنونده یوقاری دائر بلغ آثار آپاچیلی مدرسلری موجود دیکی ، چونکہ دار الفنون تدریجی حریت انگلیزہ عائد دیکی قرائی ایدیوب ، بو ایکی استقلال عائلیسی معطل اولمہ‌دن اول ایچری دیمی "باسدیر" چونکہ دار الفنونک اولمز تخصیصاتک ویرلمہ‌سی اولمز ایدی . فیا دار الفنونده موجود بیکی و چوقی دار الفنون تدریجی حریت انگلیزہ عائد دیکی قرائی ایدیوب ، بو ایکی استقلال عائلیسی معطل اولمہ‌دن اول ایچری دیمی "باسدیر" چونکہ دار الفنونک اولمز تخصیصاتک ویرلمہ‌سی اولمز ایدی . فیا دار الفنونده یوقاری دائر بلغ آثار آپاچیلی مدرسلری

NİN İLK SAYFASI

1312 (1896) yılında kurulmuştur.
İslâm Ümmeti-Türk Milleti için faydalı eserlere sayfalarımız açıktır.
Abone Koşulları: Türkiye için yıllığı 1,100
Altı Aylığı 600, Üç aylığı 325 kuruştur.

İKDAM

İmtiyaz Sahibi ve Başyazarı : Ahmet Cevdet
İdare: İstanbul Babıali Caddesinde "İkdam Yurdu" Özel Daire
Telefon Numarası İstanbul 1797

Sayısı 3 kuruştur

Hergün sabahları yayınları, siyasi ilmi iktisadi Türk gazetesi

31. yıl | 1339 1923 30 Ekim * Salı * | No : 9546

Yeni Türkiye Devletinin Hükûmet Şekli Cumhûriyettir

Meclis dün oybirliği ile devlet şeklimizi Cumhuriyet olarak kabûl etmiş ve alkışlar arasında Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı Birinci Cumhurbaşkanı seçmiştir. Cumhuriyetin ilânı Ankara'da 101 pare top atılarak kutlanmıştır.

Gazi Paşa'nın Nutku

Ankara 29 - Gazi Paşa Cumhurbaşkanlığına seçilmesinden sonra aşağıdaki nutku söyledi:

"**Muhterem Arkadaşlar, Mühim ve cihan ölçüsün[de] fevkalade hadiseler karşısında muhterem milletimizin gerçek uyanışına değerli bir vesika olan Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun (Anayasa)" bazı maddelerine açıklık kazandırmak için özel bir komisyon tarafından Yüce Heyetinize teklif edilen kanun projesinin kabul edilmesi münasebetile yeni Türkiye Devletinin zaten cihanca bilinmesi lâzım gelen mahiyeti, milletlerarası mevkii unvaniyle yadedildi. Bunun tabii neticesi olmak üzere bugüne kadar doğrudan doğruya Meclisiniz Reisliğinde bulundurduğunuz arkadaşınıza görevlendirdiğiniz vazifeyi, Cumhurbaşkanı unvaniyle gene o arkadaşınıza tevcih buyurdunuz. (İstağfurullah, hakkınızdır, sesler...)**

Bu münasebetle şimdiye kadar birçok kerreler meydanda göstermiş olduğum sevgi, samimiyet ve güveni bir defa daha göstermekle yüksek kadirbilirliğimi ispat etmiş oluyorsunuz. Bundan dolayı Yüce Heyetinize ruhumun bütün samimiyetiyle teşekkürlerimi sunarım. (İstağfurullah, Allah muvaffak etsin, sesleri)

Devamı arka sayfada

Cumhurbaşkanlığına seçilmesinden sonra Gazi Paşa bir nutuk söylemiş ve özellikle: "**Milletimiz sahib bulunduğu vasıfları ve yeteneklerini hükûmetinin yeni adı ile medeniyet dünyasına daha kolaylıkla tanıtmaya muvaffak olacaktır**" demiştir.

İsmet Paşa muhakkak Başvekil olacak ve bu gün yeni Kabine üyeleri Gazi Cumhurbaşkanı tarafından Meclisin tasvibine sunulacaktır.

Cumhuriyetin kabûl edilmesinden sonra, bütün Meclis üyeleri ayağa kalkmış, ve üç defa "**Yaşasın Cumhuriyet**" diye haykırmışlardır.

Cumhurbaşkanı seçiminde oyların sıralanması sonunda seçime katılan 158 mebusun oybirliği ile Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya oy verdikleri anlaşılmış ve Gazi şiddetle alkışlanmıştır.

فرقه هیئت ادارهٔ بیننی قبول ایتدی :

آنقره ۲۹ [غایر خصوصیدن] — وکون علی الصباح فرقه اجتماع ایتدی . فرقه هیئت ادارهسنك هیئت وکیله ریاسته وحدانیاً بکه وکالتنه علی فؤاد ، ارکان حربیهٔ عمومیه ریاستنه فوزی پاشاری ، خارجیه وکالتنه حدادن ، داخلیه وکالتنه ثابت ، نافعه وکالتنه هادی بکلری تامنیه گوستردی لیستهسی قبول ایتمدی . واجتماعدن اوزون مناقشاتدن صوکره ریاست وکالتك بکلر قبولی بر حکومت تشکیل ایتمده یالنکده بولونمیور . وجب یك (کوتاهیه) رخصتله پاشانك یالنکلندن صوکره غازی پاشانك فرقه رئیسی اولق حقنده نقطهٔ نظرینك اوگرنیلمسی طلب وموضوعدهکی تقریر قبول ایدلدی واوگلدن صوکره تکرار اجتماع ایتمسی قرار ایتدی .

غازی پاشا جمهوریت ریاستی تکلیف ایتمدی :

آنقره ۲۹ [غایر خصوصیدن] — بعدازوال ساعت اونبشده فرقه تکرار اجتماع ایتدی . غازی مصطفی کمال پاشا بر تقریر وردی و مختصر طرفندن حاضرلانان تشکیلات اساسیه تعدیلاتندن بحث ماده‌لرك هرانکه برشکیله حل اولونه شدهدن قبولی تکلیف ایتدی . وعاده‌تا میانده باش وکیل جمهور ریاستك انتخاب ایدیلمکی اساسی تشکیل ایدیور .

مجلس اجتماعده جریانات ایتمه منا کرمات وقوعلمدی :

آنقره ۲۹ [غایر خصوصیدن] — مجلس ساعت اونبشده عصمت بکك ریاستنده اجتماع ایتدی . قانون اساسی الجنهنك تشکیلات اساسیه تعدیلاتی حقندهکی تکلیفی وزارتجه وعدولی مذاکره‌سنه انتظار ایتدی . اولا الجنهنك اساسیه موجه مضبطه‌سی اوقوندی .

قانون اساسی الجنهنك اسباب موجبه مضبطه‌سی

« مقدری رفاهیت وسعادته ایصال واستقلال تامه مظهرلرینی جامعهٔ خدایسندانه حاکمیت ملیه اساسی صورت عطیه‌ده قبول ایتمش ویالکز بوکافی کلمدی . چونکه ملت تجربه‌سنه تعظیم موفقیات تأمین ایتمدیکی آشکاردر . حاکمیتك بلا قید وشرط ملته عائدیتی واداره اصولنك مقدرات ملی بالذات وعامل اداره اولمق اساسنه مستند وقانعی ذاتاً جمهوریت دیمك اولدیغندن سلطنت قرونیهٔ قطعیاً دفع اولدقدن صوکره تشکیلات اساسیه قانونیهٔ مادهٔ اساسیه‌سنك بر شکل حکومتی جمهوریت اولمق مقتضیه تشکیلات اساسیه قانونیهٔ مادهٔ اساسیه‌سنك بر شکل توضیح اساسیسی حقوقاً ومصلحتاً مناسب کورلمکدهدر . بر جمهوریت تأسیس قادمدن صکره جمهوریتك اصل اولدیغی بر ریاست مقامنك احداثی طبیعیدر . چونکه باشنده حکومتی تشکیل ایدهجك اولان باش وکیلك رئیس جمهور طرفندن تعیینی مسئولیتك تأیین نقطهٔ نظرندن امور ضروریه‌دندر . بناءً علیه الیوم موجود اولان شکل دولت تثبیت ایتمك اوزره تشکیلات اساسیه قانونیهٔ صوکه مائك ۱ ، ۲ ، ۳ ، ۴ و ۹ نجی مادهلری تعدیل وتوضیح ودولتك دین دین اسلام ولسانی تورك اولدیغنه دائر بر مادهٔ مخصوصه تدوین ایتمکدهدر . مواد مذکوره‌یی قانونیت اکتساب ایتمك اوزره هیئت جلیله‌یه عرض وتکلیف ودرحال مستعجلاً مذاکره‌سنی استرحام ایدرز . »

صوکره انجمن نامه یونس نادی بك موضوعی مذاکره‌سندن بری کچن وقایی خلاصه ایتدی وبرنجی عنصك تشکیلات اساسیه قانونی تدوین وتلفیق ایتدیکنی ، ایکنجی عنصك وقانون تعدیل وتوضیحی شرفنه مظهر اولدیغنی بیان ایدرك تکلیف ایدیلن تعدیلاتی ایضاح و یاپانلرك تشکیلات اساسیه‌نك روحی توضیحندن عبارت اولدیغی علاوه ایتدی .

متعاقباً واصف بك (ازمیر) قارا کوزلردن وحالا سرای اطرافنده طویلالان بر زمره‌نك موجود اولدیغندن ، ملتك آرتق برسلطان ایله بدبختلندن وقانون اساسی الجنهنك قرارینك صیب بولوندیغندن وتورك ملتك هیچ بر شخصك ، هیچ بر تاجدارك اسیری اولاماجغندن وآجق کندی کندیسنك افندیسی اولدیغندن بحث برنطق ایراد ایتدی وآنجق‌لادی . واصف بك نطقه « تورکیانك اداره‌سی جمهوریتدر . برملتك خادمنده اعلی بسترلر ، تاجدار کبیرلر محکوم‌در » دیه نهایت وردی .

بعده خواجه اوب صبری افندی جمهوریتك ایلنده ادارهٔ کلام و درحال جمهوریتك قبول ورمز بر یازه طوب آتمق وریاست جمهور انتخاب ایدیلنی تکلیف ایتدی .

خواجه رامیز افندی (آطالیه) ده جمهوریت ایلنده ادارهٔ کلام ایلدی .

مظهر بك (آیدین) ، رضا بك (استانبول) ك مذاکره‌لرك کفایته دائر ورودکلری تقریر قبول ایتدی .

İsmet Paşa muhakkak Başvekil olacak ve bu gün yeni Kabine üyeleri Gazi Cumhurbaşkanı tarafından Meclisin tasvibine sunulacaktır.

Cumhuriyetin kabûl edilmesinden sonra, bütün Meclis üyeleri ayağa kalkmış, ve üç defa "**Yaşasın Cumhuriyet**" diye haykırmışlardır.

Cumhurbaşkanı seçiminde oyların sıralanması sonunda seçime katılan 158 mebusun oybirliği ile Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya oy verdikleri anlaşılmış ve Gazi şiddetle alkışlanmıştır.

Hakimiyeti Milliye ve Cumhuriyetin Çeşitleri

"Hâkimiyeti Milliye" (ulusal egemenlik) meselesi, sarfınım hiçbir yerde bizim memleket kadar bilinmez değildir. Ne "İttihadı" ne "İtilâf"ı ne Sultan Vahideddin'i, ne de şimdiki devlet adamları, bu meseleyi gerektiği gibi anlayamadılar. Her zaman söylerim ya, bizim üniversitesinin bu hususdaki ihmali, umursamazlığı ve susması bağışlanamaz.

Birkaç haftadanberi memleketimiz cumhuriyet diye kalktı, oturdu; Cumhurbaşkanının görevlerine dair sözler söylendi. Memleketimizi en ileri memleketlere bile ters gösterecek tertiplerden, haklardan ve yetkilerden sözedildi de, üniversitemiz hiçbir söz söylemedi, ağzını açmadı. Halbuki adettir, medenî ülkelerde, bu gibi meseleler ortaya çıktı mı herkesten önce üniversite profesörleri ileri atılarak, ilim adına konuşurlar, kamuoyunu, hükûmeti aydınlatırlar. Acaba üniversitemizde bu konulara dair yetkili olarak ağız açacak profesör mü yok, yoksa üniversitemiz kendisini fikir özgürlüğüne sahip değil mi sanıyor.

Bu iki ihtimalden hangisi gerçek olursa olsun, bizim için esef vericidir. Böyle bir üniversiteye o derece tahsisatın verilmesini doğru bulamayız. Üniversite, ya aydınlatma görevini yerine getirsin, yahut kapılarını kapatsın!

. . . . . .

Bugün Avrupa, Amerika ve Asya'daki ileri ve medenî devletlerin hepsi, cumhuriyet usulü ile idare edilir. Cumhuriyet olmayanı hiç yoktur. Evet Fransa da cumhuriyettir, İngiltere de cumhuriyettir, Amerika Birleşik Devletleri de cumhuriyettir, Çin de

Devamı arka sayfada

معاش باشلادی

دون مالیه وکالتندن استانبول ولایتی دفتردارلغنه کلن بر تلغرافنامه‌ده تقرین اول ساعاتلرنده تام زمانندهکی معاشلرینك ویلدیرلمکده‌در ، دفتردارلق حوالهلری کلن دوائره معاش توزیعاتنه باشلامشدر .

شمدیه قدر مالیه ، عدیه وماعارف اجتماعیه ایتام وارامل وجوانبس حوالهلری کلمشدر . ایتام وارامل ، وسائرلرینك معاشاتنه جمعاً برنجی کانون باشلانه‌جقدر .

لیسه معلملرینه معاش

لیسه معلملرینك تحریر اول حوالهلری دون دفتردارلغنه ورود ایتمشدر .

مذکور معلملره یارن معاش توزیعاتنه باشلانه‌جقدر .

یکی ایران قاینه‌سی

حسن خانك استعفاسی اوزرینه رضاخان

باش وکیل اولدی

دون اوکلدن صوکرا شهریر ایران سفارتخانه‌سنه کلن بر تلغرافنامه‌ده حسن خانك مشیرالدولهنك تحت ریاستنده بولونان ایران قاینه‌سی استعفا ایتمش وشاه بکا قاینهی تشکیله حربیه ناظری رضا خانی مأمور ایتمشدر .

تلغرافنامه‌ده یکی اوزرینه رضا خانك قاینهی تشکیل ایتدیکی بیان ایدیلمکده‌در .

ایران سفارتخانه‌سندن وریلن معلومات نظراً رضا خان وکیلدر وانکلیزلره قارشی اجرای عداوت ایتمش مایه‌دار بر رئیسدر .

افسونجی بابا

حسین رحمی بکك غرابتلرندن (صاری) سلطن اوجیلی ویدیکی ، عمری کچدیکی کهریه شاشمکده کوزلرینه تحمل کتیرمه‌یرك ایکی‌ده پرده قلمی آلدیغی براقلرینه مجبور اولدیغی اعتراف ایدیور .

افسونجی بابا

طوب ، توفك ، دوما ، قارء ، آتش ، اولوم طوماریله دعاطری اشتهاسه کلن ذات‌لرك دعاطریی اکلادیروب یکدیکرینك اجرون صیتنا براقردی .

باشنده تعرك ایتمك باشلامشدر .

Gazi Paşa'nın Nutku

Efendiler, yüzyıllardan beri doğuda gadre ve zulme uğramış milletimiz, Türk milleti, gerçekte sahip bulunduğu üstün vasıflardan yoksun sayılmıyordu. Son yıllarda milletimizin fiilen gösterdiği kabiliyet, istidad ve idrak kendisi hakkında kötü niyet taşıyanların ne kadar gafil, ne derecede anlamadan ve dış görünüşe bakarak hüküm veren insanlar olduklarını pek güzel ispat etmiştir. Milletimiz sahip bulunduğu vasıfları ve yetenekleri hükûmetinin yeni adı ile, medeniyet dünyasına daha çok kolaylıkla tanıtmaya muvaffak olacaktır (inşaallah sesleri).

Arkadaşlar, bu yüce müesseseyi vücuda getiren, Türk milletinin son dört yıl içinde kazandığı zafer bundan sonra da, bir kaç kat olarak tecellilerini gösterecektir (inşaallah sesleri).

Acizleri, mazhar bulunduğum bu güvene tam manasiyle lâyık olmak için pek mühim gördüğüm bir noktadaki ihtiyacımı arzetmek zorundayım. O ihtiyaç yüksek heyetimizin şahsım hakkındaki teveccüh ve yardımlarınızın devamıdır. (Hiç şüphe yok, her zaman, sesleri) Ancak bu sayede ve Allahın inayetiyle bana verdiğiniz ve vereceğiniz görevleri yerine getirebileceğimi umarım (Allah muvaffak etsin, sesleri).

Her zaman, muhterem arkadaşlarımın ellerine çok samimi ve sıkı bir surette yapışarak, onların yardımlarına kendimi herzaman muhtaç görerek, çalışacağım.

Milletin teveccühünü her zaman istinat noktası sayarak hep birlikte ileri ye gideceğiz.

Türkiye Cumhuriyeti mes'ut, muvaffak ve muzaffer olacaktır."

(Şiddetli ve sürekli alkışlar).

Hakimiyeti Milliye ve Cumhuriyet'in Çeşitleri

cumhuriyettir ve bunların hepsi de millî hâkimiyet (ulusal egemenlik) esasına dayanır. Bizde bu egemenlik ne kadar mevcut ve kuvvetli ise, İngiltere'de de öyledir, Fransa'da da, İtalya'da da öyledir.

Yoksa bunu zihniniz kabul etmedi mi? Evet, siz İngiltere'de ve İtalya'da birer kral görüyorsunuz ve onun için bunlar cumhuriyet olamaz diyorsunuz. Evet, kral olduğu halde gene cumhuriyettirler, çünkü cumhuriyet yalnız seçimle olmaz; irsi bir hükûmet başkanı ile de cumhuriyet olur. Siz bir taraftan milletin, öte taraftan kralın haklarına ve yetkilerine bakınız.

. . . . . .

Gazi Paşa şu esasları teklif etmiştir:

Türkiye devletinin şekli cumhuriyet şeklidir. Türkiye Cumhuriyetinin dini İslâm dinidir. Resmi dil Türkçedir. Türkiye Cumhurbaşkanı, Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından ve üyeler arasından yalnız bir seçim dönemi için intihab olunur. Cumhurbaşkanının yeniden seçilmesi caizdir

Cumhurbaşkanı devletin başkanıdır. Bu sıfatla gerekli gördükçe Meclise, Bakanlar Kuruluna başkanlık eder.

Başbakan, cumhurbaşkanı tarafından seçilir, öteki bakanları başbakan seçer ve kabine cumhurbaşkanı tarafından Meclis'in tasvibine sunulur. Eğer bu sırada, Meclis toplantı halinde değilse sunma, Meclis'in toplanmasına kadar ertelenir.

Bu tekliflerden anlaşılıyor ki, Gazi Paşa cumhuriyet, başbakanlık ve kabine teşkilâtı hakkında en medenî devletlerde geçerli olan usulü benimsemiştir. Şimdi mesele, tabiiliğe döndü, dedikodulara son verildi. Bizce yalnız bir eksiklik vardır ki, o da Millet Meclisine karşı değiştirme kuvvetine sahip olan bir meclis bulunmayışıdır.

Bize kalsa, Millet Meclisindeki meb'us sayısını kısar ve ona karşı Ayan (Senato) gibi bir Meclis kurardık. İşte o vakit memleket her bakımdan düzenli bir idareye kavuşmuş olurdu.

Biz diyeceğiz ki, Gazi Paşa basında da bu düşüncenin ilk meyvesini almıştır. Tartışmalarımızın, konuşmalarımızın ne kadar faydalı olduğu son tekliflerle de meydana çıkmıştır. Bunlar son derece gereklidir. Doğru yol ancak bu suretle bulunabilir. Eğer Meclisimizde düzenli bir muhalif parti bulunsa idi, Paşa ve arkadaşları için bu durum daha yararlı olurdu. Yalnız aynı fikirde olanları dinlememeli, bazen karşı düşüncede olanlara da kulak vermeli ve başka fikirler taşıyanların ileri sürdükleri delil ve belgeleri de dikkate almalıdır.

Bununla beraber bizdeki şekiller epeyce mühim meseleleri tazammun ediyor (içeriyor). Düşünülecek noktalar çoktur ve önemlidir.

Ahmet Cevdet

29 ekim 1923 __ Gazi konuşuyor...

ZAFER HATIRASI - 1925'de satılan bu kartpostalda, İstiklâl Marşının iki mısraı (yukardaki madalyonlar içinde); başlıca zaferlerin tarihleri (ayın içindeki küçük madalyonlarda); başta Gazi olmak üzere başlıca komutanların fotoğrafları var. (Ayın içinde soldan sağa doğru): Eyüplü (deli) Halit Paşa, Mersinli Cemal Paşa, Nurettin Paşa, Kâzım (Özalp) Paşa, Ali İhsan (Sabis) Paşa, Kâzım Karabekir Paşa, İsmet (İnönü) Paşa, Fevzi (Çakmak) Paşa, Muhittin Paşa, Refet (Bele) Paşa, İzzettin Çalışlar Paşa, Cevat (Çobanlı) Paşa, Selâhattin Adil Paşa, Gazinin resmi altında: "Kurtardın Vatanı, Oh, Mustafa Kemal!" ibaresi, aşağıdaki iki madalyonun arasında da Mithat Cemal'in ünlü mısraları "Ölmez bu vatan, farz-ı muhal ölse de hattâ / Çekmez kürrenin sırtı bu tabutu cesimi" yazılıdır.

Çıktık açık alınla On yılda her savaştan

"Çıktık açık alınla on yılda her savaştan;
On yılda onbeş milyon genç, yarattık her yaştan;
Başta bütün dünyanın saydığı başkumandan!
Demirağlarla ördük Anayurdu dört baştan.

Türküz, Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi
Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde Türk ileri.

TÜRKİYE Cumhuriyetinin ilk on yılı 29 ekim 1933'te bütün yurtta heyecanla kutlanırken bütün Türk milleti âdeta tek sesle böyle haykırıyordu. 1922 eylülünde Türk ordularının bütün cephelerdeki zaferinden sonra Türkiye için yeni bir dönem başlamış, muzaffer Başkomutan Gazi Mustafa Kemal, uzun harp yıllarının, işgâl yıllarının bıraktığı kalıntılar üzerinde yeni bir ulus, yeni bir devlet, yeni bir memleket yaratmanın çalışmalarına âdeta soluk almadan başlamıştı..

1923 yılı başlarken ulus gerçekten yorgun, ülke harap- ... Millî Misak hudutları içinde aşağı yukarı oniki milyon kişilik bir nüfus kalmıştı. Cephelerde ve cephe gerisinde savaş birkaç kuşağı kırıp geçirmişti. Düşman işgâlinden kurtulan Batı Anadolu yangın yeri halinde idi. Ekonomik hayat felce uğramıştı, en ilkel metodlarla yapılan tarım - birkaç kumaş fabrikasından ibaret endüstri - memleketin en gerekli ihtiyaçlarını karşılayabilmekten uzaktı. Yeni bir hamle için ne teknik ne de yönetici kadrosu vardı. Örneğin, bir demiryolu mühendisi aranınca ortaya güçlükle tek bir kişi çıkabilmişti. O günleri anımsayan birisinin dediği gibi "Çiçek bile Avrupa'dan ithâl ediliyordu...." Aslında kimsenin kimseye çiçek verecek hâli bile yoktu o günlerde!...

***NUMARALAR DEĞİŞİYOR** - Harf Devrimi ile birlikte sokak isimleri ve ev numaraları da değişiyor, Arap harf ve sayılarının yerini yeni sayılar ve yazıları her yerde alıyordu.*

İşte, Türk Mucizesi, Gazi Mustafa Kemal Mucizesi. Cumhuriyet'in bu ilk on yıllık döneminin, 1923 - 1933 döneminin, öyküsü idi. "Gazi Paşa" "Büyük Türk Milleti" diye başlayıp "Ne Mutlu Türküm Diyene" sloganı ile bitirdiği ünlü Onuncu Yıl Nutkunda: "Az zamanda çok ve büyük işler yaptık" diyordu. Ama yapılanları asla yeterli görmüyor daha yapılacak olanların direktifini ve parolasını veriyordu.

Aslında ilk on yılda fiilen başarılanlar kadar, belki daha da fazla, harplerden yorgun çıkmış bir millete yepyeni bir ruh ve dinamizm aşılanması önemli idi. Gazi Mustafa Kemal, yorgun milletine "Türk, öğün, güven, çalış" diye direktif vermişti. On yılda da gerçekten bu olmuştu. Onuncu yıl marşının güftesini yazanlar, Faruk Nafiz Çamlıbel ve Behçet Kemal Çağlar bu sözlerde "edebiyat" yapmıyorlar, bütün bir milletin duygularına tercüman oluyorlardı. O bayramda, çocuk, genç, orta yaşlı, ihtiyar, bütün Türkler "Çıktık açık alınla..." diye bağırırlarken başarılanların haklı gururunu duyuyorlar, gelecek için duydukları güveni de dile getiriyorlardı. 1923-1933 döneminin ruhu işte bu ruhtu. Gazi Mustafa Kemal, temel devrimlerinin başında milletine asıl bu gurur ve güveni aşılamayı başarmıştı. Ve nutkunun sonunda, sesi heyecandan titreyerek "Ne Mutlu Türküm Diyene" sloganını haykırırken, sadece resmî geçitin yapıldığı Ankara Stadyumunda biriken binlerce kişiden değil, bütün memleketten bunun yankısı geliyordu.

CUMHURİYET VE DEVRİMLER

İşte 1923 - 1933 dönemi belki de Türk tarihinin en çok olaylarla, yapılagelen ve müspet işlerle, devrimleri kovalayan devrimlerle geçen dönemi idi. Lozan Barış Andlaşması'nın imzalanması ile savaş durumu fiilen sona ermişti, 1923'ün başında. Ama dönemin asıl damgası "Cumhuriyet"in ilânı ile vurulmuştu.

Bundan sonra devrimler birbirini izlemiş, Hilâfet kaldırılmış, Medenî Kanun kabul edilmiş, tozlu, sıtmalı bir Anadolu kasabasının bulunduğu yerde modern Başkent Ankara yükselmeye başlamıştı... Ulusal bir heyecana, bir cezbeye kapılmış millet, gerçekten dramatik günler yaşıyordu. Her anlamda Gazi Mustafa Kemalli günlerdi bunlar... Önder sık sık yaptığı yurt seyahatleri ile, en beklenmedik anlarda, milletinin arasına katılarak, millî heyecanı, devrimleri anlatıyor, yerleştiriyordu... Şapka ve kıyafet devrimi, kadının toplumda eşit yerini alması, eski harflerin yerine yeni harflerin geçişi Türkiye'nin görünümünü akıl almaz şekilde değiştiriyordu. Bu ciltte eski fotoğraflarda göreceğiniz gibi, Türkiye her yıl, bir yıl öncekinden çok değişik bir şekle bürünüyordu..Hızlı ve toplumsal değişikliklerin oluştuğu yıllardı bunlar..Bir hafta içinde bütün gazeteler eski harflerden,yeni harflere dönmüşlerdi. 1926'daki Ankara ile 1928'deki Ankara arasındaki fark büyüktü..

Bunlar; dünyayı saran büyük ekonomik bunalımın Türkiye'deki etkilerini, hayat pahalılığını, yoklukları, süratle bastırılan gericilik olaylarını, Şeyh Sait İsyanını, Menemen Ayaklanmasını, Mustafa Kemal'e suikast teşebbüsünü gölgede bırakıyor ve Türkiye'nin o düzendeki dinamizmine, heyecanına gölge düşmüyordu!. Yeni Türk nesli bütün dış ve iç tehlikelere karşı kendilerini güçlü hissediyorlardı... Çünkü başlarında **Mustafa Kemal** vardı...

DEĞİŞEN KENTLER - Başkent Ankara hiç yoktan varediliyor: Yukarıda 1927'de Atatürk Anıtı dikildikten sonra şehrin merkezi haline gelen ULUS Meydanından İstasyona bakış. (Solda Ankara Palas, sağda eski ve yeni TBMM binaları görülüyor) İstanbul'un onarılmasına Taksim Meydanının düzenlenmesinden başlanıyor. Aşağıda İtalyan heykeltraş Canonica'nın yaptığı abide tamamlanırken etrafı da onarılıyor (1929)

Oysa dünya, harp sonrasını hemen kovalayan iyimser günlerden, bunalımlı günlere girmişti. Amerika'da ve Avrupa'da ekonomik kriz iş hayatını kasıp kavuruyor, genel grevler, ülkelerin yaşantısını felce uğratıyor, başta Almanya'da Weimar demokrasisinin yenilgisi, milletleri aşırı diktatörlük formüllerinde kurtuluş aramaya yöneltiyordu. Rusya'da, Sovyet diktatörlüğü, dünyayı da tehdit edebilecek şekilde yerleşirken, önce İtalya'da sonra Almanya'da demokrasinin sayı hesabı ile yenilgiye uğraması sonucu, Faşist ve Nazi rejimleri iktidara geçmekte idiler!.

Versay Andlaşmasının sakat temelleri ve silâhsızlanma hayalleri, Milletler Cemiyeti denemeleri boşa çıkmıştı. Bu durumda dünva veniden bir silâhlanma yarışının içine gırmış, Ikinci Dünya Savaşının tohumları atılmaya başlamıştı!.

İngiltere Imparatorluğunun çökme çatırtıları işitiliyordu. Ünlü "Fransız İhtişamı" ardı arkası gelmeyen hükûmet bunalımları içinde erimeye başlamıştı. Böylece üçüncü Fransız Cumhuriyeti'nin tabutuna çivilerin çakılmasına girişilmişti..

Doğal kaynaklarının, insan kaynaklarının ve endüstrisinin gücünü Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda hissettiren Amerika Birleşik Devletleri, savaştan sonra kendi başına kalma perdesinin arkasına çekilmişti. Büyük potansiyeline rağmen, vasatın altında cumhurbaşkanları idaresinde, kendi ekonomik ve sosyal bunalımlarının derdine düşmüştü. Ancak 1933 mart'ında Roosevelt'in Cumhurbaşkanlığına geçmesi ile o dev silkinmeye başlamıştı. Amerika'yı o dönemde, Avrupa'nın sorunlarından ziyade; Pasifik'in ötesinde silâhlanarak emperyalist emellerini belli etmeye başlayan Japonya çok meşgul etmekteydi.

Mustafa Kemal'in liderliğinde Türkiye, Batıya karşı düşmanlığını unutup, Batı ile dostluk bağlarını kurmaya yöneliyor ve bu arada özellikle Sovyet emperyalizmi, Faşişt ve Nazi tehdidlerine karşı bölgesel ittifakların - özellikle Balkan Antantının - öncülüğünü yapıyordu. Acı bir savaştan sonra eski düşmanı Yunanistan'a dostluk eli uzatması, Mustafa Kemal'in milletlerarası alandaki ileri görüşlülüğünün bir ifadesi idi...

EMPERYALİZME VE GERİCİLİĞE KARŞI

Mustafa Kemal'in önderliğinde Türkiye'nin, emperyalizme ve kalıntılarına karşı başarılı bir savaş vermiş olması, Afrika ve Asya'daki sömürge boyunduruğu altında ve o zaman hiçbir umut görmeden yaşayan esir milletlerde ilk özgürlük emellerinin belirmesine yol açmıştı. Gazi, daha Dumlupınar savaşının ilk yıldönümünde, bu milletlerin kurtuluşlarına "Doğan güneşin gerçekliğine inandığı kadar inandığını" söylüyordu (1923).

Ve bütün bunlar arasında Türkiye hızla gelişiyordu. Yeni Medenî Kanunun kabul edilmesi ile toplumdaki köklü değişiklikler başlamış, eski toplum yapısı çatırdamaya hatta bir yerde gelenekleri de yitirmeye yüz tutmuştu. Kadın'ın hem çarşaftan hem de "Boş düşmenin"

1925'te Cumhuriyetin İkinci Yıldönümü Balosunda Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Başvekili İsmet Paşa ile el ele. İlkel magnezyumlu flâşların bazı gözleri kapalı yakaladığı bu fotoğrafta soldan sağa doğru: Tevfik Rüştü (Aras), Şükrü Naili Paşa (arkada alnı gözüken), Muhtar Bey (Washington B. Elçisi), Ruşen Eşref (Ünaydın), İsmet Paşa, Bahriye Vekili İhsan (Eryavuz), Mustafa Kemal, Salih (Bozok), tanınmayan bir hanım, Ratip Tahir (Burak).

korkusundan kurtulması ile toplumda kadın - erkek eşitliğinin ilk adımları atılmaya başlamıştı. Kadının çalışmaya, spor yapmaya hatta uçmaya heveslenmesi, mizah muharrirlerine, karikatüristlere, şarkı yazarlarına, kantoculara yeni bir konu yaratmıştı... Kılıbık erkek, alafranga giyimli kadın, patron kadın ve "Kadın asker olursa"!.. imajları bol bol işlenir olmuştu.

Bu arada alfrangalık merakının özellikle eski aile yapısında ve genellikle cemiyette yıkımı da düşünürleri meşgul ediyordu.

İç politikada Gazi Mustafa Kemal'in büyük kişiliği, devrimleri bütün muhalefete rağmen kısa sürede gerçekleştirmek azmi herşeye hakimdi. Başlangıçta "Terakkiperver Cumhuriyet Partisi" muhalefet denemesi, sonra da "Serbest Fırka" denemesi, Şeyh Sait İsyanı, Menemen ve Bursa gericilik olayları gibi tehlikeli başkaldırmaları ve bunlara karşı tepki olan "Takrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklâl Mahkemeleri"nin faaliyeti yüzünden başarısız veya etkisiz kalmıştı. Neticede gerçek çok partili demokrasinin gerçekleştirilmesi isteği unutulmasa bile, önce devrimleri yerleştirme kaygısı ile rafa kaldırılmıştı. Bunun böyle olması, halk kitlelerini, hatta aydın zümreleri o sıralarda içten ve gerçekten pek rahatsız etmiyordu. Çünkü başta Gazi Mustafa Kemal vardı ve bütün millet, onun liderliğinde "büyük işler başarmanın" heyecanına girmişti. Tek parti sisteminin demokrasiyi ve özgürlükleri kısıtlamasına rağmen millet can'ü gönülden Gazisi ile birlikte "Ne Mutlu Türküm Diyene" diye haykırıyordu.

MUSTAFA KEMALLİ GÜNLER

1923 - 1933 dönemi Gazi Mustafa Kemal'li günlerdi... O zamanki deyimle "Gazi" nin, "Reisicumhur" un devamlı halkla beraber ve halkın arasında olduğu günlerdi. Heyecanlı günlerdi. Kurtuluş Savaşı'ndan hemen sonra, 1923 Ocağında düşmandan kurtardığı İzmir'de, şehrin ünlü Uşakizade ailesinin kızı Lâtife Hanımla evlendikten sonra Çankaya'daki yeni konutuna geçen "Gazi" orada devamlı oturmuyordu. İlk yıllarda eşi ile birlikte ve 5 Ağustos 1925'te ondan ayrıldıktan sonra yalnız, daha doğrusu gazetelerde o zamanın klişeleşmiş dili olarak "Zevat-ı Mûtâde" (Her zamanki kişiler) diye anılan yakın arkadaşları ile, uzun yurt gezilerine çıkıyordu. Kurtuluştan sonra İstanbul'a biraz geç, 1 Temmuz 1927'de geldi, ama bundan sonra sık sık İstanbul'a gelir oldu. O yıllarda Gazi'yi en beklenmedik anlarda ve toplantılarda aralarında görmek, halk için tatlı bir alışkanlık olmuştu. Bir gün üniversitede öğrencilerin sıralarında, ertesi gün halktan birisinin düğününde, daha sonra bir baloda... Gazi milletinin hep arasında ve yanında idi o hareretli günlerde. Bu yurt gezilerinin ve çoğunlukla Ankara'da, Çankaya'da İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda sabahın erken saatlerine kadar devam eden "sofra" toplantılarının özel bir anlamı vardı. Gazi yurdu görüyor, devlet örgütünü denetliyor, halkın dertlerini dinliyor, eğilimlerini ölçüyor, devrimlerine zemin hazırlıyordu. Sofrasına topladığı uzmanlarla, ünlü kişilerle bu devrimleri, yapılacak işleri tartışıyor, kararlar alıyor ve sonra gene yurt gezilerinde, devrimlerinin anlamını, felsefesini milletine anlatıyordu. Gazi devamlı halkla birlikte, halkın arasında olmakla inandığı halkçılık prensibini de uygulamış oluyordu.

Saraylarına kapanık yaşayan padişahlardan sonra böylesine halkçı bir devlet başkanına kavuşmak milleti mutlu kılıyordu. Bu yöntem, çağdaş diktatörlerin hatta Batılı devlet adamlarının yönteminden de ayrı ve ileriki yıllarda diğer demokratik devlet adamları tarafından da izlenecek bir yöntemdi..

***HARF DEVRİMİ VE KADINLAR** - Yeni harflere süratli geçişte (1928) Milliyet Mekteplerinin büyük rolü oldu. Binlerce kadın erkek bu mekteplerde okuma öğrendi. Kadın artık hayatta eşit yerini almaya başlamıştı.*

VE O SIRADA DÜNYADA...

1

2

3

4

5

1

Rusya'da, Lenin'in ölümünden sonra yerine geçen Stalin, başta Troçki olmak üzere bütün muhaliflerini ve muhtemel muhaliflerini ortadan kaldırıyor, diktatörlüğünü pekleştiriyordu.

2

İngiltere ve Fransa ekonomik bunalımın etkilerini fazlası ile hissediyorlardı. İngiltere genel grevlerle sarsılır ve imparatorluğu çatırdamaya başlarken, Fransa da sağ sol çatışmaları ve sonu gelmez hükûmet bunalımları içinde zayıf düşüyordu.

3

Amerikalı havacı Charles Lindhberg tek başına Atlantiği geçiyor ve havacılıkta yeni bir dönem başlıyordu...

4

İtalya'da Mussolini, Almanya'da Hitler, demokrasinin bunalımlarından ve komünizm tehlikesinden yararlanarak faşist ve nazi diktatörlüklerini kuruyorlardı.

5

Büyük ekonomik bunalım altında güç günler geçiren Amerika ancak Roosevelt Cumhurbaşkanı olunca silkinmeye başlamıştı.

SAYILARLA
1923 - 33

NÜFUS

	1923	1927	1933	1970
Bütün Türkiye	10 - 12 Milyon (tahmini)	13.648.888 (sayım)	15.392.000 (tahmini)	35.605.176 (sayım)
Kırsal Bölgelerde 10.000 den az	—	11.430.000 % 83.7	—	22.870.415 %64.2
Kentlerde (Nüfus 10.000. den fazla)	—	2.218.108 %16.3	—	12.734.716 %35.8
Kadın	—	7.084.391	—	17.598.190
Erkek	—	6.563.879	—	18.006.986

ULAŞTIRMA

DEMİRYOLLARI

	1923	1933	1971
Uzunluk	3.756 Km.	4.270.6 km	8.187 km
Taşınan Yolcu	1.919	11.564	110.709
Yolcu - Km.	174.000 Km.	630.000 Km.	5.738.00 Km.
Taşınan Yük	313 ton	2.000 ton	16.373 ton

DENİZYOLLARI

	1923	1972
Yük Gemisi	204 adet - 83.409 g.ton	645.012 DWT
Yolcu Gemisi	33 " 10.017 g ton	33.763 DWT
Tanker	69 " 2.440 g ton	336.644 DWT
Taşınan Yolcu	254	1.489.000
Taşınan Yük	54 ton	15.146 ton

KARAYOLLARI

1923	1927	1933	1971
18.335 Km.	22.053 Km.	37.409 Km.	58.993 Km.

Araç Sayısı	1923	1972
Otomobil V.b.	4.257	213.780
Minibüs - otobüs	315	37.096
Kamyon - Kamyonet	2.561	129.897
Motosiklet	407	69.994
Bisiklet	7.598	—

HAVAYOLLARI

	1933	1970
Yolcu Sayısı	460	2.046.528
Yük	5 ton	121.109 ton

SAĞLIK

	1923	1927	1933	1970
Hastane	25	42	102	650
Yatak	3.035	3.615	7.640	58.000
Doktor	1.000	1.078	1.211	12.000
Eczacı	120	128	121	2.500
Hemşire	125	130	257	6.500
Ebe	377	397	402	6.000
Sağlık Me.	1.059	1.189	1.336	6.100

EĞİTİM

İLKOKULLAR

	1923	1927	1933	1970
İLK OKULLAR	4.894	5.812	6.188	38.067
Öğretmen Sayısı	10.238	15.194	15.123	132.171
Öğrenci Sayısı	341.941	430.648	567.686	5.070.316
Halk Dershanelerinden Diploma alanlar	—	—	66.255	28.352
Millet Mektepleri Öğrenci sayısı	—	597.110	40.851	66.255

ORTA DERECELİ OKULLAR

Orta Okullar	72	78	201	1.848
Öğrenci sayısı	5.905	19.437	42.332	819.938
Öğretmen Sayısı	796	698	1.380	22.331
Diploma alanlar	—	1.857	5.638	146.479
Liseler	23	66	72	518
Öğrenci	1241	3.159	9.563	253.742
Öğretmen	513	594	945	10.136
Diploma alanlar	—	398	1.379	45.678

YÜKSEK DERECELİ OKULLAR

Fakülte ve Yüksek Okul Sayısı	9	18	17	150
Öğretim Üyesi	307	451	574	9.031
Öğrenci Sayısı	2.914	3.918	5.851	169.793
Diploma Alanlar	—	627	760	20.191

	1933	1970
Okuma - Yazma Bilenler	2.516.867 - %20.4	16.126.936 %54.7
Okuma Yazma Bilmeyenler	9.849.966 - %68.9	13.367.912 %45.3

	1928 - 38	1970
Kitap yayın adedi	16.046	5.584

DEVLET BÜTÇESİ

	1923	1933	1973
Gelir	129.214.610	170.477.000	57.023.303.956
Gider	140.433.369	170.474.794	61.023.303.956

PARA ARZI

1933	1972
210.000.000	52.604.000.000

GELİRLERİN AYRINTILARI

	1923	1972
Vergi Gelirleri Toplamı	72.200.000	38.975.000.000
Diğer Kamu gelirleri	39.100 000	7.157.000.999

EKONOMİ VE İŞ HAYATI

GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA

1923	1925	1930	1973
952.600.000	1.525.600.000	1.580.500.000	277.903.400.000

TARIM

379.300.000	733.000.000	723.200.000	77.559.800.000

ENDÜSTRİ

126.100.000	147.700.000	180.200.000	55.916.600

İTHALAT bin dolar.

1923	1927	1933	1973
86.871.5	107.751.8	45.091.4	2.086.300.0

İHRACAT bin dolar.

50 789 7	80.748.8	58.065.2	1.317.100.0

FARK

— 36.081.8	— 27.003.0	+ 12.973.8	769.300.0

DIŞ TİCARET HACMİ

137.661.2	188.500.6	103.156.6	3.403.400.0

İHRACATIN SEKTÖRLERE DAĞILIMI

	1923		1973	
Tarım ürünleri	73.096.000 TL	% 86.3	607.417.000 TL	% 72.85
Maden ürünleri	4.312.000 TL	% 5.1	35.091.000 TL	% 2.68
Sanayi ürünleri	7.243.000 TL	% 8.6	242.461.000 TL	% 24.47

1927 YILINDA İŞYERLERİ ve ÜRETİM

Sektörler	İşyeri sayısı (Adet)	Üretim değeri (Milyon TL)
Tarım ürünleri (Gıda)	28.439	281,6
Maden çıkarma	556	12,4
Dokuma	9.353	76,6
Tahta	7.896	15,2
Kâğıt	348	4,2
Maden işleme	14.752	14,4
Taş-toprak	2.877	3,8
Kimya	697	17,2
Diğer	327	7,3
TOPLAM	65.245	432,7

BAZI ÜRETİM İSTATİSTİKLERİ

ŞEKER	1926 yılı	573 ton
TÜTÜN	1923 yılı	7.874 ton
İPLİK (Pamuk)	1925 yılı	3.055 ton
DOKUMA (Pamuklu)	1925 yılı	4.490 Bin metre
ŞİŞE	1923 yılı	301 ton
CAM	1923 yılı	69 ton
ÇİMENTO	1930 yılı	104 Bin ton
KOK	1928 yılı	23 Bin ton

1923'TE ENDÜSTRİ

Endüstri cinsi	Kurum sayısı	İşçi sayısı	İşçi oranı
Mensucat sanayii	20.057	35.316	% 46,35
Deri sanayii	5.347	17.964	% 23.57
Maden sanayii	3.273	8.021	% 10.52
Ağaç sanayii	2.067	6.007	% 7.17
Gıda sanayii	1.273	4.493	% 5.89
Toprak sanayii	704	3.612	% 4.74
Kimya sanayii	337	803	% 1.16
	33.058	76.216	% 100

BANKALAR

	1923	1973
Banka Sayısı	18	44
Şube Sayısı	402	3.680
Sermaye	29.000.000	12.767.000.000
Toplam Mevduat	19.000.000	70.873.000.000
Kredi	69.000.000	71.955.000.000

ÇALIŞMA

	1927	1972
Çalışan Toplam Nüfus	**5.298.000**	**13.480.00**
Tarımda	**4.368.000 - %81.6**	**8.770.000 %65.**
Endüstride	**299.000 - % 5.6**	**1.250.000 %11.3**
Ticaret	**257 00 - % 4.8**	**—**
Hizmetler	**374.000 - % 7.0**	**3.070.000 %22.7**
Bilinmeyen	**—**	**130.000 %1**

ENERJİ

ELEKTRİĞİ OLAN YERLER

	1923	1970-72
İl	1	67
İlçe	1	570
Bucak ve Köy	1	4.950

ENERJİ ÜRETİMİ

	1923	1930	1972
Santral	10	124	924 (X)
Jeneratör gücü	32.780 Kw.	107.811 Kw.	2.342.300 Kw.
Toplam Üretim	77.000.000 Kwh.	151.863.000 Kwh.	12.661.000.000 Kwh

(X) Büyük elektrik santrallerinin 1972'de sayısı 18 termik 16 idrolik olmak üzere 34 tür

1923-1933 döneminin önemli simgelerinden biri, devrimlere sahip çıkan heyecanlı ve milliyetçi bir gençliğin varlığı idi. Önceleri İstanbul Darülfünu'ndan yetişen ve artık birlikte okuyan kız ve erkek öğrenciler Gazi Mustafa Kemal ve devrimleri üzerine titriyorlardı Darülfünun 1933'te lağvedilecek ve aynı yıl yerine yepyeni bir ruhla İstanbul Üniversitesi kurulacaktı. Yukarıdaki fotoğrafta, "Darülfünun"un kız ve erkek öğrencileri Beyazıt'da bir geçit resminde görülüyorlar.

Bir başkent yaratılıyor

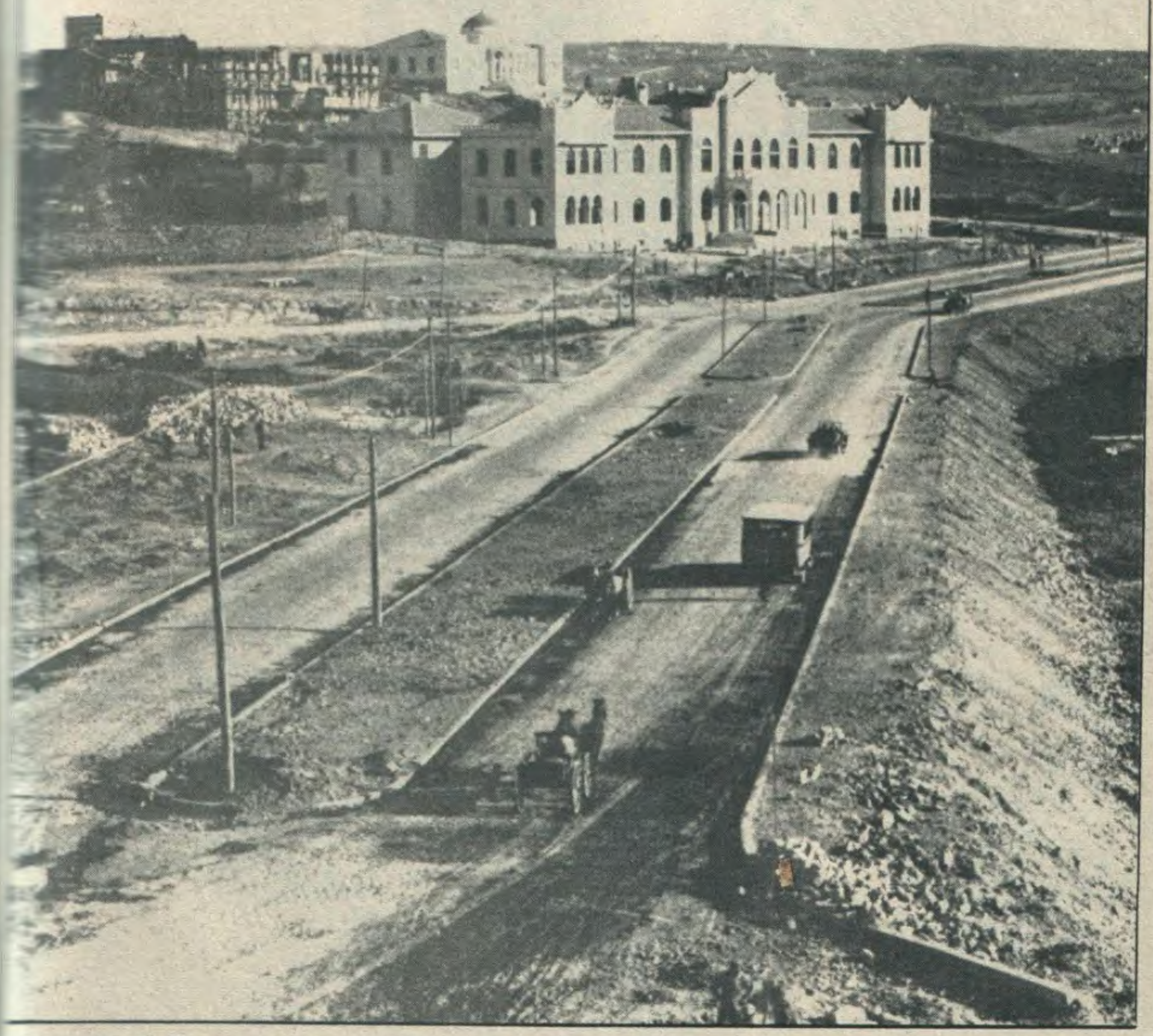

1925'ten sonra eski dar sokaklı, kerpiç evli Ankara'nın yanıbaşında modern bir başkent yükselmeye başlamıştı. 1926 - 1927'de Eski Taşhan meydanından (Ulus'tan) şimdiki Kızılay'a doğru Atatürk Bulvarı'nın doğrultusu çizilmiş ve bu "Bulvar" üzerinde ilk binalar yükselmeye başlamıştı. Solda Dışişleri Bakanlığı binası tamamlanmak üzere. Arkada Etnografya Müzesinin inşaatı bitmiş (kubbeli bina). Onun solunda Türkocağı (sonra Halkevi) iskeleleri ile inşa edilmekte. Daha arkada Numune Hastahanesi var. "Bulvar'ın sağında sonra Gençlik Parkı kurulacaktır.

1923'de ANKARA — Cumhuriyetin ilân edildiği yıl, Ankara'nın en önemli caddesi, Samanpazarı caddesi, bu halde idi. Ama beş yıl içinde caddenin görünümü tamamiyle değişecekti. (Küçük fotoğraf) Artık Ankara başkent olmak yolunda idi.

ıra'nın taşına bak

«ANKARA! ANKARA! GÜZEL ANKARA... «SENİ GÖRMEK İSTER HER BAHTI KARA!»

Bugün geriye, Kurtuluş Savaşının zaferle sona erdiği günlere, hattâ savaşın ıstıraplı günlerine bakınca, iki şeyin daha o zamandan kaçınılmaz olduğu görülür: Cumhuriyet rejiminin kabulü ve Ankara'nın başkent olması. Cumhuriyet, Mustafa Kemal'in gönlünde daha Selânik'teki gençlik günlerinden beri yatan yönetim düzeni idi. Ama, ne saltanatın ne hilâfetin Türk milletinin kalbinde ve başında kalamayacağını Millî Mücadele günleri büsbütün kanıtlamıştı. Sivas'tan sonra Mustafa Kemal'in karargâhı ve Kurtuluş Savaşının "merkezi olan" Ankara'nın yeni Türk Devletinin de başkenti olması mukadderdi ve mantıkî idi. Türk milletinin yeniden dirilişini ve onaltıncı Türk Devletinin kuruluşunu, ancak, Anadolunun ortasında hiç yoktan var edilecek bir Başkent simgeleyebilirdi.

Ankara'nın başkentliği Cumhuriyetin ilânından onaltı gün önce, 13 ekim 1923'de gerçekleşti. Ama, aslında ilk haberi Batı, Türkiye'den önce 27 eylülde öğrenmişti. O gün satışa çıkan *Neue Freie Presse* adlı Viyana gazetesinde yayınlanan ve çabucak bütün dünyaya yayılan ve oradan da Türkiye'den gelen haber, Mustafa Kemal'in gazetenin muhabiri Frans Hans Lazar'a verdiği demece dayanıyordu. Mustafa Kemal, muhabirin bir sorusuna cevap olarak büyük bir netlikle, "Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti Ankara olacaktır" demişti. Böylelikle hem Ankara'nın başkent olmasının, hem de Cumhuriyetin müjdesini vermişti.

9 ekim 1923'te Dışişleri Bakanı İsmet Paşa ve ondört arkadaşı Türkiye Büyük Millet Meclisine verdikleri bir önerge ile "Türkiye Devletinin Makarrı İdaresinin Ankara şehri" olmasını öneriyorlardı. Önerge üç günde komisyonlardan geçerek Genel Kurula geliyor ve 13 ekim de bir tek muhalefet oyuna karşı büyük çoğunlukla kabul ediliyordu.

DERSAADET - BAŞKENT ÇATIŞMASI

Türkiye Büyük Millet Meclisinde önergeye tek bir kişi, Gümüşhane Milletvekili Zeki bey muhalefet etmişti. Zeki Bey aslında büyük bir açık kalpliiikle kamuoyunda da İstanbul'un Başkentlikten "azledilip", küçük, tozlu bir Anadolu kasabasının Başkent yapılmasına karşı hissedilir bir tepkiyi dile getirmişti. "Büyük güzellikleri kendisinde toplayan İstanbul'a karşı niçin böyle hareket ediliyordu? İstanbul dört yıl düşman çizmeleri altında yaşadıktan sonra tam kurtulduğu sırada niçin Başkentlikten mahrum ediliyordu? Bu çağda Başkent yalçın kayalar üzerinde ve ıssız ovalarda kurulabilir mi idi? İlerde yüzbinleri aşacak nüfusları Ankara nasıl beslerdi? Hem şehrin suyu, ağacı yoktu? Ankara'yı Başkent yapmak için büyük paralara gerek vardı oysa savaştan çıkan Türk devletinin bu tür masraflara girişmesi hata olurdu."

Tabiî en büyük tepkiyi de İstanbullular gösteriyordu: Asırların "Dersaadet"inin ikinci plâna düşmesini birtürlü kabul edemiyorlardı.

Bir de yabancıların tepkisi vardı. Özellikle başta İngiltere olmak üzere Büyük devletler, Ankara'nın Başkent oluşunu bir türlü kabul edemediler. Başkent Istanbul, İngiltere Hükûmeti için daima güçlü donanmasının toplarının tehdidi altında tutabileceği bir Başkentti. Sevres anlaşmasında İstanbul'u Türklere bırakmış olmasını kınayanlara Lloyd George "Osmanlı başşehrini İngiliz donanmasının topları altında tutmak istedim" diye cevap vermişti. Belki de hâlâ bu düşüncenin etkisi altındaki İngiltere uzun süre direndi; önce Büyük Elçisini İstanbul'a tutup Ankara'ya bir orta elçi yollamak gibi diplomatik bir garabeti önerdi, sonra da bir süre, Büyük Elçisini İstanbul'da yaşatıp gerektiğinde Ankara'ya yolladı. Diğer büyük elçiler de Ankara'nın mahrumiyetine katlanmıyorlar ve ancak gerektiğinde Ankara'ya gidiyorlardı.

BÜYÜKELÇİLER GELMİYOR

İlk devamlı Ankara'ya yerleşen büyük elçilikler Sovyet, İtalyan ve Fransız büyükelçilikleri idi. O zamanki Dışişleri Bakanlarından Tevfik Rüştü Aras'ın en büyük sorunu değerini devamlı olarak Ankara'da tutmaktı. Bunlar kendilerine bina yapmak için bedava arsa bile verdiği halde İstanbul'da direniyorlardı.

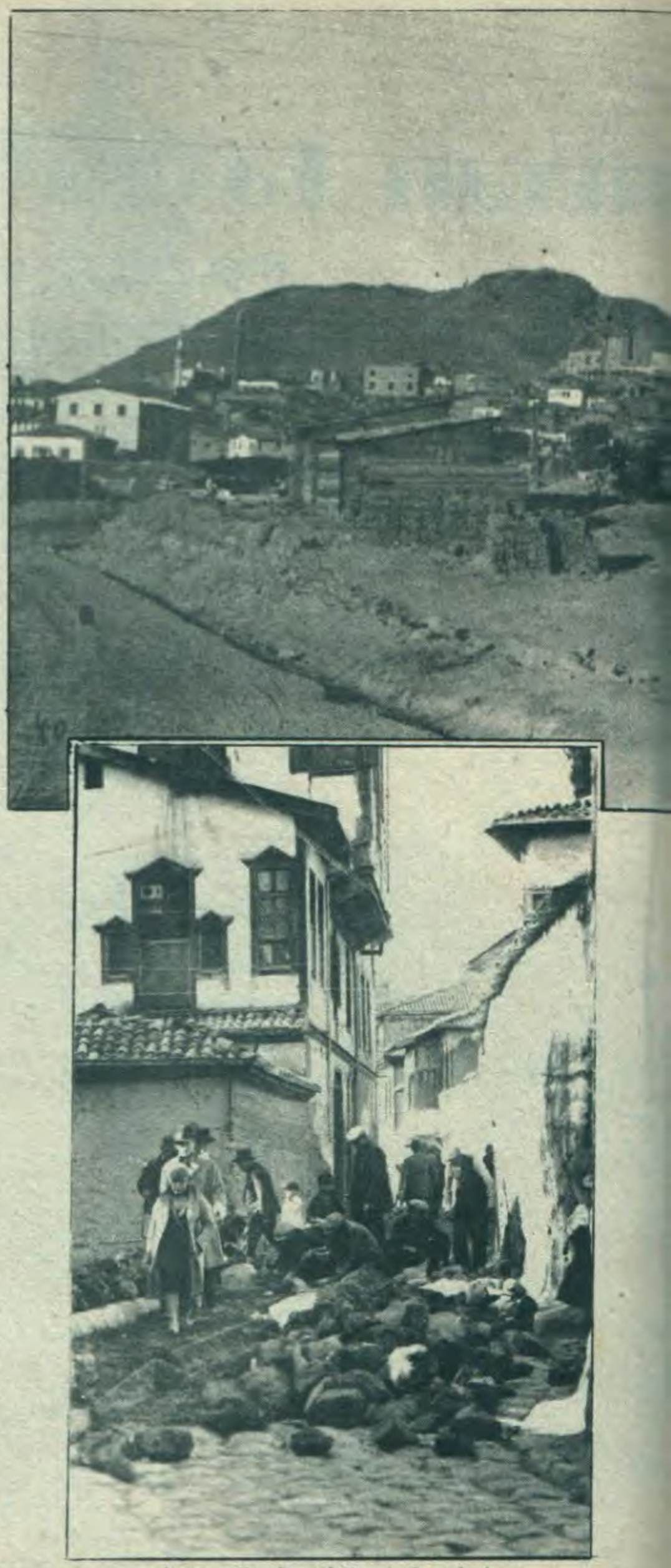

Aynı yıllarda şehrin tipik evleri arasındaki dar yollara ancak Arnavut kaldırımları döşenmekte....

1923'lerde Ankara'nın İstasyon Caddesinden doğru genel görünüşü... Sağdaki levhaya göre Rela İnşaat Şirketi Caddeyi yapmaya başlamıştır...

1933 yılında gene İstasyon Caddesinden Ankara'nın genel görünüşü.... On yılda Ankara'nın siması değişmiştir..

1923 VE ÖNCESİ ANKARA

1923'de Ankara ilkel bir kasaba idi. Denilebilir ki ondan evvelki elli yılda hattâ yüz yılda pek az değişmişti. Tarihi Frigyalılara, Hititlere ve Romalılara dayanan ve adı Ankira, Ankora, Ankuriye, Angurya, Üngüriye ve Engürü *gibi çeşitli şekiller alan şehir Osmanlı tarihinde bugünkü Esenboğa havaalanı civarında vuku bulan Beyazıt - Timur Savaşı ile ün yapmıştır.*

Evliya Çelebi Ankara'nın yerli ahalisi hakkında "Anka meşrep ve mesrur, hüsnü ahlâk sahibi, garip dostu" sıfatlarını kullanır ve özellikle kadınlarının güzelliklerini ve iyi ahlâklarını metheder.

Ankara başkent olmadan İstanbul - Bağdat demiryolunun tamamlanan ilk kısmının sonuç noktası olmaktan başka meyveleri ve bilhassa 36 ayrı cins olduğu iddia edilen "Engürü" armutları ile balı, kedileri ve tiftik keçileri ile ün yapmıştı.

Tabii bütün bunların üstünde Ankara'nın bütün İmparatorlukta da ün yapan büyük evliyası, Hacı Bayram *Velisi vardı.*

ANKARA'NIN MEŞHUR TAHTAKALESİ - Tahtakale eski Ankara'nın alışveriş merkezlerinden birisi idi. 1924'te çekilen bu fotoğrafta caddenin eski durumu görülüyor. Fotoğraf şimdiki Anafartalar caddesi istikametinde çekilmiştir. Soldaki tepenin üstünde bugünkü Arkeoloji (Hitit) müzesi görülüyor. 1929'da bu mahalle tamamen yanacak ve semt yeni baştan inşa edilecektir.

O zamanki İtalyan Büyük Elçisi Taliani, anılarında "1924'te Ankara'da beş - altı yabancı temsilci idik" diye anlatıyordu, "Hepimiz bekârdık. Fransız, Sovyet büyükelçileri ile Yunan ve Amerikan müsteşarları ve bir de ben vardık.. Bu yüzden biz Başkentin kurucularından sayılırız!"

1923'te 1924'te Ankara gerçekten tozlu, yoksul ve 22.000 nufuslu bir bozkır kasabası idi. Atatürk'ün 27 Aralık 1919'da ilk geldiği zamandan beri pek az şey değişmişti. Dört bin yıllık bir tarihi olmasına rağmen "Angora" veya "Engürü" gelişmemişti, gelişmesine de pek olanak yoktu. En görkemli binası, ünlü Birinci Meclisin içinde çalıştığı eski İttihat ve Terakki Fırkası binası idi. Savaş boyunca bakanlıkların çoğu Vilayet Konağındaki birer ikişer odada çalışmışlardı. Yalnız Başbakanlık, Millî Savunma ve Millî Eğitim ve Dışişleri bakanlarına özel binalar tahsis edilmişti. Bunların arasında en gösterişlisi yabancıların ziyaret edeceği için eski Duyunu Umumiye binası olan Dışişleri Bakanlığı idi. Eski bir kale ile bugünkü Gençlik Parkı ile istasyon arasındaki sıtma yatağı bataklık arasında kalan ve kalenin eteklerine yaslanan şehir, küçük kerpiç evlerden oluşuyordu ve o zamanki coğrafya kitaplarının deyimi ile "Kasvetli bir görünüşü" vardı..

Şehirde daha doğrusu kasaba, yollar bir alemdi... Sonraları Atatürk Bulvarı haline gelecek yol Belediyeden başlayıp Samanpazarında biten dar, bozuk kaldırımlı tozlu geçitti.. Bu geçitin iki yanında dükkân denilen barakalar vardı. Buradan Samanpazarına ve Karaoğlan çarşısına varılırdı. Bugün Işıklar Caddesi denilen bölgede bir yangın yeri idi. 1915'ten önce zengin Ermenilerle Rumların oturduğu mahallede yangın çıkmış ve yerinde köpeklerin oynaştıkları bir harabe kalmıştı..

Şimdiki Ulus Meydanından İstasyona ve Yenişehire giden "caddeler" aslında iki yaylı arabanın yanyana geçemeyeceği kadar dar, yazın toz, kışın çamur deryası geçitlerdi. Bunların kesiştiği yerde, bugünkü Sümerbankın olduğu yerde kasabanın başlıca "misafirhanesi" Taşhan vardı.

Millî Mücadele esnasında Ankara'ya gelenlerin karşılaştıkları en büyük sıkıntı barınacak bir yer bulmaktı. Yerli Ankaralılar başlangıçta çoğu bekar olan "misafirlere" ev kiralamaktan kaçınıyorlardı. Sonraları bu direniş kırıldı, ahırlar, pastırmalıklar, tavan araları biraz onarılıp kiraya verilir oldu. Kurtuluş Savaşı Ankarasında yatacak yer kadar yiyecek bulmak da imkansızdı. O günlerde tek yemek yenilip içki içilebilecek yer, Meclisin yanındaki "Kemal'in" lokantası idi. Milletvekillleri, devlet memurları ve yabancılar akşamları burada toplanırlardı. Bunun başka geceleri çıkabilecek iki kahvehane vardı: Anafartalardaki Kuyulu Kahvehane ile onun karşısındaki Merkez Kıraathanesi. Bu iki kahvede gece yarılarına kadar nargile içilir oyun oynanırdı. O yıllarda başkaca sosyal hayat yok gibi idi.

Sokaklarda kadına rastlanmazdı. Bir milletvekili eşini İstanbul çarşafı ile Karaoğlan çarşısına çıkarınca bunun deditodusu günlerce sürmüştü.

Karaoğlan çarşısından başka Samanpazarı, Koyunpazarı ve Atpazarı kasabanın ticaret merkezleri idi. Cebeci, Kurtuluş, Fidanlık ve Yenişehir semtleri yer yer ekili tarlaların bulunduğu fakat çoğu sarı otlar biten boz arazi halinde idiler.

Ankaranın yaygın taşıt aracı eşeklerdi. Biraz vakti hali yerinde olanlar faytona binerlerdi.

Maddi şartlar hemen hemen herkes için eşit olduğundan giyim ve kuşamda da bir eşitlik göze çarpardı. Milletvekilleri, memurlar hatta bakanlar yerli halktan daha fazla sıkıntı içerisinde idiler. Şehrin yabancısı oldukları için ev kirası vermek, dışarda yemek onların bütçelerini sarsıyordu... Aldıkları maaş ise doksan lirayı geçmiyordu...

İşte Kurtuluş Savaşının merkezliğini yapan şimdi de Başkent olan Ankara böylesine bir yerdi...

YOKLAR KENTİ

Bir şehrin başkent olması için kanunun çıkarılması yetmiyordu. Bozkırda adeta hiç yoktan yeni bir şehir yaratmak gerekiyordu. Bunun karşısında da Ankara'nın başkent ilân edilişine karşı direnenlerin ileri sürdükleri gerekçelerin hepsi de geçerli idi. Ağaç yoktu, su yoktu, yol yoktu, alt yapı tesisleri, caddeler hatta sokaklar yoktu. En önemlisi Roma kalıntılarının dışında Ankara'nın anıtları ve gelenekleri de yoktu. Bazılarına göre Gazi "imkânsız bir işe girişmişti" ve eninde sonunda vazgeçecekti bu sevdasından.

En yakınları bile Yahya Kemal'in nüktesini birbirlerine anlatıp hayıflanıyorlardı. Ünlü Şair "Ankara'nın nesini seversiniz" sorusuna "İstanbul'a dönmesini" diye cevap vermişti. Ankara'nın yapılması kadar benimsenmesi de güç olacaktı.

Bütün bunlara rağmen Ankara yapılacaktı ve yeni Ankara'nın nüvesi Karaoğlan Çarşısı (şimdiki ULUS) ile Çankaya sırtları arasındaki boş, tozlu sahada kurulacak YENİŞEHİR olacaktı. Burasının plânını alelacele davet edilen bir Macar şehircilik uzmanı kroki halinde çizmiş ve şimdiki Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı arasındaki bölgede tek katlı üçer, dörder odalı "Memur Evleri" nin temeli 1925'te atılmıştı. Burası büyük Ankara "şantiyesinin" ilk kısmı idi. 4500 - 5000 liraya malolacak evler ayda 50'şer lira taksitle 8 yılda ödenmek üzere memurlara satılacaktı. İlk olarak bu evlerden 148 tane yapıldı.

SPEKÜLASYON VE SITMA

Yeni bir şehir yapılırken tabiiki bir takım sorunları da birlikte getiriyordu. Bunların en önemlisi arsa spekülasyonuydu. Ucuza alınan arsaların, pahalı satılmasını önlemek gerekti. Bunun için yeni plânının içinde kalan arsaların dörtte biri sahiplerine bırakıldı ve kalan bölümler kamulaştırıldı. Bu arsalar isteyenlere metre karesi bir liradan satılıyor, fakat bina yapmaları şart koşuluyordu. Plânda, Meclisin önündeki Taşhan Meydanına Atatürk'ün bir anıtı konulacak ve burası şehrin her yönüne giden caddelerin başlangıcı olacaktı. Çankaya'ya giden yolun iki yanındaki boş arazi ağaçlandırılacaktı. Atatürk Ankara'ya opera binası yapılmasına büyük önem veriyordu. Şimdi CENTO Merkezi olan yeni Meclis binasının karşısına Ankara Oteli'nin yapılmasına başlandı.

Bu bina 1925'e kadar Ankara'nın dünya ile irtibatını sağlayan Telgrafhane binası idi. O yıl yeni Büyük Postahane tamamlandıktan sonra buraya Mekteb-i Hukuk yerleşti ve bir süre, sonraları politikada ve bilimde isim yapan birçok ünlü kişiler buradan yetişti.

Kanunlaşan bir önerge

"Lozan Andlaşmasının eklerinden olan boşaltma protokolunun uygulanması sona ermiştir. Baştanbaşa yabancı işgalinden kurtulan Türkiye'nin tamlığı fiilen gerçekleşmiştir. Milletimizin en değerli mallarından İstanbulumuz halifeliğin makarrı olan durumunu koruyacaktır. Ote yandan Türkiye devletinin idare merkezi hakkında Meclis tarafından karar vermenin zamanı gelmiştir.

Bir devletin merkezini tayin için esas olacak koşullar yeni Türkiye'nin başkenti olarak Ankara şehrini seçmek gereğini emrediyor. Devlet merkezinin kurulmasına bir an önce başlamak, içerideki ve dışarıdaki tereddütlere bir an önce son vermek için aşağıdaki kanun maddesinin kabulünü arz ve teklif ederiz:

MADDEİ KANUNİYE — Türkiye devletinin makarrı idaresi Ankara şehridir.

İmzalar: İsmet (Malatya), Ferit (Çorum), Zülfü (Diyarbakır), Dr. Fikret (Bilecik), Seyfi (Kütahya), Hilmi (Malatya), Mahir (Kastamonu), Rüştü (Erzurum), Saffet Ziya (Erzincan), Rahmi (Sivas), Hüseyin Necati (Bursa), Refet (Bursa), Kâzım Hüsnü (Konya), Ali Rıza (İstanbul), Mehmet Kâmil (Afyonkarahisar).

Ankara'nın bataklıklarını kurutmak ve sıtmayı önlemek 1925'in en önemli sorunuvdu.

Karaoğlan çarşısı denilen Anafartalar caddesi genişletildikten sonra, şimdiki Ulus meydanından Yenişehir'e doğru bir cadde açıldı. İstasyon, Samanpazarı caddeleri genişletildi.

1926 yılına, Ankara bir şantiye görünümünde girdi. Yenişehir'de 14, eski Ankara'da 202 ve Cebeci'de 24 yeni yapı yapıldı. O yıl yeni yapıların sayısı 240'ı bulmuştu

VE MEŞHUR KARAOĞLAN ÇARŞISI — 1923'lerde Ankara'nın en önemli ticaret ve alış - veriş merkezlerinden olan Karaoğlan çarşısı. Sağdaki tabelâda "Anadolu Maarif Kütüphanesi — Ahmed Edip" ibaresi yazılıdır.

Anafartalar Caddesi 1928 - 30

Karaoğlan Çarşısından yukarı çıkıp sağa kıvrılınca Çıkrıkçılar Yokuşuna doğru uzanan bir yol vardı. 1928'de Anafartalar Caddesi olan bu yolun durumu yukarıdaki fotoğrafta görülüyor.. Hemen sağda bayrak direği bulunan iki katlı bağdadi yapı Şehremaneti veya Belediye binasıdır. Ankara'nın şimdiki belediye binası yapılıncaya kadar bu eski bina Belediye olarak kalmıştır. Ankara'nın ünlü Belediye Başkanı ve Valisi Nevzat (Tandoğan) Bey'in odası cumbalı yerdi ve geçenler onu çoğu zaman orada görürlerdi

Sağdaki fotoğrafta Anafartalar Caddesinin 1930'lar başındaki modernleşmeye başlamış durumu gözüküyor. Sol tarafta o zamana göre modern sayılan apartmanlar ve iş hanları yapılmıştır.

Gençlik Parkı'ndan Ulus'a bakış

Ankara'da ilk devlet binalarının inşaatına hemen Cumhuriyetin ilânından, sonra başlanmıştır. Ama başkentin plânlı bir şekilde inşaatına 1925'te başlandığını söylemek hiç de yanlış olmaz. O yıldan sonra Ankara büyük bir şantiye haline geldi. 1926 yılında çekilen yukardaki fotoğrafta bugünkü Gençlik Parkının bulunduğu yer sol ortadaki boşluktur. Öndeki yol İstasyon - Cebeci yoludur. Bu yolun üst sol tarafında önce Sergi Sarayı sonra Opera binası olan bina yapılacaktır. Bunun önünden Atatürk Bulvarı geçip, Bankalar Caddesi olarak Ulus'a uzanacaktır. Arka plânda solda Ankara Palasın kubbesi, Evkaf evleri TBMM ve Ziraat Bankası inşaatı görülüyor.. Sağda Erkek Sanat Okulu ve Yeni Postahane var.

İnşaat başlıyor

Cumhuriyetin ilânından sonra Ankara'da inşaata hemen başlandı. Bir taraftan devlet bir taraftan özel kişiler ve kuruluşlar yeni başkenti kurmak için faaliyete geçtiler. Resmî binaların, konutların bakanlık binalarının yapılmasına sür'atle girişildi ve birkaç yıl içinde Ankara'nın çehresi değişti... 1923'teki Ankara ile 1933'teki Ankara arasında büyük bir fark meydana geldi. İlerdeki sayfalarda bu değişimin fotoğraflarla öyküsünü bulacaksınız.

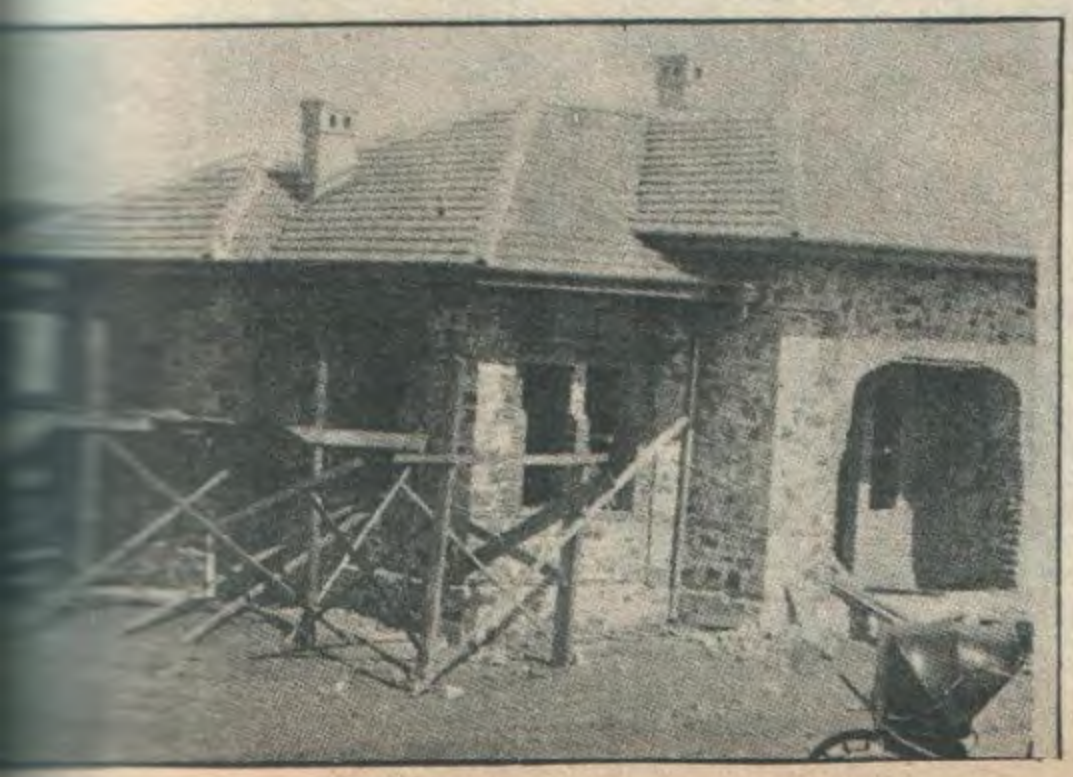

İlk memur evleri

Ankara'da Yenişehirin kurulması 1925'te tek katlı memur evlerinin inşaatı ile başlamıştır. Sonra bu evler önce iki kata çıkarılacak sonra yıkılarak yerlerini apartmanlara bırakacaklardır. (Soldaki fotoğraf) 1927 yılında da Kazım Özalp Caddesinde inşaata başlandı. Bu caddedeki evlerin de tek tip fakat ikişer katlı olması öngörülmüştü. Ankara'nın ilk plânlarını bir Macar şehircilik uzmanı yapmış fakat sonra bunlar yetersiz görülmüştü.

... ve binalar yükseliyor

1923 yılında ve hemen sonra Ankara'da hiç doğru dürüst bina yoktu. Hükûmet Konağı yani Vilâyet binası, Belediye binası hep ilkel binalardı. Cumhuriyet kurulduktan sonra bile Bakanlıklar Vilâyet binasında, bugünkü Hacettepe Üniversitesinin yerinde bulunan İdadi (lise binasında) Ziraat Okulunda çalışıyorlardı. Yenişehir'deki memur evleri yapılırken bazı önemli binaların da yapımına başlandı. Bunlarda hep Türk uslûbu (stili) egemen kılınıyordu.

1

2

3

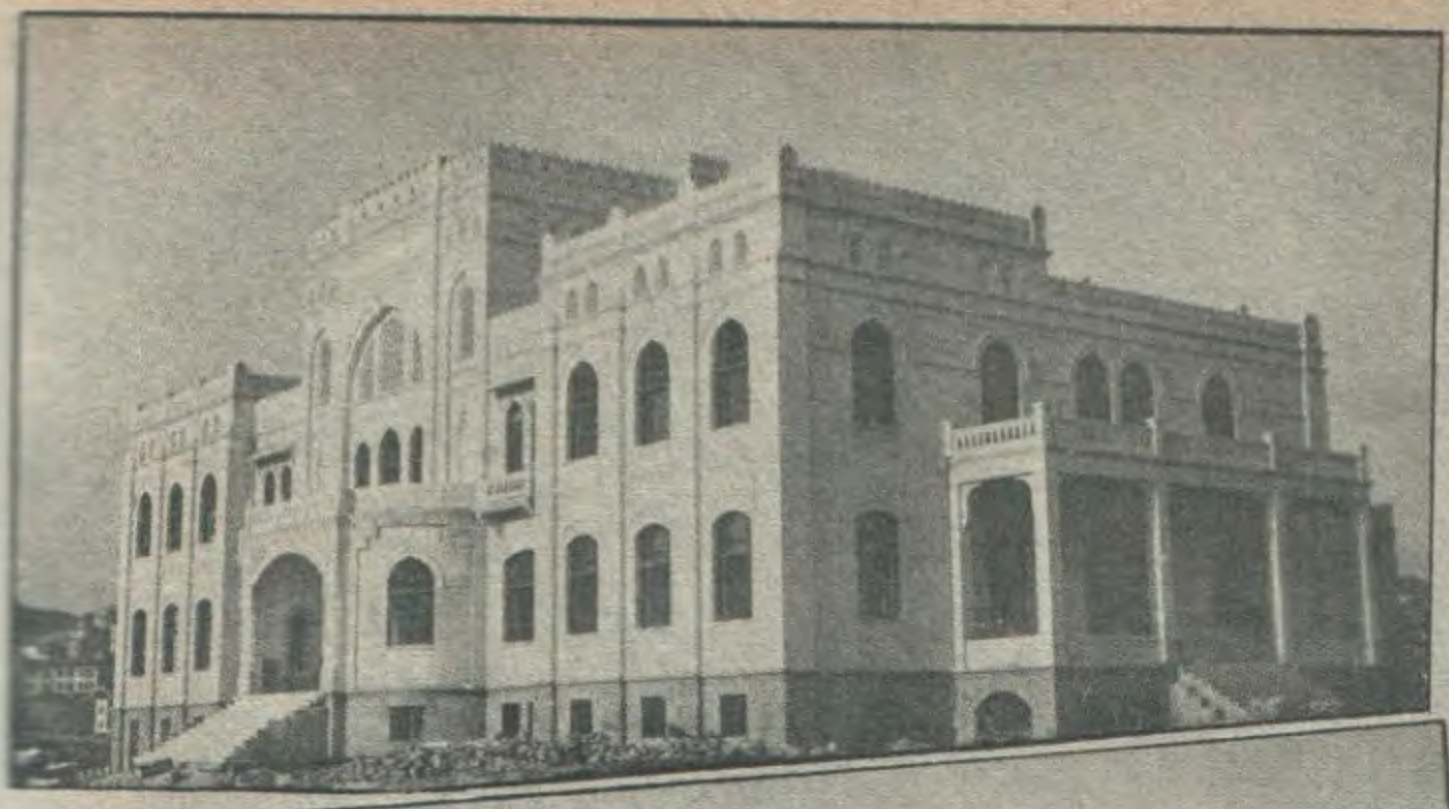

4

1_ *1924 yılında tamamlanan "ikiz" (kız ve erkek) ilkokullar. Gazi Mustafa Kemal ve Lâtife Gazi Mustafa Kemal ilk mektepleri*

2_ *1925'de tamamlanan Büyük Postane binası.*

3_ *Evkaf Evleri ve Ziraat Bankası inşaat halinde. Ziraat Bankasının mimarı Mongeri adlı bir İtalyandır ama binayı Türk stilinde yapmaya özenmiştir.*

5

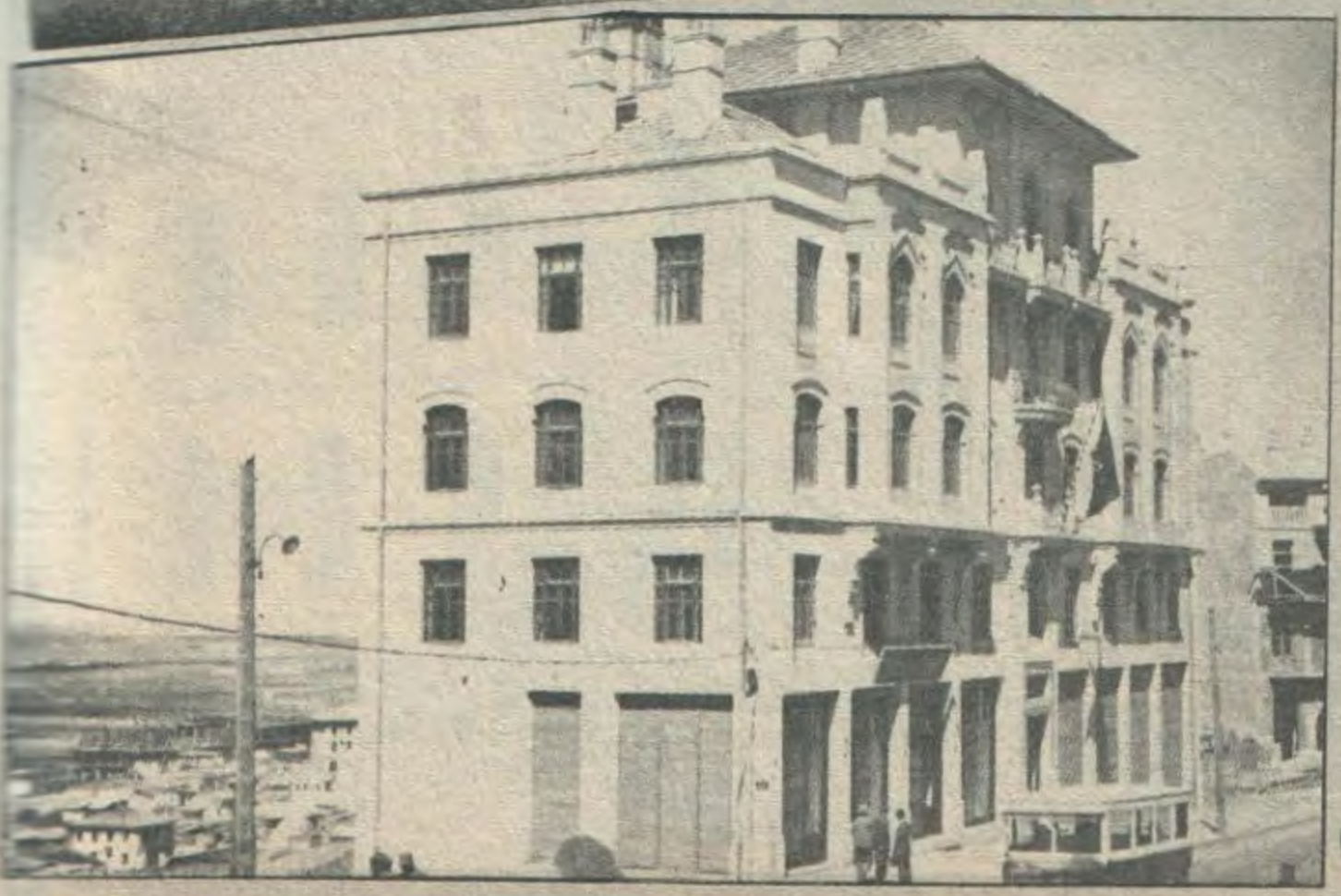

4_ *Mimar Arif Hikmet'in plânlarını yaptığı Türk Ocağı (sonra Halkevi) binası.*

5_ *Himayei Etfal (Çocuk Esirgeme Kurumu) Çocuk Sarayı binası.*

6_ *Ve Ankara'nın ilk apartmanlarından Hasan Bey Apartmanı.*

6

ilk devlet binaları

Ankara'nın Bakanlık olarak inşa edilen iki binası Maliye ve Dışişleri bakanlıkları binalarıdır. Yukarda plânlarını Mimar Halim Bey'in yaptığı binanın önce soldaki kanadı Maliye olarak, inşa edildi. Bu binaya sonra iki bölüm ilâve edilecektir. Ortadaki bölüm ilk Başbakanlık binasıdır ki Başbakanlık 1950'lere kadar burada kalmıştır. Sağdaki bölümde ilk Gümrük ve İnhisarlar (Tekel) Bakanlığı'dır. Bugün binanın tümünü Maliye Bakanlığı işgal ediyor. Aşağıda, Dışişleri Bakanlığı'nın ilk binası. Ankara'nın engörkemli binalarından olan bu bina da 1950'lere kadar, yani bugünkü binasına taşınıncaya kadar Dışişleri Bakanlığı olarak kalmıştır. Dışişleri Bakanlığı aslında Gümrük ve Tekel Bakanlığı olarak inşa edilen bugünkü binasına taşınınca Gümrük ve Tekel Bakanlığı bu binaya geçmiştir. ve bugün de bu binadadır.

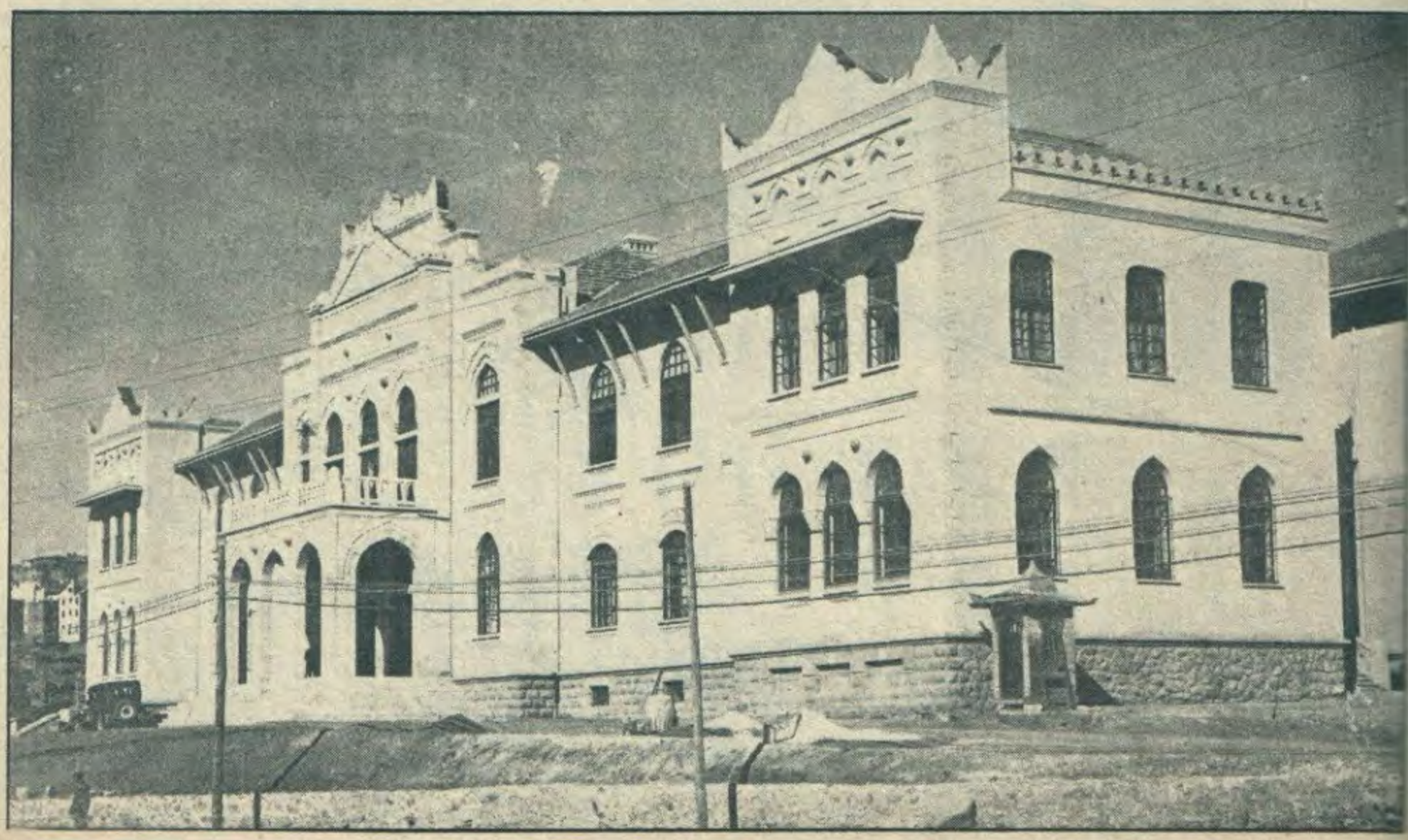

Yoklar şehrinden Başkent'e

Başkent ilân edilen Ankara, 1923'te, bütün alt yapı hizmetlerinden mahrumdu. Bir yoklar şehiri idi. Ancak o sırada, henüz bürokrasinin yılgınlığına uğramamış genç, idealist yöneticiler yoktan var etmeye çalışıyorlardı. Çorak arazide modern bir şehir, modern bir başkent yaratmak, genç cumhuriyetin ilk on yılındaki başlıca simgelerden biri olacaktı. Susuzlukla savaş, bu mücadelenin başında geliyordu.

1923'te Ankara susuzdu. Romalılardan kalma su yolları harap olmuştu ve 1890'dan beri şehre su civardan ilkel taş kanallardan getiriliyordu. 1923'ten sonra devlet ve belediye Kosonlar vadisinde bir galeri inşa etti. Hanımpınarı ve Şahnepınara iki tulumba kondu,şehre kadar su boruları döşendi. Ayrıca Yenişehre, hâlâ SUDEPOSU diye adını koruyan bir su deposu yapıldı. Ama yine de su büyüyen şehre ve artan nüfusa yetmiyordu. Cumhurbaşkanının ve başbakanın başlıca dertleri şehre yeni su kaynakları bulmaktı. Çubuk barajı yapılancaya dek hattâ zamanımıza kadar Ankara su derdinden kurtulamayacaktı.

★ *1927'de bile Ankara'daki sınırlı sayıda ve suları sicim gibi ince ince akan çeşmeler başında su mücadelesi Ankaralıların günlük uğraşılarındandı.*

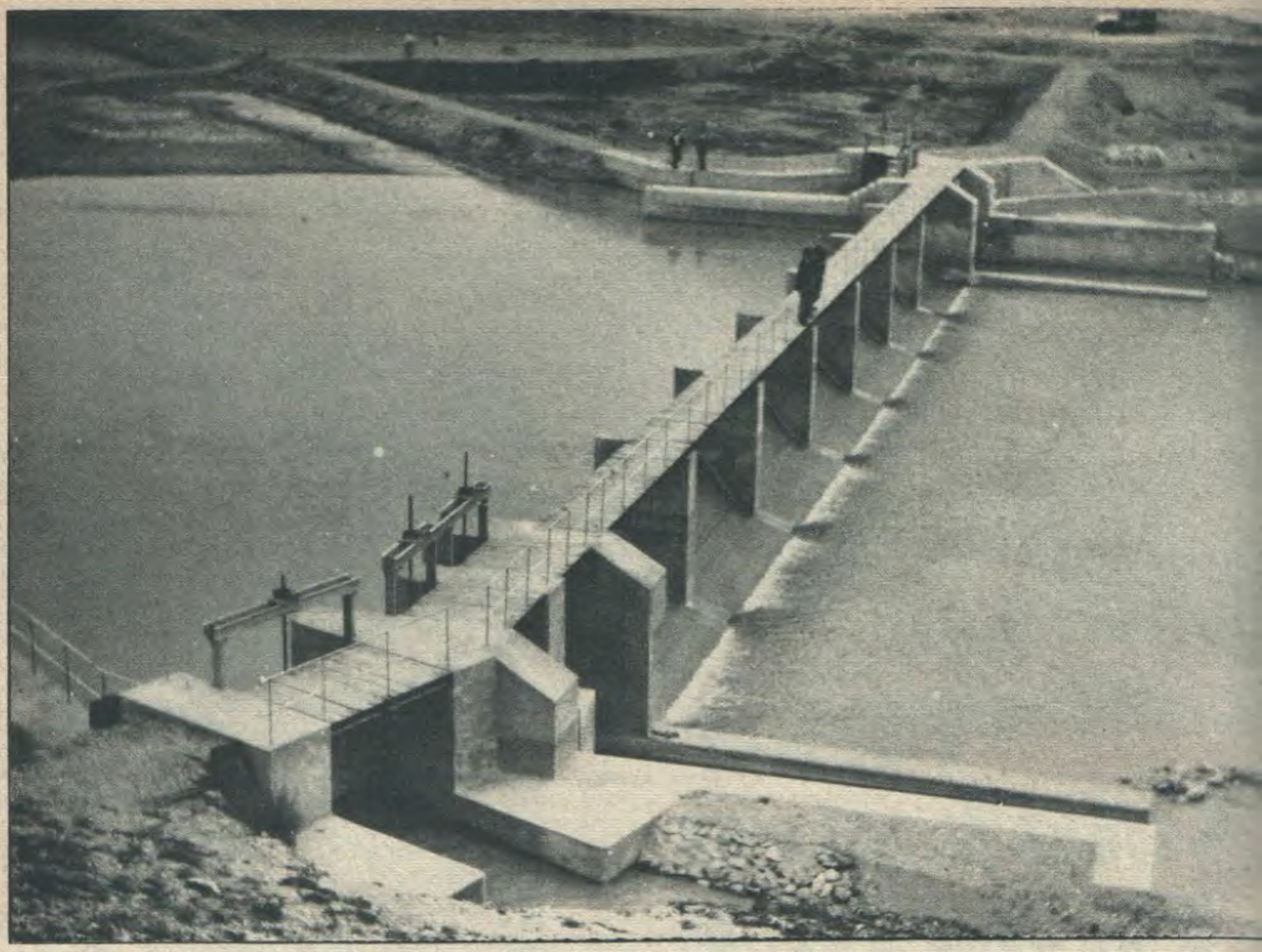

Etimesgut kanalının ve regülatörünün tamamlanması susuzlukla mücadelede önemli aşamalardı.

★ *1927'de Kosonlar vadisinden borularla Ankara'ya su getirmek su derdini bir dereceye kadar hafifletti. Resimde Şehremini Haydar bey yeni sistemin açılışını yapıyor*

Susuz şehir

Gene 1926'da Yenişehir su deposunun yapılması ile bu bölgedeki az sayıdaki evlere devamlı su sağlanabildi.

★ *1930'da inşaatına başlanan ve 1934'te tamamlanacak olan Çubuk Barajı Ankara'nın susuzluğuna olduğu kadar mesiresizliğine de bir çözüm olacaktı*

KOÇ ANLATIYOR

Ankara nın 1923'teki durumunu Vehbi Koç dile getiriyor:

"Ankara o günlerde tam manasiyle bir yoklar şehri idi. Benim gibi o dönemi ve bu günleri yaşayan bir kişi için o zamanki durum ile bugün arasındaki fark bir rüya gibi geliyor. Yol yoktu, otomobil yoktu, telefon yoktu, kiremit yoktu... Yapı ustası yoktu. İlk otomobil geldiğinde istasyona akın akın seyrine gidilmişti. Numune Hastahanesi inşaatı için gelen ilk betonyeri halk birikip öteki dünyadan gelmiş bir yaratıkmış gibi seyretmişti.

Yenişehirde arsalar çok ucuzdu. Bugün apartımanımın bulunduğu arsayı dönümü 10 liradan aldığım zaman herkesin "şımarık delikanlı" diye tarizde bulundukları kulağıma geldi.

İnşaat başlamıştı ama yapacak usta yoktu. Başlangıçta bütün ustalar Macar, Bulgar, Alman ve Avusturyalı idi. Ama çok geçmeden Türkler onların yerini aldılar ve onları geçtiler. Diyebilirim ki Ankara bütün Türkiye için bir eğitim merkezi oldu."

1925'te Ankara itfaiyesi

1925 yılına kadar Ankara'da modern bir itfaiye örgütü yoktu. Yangınlar ilkel Tulumbacı Örgütü tarafından söndürülüyor, daha doğrusu pek söndürülemiyordu. Şehrin birçok yerlerini yangın kırıp geçirmişti. 1918 yılında büyük bir yangın birkaç mahalleyi silip süpürmüştü. Şehremini (Belediye Başkanı) Haydar Bey 1925'te ilk modern İtfaiye Örgütünü kurdu ve bu örgüt Cumhuriyetin İkinci Yıldönümü törenlerinde boy gösterdi. Ne varki modern itfaiye 1929'da Tahtakale semtini yakıp kül eden büyük yangınla pek başa çıkamadı.

Yukarıdaki fotoğraf bugünkü Radyoevinin önünde çekilmiştir. Sağda görünen fundalıklardan başka bitki yoktur bu çorak görünüşte..

AĞAÇ

Bozkırda ağaç yetişir mi idi? Ankara'nın Başkent olamayacağını iddia edenlerin ileri sürdükleri başlıca sakıncalardan biri de susuzluğu nedeniyle, ağaçsızlıktı...

Mustafa Kemal Ankara'da en iyi zamanlarda bire üç veren toprağa karşı kazanacağı zaferin önemini gördü. Gazi Orman Çiftliğini kurmasının başlıca nedeni bu idi. Bu çiftlikte bilim ve teknikle toprağın, Ankara'nın sert toprağının yenilebileceği anlaşılmıştır.Gazi, Çankaya'daki bahçesinde de ilk denemeleri sürdürüyordu. Daha Kurtuluş Savaşı günlerinde Moskova'dan yeni dönen Ali Fuad (Cebesoy) Paşa'ya iftiharla boy atmış fidanlarını, çiçek tarhlarını gösteriyor: "Fuad Paşa, bunlar da Ankara toprağı üzerindeki zaferler" diyordu.

Cumhuriyetten sonra, Ankara'nın Başkent olarak inşası ile birlikte şehrin ağaçlandırılması çalışmaları da başlamıştı. 1933'e kadar yüzbinlerce lira harcanmış ve büyük caddeler ağaçlandırılmış, şehrin görüntüsü değiştirilmişti.

Gazi'nin ağaca verdiği önemi belirten bir anı da var: İzmir'den getirilen bir bahçecilik uzmanı Çankaya Köşkü önündeki bir kavak ağacını, yolu daraltıyor diye kesmeye kalkmış. Gazi genç uzmana ters ters bakmış "Vay beyim vay" demiş "Senin ömründe hiç böyle ağaç yetiştirdiğin var mı..." Sonra Kavak ağacı kalmış, genç uzman gitmiş!...

Ankara'nın çoraklığı ve ilkelliği karikatürl konu oluyordu. 1926'da Ratip Tahir "Taşralı Gayreti" başlıklı karikatürün şu lejand okunuy —"Yahu şu Ankara' toprağına mümbit değil diyekim dem Baksana maaşallah evlerin damların bile ot bitiyor.

Yukarıda Atatürk Bulvarından Bankalar Caddesine doğru uzanan yol görünüyor. Burada manzara 18. sayfamızda yayınladığımız resimdekine göre biraz değişmiştir bir yıl içinde... Artık bulvar belirginleşmiştir ama hâlâ ağaç yoktur ve soldaki arsa henüz Gençlik Parkına dönüşmemiştir.

1928'de (alttaki resim) aynı bulvar ağaçlandırılmaya başlanmıştır.

TELEFON

Ankara otomatik telefona kavuşan başşehirlerin başında gelir. Yabancı bir şirket tarafından işletilen İstanbul'da ilkel ve santrallı bir telefon sistemi vardı, ama Ankara 1926'da adeta Paris, Londra ve Berlin ile birlikte ilk otomatik telefon sistemine sahip oldu.

1926'da 267 abonesi olan bu şebeke süratle gelişerek 1933'te 2489 aboneye çıkmıştı... Telefon numaraları o yıla kadar 4 sayılı idi.

Ankara otomatik santrala 1926'da kavuşmuştu ama şehirlerarası bağlantısı ancak 1929'da mümkün olabildi. Başlangıçta bu şehirlerarası konuşmalar, fıkralar uydurulmasına sebep olacak kadar güçlükle yapılırdı.

Telefon idaresi İstanbul - Ankara görüşmeleri için bazı usuller koymuştu. Ankara ile görüşmek isteyenler şirkete muhavere ücretini peşin ödemek zorunluğunda idiler. Konuşma ücreti ilk üç dakika için 115 ondan sonraki her üç dakika içinde 100'er kuruştu. Fakat Ankara ile görüşmek isteyenler çoğaldığı takdirde Şirket altı dakika sonra muhavereyi kesebilecekti. Daha uzun konuşmak isteyenler yeniden adlarını kaydettirerek sıraya gireceklerdi.

Aynı zamanda gerek İstanbul'dan ve gerek Ankara'dan ne kadar konuşma talebi olduğu kaydedilerek taliplerin sayısına göre kendilerine tahmini konuşma zamanı verilecekti.

Herhangi bir sebeple muhavere imkânı sağlanamadığı takdirde, görüşememenin sebebi ne olursa olsun abone telefon şirketine 15 kuruş ödemek mecburiyetinde idi.

Bir telefon fıkrası

Bir yabancı gazeteci bakanlarımızdan biriyle görüşmek için özel kalem müdürünün yanında beklerken birden bakanın odasından yüksek sesle konuşmalar duyulur. Yabancı, bakanın içeride birini paylayadığını sanarak Müdüre:

— Sayın bakan bugün biraz sinirli galiba, acaba ben başka bir gün mü geleyim?

diyecek olur. Fakat Özel Kalem Müdürü sakin sakin:

— Ne münasebet efendim İstanbul'la konuşması bitince sizi kabul edecek, cevabını verince, gazeteci hayretler içinde sorar:

— Pekiy telefonla niçin konuşmuyor?

Fıkra her zaman geçerliği olan bir yakıştırma olsa bile o zamanki koşullara daha uygun düştüğünü kabul etmek gerek..

ELEKTRİK

1923'de Ankara ışıksızdı, elektriksizdi. Meclisin toplantı salonu gaz lâmbaları ve lüks lâmbaları ile aydınlatılıyordu. 1925'te buharlı lokomotivden şehrin dar bir çevresine zayıf elektrik ceryanı verilmeye başlandı... Evlerin ve sokakların karanlığı 1928'de yeni elektrik fabrikasının inşaatı bitene kadar sürdü. Şehrin elektrik ve gaz imtiyazı Telgaz adlı bir şirkete veriliyordu. Ankara'nın bütün bölgeleri ve sokakları 1933'te Cumhuriyetin onuncu yıldönümünde elektriğe kavuştu. 1929'da 1991 elektrik abonesi 5.120.665 kilovat; 1933'te ise 6166 abone 8.017.080 kilovat elektrik harcamıştı.

Ankara'da 1920 yılına kadar havagazı olmadı. O zamana kadar odunla kömürle ve kerosenle yemek pişirildi. 1930'da 477 havagazı abonesi 1.123.330 metreküp, 1933'te ise 1000 abone 1639.380 metre küp havagazı kullanmıştı.

Mesire de yok gibi idi...

Bir de Millet Bahçesi (Ulus'ta) vardı ve Ankaralılar 1923,ten önce burada toplanırlardı. (Yukarıda) Cumhuriyetten sonra bu bahçe iyice gölgelenmiş

Gazi Orman Çiftliği ve Çubuk barajı yapılmadı Ankaralıların doğru dürüst hava alacakları bir y yoktu. Eski Ankaralıların bellibaşlı piknik yerl Hatip Çayı kenarı idi. Perşembe ve cuma günleri b rası dolardı.

Jansen Planı

Başkent Ankara'nın Nâzım Şehir Plânını Berlinli Şehircilik Uzmanı Profesör Hermann Jansen yapmıştı. Ne var ki şu plân şehrin bugünkü genişlemesi ve özellikle köylerden şehre akının derecesi ve hesaplanmayarak yapılmış ve diğer taraftan da türlü etkiler altında tam manasile uygulanamamıştı.

Soldan sağa: Profesör Celâl Esat Arseven, Dahiliye Müsteşarı ve İmar Heyeti Reisi Hilmi Bey, Jansen'in yardımcısı Earley, ve Prof. Jansen ile Şehremini (Belediye Başkanı) Asaf (İlbay) Bey.

1926 yılında Yenişehirde inşaat çalışmaları hummalı bir hal almıştı. Boyuna bina yapılıyor ve bu arada Yenişehir "nazım" plânının dışına taşılıyordu. Macar Jansen'in plânı her bakımdan yetersizdi ve disiplinsiz bir inşaata yol açmıştı. Herkes dilediği yerde dilediği şekilde ev yapmak hevesine kapılmıştı. Yenişehir dışında bir "kaçak" inşaat yapılıyor ve bu arada Cebecide de yeni bir şehir yükseliyordu.

Ankara Belediyesi, plânın yetersizliğini anlıyarak milletlerarası bir yarışma açmaya karar verdi. Dünyanın birçok meşhur şehircilerinin katıldığı yarışmada İsveçli Jansen'in plânı beğenildi ve kendisi Ankara'ya davet edilerek, "kimsenin işine karışmayacağı" vaadile işe başlatıldı. 1928 yılından sonra bu plân uygulandı.

Ne var ki Jansen de plânını, Ankara'nın gelecekteki durumunu ve genişlemesini pek yerinde tahmin edememiş, hemen mütevazı ölçülerde yapmıştı. Örneğin nüfusun 500.000 kişiyi geçmeyeceğini sanıyordu ve şehrin havaalanını bile ilk başta bugünkü Tandogan Meydanının bulunduğu yere oturtmuştu...

Jansen plânının ihtiyaçları karşılayamayacağı daha başlangıçta belli olduğu gibi, uzmanın işlerine kesinlikle karışılmayacağı prensibinin de pek geçerli kalmadığı anlaşılmıştı. Ankara'ya yurdun dört köşesinden akın başlamıştı. On yılda plâna uygun olarak 2000 ev yapılırken bundan fazla kaçak, plânsız ev yapılmıştı.

Ankara'ya gelen işçiler, esnaf ve hatta memurlar plândışı sahalarda plândışı inşaata girişmişlerdi. Yenişehir'de belirli bir plâna göre modern güzel konutlar, devlet binaları yükselirken diğer bölgelerde, gelişigüzel tek katlı, çift katlı, üç katlı binalar yükseliyor, Bentderesinin arkasında ilk gecekondular fışkırıyordu. Bunların kanalizasyon, su gibi altyapı hizmetlerinin bulunmaması da ayrı bir sorun yaratıyordu.

On yılda Ankara'da kırktan fazla Bakanlık, Devlet dairesi, okul ve üniversite binası yapılmıştı. Bunların başında yeni (ikinci) Meclis Binası, Maliye Bakanlığı, Ziraat Bankası, Büyük Postahane, Dışişleri Bakanlığı, Vakıf Apartmanları, eski Hukuk Mektebi binası, Adliye Sarayı, Gazi Mustafa Kemal ve Lâtife Hanım İlkokulları, Türkocağı (Halkevi), Merkez Bankası ve Emlâk ve Eytam Bankası geliyordu.

BAZI RAKAMLAR

Yapılan bina sayısı (plâna göre)

1926: 240 1930: 203
1927: 367 1931: 275
1928: 246 1932: 151
1929: 87 1933: 140

Özel evler ve işyerleri için harcanan para (1933'e kadar) 16.500.000 TL.

Alt yapı masrafları On yılda: 7.500.000 Tl.

İSTASYON CADDESİ

1923'den önce Ankara'nın en önemli ve bir bakıma en bakımlı yeri istasyonu idi. Kurtuluş Savaşı esnasında Mustafa Kemal bir süre istasyon binasında hem yaşamış, hem çalışmıştı. Sonra konutsuz Ankara'da bu bina başta İsmet Paşa olduğu halde bazı kimselere de konutluk yapmıştı.

1928 yılında istasyon ve meydanı biraz derlenmiş, toplanmış ve parke taş döşenmişti. Bu meydanın bir ucunda Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü bina[sı] inşa edilmişti.

1933 yılında eski istasyon binası muhafaza edilmekle beraber yanına yeni ve modern gar· binası ve Gar Gazinosu yapılmış ve meydan yeni baştan tanzim edilmişti. Artık Ankara'ya, başkente gerçekten lâyık bir giriş kapısından giriliyordu. Uçak seferlerinden önce GAR, Ankara'nın gerç[ek] ·ten önemli bir merkezi [idi].

TBMM - CHP - ANKARA PALAS ÜÇGENİ

İstasyon Caddesinin üzerinde iki önemli bina vardı 1924'ten sonra. Eski ve Yeni Meclis Binaları. Eski Meclis, Cumhuriyet Halk Fırkası Merkezi olmuş ve Ankara'nın tek modern oteli Ankara Palas yeni Meclisin karşısında, caddenin sağ tarafında inşa edilmişti. Böylelikle TBMM - CHP - ANKARA PALAS üçgeni yüzünden bu cadde, uzun süre, TBMM bugünkü binasına taşınıncaya kadar Ankara'nın politika trafiğinin kesif olduğu cadde olmuştu. İstasyondan Ankara Palas'a, Ankara Palas'tan Meclise ve oradan Cumhuriyet Halk Fırkası'na vb.....

Ayrıca Cumhuriyet Bayramı geçit törenleri de bu caddede, Ankara Palas'ın yanında kurulan tribünler önünde yapılırdı Hipodrom inşa edilene kadar...

İKİ T.B.M.M. BİNASI

Kurtuluş Savaşının ruhu olan Birinci Büyük Millet Meclisi, 23 nisan 1920'den itibaren, Taşhan Meydanına (bugünkü ULUS) bakan, İttihat ve Terakki Kulübü olarak, Türk uslûbunda inşa edilmiş bulunan, kâgir binada çalışmıştı. Mütarekeden sonra Ankara'ya gelen Fransızlar, daha önce bu binayı karargâh olarak kullanmışlardı (yandaki).

TBMM 15 ekim 1925'te "yeni" binasına taşındı ve o yıl, Cumhuriyet Bayramı burada kutlandı. Plânlarını ünlü mimar Vedat Bey'in çizdiği bina bir yıl kadar kısa bir sürede tamamlanmıştı. TBMM 1961 ekiminde şimdiki binasına taşınacak ve burası CENTO merkezi olacaktı (altta).

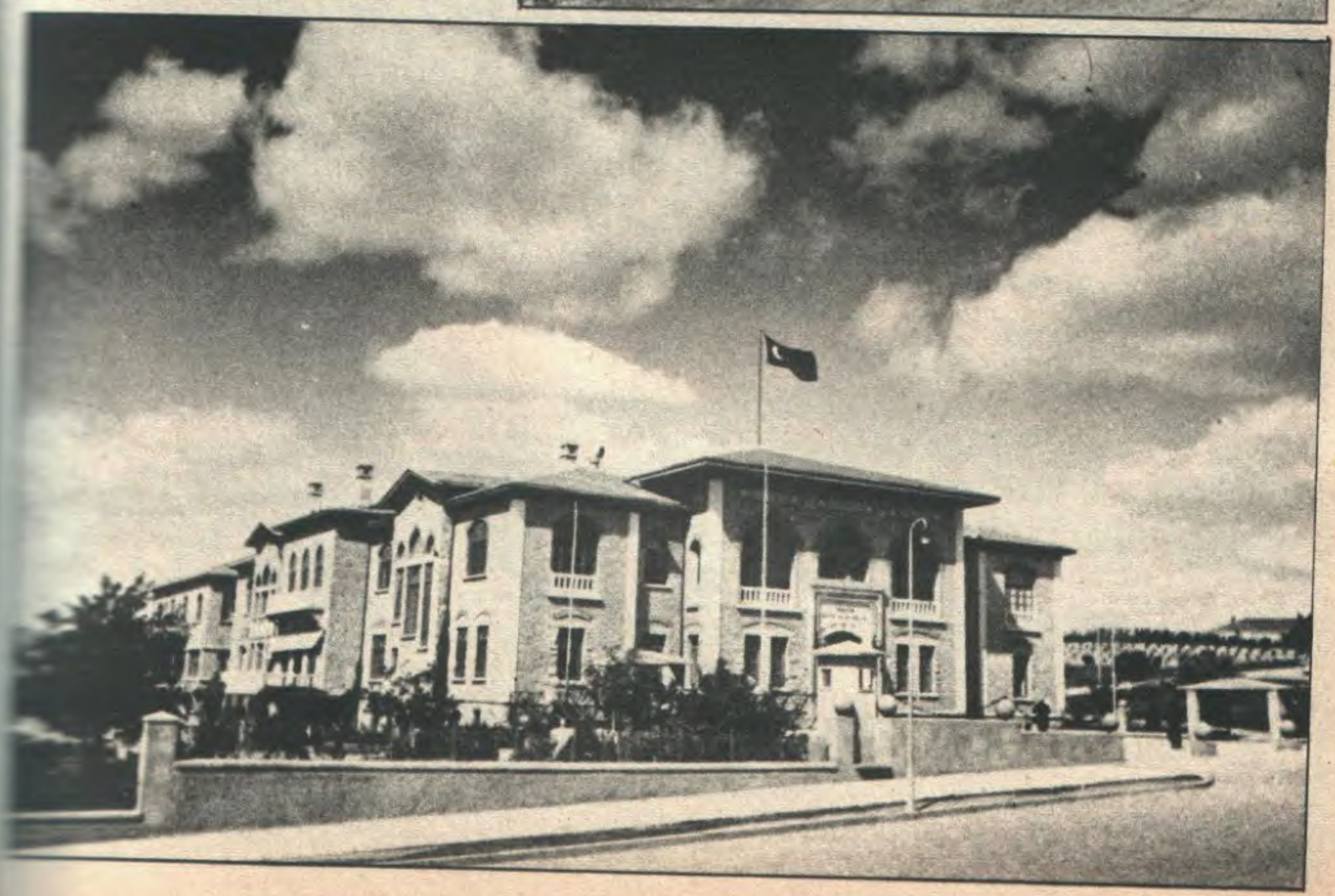

1924

1925

1928

Bir caddenin evrimi

Ankara'nın ilk el atılan ve süratle çehresi değişen caddesi muhakkak ki sonra adı CUMHURİYET Caddesi olarak değiştirilecek İstasyon Caddesi oldu. Aşağıdaki fotoğraflar bu caddenin 1924'ten bugüne kadar evrimini kanıtlıyor.

1924 *TBMM binası yeni tamamlanmış (solda). Evkaf evleri yeni yapılmış. Ankara Palas yapılmakta. Cadde toprak.*

1925 *Savıştay binası yapılıyor. (TBMM'nin arkasında. Ankara Palas bitmiş.)*

1928 *Refuj yapılmış, fideler ekilmiş, parke taşları döşenmiş.*

BUGÜN - Aynı Cadde.

1924'lerin Ulus Meydanı

— Ulus Meydanının 1924'te çekilmiş bir fotoğrafı. Solda, ünlü Taşhan ve arka plânda Karaoğlan Çarşının başlangıcı. Minaresi görünen Zincirli Camidir. Otomobiller, daha doğrusu minibüsler bindirilmiş jandarmaları taşır.

Meydanın 1929'daki durumu.Zafer Abidesi dikilmiş ve Meydan biraz tanzim edilmiştir.

Taşhan'dan Ulus'a

Eski Taşhan (Karaoğlan) Meydanı ve oradan yukarıya şimdiki Anafartalar Caddesine doğru uzanan Karaoğlan Çarşısı "Caddesi" eski Ankara'nın en önemli ticaret merkezi idi. Başkentin ekonomik hayatının merkezi de burada olacak, Bankalar Caddesi buradan başlayıp Atatürk Bulvarı olarak Kavaklıdere'ye kadar uzanacaktı. "Hakimiyeti Milliye" Meydanı olarak adlandırılan Meydan'da, Ankara'nın ilk abidesi 1927'de açıldıktan sonra Meydan süratle gelişti.

— ULUS Meydanı 1932'de Meydanın üzerine tek katlı dükkânlar inşa edilmiştir. (yanda)

— Ve ULUS Meydanının bugünkü durumu. Tashanın yerinde Sümerbank yükselmektedir. (altta)

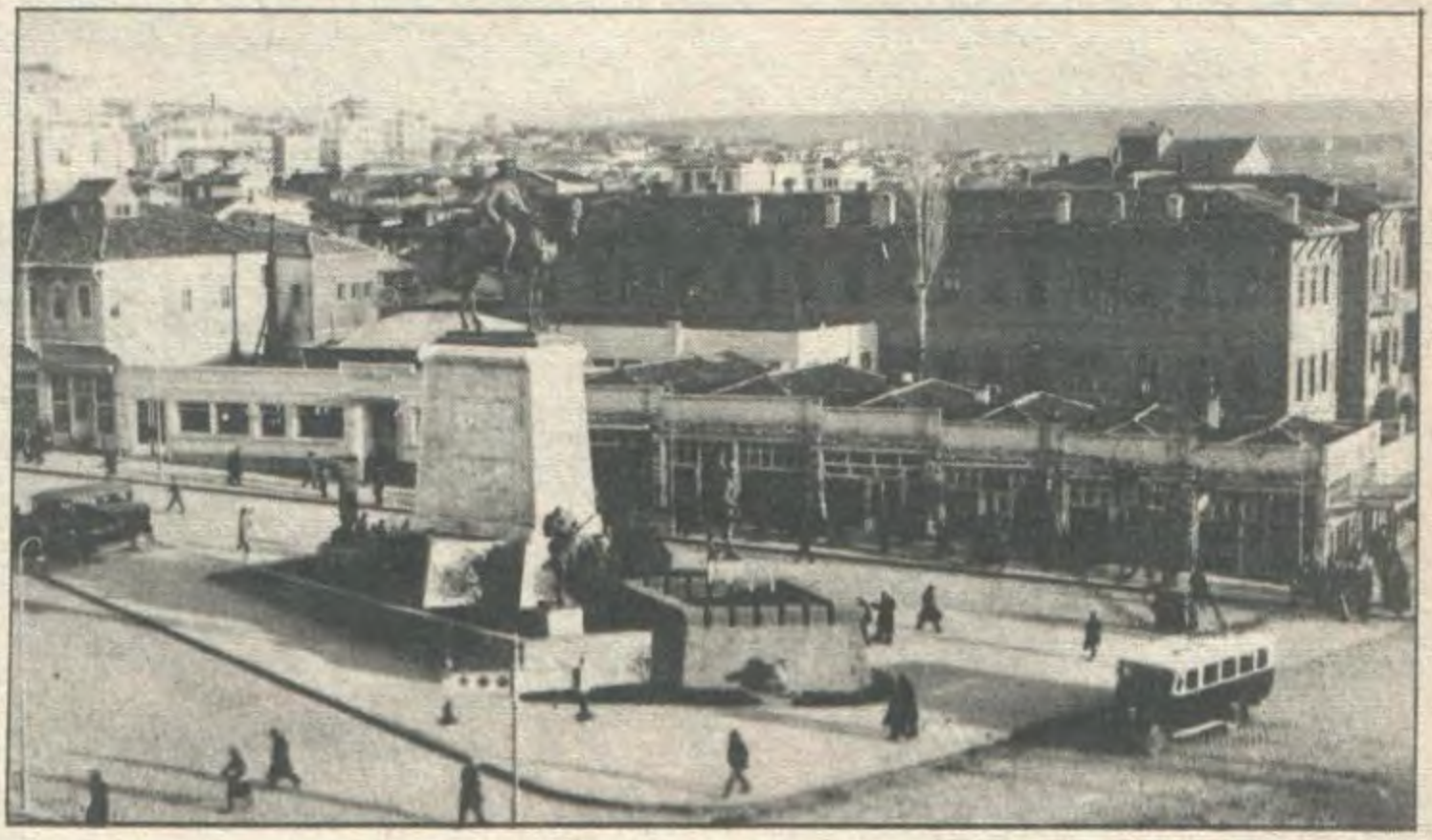

★ *1926 yılı: Abidenin inşaatı devam ediyor.*

1927 Anıt inşaatı devam ediyor. (Altta)

Bir Anıtın Öyküsü

Bir başkent'te anıtlar ve heykeller olmalı idi. İlk olarak da Taşhanın bulunduğu meydanın, bugünkü ULUS meydanın üzerinde anlamlı bir Zafer Abidesinin dikilmesine karar verildi.Bu abide halkın bağışları ile yaptırılacaktı. Bu girişime Cumhuriyet Gazetesinin başyazarı Yunus Nadi önayak oldu ve kurulan bir yurttaş komitesi ile işler yürütüldü. Birçok projeler arasında Viyanalı heykeltraş Heinrich Krippel'in projesi seçilmiş ve abidenin yapımı kısa sürede tamamlanmıştır.

AÇILIŞ PROVASI

★ *Kasım 1927 Abide tamamlanmıştır ve birkaç gün sonra etrafındaki barakalar sökülüp açılış merasimi yapılacaktır. Bunun da ilginç bir hikâyesi vardır. Yunus Nadi Bey ve arkadaşları açılıştan bir gece önce ip çekilince bayrağın düşmemesinden endişe ederler ve gece yarısı giderek açılışın provasını yaparlar, sonra bayrağı yerine tekrar koyarlar.*

★ *Anıt ın bugünkü durumu. Dikkat edilirse, Anıt meydanın genişletilmesi sırasında Sümerbank binası önündeki yerinden alınıp Bankalar Caddesine doğru monte edilmiştir.*

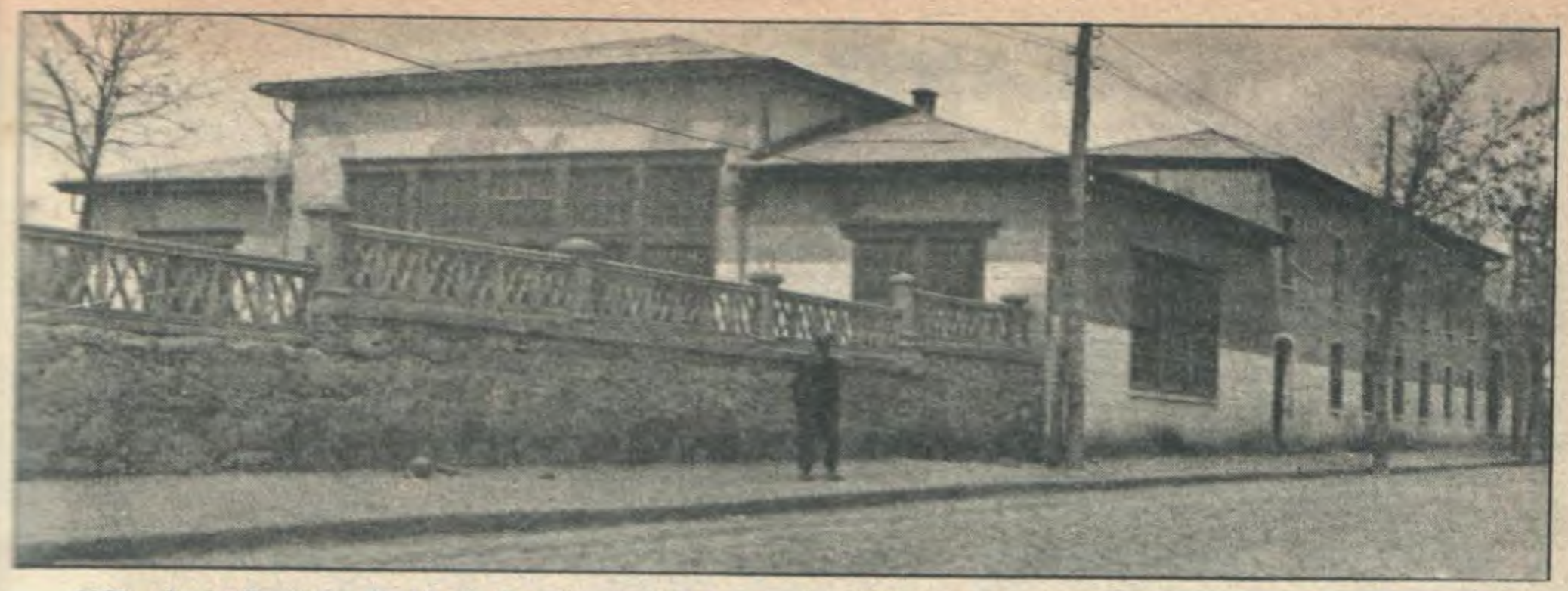

1925 yılında Bankalar Caddesi'nden (Atatürk Bulvarı'nın Ulus'la birleşen kısmı) bir görünüş... Soldaki kârgir bina, 1920'lerde Ankara'nın tek "Modern" eğlence yeri olan ünlü "Fresko'nun Barı"dır. Burada birkaç yıl sonra Karpiç lokantasının ve Akba Kitabevinin de yıllarca içinde bulunacağı Belediye Dükkânlar Sitesi inşa edilecektir.

Aynı caddenin 1930'larda Ulus'tan görünüşü. Belediye Dükkânları (sağ köşedeki blok) inşa edilmiştir. Arkasında Merkez Bankası ve Ziraat Bankası vardır. Solda köşede, gene yeni yapılmış Belediye Dükkânları, arkasında da 1950'lerde yanan eski Milli Eğitim Bakanlığı binası vardır (taş bina).

BANKALAR CADDESİ

Eski Taşhan'la (bugünkü ULUS) Atatürk Bulvarının bugünkü Talat Paşa Bulvarı ile kesiştiği nokta arasında kalan kısmı başkentin bankalarının üzerinde toplanacağı merkez olacak ve Bankalar Caddesi olarak anılacaktı. Önce Ziraat Bankası sonra Osmanlı Bankası ve bunları izleyerek diğer bankalar bu kesimde inşa edilmeye başlandı.

★ *Bugün Bankalar Caddesinin aynı noktadan görünüşü*

ÇANKIRI CADDESİ

Dışkapıya doğru uzanan Çankırı Caddesi Ankara'nın çok ilkel ve fakir bir bölgesi içindeydi. Sonraları başkentin ana caddelerinden birisi olacak ve Ankara - İstanbul karayoluna bağlanacak olan bu caddenin onarımına 1926'da başlandı. Cadde zamanla Ankara'nın başlıca eğlence merkezi haline gelecek ve "Bar" lar da burada toplanacaktı.

— 1925 yılında çekilen bu fotoğraf Çankırı Kapı Caddesinin eski hali görülüyor

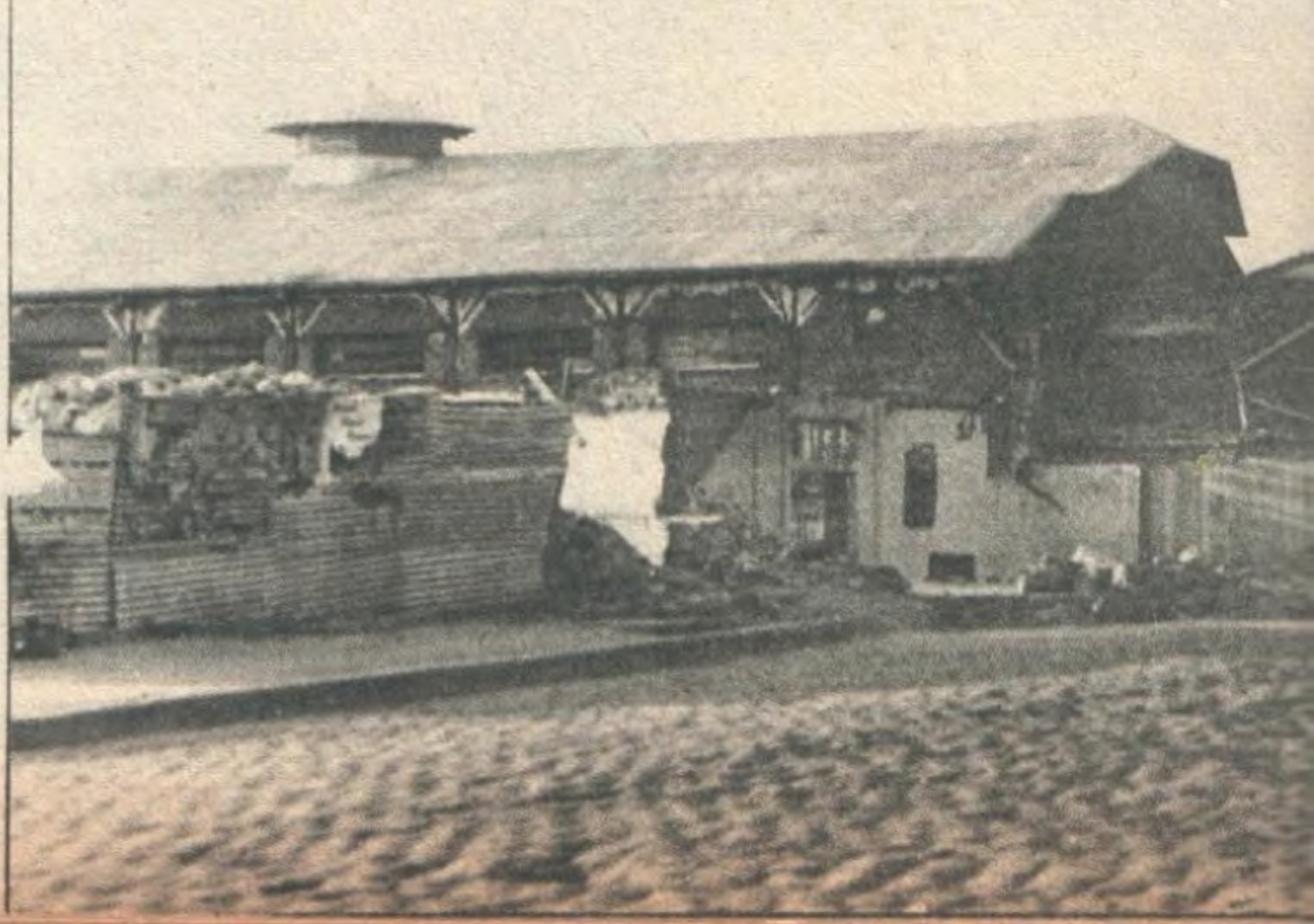

— 1928'de caddenin başında İş Bankasının i. edilmesi ve ULUS meydanının düzenlenmesinden sonra caddenin genişletilmesine ve onarımına başlandı. Eski binalar yıkıldı.

— Artık bu cadde üzerindeki ilk modern binalar (sağda) yükseliyordu. Solda levhası görünen ilk barın da açılması ile cadde başkentin eğlence merkezi olmaya başlamıştı.

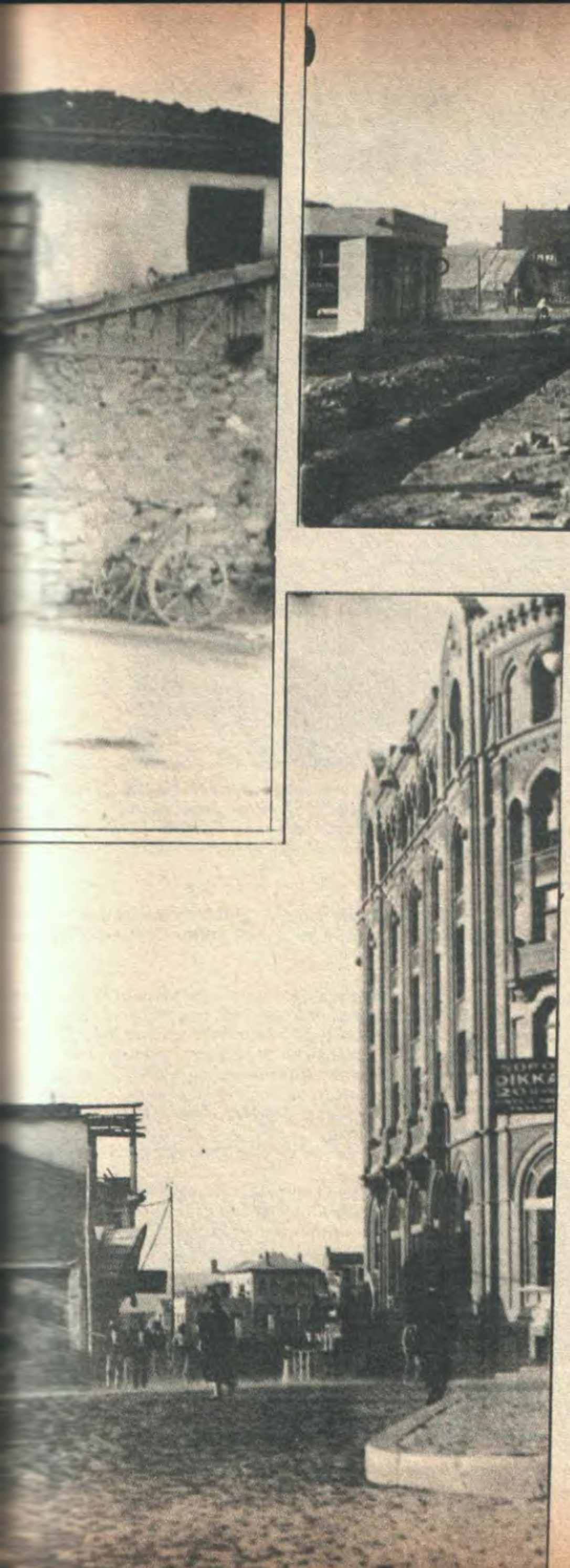

— Bugün Çankırı Caddesinin Ulus'tan görünüşü

1931 yılında eski Taşhan yeni ULUS Meydanının tepeden görünüşü. İş Bankası yapılmış ama Taşhan daha yerinde duruyor. Çankırı Caddesi henüz geliştirilmekte.

TAŞHAN MEYDANI (ULUS)

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Ulus Meydanı, o zamanki adıyla Taşhan, topraktı. Kışın çamurdan yazın tozdan geçilmezdi. 1924'de parke döşendi.

Bazı idam cezaları da bu meydanda infaz olunmuştu. Tarikat-ı Salâhiyeciler adlı yobazlarla, 1926'da şapka inkılâbına karşı gelen Iskilipli Atıf Hoca ve Kasap Osman bu meydanda asılmışlardı.

Meydan'ın adı sonra Hakimiyet-i Milliye, daha sonra da Ulus Meydanı oldu. Ankara'da oturulup konuşulacak, çay, kahve içilebilecek veya oyun oynanacak tek yer olan Kurtuluş Savaşı günlerinin meşhur Kuyulu Kahvesinden sonra ilk pastahane gene Ulus Meydanında açıldı. Meydandan Anafartalar'a giderken heykelin biraz ilerisinde sağdaki salaş dükkânlar yıkılarak Hafız Bey adında bir Ankaralı tarafından bir otel ve altına da bir pastahane yaptırıldı. Ankara'nın eli yüzü düzgün ilk oturulacak yeri bu pastahanedir.

İstanbul Pastahanesinin devamlı ve gedikli müşterileri vardı. Ankara'nın ilk yıllarına ait çehrelerden Hıfzı Nalbandoğlu, daha sonra Profesör Feridun Nafiz Uzluk, Mehmet Nuri Gencosman Namdar Rahmi, Enver Behnan Şapolyo, Dr. İzzeddin Şadan, Sadri Etem, Nahit Sırrı, Refik Fenmen, ressam Saip, musikişinas Ahmet Yekta İstanbul Pastahanesinin değişmez grubu idi. Üstat Hüseyin Rahmi Gürpınar'la Yahya Kemal Beyatlı da, Ankara'da bulundukları günlerde Meclisten çıkar çıkmaz soluğu İstanbul Pastahanesinde alırlardı.

Ankara'nın ilk aydınlar klübü hizmetini gören Pastahane 1955 yılında yıkıldı ve yerini Ulus Gökdelenine verdi.

Şimdiki Sümerbank'ın bulunduğu yerdeki Taşhan'dan Anafartalar'a doğru sıra sıra kahveler ve salaş dükkânlar vardı. Bu kahvelerin ilki Zeybekler kahvesiydi. Yozgat ve Beypazarı isyanlarını bastırmaya gelen sonradan hiyanete sapıp düşman tarafına geçen Çerkez Etem'le, İzmir suikasti tertipçilerinden Sarı Efe Edip de Ankara'da iken bu kahveye devam ederlerdi. Sarı Efe Edip'in bir de büyük köpeği vardı.

Sonradan bu kahve Yeni Sinema'nın giriş yeri olarak kullanıldı.

Bunun yanındaki kahvede ise Giresunlu lâz muhafızlar otururlardı. Atatürk'ün Muhafız Komutanı Giresunlu Topal Osman'ın adamlarıydı bunlar.. Siyah lâz elbisesi giyerler, kemençelerini çalarak Karadeniz oyunları oynarlardı. Onlar gibi giyinen, başına da onlar gibi renkli puşu saran Kara Fatma da bu kahveye devam eder, erkeklerden farksız, ayak ayak üstüne atıp oyunları seyrederdi.

Bu kahvelerden sonra bir han vardı ki, ilk yıllarda burada "Turkuvaz" adında bir bar açılmıştı. Daha sonra da Kayseri Hanı ve sırayla dükkânlar gelirdi. Bunların hepsi de eski yapılardı.

Zencirli Cami'ye varınca sola dönen yol o zaman şehrin en önemli caddesi sayılırdı. Çünkü bu yol hükûmet binasına giden cadde idi.

ULUS'TAN ANAFARTALAR'A DOĞRU

1929 yılında... Yunan Başbakanı Venizelosun resmi ziyaret dolayısı ile Yunan bayrakları da asılı. En solda görülen bina, yıllarca entellektüellerin sohbet için buluştukları İstanbul Pastahanesi...

★ *Bugün aynı noktadan bakış.*

Eski Taşhan şimdiki ULUS Meydanı 1926 yılında. Anıtın solunda hâlâ yıkılmamış olan Taşhan duruyor. İstasyon (şimdiki Cumhuriyet) Caddesine parke döşenmiştir. Gene sağ köşede Şehir Bahçesi vardır.

HÜKÜMET KONAĞI MEYDANI

Hükûmet Konağı Meydanlığı da toztoprak içinde idi. Bir iki ağaçtan başka yeşillik yoktu. Sağ tarafında iki katlı ahşap bir bina, önceleri 20. Kolordu Komutanlığı iken sonra İçişleri Bakanlığı oldu.

İçişleri Bakanlığının yanında bulunan bir katlı ahşap dükkân, Merkez Lokantası idi. O zamanlar Ankara'nın en temiz lokantası sayılırdı ve memurlar burada ucuzca karınlarını doyurabilirlerdi.

Merkez Lokantasının önünden geçen yolun ilerisinde Ankara Cezaevi ve onun yanında Jandarma Komutanlığı vardı. Hükûmet Konağının sol tarafında ise, sonradan Hukuk Mektebi olan postahane binası vardı. Bu binanın yanından Çankırı kapı'ya gidilirdi.

Bu sokakta bulunan bir kahve, "Muallimler Birliği" haline getirilmişti. Ziya Gökalp Bey, o zamanlar geniş ilgi toplamış olan, "İslâm dininde reform yapılabilir mi"? konulu konferansını bu kahvede vermişti. Sonraları, Milli Eğitim Bakanı olan Mustafa Necati, Hamdullah Suphi, Mazhar Müfit beyler başta olmak üzere bir çok bakan ve milletvekili, akşamları, Meclis'ten çıktıktan sonra, Muallimler Birliği'ne gelir, burada hem kendi aralarında sohbet eder, hem de öğretmenlerle konuşurlardı.

KARAOĞLAN

Ulus Meydanı'ndan (Taşhan'dan), Anafartalar'a çıkan yolun, sağ tarafına gelince burada da birer katlı eski dükkânlar sıralanmıştı. İlk dükkân, koyu İttihatçı, Üsküp'lü Mehmetçe Bey'e aitti. Mehmetçe Bey, polis mesleğinde çalışmıştı. Vaktiyle de Talât Paşanın fedailiğini yapmıştı. İstanbul'da "Kürt" Mustafa Paşa Divanıharbi, onu idama mahkûm etmişti, ama Mehmetçe Bey bir yolunu bulup kapağı, Ankara'ya atıp canını kurtarmıştı. Mehmetçe Bey, Ankara'nın ilk polis müdürü oldu ve sonradan suçu sabit görülerek, idam edilen Hintli casus, Mustafa Sagir'i o yakaladı.

Mehmetçe Bey, polis müdürlüğünden ayrıldıktan sonra köşedeki bu dükkânı kiralayarak orada kösele ticareti yapmaya başladı. Bu dükkân da milletvekillerinin, vekillerin, Ankara'nın ileri gelenlerinin sık sık uğradığı yerlerden biri olmuştu.

Mehmetçe'nin dükkânından sonra Umum İthal[at] İhracat Şirketi vardı. Bu şirketi Yenibahçeli Şükr[ü] kardeşi Nail kurmuştu. Şirketin hisse senetleri 20 lir[a] İttihatçı militanlardan olan Nail Bey de 1926'da A[nkara] İstiklâl Mahkemesi kararıyla, Ankara Cezaevi önü[nde] dam olundu.

Bu dükkânlardan biraz ötede, Mühendis Hanı [var]. Bu hanın bir odasında, Arif Oruç, "Yeni Dünya" g[azet]esini çıkarıyordu.

Bir iki dükkân sonra bir sokak gelirdi. Bunun k[öşe]sindeki iki katlı binayı, Hacıbektaş dergâhının son b[aş]sı, Niyazi Baba tutmuş ve bir süre otel olarak işlet[miş]. Bu baba sonradan Arnavutluk'a kaçtı.

Sokağın karşı köşesinde ise Selânikli Talât ve H[üsn]ü beyler, Ankara'nın ilk muhallebici dükkânını açtılar. [Gazi] Mustafa Kemal Paşa da, muhallebi yemek için bu d[ükkâ]na gelmişti.

Daha yukarıda, Sebat otelinin olduğu bina ki, [şim]bunun yerinde 19 Mayıs mağazaları var, Merkez K[oma]tanlığı idi. Merkez komutanları önce Fuat Bulca, [sonra] sonra Rize Milletvekili Rauf Beydi. Bunun üstü[ndeki] dükkânda ise, Ankara'nın meşhur bir köftecisi çalış[ırdı]. onu Ahmet Ağa'nın eski usûl berber dükkânı izlerdi. [Bu] ber dükkânının üstünde, Ankaralıların Tat Yahud[i] dikleri Hayim ısmarlama kundura ve çizme ustası o[tur]bilinirdi. Hayim'in dükkânı önündeki tek akasya a[ğacı] denilebilir ki, caddenin yegâne yeşilliği ve süsü id[i].

Bir bayram günü Gazi Mustafa Kemal Paşa b[ay]ram namazını Hacıbayram Camii'nde kıldıktan sonra [gi]nerken bu ağacın altına konulan bir iskemlede bir m[üd]dinlenmiş ve Ankaralıların bayram tebriklerini k[abu]l etmişti.

Bu dükkândan sonra gene bir kahve vardı ki, b[ura]da daha çok çeteciler otururlardı.

Ulus Meydanından Çankırıkapı'ya giden yola [ge]şimdiki Maliye Bakanlığının arka bahçesi yerin[de] zanslılardan kalma bir Julien sütûnu vardı. Onun y[ük]da üstünde "Umum Teçhizat Anbarı" yazılı bir [ta]vardı. İş Bankası işte bu binanın yerine yapılmış[tır].

Yolun sol tarafında ise iki katlı bir ahşap han v[ar]. "Hakimiyet-i Milliye" gazetesi bu hanın iki odasın[da] rulmuştu.

Taşhan'dan (Ulustan) İstasyona doğru 1928 yılında bakış.....
Sağda TBMM, solda Ankara Palas ve Şehir Bahçesinin duvarı (altta)

Ve bugün aynı caddenin kuşbakışı görüntüsü. Şehir Bahçesinin ön tarafına Belediye dükkânları yapılmış. Bir süre arkada bahçe kalmıştır. Ulus Meydanının öbür köşesindeki eski dükkânlar 1960'larda yıkılınca, bir süre Şehir Bahçesinde muvakkat Şehir Çarşısı kurulmuştur. Bugün bu blokta Özel İdarenin yeni işhanı yükselmektedir. Ankara Palas'ın arkasında Merkez Bankası'nın ek inşaatı, onun arkasında Stad Otel'i. yükseliyor. Sağ taraftaki boş arazi Stadyom olmuştur.

Ufuktada yükselen çok katlı binalarla bir hayli fark vardır 1928'lere göre...

Anafartalardan Karaoğlan Çarşısına, Taşhana doğru... Yıl 1926 ve bugün aynı caddede Karaoğlandan Ulusa doğru çekilen bir fotoğraf... Cadde genişlemiş, solda bugün Köy İşleri Bakanlığının ve modern işhanının bulunduğu blok yapılmıştır.

1926 yılında Atatürk Bulvarı bu halde idi, in cin top oynadığı gibi ortalıkta bina da yoktu. Tepenin üstünde Etnografya Müzesi ve Türkocağı, Numune Hastahanesi seçiliyor Aşağıda aynı kesmin bugünkü görünüşü var.

Görüldüğü gibi 1926'daki resimdeki 1. noktaya Radyo-evi, 2. noktaya İsmet Paşa Kız Enstitüsü, 3. noktaya da Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi inşa edilmiş

Atatürk Bulvarı'nın aynı kesiminin bugünkü durumu.

Tren köprüsünden, Yenişehir'e doğru...

Atatürk Bulvarı'nda tren köprüsünün bulunduğu yerde 1927 yılında Sıhhiyeye doğru bakış. Bulvar henüz açılıyor..

Sağlık Bakanlığının inşaatı hızla devam ederken, bugün Orduevinin ve Etibankın bulunduğu arsada hayvanlar otlamakta. Necati Bey caddesinin yerinde yelleniyor. Bulvarın güzergâhı bu bölgede sonra değişecek sağ tarafa doğru kaydırılarak dereye parelel olacaktır.

1929 yılında aynı bölgede evler çoğalmış ve Sağlık Bakanlığı inşa edilmiştir. Ama hâlâ ufukta Çankayayı görmek mümkündür. Bugün bu olanak yoktur artık.

Memur evleri

Yanda Sağlık Bakanlığının arkasında inşa edilen ve Modern Ankaranın, Yenişehirin nüvesini teşkil eden tek katlı memur evleri . Bu evlerin etrafı 1929'da dahi böyle hayvanların otladığı tarlalarla çevrili idi.

Gazi Mustafa Kemal Paşa Bulvarı 1927 yılında henüz açılmaya başlamıştı. Bu bulvarın üzerindeki ilk iki bina uzun süre Büyük Elçiliklere (Macar ve Afgan) konutluk yapan kuleli binalardı. Bulvar hâlâ mevcut olan iki binanın arasından geçer. Yapılmakta olan yol İzmir Caddesidir.

Gene 1927 yılında Atatürk Bulvarının Kızılay'd Sağlık Bakanlığına (Sıhhiyeye) doğru görünüşü (aşa da). Sağ tarafta bugün Soysal İş Hanı ve Yapı Kr Bankası (1) ile Piknik bulunmaktadır. (2). Sol tara Kızılay Genel Merkezi (3) henüz yapılmamış...

Ziya Gökalp Caddesi

1927 yılında Havuzbaşından (şimdiki Kızılay) Ziya Gökalp Caddesine doğru bakış. Sağdaki Kuleli bina o zamanki İçişleri Bakanı Cemil Uybadın'ın evidir. Buraya sonra Gökdelen yapılacaktır. Öndeki yol Atatürk Bulvarı haline gelecektir. Soldaki ilk bina bugün de yerinde durmaktadır.

Kızılay'dan Cebeci'ye uzanan bugünkü Ziya Gökalp Caddesinin 1928 yılındaki durumu. Bu caddenin bugünkü durumu ile (aşağıda) büyük bir tezat teşkil ediyor. Cadde ile kesişen ilk sokak Selanik Caddesidir. Sol taraftaki arsada bugün Fransa Binası yükseliyor.

Aşağıda Ziya Gökalp Caddesinin Kızılaydan bugünkü görünüşü var.

Atatürk Bulvarı'nın bugünkü görünümü.

Havuzbaşı'nda konserler verilirdi

Atatürk Bulvarı üzerindeki Havuzbaşı Ankara'nın bellibaşlı gezinti yeri idi. Buraya bir havuz yapılmış ve ortasında da herhalde Avrupadan tedarik edilen süslü, fıskiyeli bir anıt oturtulmuştu. Sonra birkaç yer değiştiren ve bugün Ankara'nın başka bir meydanını süsleyen anıt o yıllarda Ankara'nın en gösterişli simgesi idi (aşağıdaki resim) Havuzbaşı bir park olarak düzenlenmişti ve o yıllarda Cumhurbaşkanlığı orkestrasıburada konserler verirdi.1927 yılındaki müthiş kışta kurtların bur dar inip heykeli kemirdikleri rivayet olunurdu. 1 lında burada Kızılay binasının inşasına başland karıda) ve sonra meydana Kızılay Meydanı dendi ay'ın karşısındaki boşlukta önceleri Ulus Sinema dı. Bugün burada Soysal İş Hanı ve Yapı Kredi B yükseliyor

Sonraki yıllarda yeni Kızılay Binasının yanında da küçük bir park geliştirildi

... yılında Kızılay'dan Sağlık Bakanlığına doğru bakış. Sağlık Bakanlığı yapılmıştır (1) Atatürk Bulvarının ... kesminde Bulvarın ilk apartmanlarından Ali Nazmi Bey Apartmanı (2) ...lacaktır. Daha ötesinde İş Bankası Apartmanı ve Piknik (3) ...rulacaktır. Bu arazide Ankara'nın bugünkü alışveriş merkezi gelişecektir.

Yanda Kızılay Maydanı'nın bugünkü durumu görülüyor.

1930'da Bakanlıklar bomboştu...

Meydanının bugünkü durumu.

1930'larda Kızılay'dan Bakanlıklara doğru (üstte) ve Gökdelenin yerinde başka bina ve bahçesi vardır (1). Onun yanında bugün Amerikan Büyükelçiliğine ait olan binalar vardır.

Karşıya bugün Enerji ve Tabii Kaynaklar binası olan bina (2) ve Millî Eğitim Bakanlığı (3) yapılacaktır. (yanda). BUGÜN - Aynı Cadde.

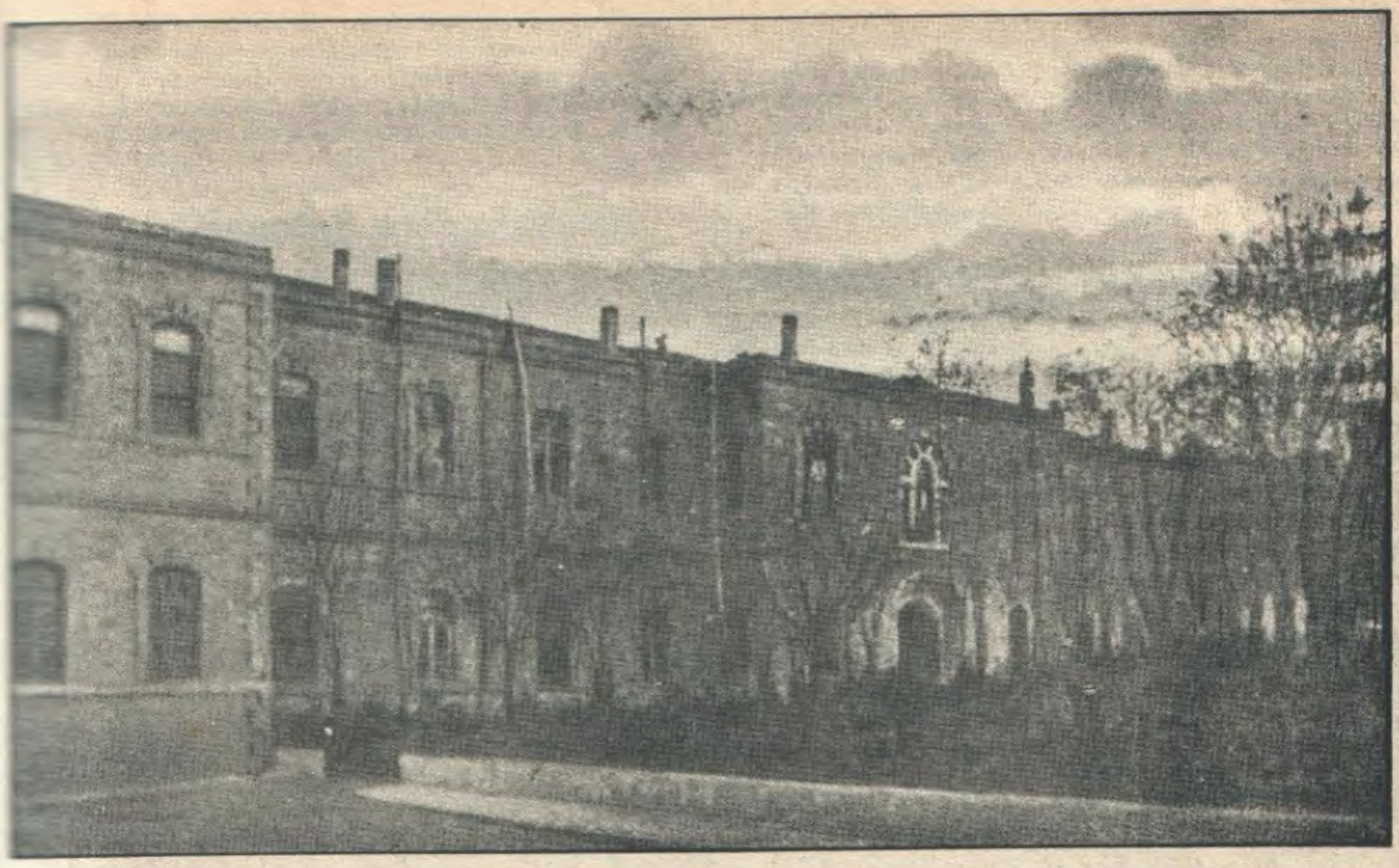

Ankara Hükûmet Konağı

Bir süre Başbakanlığın ve birçok bakanlıkların içinde çalıştığı Ankara Hükûmet Konağı. Bugün bina hâlâ Vilâyet Konağı olarak yerinde duruyor..

1931 yılında Millî Savunma Bakanlığı (solda) ve Genel Kurmay Başkanlığının inşaatı tamamlanmıştır. Ön planda İçişleri Bakanlığı "külliyesinin" inşaatına başlanıyordu.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bakanlıklar veya o zamanki deyimle vekâletler iğreti binalarda çalışıyorlardı. Birçokları bir süre Hükûmet Konağının birer ikişer odasını işgal ediyorlardı.. Cumhuriyetin ve yeni başkentin en önemli girişimi vekâletleri kendi görkemli binalarına kavuşturmak olmalı idi. Mustafa Kemal bu işe özellikle önem veriyordu ve Jansen'in plânında bakanlıklar için büyük bir saha ayrılmış ve hattâ bir avan proje yapılmıştı.

1929'da yapılan Bakanlıklar "Mahallesi". Maketi o zamanın en modern anlayışına göre gayet gösterişli bir kilde düşünülmüş olan bu projede en arkada TBMM nası, İçişleri Bakanlığı ve diğer bakanlıklar öngörülüyordu. Bu projenin ancak bir kısmı uygulanabildi.

Jansen'e göre Bakanlıklar

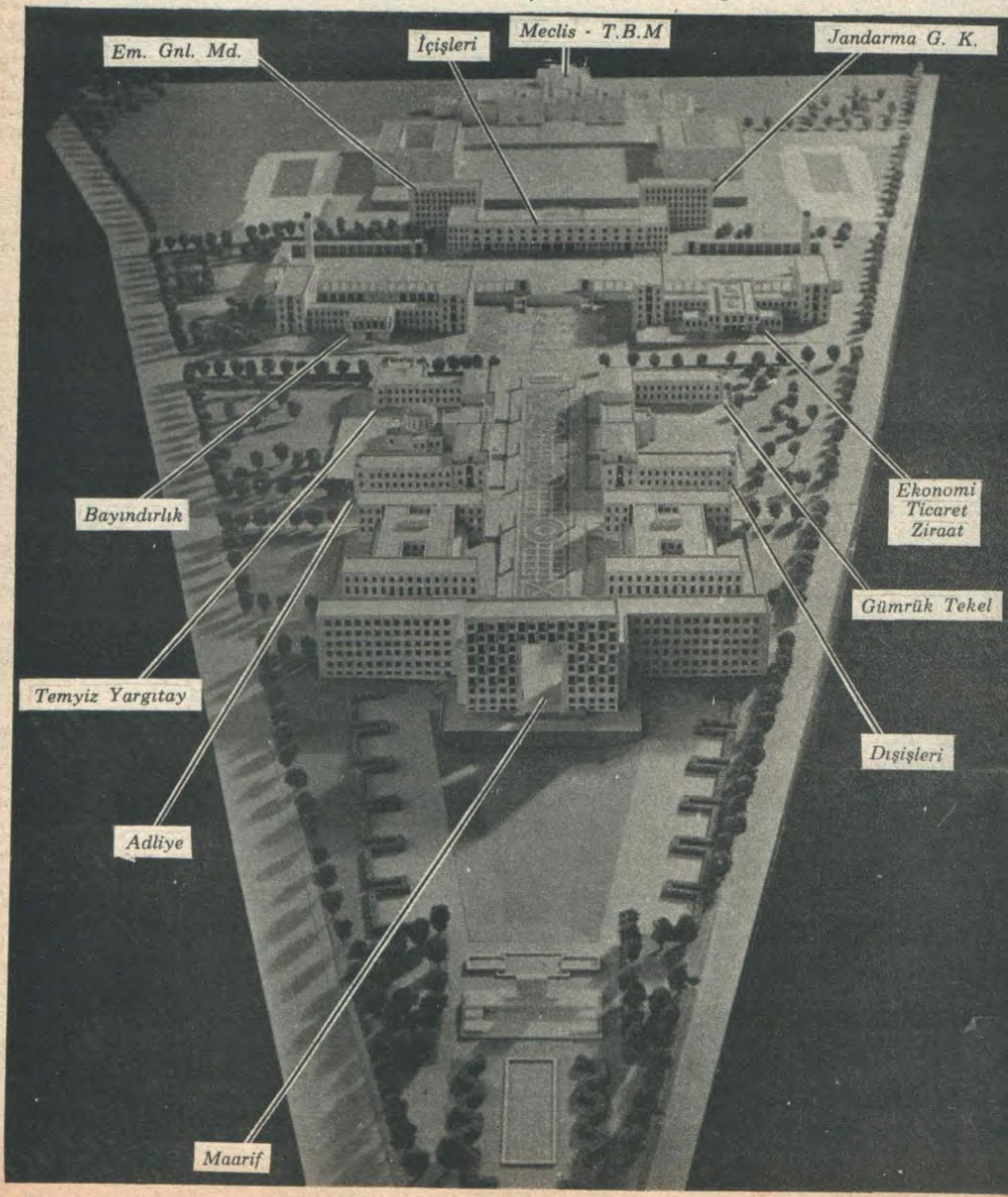

Yıl 1929, Sovyet Büyük Elçiliği'nden Bakanlıklar'a doğru bir bakış.. Bakanlıkların arsası bomboş... Henüz inşaata başlanmamış... Sağdaki boş arsada bugün Büyük Ankara Oteli bulunuyor...

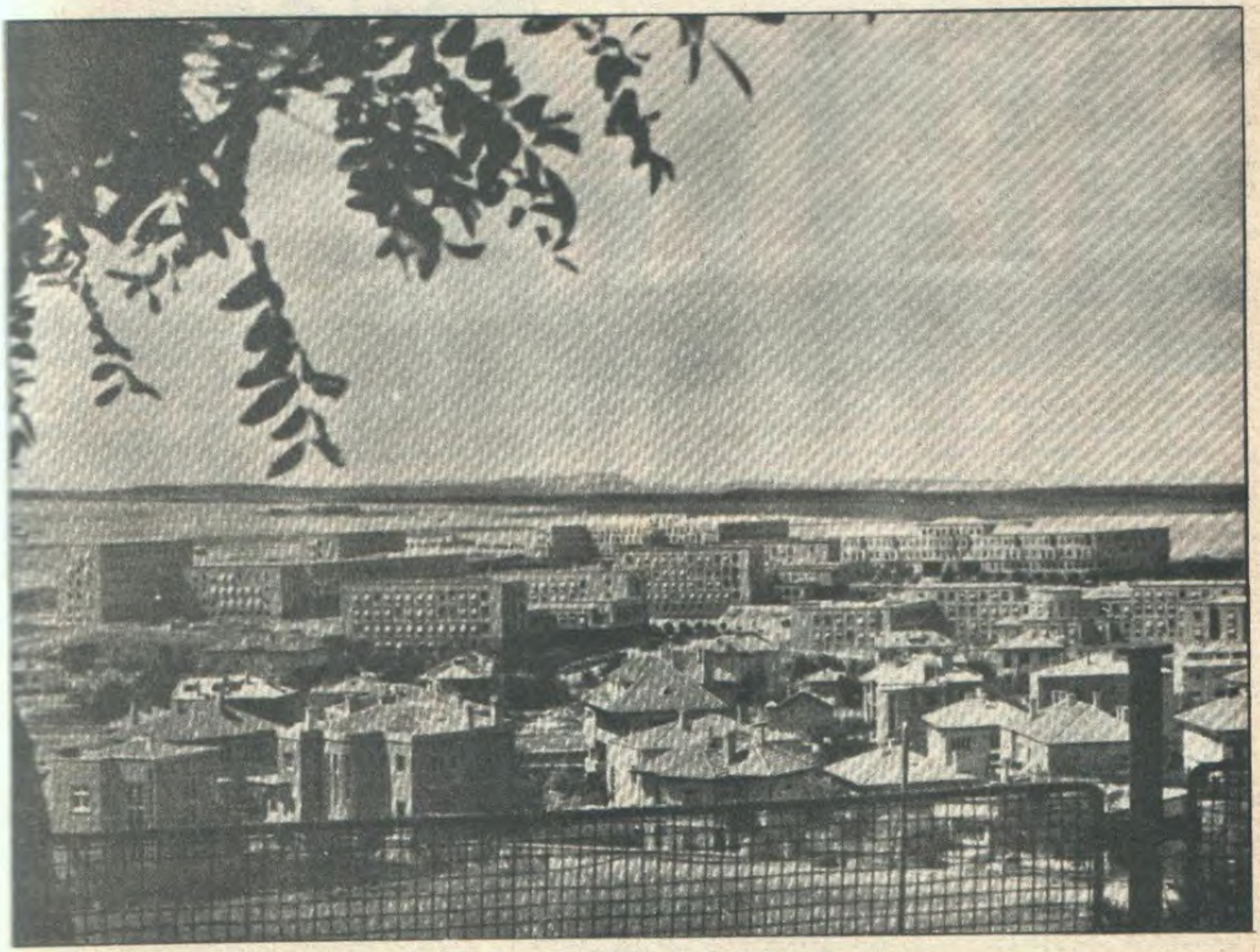

Bakanlıkların 1933'te genel görünümü..

İlk Sefirler

ANKARA'ya ilk gelen Büyükelçi Sovyet Sefiri Aralof Yoldaş oldu. Rus Elçisi Ankara'ya Trabzon'dan kara yolu ile geliyordu. Gazi, elçiyi karşılamak için Saruhan (Manisa) milletvekili Mustafa Necati Beyi görevlendirmişti. Necati Bey Aralof Heyetini şimdiki Irmak istasyonunun bulunduğu yerde karşıladı. Ankara'ya birlikte geldiler. Necati Beyle Elçi arasında tercümanlığı Rusya'ya gidip bir müddet kalmış, güzel rusça konuşan Hüsnü adında Malatyalı bir delikanlı yapıyordu. Aralof'un eşiyle meşgul olması için Hüsnü Efendi karısı Faika hanımı da getirmişti.

Aralof'tan sonra, Ankara'ya Kafkasya'da kurulmuş olan Azerbaycan hükûmetinin elçisi Abilof Yoldaş geldi. Daha sonra da Afganistan Elçisi Ahmet Han...

O zamanlar Ankara'da Sefaret olmaya elverişli bina yoktu. Ruslar Elçilik binası olarak Samanpazarın Kurşunlu cami karşısında, yerli Hristiyanlardan biri evini kiralayıp buraya yerleştiler. Evin arkasında Ya di mahallesi vardı. Sonradan Hamamönünde daha yük bir binaya taşındılar. Bu binanın altı da kahve

Ruslar gelirken beraberlerinde bir iri ayı ile bir da at getirmişlerdi. Bir gün bu ayı elçilikten kaça karşıdaki Kurşunlu camii minaresine çıkmıştı. Tesa fen müezzin o sırada ikindi ezanını okuyordu. Müez birden karşısında koca ayıyı görünce ezanı kesip kuvvetiyle:

"İmdaaat, imdaaaat!" diye bağırmaya başlayı caddeden geçen halk birikip müezzinle ayının şeref birbirini nasıl kovaladığını seyretti. Bir müddet so ayı minareden inerek uslu uslu elçilik binasının kapıs dan içeri girmişti.

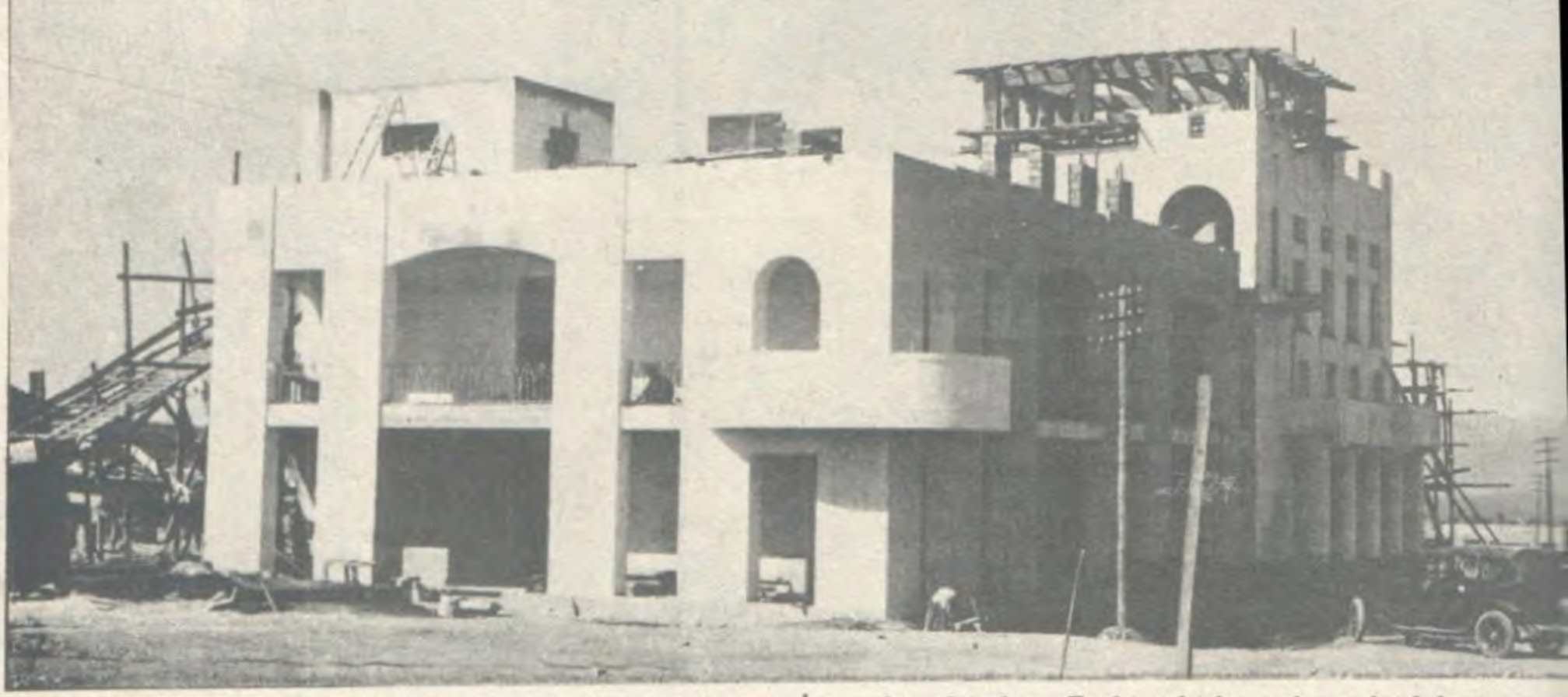

Yıl 1925 — Atatürk Bulvarı üzerinde Sovyet Büyükelçiliğinin binası inşa ediliyor. O yıla kadar Hamamönünde ilkel bir binada çalışan Sovyet Büyükelçiliği, Ankara'nın ilk modern büyükelçilik binasına sahip olacaktır. Bu bina birkaç yıl evvel yıkılmış, yeri büyükelçiliğin Ticaret Bölümü inşa edilmiştir. Büyü lelçilik şimdi başka bir yerdedir.

1930 yılında da Ankara'nın ikinci modern büyükelçiliği, Alman Büyükelçiliği inşa edilmiştir.

Şehirden Çankaya'ya çıkan yol çok dar ve sarptı.

1932 yılında Kavaklıdere'den Çankaya'ya doğru. Pembe Köşk tamamlanmıştır. Sol tarafta kulesi ve bahçe duvarları görülen bina, Maraş Mebusu Mithat (Alam) bey tarafından yapılan ve o günlerde Ankara'nın en lüks ve konforlu villâsıdır. Afgan Kralı Amanullah Han geldiğinde bu binada misafir edilmiştir. Bu bina şimdi İsrail Büyükelçiliği ikâmetgâhıdır.

Çankaya'ya doğru

Atatürk Bulvarında Kavaklıdere'ye, Çankaya'ya doğru. Sovyet Büyükelçiliğinin bahçesinden 1927'de çekilen bu fotoğrafta tek tük binalar var. Bulvarın sol tarafındaki arsaya Büyük Ankara Oteli ve yeni İş Bankası Genel müdürlük binası yapılacaktır. Sağ tarafta yeni TRT Genel Müdürlüğü ve Amerika Büyükelçiliği sıralanacaktır

Gazinin Çankaya'daki ilk konutu ve çalışma yeri Ankaralıların hediye ettikleri bu ilkel kârgir bağ evi idi.

Sonra bu binaya bir kule ilâve edilecek ve içi yeniden düzenlenecekti. Bu ev şimdi müze olarak korunmaktadır.

Pembe Köşk'ün öyküsü

Türkiye Devletinin cumhurbaşkanlarının resmi konutu olan Çankaya Köşkünün inşaasına 1930'da başlandı. Binanın mimarı birçok bakanlık binalarını da yapan Viyanalı Profesör Holzmeister idi.

1932'de yapımı biten Çankaya Cumhurbaşkanlığı köşkü başkentin en görkemli binası olacak ve Gazi-sonra Atatürk - bu çok sevdiği yerde hayatının son yıllarını geçirecekti.

ÇANKAYA Köşkü inşa halinde - 1931

Tamamlandığı zaman - 1932 (ön plânda şimdi müze olan eski köşk)

ÇANKAYA... 1923-1933 yıllarında, Gazi Mustafa Kemal'in oturduğu ve çalıştığı tepenin adı, halk arasında adeta Olemp dağı gibi efsanevî bir anlam kazanmıştı. Bütünlük yaşantıya girmişti bu ad: "Çankaya'da dün akşam.." "Çankaya'dan gelen haber.." "Çankaya'da verilen karar.."

Gazi, sık sık yurt gezilerine çıkıyor, İstanbul'a gidiyordu, ama asıl yurdu, asıl kararlarını verdiği yer Çankaya idi. Sonunda da en büyük üzüntüsü Ankara'da, Çankaya'da ölmemek olacaktı..

Mustafa Kemal, 27 aralık 1919'da ilk Ankara'ya geldiğinde Keçiören yolundaki Ziraat Mektebinde hem çalışmış, hem de yatmıştı. 23 nisan 1920'de Meclisin açılmasıyle birlikte, bugün Ankara garında, müze olarak muhafaza edilen eski iki katlı İstasyon binasının üst katında oturmaya, alt katında çalışmaya başladı.

Fakat Ankaralılar buna razı olmuyorlardı. Mustafa Kemal daha rahat yaşamalı idi, nefes alabilmeli idi. O yıllarda Ankara'nın merkezi Kale ve civarı idi... Ankaralılar yaz aylarında; Çankaya, Dikmen, Etlik ve Keçiören'deki bağevlerine sayfiyeye göç ederlerdi. İşte başlarında, Ankara Müftüsü ve Müdafaaî Hukuk Cemiyeti Başkanı, aydın ve vatanperver din adamı Rıfat (Börekçi) Hocanın bulunduğu bâzı Ankaralılar birleşip, aralarında para topladılar ve Çankaya'da bölgenin en yüksek yeri olan, bahçesinde yetişmiş kavak ağaçları olan bir bağ evini sahipleri Bulgurluzade Mehmet ve Rıfat beylerden satın alıp, Mustafa Kemal'e hediye ettiler. Bir zamanlar bir İngiliz yapağı taciri oturduğu için nisbeten iyi durumda olan köşk biraz onarıldıktan sonra, Mustafa Kemal burada oturmaya başladı.

İki katlı, tahta kepenkli köşk, 1924 yılında tadil edildi. Köşke 1926 yılında kalorifer tesisatı yapıldı. 1932'de

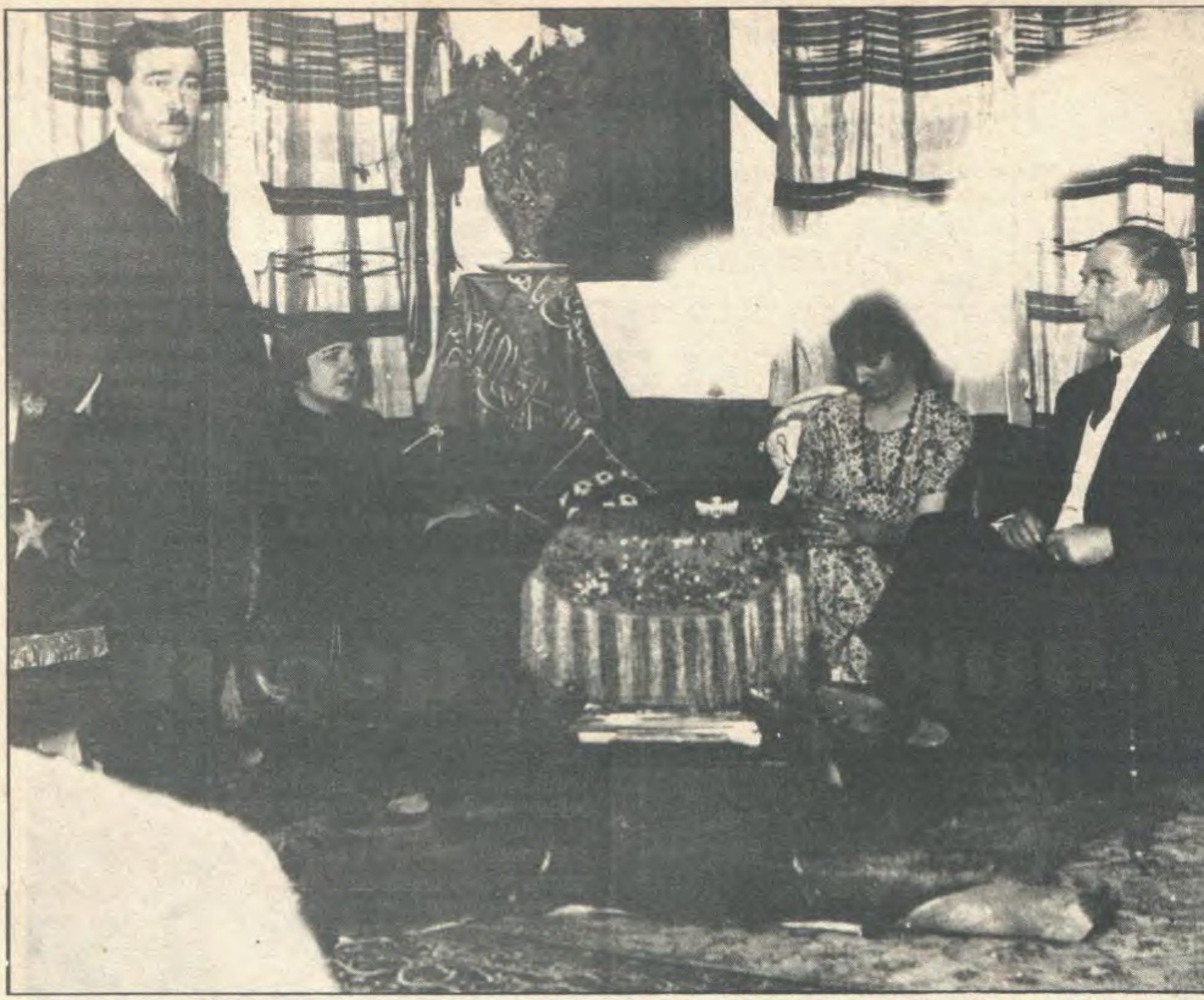

Çankaya'nın ilk kadını

Gazinin Çankaya'daki ilk köşkünün içi de o mütevazi idi. Bu fotoğrafta Gazi ve eşi Latife konukları Ali Fethi (Okyar) Beyi ve eşi Galibe ağırlarlarken görülüyorlar.

yeni "Pembe Köşk" yapıldıktan sonra da Gazi kendisine verilen bu köşkü Ordu'ya devretti. Gazi, ilk köşkü olduğu gibi muhafaza ettirdi ve yakın arkadaşlarını orada ağırladı. Her iki köşkte de pembe ve yeşilin çeşitli tonları hâkimdi. İçerisi, eski Türk motiflerine göre süslenmişti.

Şimdi müze olan ilk Çankaya Köşkünün camekânlı giriş kısmı koyu kahverengi, tahta oymalı ayna ve koltuklarla döşenmişti. Girişten sonra bir hol vardı. Buradaki bilârdo masasında Atatürk her akşam bilârdo oynardı. Masanın etrafında koltuk ve kanapeler, merdivenin çıkışında ise piyano bulunurdu. Holün sol tarafında ise ilâve çıkıntıda iki bölmeli bir oda vardır. Yabancı elçiler ve misafirleri Atatürk burada kabul ederdi.

Yukarı kata iki dönemeçli merdivenle çıkılır. Sağda, şehre bakan üç pencereli oda ve giriş kapısının üstünde bulunan balkon vardır. Sol tarafta ise, Atatürk'ün yatak odası bulunur. Yatak odasına bitişik kısım kitaplık ve çalışma yeri olarak düzenlenmiştir. Atatürk, burada arkadaşlarını kabul eder ve önemli kararları alırdı. Cumhuriyet'in ilânına burada karar verilmiş, Nutuk burada yazılmıştır.

Çankaya, yaz aylarında çok güzel oluyordu. kış aylarında burada oturanlar için ezalı, cefalı, tehlikeli bir dönem başlıyordu. Ankara'dan Çanka yol, Kavaklıdere'den sonra çok dikleşiyor ve bu y kar yağınca şehirle bağlantı bazan haftalarca kes du. Civara kurtlar indiğinden dışarı çıkmak bir tehlikeli oluyordu. Hele 1925 yılı sert bir kış Çankaya'da oturan Ruşen Eşref'in (Ünaydın) evi şam yemeğine gelen Falih Rıfkı (Atay) ile Yakup (Karaosmanoğlu) kar bastırdığı için üç gün evleri nememişlerdi.

Mustafa Kemal'in, onarılıp yerleştirilen Ç Köşkü, hem ikametgâh, hem çalışma yeri olarak ca yetmemeye başlamıştı. Ankara, yeni baştan in lirken, bugünkü Pembe Köşkün de temelleri at Viyanalı mimar Holzmeister'ın plânlarını yapt modern konuta Mustafa Kemal 1932'de yerleşt

Pembe Köşkün İçi

Telephane Odası

Gazinin özel salonu

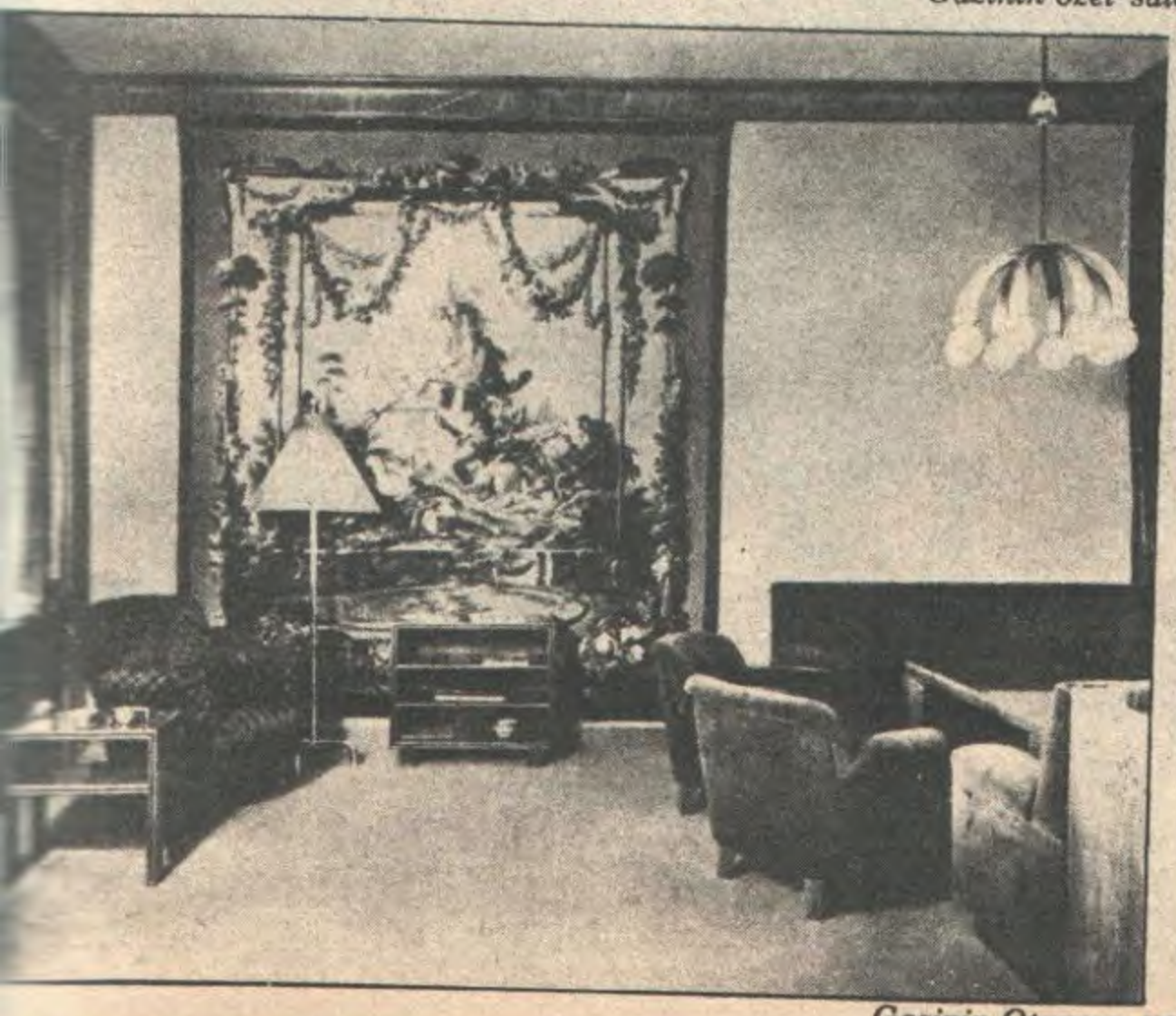

Gazinin Oturma ve yatak odaları

Gazi Orman Çiftliğinin kurulmasına bomboş, ağaçsız bir sahada birkaç çadır ve baraka ile başlanmıştı (1925) Bazılarının "Gazinin Çılgınlığı" diye adlandırdıkları bu teşebbüs çok geçmeden gelişti. İlk binalardan biri Gazinin ünlü kuleli köşkü oldu.

Gazi Orman Çiftliği

MODERN Ankara'yı simgeleyen, Gazinin toprağa karşı zaferini olduğu kadar, yeni devletin modern tarıma yönelişini de simgeleyen bireserdaha yaratılmıştı 1923-1933 arasında: GAZİ ORMAN ÇİFTLİĞİ.

Bugün bu modern çiftliğin bulunduğu, Ankara'nın dört kilometre uzağındaki bölgede 1925 yılında ortasından demiryolu geçen bataklıklı, sazlıklı bir vâdi vardı... Yırtıcı kuşların, vahşi hayvanların egemen oldukları bir vâdi. Gazi toprağa karşı zafer kazanacağı, toprağın yenilebileceğini ve bozkırda mamureler yaratılabileceğini kanıtlayacak çiftliğini burada kurmaya karar verdi.

1925 yılının mayıs ayının beşinci günü Karanlıkdere'ye iki çadır kuruldu. Çadırların yanında iki de traktör vardı. Kanal açacaklar ve bataklığın suyunu akıtacaklardı. Burası boş araziydi ama sahipleri vardı. Gazi bu araziyi sahiplerinden, değerinden fazlasını vererek almağa başladı. Parayı kendi maaşından ödüyordu. İlk alınan arazi 20.000 dönüm kadardı. Sonra bu alan 150 bin dönüme çıktı. Önce bataklık kurutuldu, sonra tarım ve ağaçlandırma başladı. 8-12 bin dönüm arazide makine ve hayvanla ekime başlandı. Modern tarım usulleriyle Ankara iklimine uygun tahıl ürünleri yetiştiriliyordu. 8 yılın sonunda Orman Çiftliğinden elde edilen buğdayın kalitesi dünya piyasasında duyuldu. Avustralya ve Kanada'lı uzmanlar bu çiftlikte yetişen buğdaydan tohumluk istediler. Yetiştirilen üründen elde edilen tohumluk köylülere dağıtılıyordu.

Dünyanın her köşesinden Ankara'nın iklimine uygun damızlık hayvan getirildi. Damızlık hayvanlardan köylüler de yararlanıyordu. 1933 yılında çiftliğin at ve ineklerle dolu zengin bir ahırı, onbin koyunu ve modern tavukçuluk tesisleri vardı.

Ot bitmez, fidan tutmaz denilen Ankara toprağı ve sert iklimi Gazi Orman Çiftliğinde yenildi. Cumhuriyetin onuncu yılında kıraç tepeler yeşile bürünmüştü. Kuruluşundan sekiz yıl sonra Gazi Orman Çiftliğinde 4 milyon meyva fidanı vardı. 250 bin kök bağdan en iyi cins asmalar üretilip köylüye dağıtılıyordu. Çiftlikteki üzümlerden yapılan 50.000 litre şarap satılıyor ve sütten elde edilen tereyağı, yoğurt, ayran, satış mağazalarında halka ucuz intikal ediyordu.

1925'te kurulan tarım aletleri atölyesi giderek bir fabrika halini alıyor ve burada çiftçiler için 12 çeşit pulluk yapılıyordu.

Çiftlikteki modern tarım usullerinin yurdun her yerinde uygulanabilmesi için köylü çocukları burada kurs görüyorlardı. Yüksek Ziraat Enstitüsüne girecek her lise mezununun bir yıl çiftlikte tarım işçisi olarak çalışması şarttı.

Cumhuriyet'in onuncu yılında 1923'ün kara ve sarı bataklığı yemyeşil bir çiftlik olmuştu.

Ankara'lılar gezi yeri ve park ihtiyaçlarını da artık bu çiftliğin çeşitli kuruluşlarında, Karadeniz ve Marmara havuzların başında karşılıyorlardı.

Gazi, 1936'da Atatürk adını aldıktan sonra bu eserini milletine bağışlayacaktı.

Çok geçmeden Marmara Havuzu ve etrafında kurulan Gazino Ankaralılar için en büyük eğlence yeri ve hava alacakları başlıca yer haline geldi.

Her cuma Ankaralılar akın akın özellikle trenle veya kaptıkaçtılarla Çiftliğe akın ediyorlardı.

Marmara Denizi şeklinde yapıldığı için Marmara Havuzu denilen havuzda yüzülebiliyordu

...karalılar Bu havuzda sandalla gezebiliyor ...endilerini avutuyorlardı da..

SEN ÇİFTÇİ MİSİN?

Çiftlik ilk kuruluş yıllarında devamlı yatırımlar yüzünden bilânçolarını hep zararla kapatıyordu.

Çiftlikte henüz hiçbir şeyin yetiştiği yoktu. Karşıyaka'da birkaç küme söğüt, bir yakada bir küçük köşk ve önünde fıskiyeli küçük bir havuz. Gazi yeni yıl bilançosunun zararlarını düşünerek havuzun başına oturdu "Bize soğuk bira getiriniz" dedi.

Sular kararmak üzere olduğundan, lâmbalar bomboşluk içinde ve çıplak direk uçlarında yandı. Bir yandan da fıskiyenin musluğunu çevirdiler. Kimin aklına gelmişse havuzun dibine birkaç renkli ampul koymuş: Sarı, yeşil, kırmızı, mavi sular fışkırıyordu. Rahmetli alabildiğine uzanan kuru topraklara baktı, bilanço kâğıdının kara cetveli gözünün önüne geldi; bir de ayaklarının dibinde cıvıl cıvıl sarılı, yeşilli, kırmızılı mavili sulara...

"A Mustafa Kemal," dedi "Sen çiftçi misin? Hayır... Baban çiftçi mi idi? Hayır... Bir ziraat mektebinde mi okudun? O da hayır... İşte böyle bilmediğin işe girip ne edeceğini şaşıran adam, böyle suları bile kendine güldürür..."

"Gene bereket versin suya... Kuyu suyuna.. O çıplak dağları şimdi korular kapladı. Hattâ bir tepede Karadeniz taklidi büyük havuzda yüzme yarışları bile yapıyoruz."

Falih Rıfkı Atay'dan.

Eski Ankara'da eğlence hayatı

1923'lerde Ankara'nın tek Batı usulü eğlence yeri Fresko'nun barı idi. Fresko adındaki levanten ve eşi tarafından işletilen bu barda o zaman Ankara'da yaşamış bir kişinin deyimi ile "Macar Katanası" kadar iri ve güzel konsomatrisler bulunur ve vakitleri halleri iyi olan Ankaralılar buraya kaçamak yaparlardı. Yukarıda köylülerin arkasında görünen bina, bu barın binasıdır. Sonra yıkılacak ve yerine Karpiç in de bulunduğu dükkânlar inşa edilecektir.

1923'ten önce gerçekten kasvetli, tozlu, çamurlu bir Anadolu kasabası olan Ankara 1925'ten sonra hummalı bir faaliyetle yenibaştan yapılmaya başlanıyordu ama Başkentin eğlenceli ve "kültürlü" bir şehir olması hayli zaman alacak ve; 1933'te bile İstanbul'a, eğlencelerine, mesirelerine alışanları pek tatmin etmeyecekti.

Mesire ve eğlence ihtiyacı daha bir süre, eskiden olduğu gibi Taşhan'ın karşı köşesinde veya Bentderesi kenarında salaş kahvelerde giderilmeye çalışıldı. Ancak buralara yalnız erkekler giderlerdi. Kadınlar için tek olanak Cuma ve Bayram günlerinde kocaları ve çocukları ile Hatip çayı ve İncesu dereleri kenarında bugünün deyimiyle "piknik" yapmaktı. Arabaları olanlar veya ucuz tarafından bir açık araba veya payton kiralayanlar Kayaş bahçelerine kadar uzanırlardı. Tren hattı Yahşihana kadar uzatılınca bu yolculuk kolaylaştı.

Ankara 1926'lardan sonra yeni bir mesire yerine kavuşacaktı Gazi Orman Çiftliğinin fidanları tutmuş ve gölge verir hale gelmişti. İstasyondan ta yukardaki Marmara havuzuna kadar muntazam, asfalt bir yol yapılmıştı, ortalık yerde temiz güzel bir lokanta kurulmuş ve Marmara'nın etrafı güzel bir gazino olmuştu. Çiftliğe araba ile, kaptı kaçtı denilen ilkel minibüslerle ve daha çok trenle gidiliyordu. Burası Ankara'nın tek doğru dürüst hava alınacak yeri olmuştu. 1929'dan sonra inşasına başlanan Çubuk Barajı tamamlanınca Ankara bir yeni mesire yeri daha kazanacaktı.

Gazi Orman Çiftliğine bir de hayvanat bahçesi ilâve edilince Çiftlik gerçekten çekici bir yer olmuştu. Çekiciliğin bir sebebi daha vardı: Gazi de sık sık bu yeni eserine geliyor, halkın arasına karışıyordu.

Bir dönemin panoraması

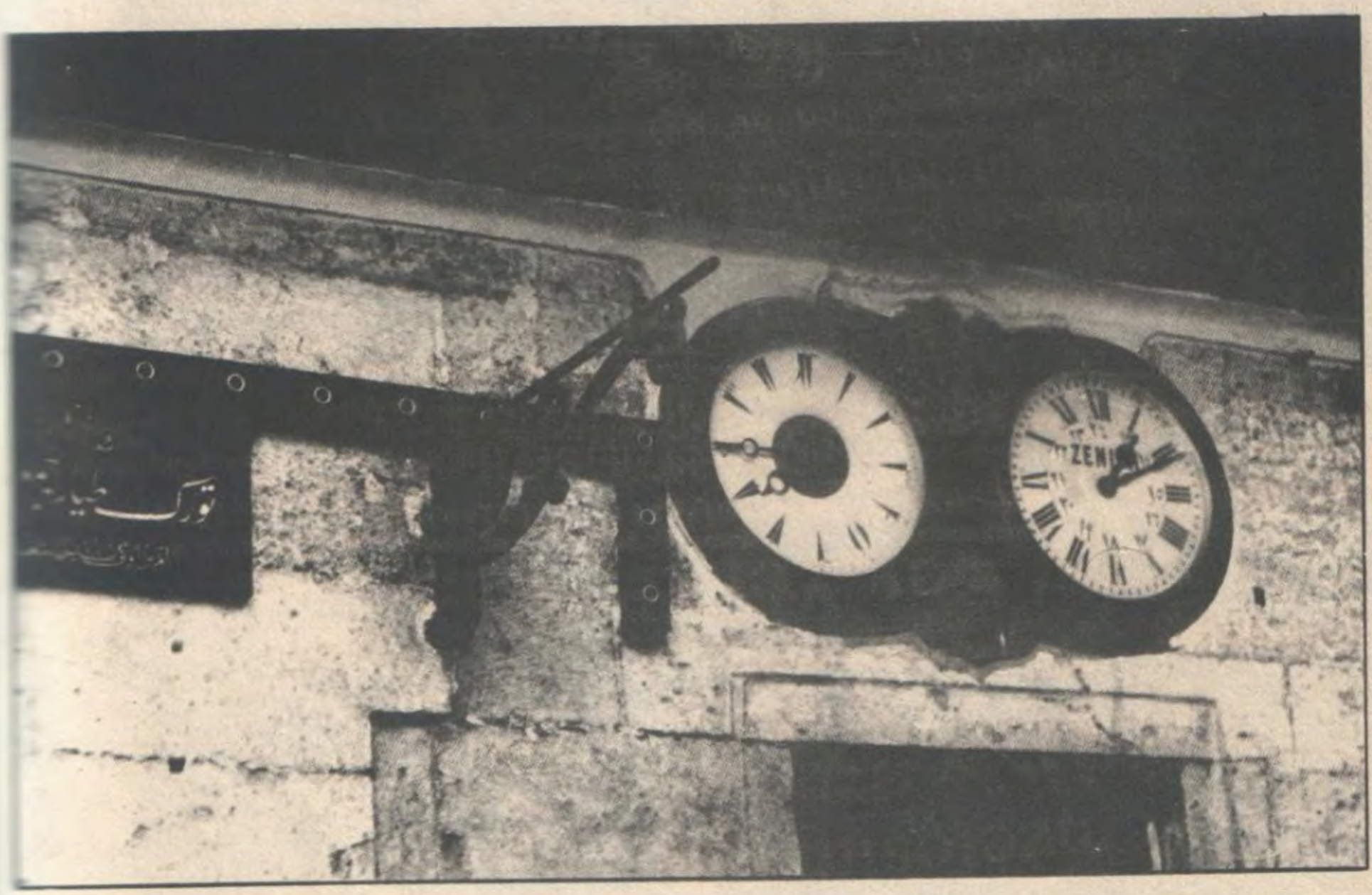

Cumhuriyetten sonra yapılan ve zamanın gerçekten değiştiğini simgeleyen yeniliklerden birisi de 1925 aralığında eski saatten, yeni "Alafranga" saate geçişti. Türkiye artık saati ile, takvimi ve hafta tatilleri ile ve görünümü ile Batıya ayak uydurmaya başlıyor, toplumda büyük değişiklikler oluyordu. Yukarıda Yeni Camideki "Muvakkithanede" eski saatle yeni saat yan yana. Radyodan önce en doğru saat ayarı, "Yeni Cami" saat ayarı idi.

YAŞANTI DEĞİŞİYOR

Heyecanlı, hareketli günlerdi 1923'le 1933 arasındaki günler.. Cumhuriyetin ilânı ile başlayan, Cumhuriyetin 10. yıldönümü şenlikleri ile noktalanan ve aslında zaman bakımından çok kısa olan bu döneme çok şey sığmıştı.

Bu on yıldaki gazete başlıklarına, haberlerine, makalelerine şimdi bakınca o dönemin heyecanını yeniden yaşamak mümkün oluyor. Duru bir milliyetçilik ağır basıyor; devrimlerin heyecanı var, bunların yeni kazanılan Cumhuriyetin, özgürlüğün ve bağımsızlığın korunması konusunda özellikle gençliğin uyanıklığı ve titizliği kuvvetle göze çarpıyor.

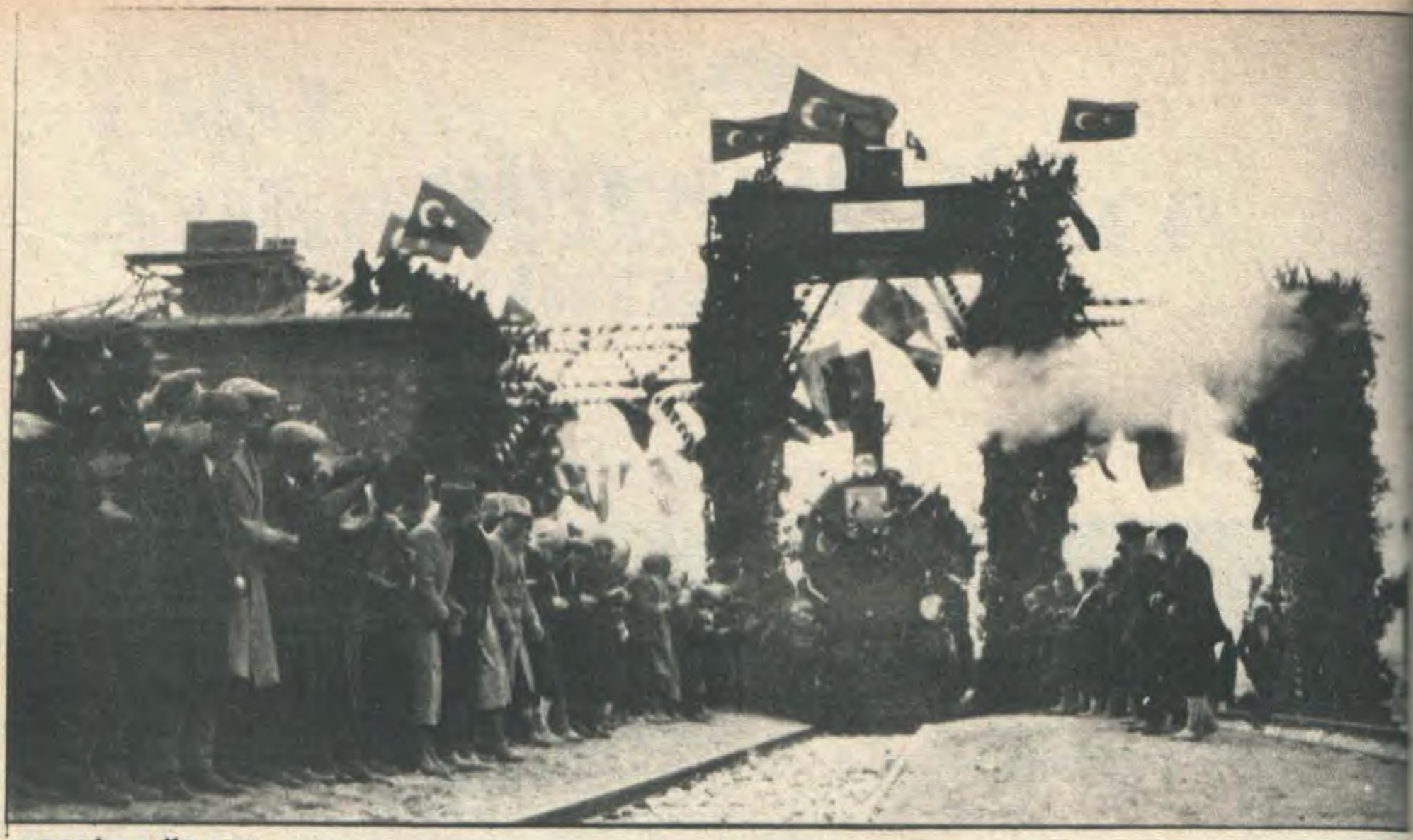

DEMİRAĞLAR

Dönem yurdun dört baştan
demirağlarla örüldüğü dönemdi.
Yeni yeni hatların açılışı,
yeni istasyonların kuruluşu
gazetelerde manşetlerle haber
veriliyor,
bayramlara vesile oluyordu.

.O sırada dünya da ilginç ve hareketli bir dünya: Büyük savaştan hemen sonraki ebedi barış, silâhsızlanma, Milletler Cemiyeti gibi hayaller gerçekler karşısında, yeni kurulan ittifaklar ve silâhlanma yarışı karşısında yavaş yavaş eriyor. 1933'te Almanya'da Hitler'in "Versay'ın Öcünü Alma" parolası ile iktidara gelişi ile dünya ikinci bir büyük savaşın "sathı mailine" girmiştir.

Bu sırada dünyada bilim ve teknik de gelişmektedir. Geleceğin savaşlarının baş faktörü olacağı anlaşılan "tayyare" durmadan geliştirilmekte, yeni yeni tipler dünya turları ve Atlantiği aşma rekorları kırmaktadır. Telsiz telgraf radyoya dönüşmüş, enformasyonun iletilmesi konusunda yeni bir çağın başladığı hissedilmiştir. Hattâ gazeteler zaman zaman fotoğrafın telsizle nakledilmesi, görüntülerin aynı yoldan uzaklara iletilmesi olasılıklarından bahsetmekte telefotonun ve televizyonun müjdelerini vermektedirler. Einstein izafiyet nazariyesinden sonra atomun parçalanmasının doğuracağı misli görülmemiş bir gücün de haberini vermiştir bu dönemde. Bir bakıma 1923-1933 daha sonra bilim ve teknikte yaratılacak yeni harikaların kuluçka dönemidir.

Gazetelerden - Şömendöfer Amasya'ya vasıl oldu.

ELLİ SENE SONRA:

İsmet Paşa - Artık şömendöfer yapacak yer kalmadı, bundan sonra toprak altından yeni hatlar açılmalı.

Kadınlar artık çarşaf ve peçeden kurtulmaya başlıyor ve büyük kentlerde "Kaç göç" tarihe karışıyordu. Ankara'da bir tatil günü çekilen bu resimde, "Modern" giysili kadınlar çoğunluğu teşkil ediyorlar.

1929'da Eminönü - Bu sokak, değişmekte olan Türkiye'yi kanıtlıyor, giysileri ile ve tavırları ile...

Örfî İdare Dün İlân Edildi

Fahreddin Pş. idarei örfiye kumandanı, Muğlalı Mustafa Pş. da Divanı harp Reisi tayin edildiler

"Kahrolsun kara kuvvet!,,

Millet mektepl
55,106 ka
49,352 or

O DÖNEMDE BAZI GAZETE BA

İdarei Örfiye

M. Venizelosun bir nutku

açılan millet mekt
nin adedi 2655

İtalyan'lar (12) adanın (9) unu

Yunanistan'a mı veriyorlar?..

Kıbrıs'ta vaziy

İngiliz donanması «Sud

Adaya iki kruvazör

Fethi Bey Yeni Fırka Yapıyor

İzmir, İstanbul limanları

İzmir'e, liman yerine birer

Yeni bir siyasî fırka teşekkül ediyor

Paris Sefiri Fethi Bey Halk Fırkasın

başka bir programla

apacak

Gazi Hz.

İzmir'de büyük te
zahüratla karşılandı

Reisicumhur Hz. dün Fırka kongresinde bulundular

"Kocatepe,, ile "Adatepe,,ye, dün, muhteşem merasimle sancak çekildi

tes'it edilen bu heyecanlı rasime

ddetle alkışlandı

Fenerle "geç!,, ve "dur!,, işaretleri

Otomobil
tramvay, are
ve yayaların
köşe başların

Di

En Güzel Türk Kızı

Keriman Halis H. 932 Türkiye güzellik kraliçeliğine intihap edildi

Halit Ziya Bey hakem heyeti namına kraliçeyi tebrik ederken: «Bu sevde cidden layıksınız, ve Türk güzelliğini hakkile temsil ediyorsunuz» dedi

Kraliçe bugün seyahat hazırlıklarına başlıyor

Köprü parasının kalkması medenî bir inkılâp oldu ve hal tarafından tes'it edildi

İlk Türkçe Hutbe Dün Oku

Süleymaniye'de tükçe hutbe

Cami lebalep dolmuştu, hutbe okunurken bir taraftan da tekbir alınıyordu

Harp

Japon

Halk Dün Kendi Evlerini Açtı

İlk merhalede düşmanı, ikincisinde Sevr'i, üçüncüsünde taassubu yıkan ve dördüncü merhalede Cumhuriyeti kuran Gazi nesli, dün kendi evini açtı

Gazi'nin yeni eseri: Halkevleri

Evi'nin küşat merasiminde

İsmet Pş. Hz. de bulundular...

di ki: «Gördüğüm heyecan beni mütehas-

büyük ruhu arkadaşlarına anlatacağım»

Japon kuvvetleri yeni taaruza hazırlanıyorlar

Amerika siyasi teşebbüslerin fayda vermiyeceğini anladı ve...

Kadın operatör

Suat Hanım nasıl operatör olduğunu anlatıyor

Bu senenin şapka modası kulakların görünmemesini

HEYECAN

Dünyadaki bu gelişmeler oluşurken Türkiye Mustafa Kemal'in, Cumhuriyetin ve devrimlerin heyecanı ve dinamizmi içindedir. Gazeteler dünya olaylarını verirlerken âdeta "Bizim Gazimiz var, herşeyin , hepsinin hakkından gelir" edası içindedirler. Gerçekten bu büyük güven, övünç ve çalışma duygusu yaygındır ve tek parti döneminin propagandasından doğan bir hava değil, milletin içinden doğan bir havadır.

Dış politikada Türkiye Batı'nın "cebîn-i zalimini","tek dişi kalmış canavarını" Yunanlıları yendikten sonra, "emperyalizmin" oyunlarına, Yunanlıların hilelerine karşı uyanıktır, ama Gazi Mustafa Kemal Batılılaşma ile paralel olarak Batı dünyasına yaklaşmakta, Yunanlılara da dostluk elini uzatmaktadır. Daha 1930'lara kadar çocuk dergilerinde macera romanlarına konu yapılan Türk-Yunan rekabeti ve düşmanlığı artık yavaş yavaş yerini dostluk havasına bırakmaktadır. Eski düşman Venizelos Ankara'yı resmen ziyaret edecek,can ügönülden dost olarak karşılanacak ve Türk-Yunan dostluğu süratle yeşerecektir. Bu dostluk bir Balkan İttifakının da nüvesini teşkil edecektir. Yunanlıların o sıralarda İtalya'nın elinde bulunan oniki Ada'ya göz dikmeleri, Ege'de üstünlük iddiaları, Kıbrıs'ta Rumların İngiliz idaresine karşı tedhişe dönüşen ENOSİS eylemleri de pek gölgelemiyordu bu yeni filizlenen Türk-Yunan dostluğunu! Venizelos'un Ankara'ya gelişinde şehrin Yunan bayrakları ile donanması bile yadırganmamıştı Kurtuluş Savaşını birkaç yıl evvel yaşamış başkentte.

Bu dönemde bu dostluk havası sinema ve tiyatroda Türk-Yunan ortak yapımlarına kadar varıyordu.

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Temmuz 1927'de "Reisicumhur" olarak Kurtuluş Savaşından sonra ilk defa gelişi büyük bir bayrama vesile olmuş, yer yerinden oynamıştı. Ama, hoş, bundan sonra ölümüne kadar Gazinin-Atatürk'ün-İstanbul'a her gelişi gazetelerin baş sayfalarında manşet olacak en önemli olay olarak kalacaktı.

KONUKLAR

O dönem Türkiye'nin aktif dış politikasının gerektirdiği önemli ziyaretlerin de dönemiydi. Yabancı devlet adamları, devlet başkanları Türkiye'ye Gazi'yi görmeye geliyorlardı. Yugoslav Kralı, Afgan Kralı, Ürdün Kralı, başbakanlar, bakanlar gelip gidiyordu yeni Ankara'ya. Bu arada İkinci Dünya Savaşında ve Kore savaşında büyük komutan olarak kendisini gösterecek olan Amerika Cemahiri Müttehide (ABD) Erkânı Harbiyei Umumiye Reisi (Genel Kurmay Başkanı) General Douglas Mac Arthur da Türkiye'ye geliyor, Dolmabahçe Sarayı'nda Gazi ile uzun uzun görüşüyor ve onun uzak görüşlülüğüne yıllar boyu unutamayacağı bir hayranlık duyuyordu.

O dönemde Türkiye'ye pek istemeden ve istenilmeden gelen bir konuk daha vardı; Leon Troçki. Rus İhtilâlinin bu lideri, Lenin'in ölümünden sonra Stalin tarafından elimine edilmiş, Rusya'dan kovulmuş ve naçar Türkiye'ye sığınmıştı. Troçki önce İstanbul'un içinde bir süre oturmuş, buradan Büyükada'da kiraladığı bir eve taşınmıştı. Bu evde çıkan esrarengiz bir yangın ve hükûmetin onu misafir etmekte pek istekli olmaması yüzünden Troçki bir süre sonra kendisine mezar olacak Meksika'ya göçecektir.

Konuklar

TÜRK-YUNAN DOSTLUĞU

Amansız bir savaştan sonra Türkiye Yunanistan'a dostluk elini uzatıyor ve 1930'da Yunan Başbakanı Venizelos'u (yukarda), 1932'de de Çaldarisi (aşağıda) törenlerle karşılıyor.

Davetliler *Amerika Genelkurmay Başkanı Douglas Mac Arthur Gaziyi Dolmabahçe Sarayı'nda ziyaret etmiş ve hayran kalmıştır....*

Davetsizler *Gene 1922 yılında ezki Sovyet Lideri Troçki Stalin tarafından Rusya'dan kovulduktan sonra Türkiye'ye sığınıyor ve bir süre önce şehirde, sonra Büyükadada 'Konuk' kalıyor.*

Karagöz - 3 Ekim 1927

ESKİ GELENEKLER

Toplum değişiyordu ama eski gelenekler devam ediyordu... Mahalle bekçilerinin davulcularla ev ev gezip bahşiş topladıkları bayram günleri ve şaklabanlı, hokkabazlı sünnet düğünleri....

SAZ TAKIMI ve DİNLEYİCİLERİ

Kır gazinolarında saz, cazdan daha fa
itibar görüyordu
ama saz takımlarında da artık
kadın şarkıcılar vardı. Ancak bu gazin
ve kahvelerde erkekler çoğunlukta idi.

TAKSİM BAHÇESİ

İstanbul'da Taksim Bahçesinde yabancı uyruklu sanatçılardan kurulu "Caz Takımları" kadınlı erkekli dinleyicileri eğlendiriyordu...

KADINLI CAZ

Dansla birlikte "caz" da Türkiye'ye girmişti. Kadın şarkıcıları da olan ilkel "cazbantlar" kır gazinolarında halkı eğlendiriyorlardı...

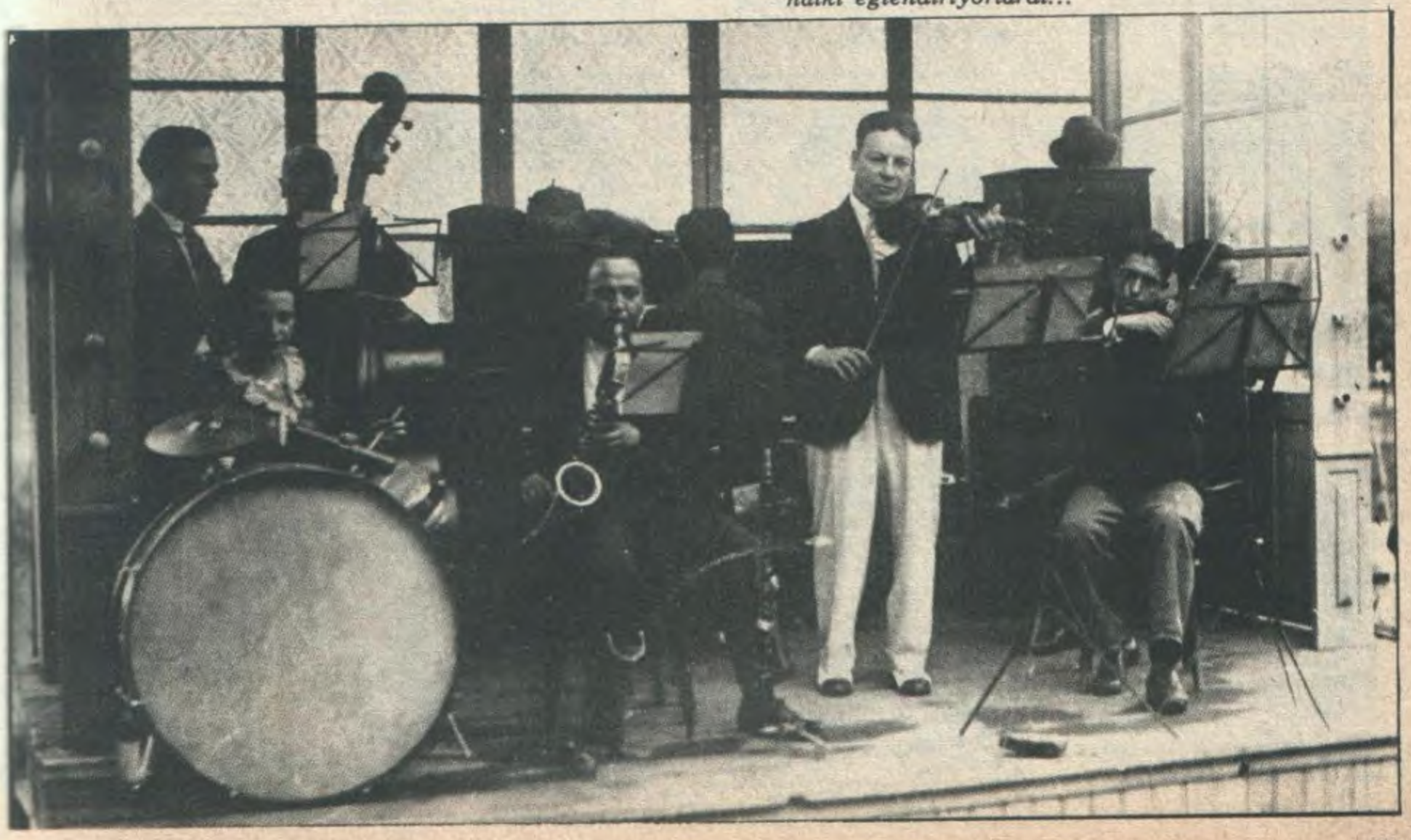

1932'de KERİMAN HALİS'İN RAKİBELERİ, DİĞER GÜZELLER

Miss Belçika

Miss İspanya

Miss Polonya

Miss Estonya

Miss İngiltere

Miss Yunanistan

Miss Danimarka

Miss Rusya

Miss Canada

Miss Cezayir

Miss Kolombiya

Miss Türkiye

Miss Peru

Miss Panama

Miss Meksika

Miss Antiller

GÜZELLLİK MÜSABAKALARI..

GÜZELLİK KRALİÇELERİ

Türkiye'de Güzellik Kraliçesi müsabakası yapılması mümkün olabilir mi idi? Cumhuriyet Gazetesi 1929 yılında "Türkiye'nin En Güzel Kadını Acaba Kim" diye soruyor ve ortaya atıyordu: "Ayni şeyi biz niçin yapmayalım"... Ve aynı yıl da aynı gazete ilk Güzellik Kraliçesi Müsabakasını tertipliyordu. İyi ailelere mensup Türk kızlarının bu müsabakalara katılmaları hem yurtta hem dünyada merak ve heyecanla karşılanıyordu. Cumhuriyet Gazetesinin ilk sayfasında müsabaka ile ilgili haberler günlerce baş yeri işgal ediyor ve Kraliçe seçilince de aşağı yukarı bütün birinci sayfa buna hasrediliyordu.... 1932 Kraliçesi Keriman Halis'in o yıl Dünya Kraliçesi seçilmesi bütün yurtta büyük sevinç yaratıyor ve yeni Kraliçe el üstünde taşınıyordu....

Cumhuriyet

İPEKİŞ

Türkiye Güzeli Keriman Halis H. dünya kraliçesi intihap edildi

Bütün dünya telsizleri ve gazeteleri Keriman Halis Hanımın müstesna muvaffakiyetini ilân ediyorlar

Gazi Hz. dün akşam İstanbul'a geldiler

Dünya kraliçesinin bahtiyar annesi..

Kraliçenin en kuvvetli rakibi Alman güzeli idi

1929 GÜZELLİK KRALİÇELİĞİ MÜSABAKASI'*na katılan Hanımlarımız o yılın Kraliçesi Feriha Tevfik arkada soldan beşincidir.*

ÇARŞAF'TAN GÜZELLİK KRALİÇELİĞİNE

Halkevlerinin açıldığı, Haliç'in donduğu, çeşitli [illegible] lik müsabakalarının, hattâ güzel bacak müsabak[illegible] yapıldığı günlerdi... Kadının özgürlüğünü kaz[illegible] bir simgesi olmuştu Güzellik Müsabakaları. İlk [illegible] Cumhuriyet Gazetesinin ortaya attığı fikir hemen [illegible] senmiş ve 1930'da Mübeccel Namık Hanım ilk [illegible] Güzellik Kraliçesi seçilmişti. Ertesi yıl Türkiye [illegible] Kraliçesi Keriman Halis Hanımın Dünya Güzeli [illegible] Türk kadınının toplumda eşit yerini almasının ve [illegible] ye'nin Batı âleminde yerleşmesinin simgesi olm[illegible] riman Halis'in İstanbul'da 20.000'den fazla vata[illegible] rafından gururla karşılanışı o yılların olayı idi.

1929 - *Kraliçesi Feriha Tevfik Hanım..*

1930 - *Kraliçesi Mübeccel Namık Hanım*

1931
Kraliçesi
Naşide
Saffet
Hanım..

1932 - *Kraliçesi Keriman Halis Hanım..*

1933 - *Kraliçesi Nazire Hanım..*

ÇARLSTON DEVRİ

Asrileşmenin bir gereği de balolar ve danstır. Büyük kentlerimizde, tutucuları dehşete düşüren bir dans salgını başgöstermiştir 1930'larda... Çarlston, tango ve rumbalar toplumu sarsmasa bile sallamaktadır. 1930 yılında İstanbul'da yapılan Basın (Matbuat) Balosundan görünümler.

MASKELİ BALO

Eski Tepebaşı Şehir Tiyatrosunda koltuklar kaldırılmış ve maskeli balo devam ed

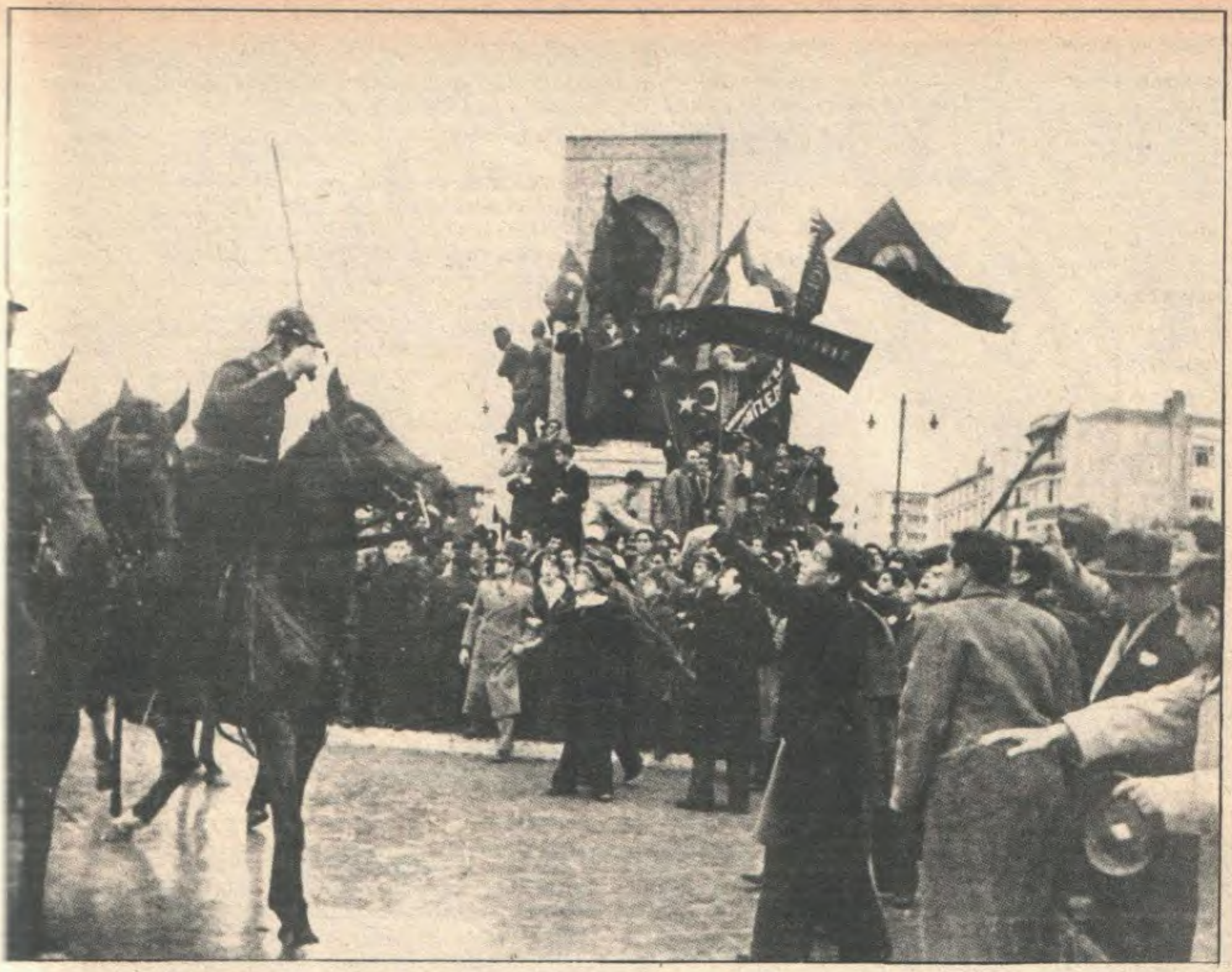

1933 yılında Vogonli Şirketi Müdürü'nün Türklüğe ve Türk diline hakaret ettiği iddiası sür'atle gençlik arasında yayılmış, ve büyük bir kızgınlık uyandırmıştı... O dönemde milliyetçi gençlik herşeyin üstünde devrimler, Gazi, Türklük, Türk dili ve Bayrak konusunda çok hassastı. İstanbul'da Millî Türk Talebe Birliği tarafından düzenlenen mitinglerde Vagonli Müdürü şiddetle protesto edildi. Fotoğraf Taksim Meydanında yapılan mitingde gençlerin atlı polislerle karşı karşıya gelişini tespit ediyor...

Basında ve kamuoyunda gericilik ve devrim aleyhtarlığı girişimlerine karşı büyük bir duyarlılık vardı. Bursa'da Türkçe ezan okunuşuna karşı bir direnme olayı Menemen'de Kubilây'ın şehit edilmesine varan gericilik, büyük yankıları oluyordu.

Hilâfetin ilgası memleketin içinde bazılarının korktuğu bazılarının umduğu tepkiyi yaratmamış ve asırlık müessese, son Halife ile birlikte Vali Muhiddin Bey marifetiyle yurt dışına sessizce çıkarılmıştı.

Yeni Devlet bazı skandallarla da sarsılıyordu. İlerki sayfalarda ayrıntılarını vereceğimiz Yavuz-Havuz Davası,Ticaret Bakanı Ali Cenani'nin Yüce Divan'da yargılanıp mahkûm edilmesi, bazı resmî kişilerin ve mebusların Ermenilerin yurt dışına kaçmasına yardım ettikleri dedikodusu, basını işgal ediyordu.

Gençlik bu suiistimallere karşı ve devrimleri korumakta heyecanlı idi. Türk diline hakaret ettiği iddia edilen Vagon Li şirketi müdürüne karşı şirket taşlanıyor. Bulgarların Razgrat'taki Türk Mezarlığını tahribine karşılık, İstanbul'daki Bulgar Mezarlığına celenk konuyor. Devrimleri karşı yapılan en ufak saldırıya derhal tepki gösteriliyordu... Milliyetçi ve heyecanlı bir gençlikti 1923-1933 gençliği.

30 Kasım 1925 tarih AKBABA'nın Birinci sayfası:

آق بابا

Cumhuriyet: Yılan diriliyor mu?
Ordu: Hayır.. Bu hayvan böyledir. Başı ezilince kuyruğunu oynattı.

Polislerin, karakolda dayak söylentilerinin ve şikâyetlerinin yaygınlığına rağmen kimseye hattâ sabıkalılara bile "ulan" diye hitab etmedikleri, hırsızlardan katillerden bile gazete haberlerinde örneğin "Mehmet Efendi" diye söz edildiği günlerdi...

Vatan sathı demir ağlarla örülürken, "Ticaret filomuz" arttırılır ve ilk havayolu kurulurken, otomobil otobüs kentlerde yaygınlaşıyordu.. İstanbul'da taksiler ilk taksimetrelerin konulmasıyla bunların ya açılmadı ya da hile yapıldığı dedikodu ve şikâyetleri de başlamış. Ama İstanbul taksi şoförleri de o günlerde bıçkın olsalar bile gene ağızlarını bozmayan, müşteriye iyi muamele eden kimselerdi.

O yıllarda çağını doldurmuş olan Darülfunun kapatılmış yerine yeni İstanbul Üniversitesi büyük umutlarla kurulmuş kız ve erkek "Mezunlarını" vermeye başlamıştı.

Eski Unkapanı Köprüsünün sökülmesi, Karaköyde yıllardır geçiş parası alan beyaz gömlekli tahsildarların kaldırılıp geçişin bedava olması bir gece küçük bir bayram sebep olmuştu, köprü başlarında sabahlara kadar eğlenilmişti.

O yıllarda bir hayalmiş gibi Boğazda bir "Asma Köprünün" inşasının fennen mümkün olduğu ecnebi mütehassıslarca beyan ediliyor" diye yazılıyordu.

Batı hayranlığı

Memlekette bir batı hayranlığı bir ecnebi hayranlığı vardı ama yabancı şirketlere, elektrik, tranvay tüneli şirketlerine karşı öncülüğünü gençliğin yaptığı ve bu şirketlerin "Millileştirilmesi" ile sonuçlanacak bir hareket başlamıştı.

İlginç, hareketli heyecanlı günlerdi 1923 - 1930 döneminin günleri.... Aslında Türkiye'nin yaşantısı, âdetleri, gelenekleri kökünden değişiyor ve bugünkü Türkiye'nin tuğlaları o yıllarda, o günlerde örülüyordu. İlerki sayfalarda bu günlerin ayrıntılarını görüntüleri ile canlandırmaya çalışacağız.

Eskinin simgesi olan deniz hamamları hâlâ vardı ama kızlar, kadınlar mayoları ile dışarıya çıkmağa başlamışlardı.

Aile yaşantısı ve düzeni değişiyordu artık Kır yerlerinde aileler kadınlı erkekli birlikte eğlenmeye başlamışlardı.

Medeni kanun, medeni nikâh, giyimde devrim aile hayatını kökünden değiştirmiş, aile ilişkilerine yeni bir tutum getirmişti. Kaç göç kalkmış, artık herşeyde Batı usûlleri hakim olmaya başlamıştı. 1930'daki bu düğün aile fotoğrafı 1923'ten evvelki aile yaşantısı ile büyük çelişki arzediyor..

O Yıllarda Vitrinler

1923 - 33 arasında kumaşların metresi bir - iki li
battaniyeler 6 - 8 liraya, ayakkabılar 2 - 2 buçuk li
çantalar 2 - 3 liraya satılıyordu. Dönerli pilavı ekm
le birlikte 15 kuruşa yemek mümkündü. Ekmeğin k
10-13 kuruş arasında değişirdi. Kuzunun kilosu 40 k
(evet kuruş,lira değildi) idi. Ama gene de hayat pah
ğından şikâyetler almış, yürümüştü. Gazeteler b
sayfalarında hep bu beladan yakınıyorlar, çarele
yorlar, halkın sızlanmalarını yansıtıyorlardı. "YE
MALLAR KULLANMALI" *kampanyaları ile hem*
yat pahalılığı ve ekonomik bunalımla mücadele edi
hem de milli endüstrinin güçlenmesi sağlanıyor

150

KUZU
40
KUZU
40

1925 Ağustosunda İstanbul'da meyve ve sebze fiyatları

		iyisi	ortahallisi	kuruş
Hamdi Sükkârî armudu		27	15.50	»
Ahlat	»	16.50	13.50	»
Şeker	»	15	13.50	»
Frenk	»	48	37.50	»
Malatya	»	30	22.50	»
Güvem eriği		22.50	19.50	»
Bosna	»	24	21	»
İzmir çekirdeksiz üzümü		37.50	35	»
» rezakî	»	48	45	»
Tavşancıl çavuş	»	52.50	41	»
Bigados	»	42	33	»
Beylerce	»	30	27	»
Bursa Amasya elması		22.50	18	»
İngiliz	»	15	13.50	»
Bursa ferik	»	18	15	»
Körfezaltı	»	12	9	»
Yerli yarma şeftalisi		67.50	45	»
Holo	»	42	36	»
Bursa	»	25.50	15	»
Kosova yarma	»	19.50	18	»
Değirmendere fındığı		22.50	21	»
Yerli incir		37.50	30	»
Topatan kavunu		27	6	»
Kıkağaç	»	45	12	»
Yeni dünya karpuzu		45	12	»
Rumeli karpuzu		34	7.50	»
Bamya okkası (1282 gr.)		36	33	»
Sakız kabağı	»	12	9	»
Asma	» »	9	22.50	»
Çalı fasulyesi	»	21	16	»
Ayşekadın	» »	27	25.50	»
Yeşil barbunya	»	24	22.50	»
Kırmızı domates	»	6	5.30	»
Sırık	» »	7.50	6	»
Kemerbaş patlıcan	»	7.50	5.50	»
Topaç	» »	3.50	3	»
Bostan	» »	7.50	6	»
Salatalık	»	3	2.25	»
Yeşil biber sivri	»	18	12	»

İhtar: Yukarıdaki fiyatlar Hal satışı üzerine yüzde elli ilâvesiyle en yüksek fiyat olarak tayin ve tesbit edilmiştir. Muhterem ahalinin esnafa aldanmamaları, bilâkis yukarıda gösterilen en yüksek fiyattan aşağı almak için pazarlık etmeleri rica olunur.

1928 sonunda bazı eşya fiyatları

Jerse, pamuklu, gayet enli	metresi	100	k
Düvetin pamuklu, her renkte	»	160	»
Fanila, iyi cins	»	250	»
Blazer, spor ceketleri ve pijamalar için	»	165	»
Kadın şemsiyeleri, satenden	adedi	190-380	»
» » yarı ipekli	»	490	»
Krep jorjet, tamamen ipekli	metresi	270	»
Krep döşin » »	»	275	»
Krep birman ağır cins	»	460	»
Taftalar, stil robları için	»	400	»
Bursa ipeği, en iyi cins	»	275	»
Astarlık yarı ipekli	»	250	»
Külot, pamuklu, sağlam	adedi	75	»
» ipekli, yıkanabilir	»	550	»
Merserize çorap	çifti	75	»
Müslin	» »	110	»
İpekli	» »	250	»
Triko, yarı yünlü kolsuz	»	165	»
» safi » »	»	250	»
Eldiven süed taklidi	»	90	»
» teminatlı deriden	»	275	»
İpekli kravatlar, cazip desenlerde	adedi	98	»
Mendil hanımlara, markalı	»	12.50	»
» erkeklere	» »	15	»
Kaşkollar, erkeklere, kadınlara	»	290	»
El çantaları, kuzu derisi, asri forma	»	340	»
El çantaları, dana derisi, aynalı	»	900	»
Bel kemerleri, altun ve gümüşten sentürlü	»	240	»

1925'te İthal mallarının fiyatları

Amerika buğdayı	okkası (1282 gr.)	13	krş.
Rus	» »	12.30	»
Bulgar	» »	12.10	»
Çavdar	»	8	»
Arpa (Trakya)	»	9.20	»
» (Anadolu)	»	11.10	»
Mısır	»	7.75	»
Un ekstra 72 kiloluk çuvalı		10.35	»
» Rus çuvalı		9.85	»
» Burgaz, Varna çuvalı		9.50	»
» Marsilya 63 kilo birinci çuvalı		8.20	»
Mısır şekeri küp, tonu		33	İngiliz lirası
Hollanda » » »		33	» »
» » toz »		31	» »
Cava » » »		28	» »
Kahve 10 kilosu		96-105	lira
Pirinç rangon		33	
» siyam		34	

1923'te İstanbul'da tüketim maddeleri fiyatları

Balkan kaşarı kilo	1.30	kuruş
Sup » »	1.10	»
» (ikinci) »	1.00	»
Beyaz peynir tenekesi	11.50	lira
Pamuk yağı »	70	»
Susam » »	67	»
Don yağı »	90	»
Avrupa don yağı »	120	»
Trabzon yağı »	105-130	»
Halep yağı »	160	»
Anadolu tereyağı »	105	»
Z. yağı ekstra »	74	»
» » ikinci »	68	»
» » üçüncü »	63	»
» » sabunluk »	55	»
Gaz Romanya dökme okkası	17	kuruş
» » tenekesi	450	»
» Standart (deve)	505	»

1924'te İstanbul'da, tarım üretim çeşidinin toptan satış listesi

Cinsi		*Kuruş*
Buğday "yumuşak"	(okkası	14.—
Buğday "sert"	"	13.20
Arpa	"	11.10
Pirinç	"	38.—
Bulgur	"	25.—
Kuru fasulya	"	22.—
Nohut	"	29.20
Mercimek	"	21.—
Patates	"	14.20
Kuru bakla	"	14.—
Soğan	"	18.—
Susam	"	30.—
Zeytin	"	50.—
Tütün	(kilo)	150.—
Fındık "kabuklu"	(kilosu)	40.10
Ceviz "kabuklu"	"	23.20
İncir "kuru"	"	22.—
Üzüm "kuru"	"	35.—
Kahve	"	121.—
Şeker	(100 kilosu)	4550.—
Sabun	(kilosu)	48.—
Makarna	"	26.—
Tereyağ	"	150.—
Zeytinyağı	"	75.—
Gazyağı	"	20.—
Kereste	(metreküp)	4800.—

O dönemde
Türk sigaraları
Türkiye'de
ve bütün dünyada
revaçta idi.
Amerikan sigarası
iptilası başlamamıştı..
Yenice,
Sipahi Ocağı, Ahali,
Gazi ve
Çeşit sigaraları

Kadın değişiyor

1923 - 1933 dönemi, o dönemin gazete başlıklarının da kanıtladığı gibi kadının toplumda eşit yerini alırken, çeşitli mesleklerde öncülüğünün de dönemidir... İlk Türk kadın operatörü, ilk huhuk doktoru, ilk sinema artistleri, ilk kadın şoför, ilk kadın pilot (Bedriye Hanım) vb.. Bu öncüler cesur kişilerdir ve bu çalışan kadınlar doğal olarak büyük güçlükleri de yenmeye çalışmaktadırlar.

1924 yılında bile Ankara'da kadınlar çarşaflı da olsalar çarşıya çıkamazlardı.. 1928 yılında ise bir Türk kadını en son Avrupa modasına uygun giysisi ile Ankara sokaklarında rahatça dolaşabiliyordu.

1923 — 1933 dönemi Türkiye'nin toplum yaşantısının köklerinden değiştiği dönemdir. Denilebilir ki, Cumhuriyetin 1923'te ilânından onuncu yıldönümüne kadar, özellikle büyük kentlerde toplumun görünümü, ve yaşantısı köklü bir şekilde değişmeye başlamış, yeni ile eski arasındaki çelişkiler göze batar hale gelmişti.

Bu değişikliklerin başlıca sebebi - motor kuvveti - birbirini kovalayan devrimlerden ileri geliyordu: Saltanat ve Hilafet'ten Cumhuriyete, Osmanlılıktan Türklüğe ve asıl Gazi Mustafa Kemal'in baş hedefi olan çağdaş uygarlık düzeyine doğru süratle tırmanmanın yılları idi, bu dönem.... Şer'iye ve Evkaf Vekaletlerinin kaldırılması (1924); Hilafetin İlgası (1924), Tekke ve Zaviyelerin kapatılması (1925), din eğitimini kaldıran Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü (1924) Şer'iye Mahkemelerinin kaldırılması (1924) ve başta Medenî Kanun olmak üzere dört temel kanunun (Ceza Kanunu, Borçlar Kanunu ve Hakimler Kanunu) kabulü (1926); Milletlerarası Takvimin Kabulü (1925), Şapka ve Kıyafet Kanunlarının Kabulü (1925), ve nihayet 1928'de Harf Devrimi, eski Arap harflerinin yerine Latin Alfabesi'nin geçirilmesi, 1923-1933 döneminin simgeleri ve Türkiye'de toplumun ve yaşantının değişmesinin başlıca etkenleri idi, laik, modern Türkiye oluşuyordu...

«Asrî»lik furyası

Asrî'lik ve asrîleşme o dönemin en fazla kullanılan ve zaman zaman da kötüye kullanılan kelimelerindendi. Yeni olan herşeye "asrî" demek âdet olmuş, yeni açılan dükkânların tabelâlarını "asrî" kelimesi işgal etmişti: "Asrî Bakkaliye", "Asrî Kasap", "Asrî Pastahane", vb... Ankara'da yeni yapılan bir hamamın adı "Asrî Hamam" olmuş ve gene Ankara'da yapılan yeni tuvaletlere de "Asrî Helâ" denmişti.. Asrîlik kavramı sadece böyle isim olarak da kötüye kullanılmıyordu. Yanlış anlaşılan yanlış uygulanan modernleşme, kadını toplumda eşit yerine koyar, Türk Toplumuna Batı toplumu görüntüsünü verirken, özellikle İstanbul'da asrîleşmenin kurbanları da oluyordu. "Cumbadan, Rumbaya" gelenekleri kökünden sarsıyor, aile düzenini bozuyor, ve ileriki yıllarda daha da süratlenecek olan aşırı serbestliğin ilk tohumlarını atıyordu. Bazı genç kızlar, bazı delikanlılar bu süratli geçişte ya ne istediklerini bilemediklerinden, ya da, istediklerini bulamadıklarından fire olarak verilmişlerdi; bazı aileler bu aşırı asrîleşme hevesi yüzünden sarsılmışlar, hattâ yıkılmışlardı.

O dönemin "Cumbadan Rumbaya" gibi, "Yaprak Dökümü" gibi romanlarına konu teşkil eden asrileşmenin yanlış uygulanmasının sarsıntıları uzun süre devam edecekti. Köklü devrimler, sarsıntısız ve hiç fire vermeden gerçekleşemiyordu.

– A kızım, bu ne hal? Hamamdan yeni çıktın galiba...
– Anneciğim, ev kadını, kocasının parasını iktisada gayret ederek sarfetmeli değil mi? Ben de bayramlık elbisem için kumaşa çok para gitmesin diye böyle kısa yaptırdım..

Medenî nikâh ve kadının yükselişi

Cumhuriyetten önceki Türk toplumunu, Batı'dan kesin bir çizgi ile ayıran başlıca faktörlerden biri, kadının toplumdaki yeri idi. Batı'nın sosyal hayatı, aile, kadın - erkek ilişkileri, giyim, kuşam, hattâ muaşeret kuralları özellikle II. Meşrutiyet'ten sonraki dönemde İstanbul'da etkilerini hissettirmeye başlamış, dar bir ölçüde de olsa asrîleşme, modernleşme hevesleri yaygınlaşmıştı. Bu havayı o döneme ait romanlardan, Halit Ziya (Uşaklıgil) Bey'in, Hüseyin Rahmi (Gürpınar) Bey'in romanlarından ve o döneme ait karikatürlerden sezmek mümkündür. Dârülfünûn'a kız talebelerin alınması, kadınların tek tük de olsa bazı mesleklere girmeleri Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen evvelki yıllarda başlamıştı.

1917'de kabul edilen bir "Aile Kararnamesi" ile kadına birtakım yeni ve ileri haklar da verilmiş, erkeğin karısını "boşsun" deyip boşamasını, kadın lehinde birtakım şartlara bağlamış; erkeğin karısının üzerine kadın alması, ilk karısının müsaadesine tâbi tutulmuş ve bazı hallerde kadının boşanmak istemesi öngörülmüştü. İlânı ile birlikte şiddetli tepkilerle karşılaşan bu kararname gerçi daha ziyade kâğıt üzerinde kalmıştı, ama gene bir ileri adımdı. Fakat Batı'dan gelen akımlar kadını, gerek özlemler bakımından, gerekse kıyafet bakımından değiştiriyordu. Özellikle büyük şehirlerde bazı ailelerde kadın eşit yerini almış, hattâ erkeğine hükmetmeye başlamış, kılıbık erkek tipi bile yaygınlaşmaya başlamıştı.

Peçe ve çarşaf da yerlerinden oynamaya başlamıştı. İstanbul'da Cumhuriyetten evvel peçesiz kadınlar çoğalmış ve çarşaflar alafrangalaşmıştı. Daha Meşrutiyet yıllarında Batı usulü tayyörlere yaklaşan etek ve pelerinden oluşan modern "tango biçimi" ve renkli çarşaflar moda olmuştu.

1926'da Medenî Kanunu... kabulü ile k ın meselesine ilk radikal çözüm getirildi. Kadının toplumda ve ailede eşit yerini almasından, hukukî güvencelerini elde etmesinden sonra, 1934'de seçme ve seçilme hakkını kazanmasına kadar süratle toplumdaki gerçek değerini bulmuş olacak, giyinişi ile, eğitimi ile ve hemen hemen her meslekteki öncüleri ile modern Türk kadınının prototipleri ortaya çıkacaktı.

Ankara'da da yaşantı süratle değişiyor kadınlar İstanbul'lu hemcinslerile birlikte Batı modasına ayak uyduruyorlardı. 1928 yılında Ankara'da TBMM parkında piyasaya çıkmış hanımlar son Batı modasına uygun giyinmişler. Bu resimde intikal döneminin çeşitli baş modelleri de var. Başörtüsü, sarma baş, türban ve modern kadın şapkası. Erkeklerin şapka giymeye başlamalarından sonra kadının da modern şapka giymemesi için hiçbir neden kalmamıştı.

1929 yılında İstanbul'da ilk kadın doktorlarımızdan bir grup

Perdeler kalktı

Kadının toplumdaki yeri bakımından önemli bir olay da İstanbul tramvayların da kadın erkekten ayıran kara perdenin 24 ekim 1923'de, yani Cumhuriyetin ilânından 4 gün önce kaldırılması idi. Tutucular ve gericiler tarafından "Kıyamet kopacak" avâzeleriyle karşılanan, İstanbul Polis Müdürü Sadettin Bey tarafından tâmim edilen bu kararı, zamanın VATAN gazetesi memnunlukla karşılıyor, "Sağlık bakımından olduğu kadar kadınlarımızın sosyal hayattaki yerleri bakımından da önemli ve faydalı" buluyordu. Ancak, gazetenin önemli bir uyarısı da vardır: "Erkeklerle kadınlar arasında tramvaylardaki perdeler kalkmıştır. Fakat şu ciheti dikkate almak gerekir ki, maddî perdeler kalkarken araya manevî bir perde girmiştir. Bu da tramvaylarda, vapurlarda gelip giden bütün namuslu insanların denetlemesidir. Perdelerin kalkması kadınların erkekler karşısında daha vekarlı, daha düzenli hareket etmelerini gerektirdiği gibi, erkeklerin de kadınlara daha saygılı, daha ciddî davranmalarını zorunlu kılar."

BEŞ YILLIK FARK - 1924 yılında bir kız okulunda (Darülmalümat) çekilen bu grup fotoğrafından 5 yıl sonra, 1929'da aynı okulun öğrencileri 19 Mayıs Şenliklerinde halkın önünde jimnastik gösterileri yapmaktadırlar. Beş yılda gerçekten çok şey değişmiştir.

1930 yılında Türk Kadını henüz seçmek ve seçilmek hakkını kazanamamıştı ama kadın yargıçlar Mahkeme Başkanlığı yapabiliyorlardı. O yıl Ankara'daki bir mahkemede Kadın Başkan.

Arkadaşlar Hanım: Reis Beyefendi, bir dakikacık gözlerinizi kapatınız çocuğa meme vereceğim.

Gerilmiş ve sıkıştırılmış bir yay boşalıyordu. Boşanacaktı şüphesiz... Nitekim Cumhuriyetin ilk yıllarında bir salgın halinde "asrîleşme" başladı. Bu "asrîleşme" salgınında erkeklerin, kadınlardan daha ileri gitmesi anlaşılmaz bir olaydı. Osmanlı topumunun geleneklerini bir anda bırakıp yeni sosyal hayata alışmakta kadınlarımız güçlük çekerken, birçok erkekler asrîleşmeye ayak uyduramayan eşlerini çekilmez bulmağa bile başlamışlardı. Özellikle büyük şehirlerde bu nedenlerle boşanmalar oluyor, ancak yeni medenî kanun boşanma için belirli sebepleri şart koştuğundan çok defa "ruhî imtizaçsızlık" bahanesi arkasına saklanılıyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında modaya uygun giyinmediği, dans öğrenmediği, birlikte baloya gitmediği gibi nedenlerle erkekleri tarafından hor görülen henüz bu hayata alışamamış kadınlar pek çoktu. Asrîleşme salgını en çok Ankara'da kendini gösteriyordu. İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirler ötedenberi yabancılarla daha önce ve daha yakından ilişkiler kurdukları için genel davranış, giyim - kuşam, sosyal hayat açısından Cumhuriyetin getirdiği yeniliklerle büyük bir sarsıntı geçirmişlerdi. Ama, Ankara 1920 yılına kadar bir taşra şehriydi, üstelik ekonomik hayatı bakımından da güçsüz ve içine kapanık bir taşra şehriydi. Büyük Millet Meclisinin açılması sonra da Ankara'nın başşehir olması İstanbul'dan büyük kütlelerin Ankara'ya göçmesine sebep olmuştu. Toplum hayatı da, erkek ilişkileri de, görgü kuralları da Ankara'nın alışmadığı bir yöne döndü. Gelenekleri içinde yetişmiş Anadolu insanı, kendisine yön verenlerin, kendisine yeni bir hayat veren insanların gelenekleri de yıkışını görüyordu. Aslında yıkılanlar, yıkılması gerekenlerdi. Ama ilk günlerin yadırgaması içinde garip olaylar geçecekti. Ankara'nın hayatı içinde yer alan ve İstanbul'dan gelmiş bir çok hanımlar tayyör üzerine giydikleri bir çeşit pelerinle ve başlarına sardıkları arkadan sıkma tüllerle kadın ve çocukların dikkatini çekiyorlar, çok defa peşlerine takılan çocukların "'Tango.. Tango... Arkasında fiyango.." diye eğlenmelerine bile konu oluyorlardı.

Ankara'da ilk resmî ve yarı resmî davet ve ziyafetlerin, baloların, sosyal toplantıların öncüleri işte bu İstanbul'dan gelen hanımlar oldu.

O günlerde Ankara'nın sosyal hayatının bir merkezi, bir kutbu vardı: Mustafa Kemal Paşa... Sosyal yapının değişmesini, Türkiye'nin en büyük devrimi saydığını her davranışı ile ortaya koyan Paşa, toplumun çağdaş bir sosyal hayata uymasını bir çeşit devlet işi saymakta idi. Bu nedenle bu çeşit toplantıları teşvik ediyor, saygıya değer Türk kadının toplum hayatında erkeğinin yanında yerini alabilmesi için bütün kişisel etkisini kullanıyordu. Evli bulunduğu yıllarda eşi Lâtife Hanım her zaman yanındaydı.

Ama gerilmiş bir yay boşanıyordu. Cumhuriyetin getirdiği yeni hayat çağdaş Türk toplumunun yaratılmasını hazırlarken bir taraftan da "Asrîlik" modası yayılmaktaydı. Kabul günleri yapmak, geceleri toplantılarda briç ve poker oynamak yoluyla "Asrîleştiklerini" sanan aileler de görülmeye başlamıştı.

Bu "Asrîleşme" salgını Ankara'nın kalbur üstü halkında, örneğin milletvekili ve yüksek memur ailelerinde de görülmeye başlamıştı. Hattâ bunlar zaman zaman Gazi'yi de ilgilendiriyor ve bazılarına müdahale bile ediyordu. Türk milletine uygar bir sosyal hayat sağlamak için mücadeleye atılmış olan adam "Asrîlik" şımarıklığına dayanamıyordu.

1929 yılında Yenicamide bir arzuhalci kadın

Türk kadını çarşafı atmış, modern, modaya uygun giysilerile çaylara, kokteyllere, balolara katılmaya başlamıştı. 1931 yılında İstanbul'un Kurtuluş Bayramında Vali Konağında verilen çay'da İstanbul "Hanımlarından" bir grup zamanın İstanbul Kumandanı Şükrü Naili Paşa ile birlikte.

1926 yılında Galatasaray'ın "hanım" kürekçileri erkek kürekçilerle birlikte

Bir erkek okulunda ilk defa öğretmen olan bir kadın Tezer (Ağaoglu) Taşkıran

...33 yılında İstanbul'da bir film şirketi ...afından yapılan Film yıldızı müsabakasına ...tılan genç kızlar stüdyodan çıkıyorlar.

Sıkma Baş - yani sıkı sarılan "modern başörtüsü" 1920'lerin sonunda kentlerde kadının şapkaya geçişinde bir intikal dönemini teşkil ediyordu. Birkaç yıl sonra kadın artık rahatlıkla şapka ile çarşıya pazara çıkabilecekti...

Medeni Nikahtan sonra:

Kadın: Düş önüme bakalım.. Artık benim de haklarım var.

(İlk Medenî Nikâh 14 ekim 1926 günü Beyoğlu Evlendirme Dairesinde Galata Rüsumat Muayene memurlarından Hahmut Hamdi Beyle Hatice Hayrünisa hanım arasında "aktedildi" nikahı, evlendirme işleri Nikâh Memuru Abdüllillah efendi kıydı)

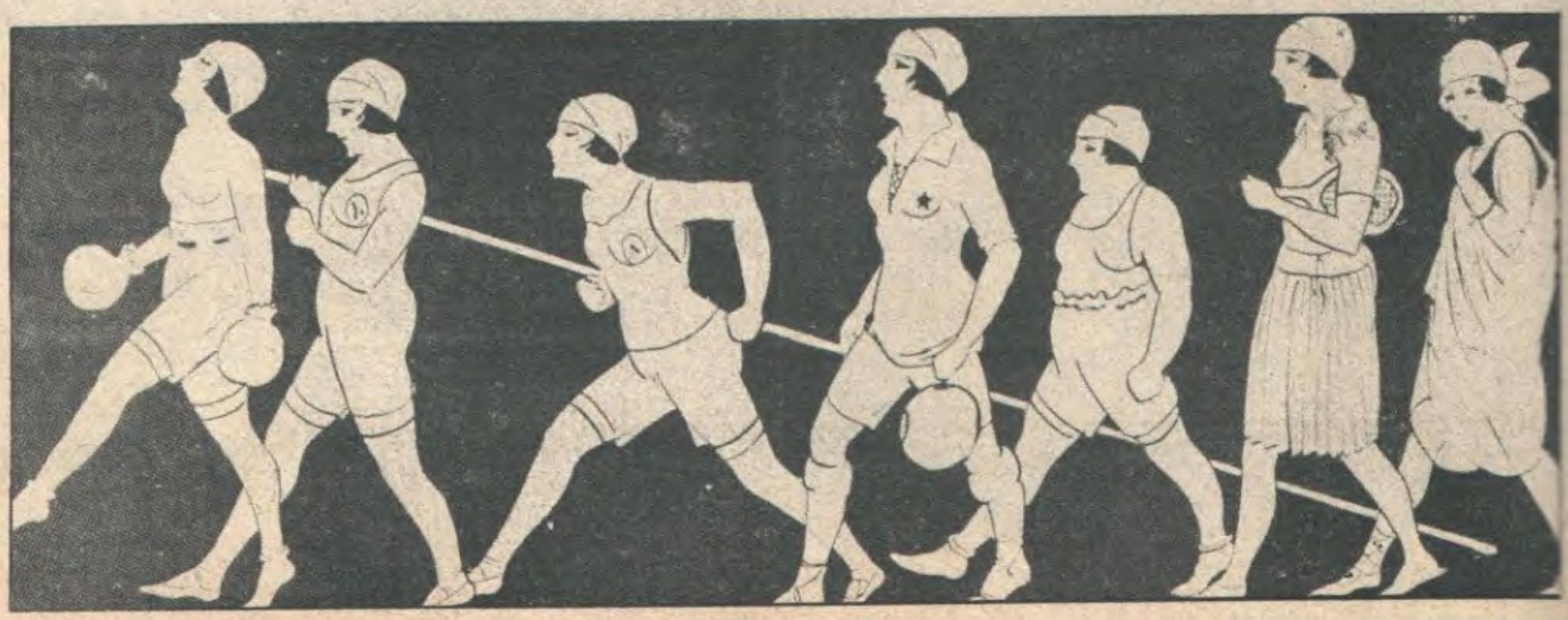

Kadınlarımız herşeyde olduğu gibi sporda da terakki edeceklerdir.

Devrimler yürüyor

HİLAFETİN VE HALİFENİN SONU

Cumhuriyetin ilânından sonra Hilafet müessesesi ve Halife Abdülmecit efendi yeni Türk devleti ve toplum içinde gereksiz ve anlamsız kalıyordu. Son Halife bu durumuna rağmen Ankara hükümetine karşı bazı hareketlik ve garipliklere kalkmış, devlet içinde devlet olmak hevesine kapılmıştı. Bu arada Fatih Sultan Mehmet gibi kaftan giyip sarık sarmak gibi girişimleri de oluyor bunlar Ankarada pek yadırganıyordu. Başkâtibi Vekili ile Başbakan İsmet Paşadan tahsisatının arttırılmasını istemesi bardağı taşıran son damla oldu ve Halifeti ilgaya kararlı olan Gazinin biran evvel karar vermesine yol açtı. Gazi şifre ile İsmet Paşa'ya "Halife ve bütün cihan bilmelidir ki mevcut ve mahfuz olan Halife ve Hilafet makamının gerçekte din ve siyaset bakımından hiçbir mana ve hikmeti yoktur" diyor ve Halifenin iddia ve entrikolarına şiddetle karşı çıkıyordu. Halifeye "insanca yaşamak ve geçinmek için" Cumhurun tahsisatından aşağı bir tahsisat yeterdi. Bu şifrenin üzerinden çok geçmeden Gazi Ankara'da "Türka" Grubunu toplayacak ve kararını alacaktı: 3 mart 1924'te Hilafet ilga edilecek, İstanbul Valisi Halifeyi sessizce İstanbuldan yolcu edecekti. Yukarıdaki fotoğrafta Halife son selâmlık resminde görülüyor.

1923-1933 Devrimler Dönemi idi... Hilâfetin ilgası, lâiklik, Medenî Kanunun kabulü, Eğitimin birleştirilmesi yani dini eğitimin kaldırılması, inanılmaz bir süratle eski Arap harflerinden yeni harflere geçiş...

Ancak denilebilir ki, o döneme damgasını vuran o dönemin gazetelerinde on yıl boyu hattâ sonra canlılığını koruyan devrimler harf devrimi ile Medenî Kanunun kabulü ile birlikte kadının toplumda eşit yerine almaya başlamasıydı.

Yeni harflerin görülmemiş bir hızla kabulü basın, kültür hayatını altüst etmiş, Millet Mekteplerinin her yaştaki yurttaşlara kısa sürede yeni harflerle yazıp okumayı öğretmesi milli bir seferberlik halini almıştı. Gazete ve dergilerin bir süre, alıştırmak için hem eski hem yeni harflerle çıkması, imlâ ve düzen bakımından kısa süren kesmekeş, bu devrimin, şimdi geriye bakılınca en ilginç simgeleriydi.

1931 yılında eski okka, dirhem, ayak, dönüm yerine kilo, metrenin geçişi de kısa süren ayarsızlıklar yaratacak ama herkes yeni ölçülere çabuk alışacaktı... Tıpkı eski saatten yeni saatte, Perşembe Cuma tatillerinden Cumartesi Pazar tatillerine geçişte olduğu gibi...

ADLİYEDE DEVRİM

Türkiye'yi Ortaçağ düzeninde tutan bir şey de Adliyenin daha doğrusu Adaletin durumu idi. Gerçi, Cumhuriyetten önce, batılaşma çabalar içinde Adalet mekanizmasını da batılaştırmak için bazı kanunlar çıkarılmış ve batı usulü bazı mahkemeler kurulmuştu ama Şer'iye Mahkemeleri şeriata göre hükümler vermekte devam ediyorlardı ve bu durum Adalette bir ikilik yaratıyordu. Cumhuriyetin ilânından sonra yapılan en önemli devrimlrimlerden biri de önce Şer'iye ve Evkaf Bakanlıklarının kaldırılması (3 Mart 1924) sonra da Kazâ yani Yargı Birliğini sağlamak üzere Şer'iye Mahkemelerinin kaldırılması (8 Nisan 1924) oldu. Bu Hilâfetin ilgasının mantıkî bir sonucu ve bir batı devleti, bir batı toplumu olmanın kaçınılmaz gereği idi. 1926'da Medeni Kanunun, Hakimler, Ceza ve Borçlar Kanunlarının kabulü ile Adalet Devrimi yerleşiyordu. Yargıçların yeni cübbeleri ile görevlerini yapmaları, ilk kadın hakim ve avukatların erkeklerin yanında yer alması ile görünüm tamamlanıyordu.

Avukat (Hakim Efendiye) __ Birader, bizi mahkemede bu kıyafette görenler orta oyunu oynadığımızı zannedecekler.

1925 yılında Mahkemei Temyiz (Yargıtay) üyeleri TBMM'de Reisicumhuru tebrikten çıkıyorlar.

Gazi Mustafa Kemal 1925 ağustosunda Kastamonu'da ünlü şapka konuşmasını yapıyor: Buna şapka derler...

«Buna şapka derler»

Fesin yerine batı "Serpuşu" şapkanın geçişi bazılarına göre bir şekil, bir gardrop devrimidir. Ama gerçekte 1925'te yer alan bu devrim anlamı çok derinlere inen, başa giyilen şeyle birlikte kafaların da değiştiğini, değişmesi gerektiğini belirginleştiren önemli bir devrimdir..

Kastamonu'ya yaptığı gezideki konuşmada Gazi, "Beyler Buna Şapka Derler" sözlerile başındaki Panama Şapkasını hayretler içindeki dinleyicilerine büyük bir soğukkanlılıkla tanıttıktan sonra, memurlardan ve subaylardan başlayarak artık başlarda batı usulü şapkalar, kasketler görünmeye başlamıştı. O zamana kadar şapka İstanbul'da, İzmir'de ve Ankara'da bazı dükkânlarda satılırdı. Fakat 1925 eylülünden sonra bütün Türkiyede büyük bir ticaret başlıyordu: Şapka Ticareti. Büyük ithalâtçı firmalar artık Avrupa şapka fabrikalarına sipariş vermeye başlıyorlardı. Bir yandan da Türkiye'de yerli şapka imalâtına geçiliyordu.. Fesçilik ve fes kalıpçılığı ölmüş, şapkacılık, kasketçilik ve şapka kalıpçılığı başlamıştı.

Kasım 1925'te Şapka Kanununun çıkarılması ile kolar perçinlenmişti. Bu muhalefetsiz ve itirazsız olmamıştı. Özellikle "Sakallı" Nurettin Paşa bu kanun teklifine karşı çıkmıştı. Kanunu Anayasaya aykırı buluyordu. Fakat bu muhalefete rağmen kanun çıkmıştı: "Türkiye halkının umumi serpuşu şapka olup buna aykırı alışkanlığın devamını hükûmet meneder."

Tabii şapkaya kaskete uzun süre direnenler, şapka giymemek için bere giyenler uzun süre devam da etmişti.

Şapka kadın ve erkek giysilerindeki batıya doğru değişikliğin öncüsü olacaktı.

Gazi, Kastamonu'dan sonra yurdun muhtelif köşelerinde hep çeşitli şapkalarla görünecektir artık ve şapka Türkiye'de süratle yaygınlaşacaktır....

VAKİT
"Kara denizin dalgaları içinde en çok mûcib-i mahzuziyyetim, kalbi hissim, samimi hâtıram siz olmakta-sınız."
Ghazi Hazretlerinin Hz. Mareşal
Reyatınızın en büyük fahri olan bu intihabınızı kemal-i sükunet ve ta'zim ile sabırsızlıkla bekliyoruz
Bombay, 2 (A.A) - Tiripordan gelen haberler şehri mezkûr kurbunde kâin bir kasabada müslümanlarla hindular arasında bir kavga vukubulduğunu ve üç müslüman ile iki mecusinin telef olduğunu bildirmektedir.
Nizaın sebebi bir mecusi mabedinin inşası hakkında iki cemaat arasındaki husumet imiş. Mahalli polis takviye kıtatı sükûnu te'min etmiştir.
Encümeni daiuii vilayetten:
Ranken, 1 (A.A) - Reisi devlet Çang Kay Şekin zevcesi Çin hükumetinin teşyi yuan' komitesi azalığına tayin edilmiştir.
Paris, 1 (A.A) - Paris müdürünün muhalefetine rağmen sütçüler cemiyeti bu gün Pariste sütün bir litresine 15 santim zammetmişlerdir. Polis müdürü takibat icrasını emretmiştir.
Berlin, 1 (A.A) - Vestefalye-Ren havzasında şimdiye kadar 213 bin maden amelesine patronlar iş vermekten istinkâf etmektedir.
Paris, 1 (A.A) - Paristen Fransız-Alman sında yapılan naçı Fransız lebesiyle neBerlin gazean takımının u mağlubiyen Almanyada teşekkül etimseyi müteliğini kaydet-
Londra, 2 (A.A) - Sabahleyin sabun olan metaşine sınırsız belediye intihabatında sarfe irkam numuneleri ayaklarında yüz yedi anlık kaunuşlardır. intihabatçılar olmuş biri liberaller elli) müstakillere otuz bir mutlak sayı atalarıdır. Amele fırkası mebusları Londrada şimdiye kadar otuz bir azalık elde etmişlerdir.
Oviedo, 2 (A.A) - Polis bu havalide dehşet saçmakta olan ölüm çetesinden birini daha yakalamıştır.
Rio dejaneyro, 22 (A.A) - Tayyare meydanına ait bir tayyare «Pendesco» sularında denize düşmüştür. Bir kişi kaybolmuş ve bir kişi mecruh olmuştur.
Mes'ul müdür: Ahmet Şükrü
Abone şartları
Süslerinde seyahat
Yağmurden kaçarken
7 dakika devam eden dehşetli zelzele
Lokarno, 2 (A.A) - 24 saat zarfında yağan yağmurlar neticesinde Major kölünün sahiyesi mühim surette tereffu etmiştir. Bütün ile konferans salonunun kâin bulunduğu yeni mahalleyi ve büyük meydan ile kemerlerinin bazı noktalarını sular istila etmiştir. Yağmur yağmakta berdevamdır.
Paris, 1 (A.A) - gazetelere göre, üç siyasi fırkanın yeğâne namzedi bulunan Müsyü Mşadovnun kâbe reisicumhurluğuna altı sene müddetle tekrar intihap olunmuştur.
Âyan ve meb'usan meclisleri de müddeti memuriyetlerini altı sene temdit etmişlerdir.
Ankara, 1 (A.A) - Reisicumhurumuz Ghazi Hazretlerinin Hz. Mareşal
Reisi hey eliediye
"Kara denizin dalgaları içinde en çok mûcib-i mahzuziyyetim, kalbi hissim, samimi hâtıram siz olmakta-sınız."
Ghazi M. Kemal
Ghazi Hazretlerinin Hz. Mareşal
Reyatınızın en büyük fahri olan bu intihabınızı kemal-i sükunet ve ta'zim ile sabırsızlıkla bekliyoruz
Ghazi Hazretlerinin Hz. Mareşal
Reisi hey eliediye
"Kara denizin dalgaları içinde en çok mûcib-i mahzuziyyetim, kalbi hissim, samimi hâtıram siz olmakta-sınız."
Ghazi M. Kemal
Encümeni daiuii vilayetten:
Ranken, 1 (A.A) - Reisi devlet Çang Kay Şekin zevcesi Çin hükumetinin teşyi yuan' komitesi azalığına tayin edilmiştir.
Paris, 1 (A.A) - Paris müdürünün muhalefetine rağmen sütçüler cemiyeti bu gün Pariste sütün bir litresine 15 santim zammetmişlerdir. Polis müdürü takibat icrasını emretmiştir.
Berlin, 1 (A.A) - Vestefalye-Ren havzasında şimdiye kadar 213 bin maden amelesine patronlar iş vermekten istinkâf etmektedir.
Bombay, 2 (A.A) - Tiripordan gelen haberler şehri mezkûr kurbunde kâin bir kasabada müslümanlarla hindular arasında bir kavga vukubulduğunu ve üç müslüman ile iki mecusinin telef olduğunu bildirmektedir.
Nizaın sebebi bir mecusi mabedinin inşası hakkında iki cemaat arasındaki husumet imiş. Mahalli polis takviye kıtatı sükûnu te'min etmiştir.
Londra, 2 (A.A) - Sabahleyin sabun olan metaşine sınırsız belediye intihabatında sarfe irkam numuneleri ayaklarında yüz yedi anlık kaunuşlardır. intihabatçılar olmuş biri liberaller elli) müstakillere otuz bir mutlak sayı atalarıdır. Amele fırkası mebusları Londrada şimdiye kadar otuz bir azalık elde etmişlerdir.
Oviedo, 2 (A.A) - Polis bu havalide dehşet saçmakta olan ölüm çetesinden birini daha yakalamıştır.
Rio dejaneyro, 22 (A.A) - Tayyare meydanına ait bir tayyare «Pendesco» sularında denize düşmüştür. Bir kişi kaybolmuş ve bir kişi mecruh olmuştur.
Mes'ul müdür: Ahmet Şükrü
Abone şartları
Süslerinde seyahat
Yağmurden kaçarken
7 dakika devam eden dehşetli zelzele
Lokarno, 2 (A.A) - 24 saat zarfında yağan yağmurlar neticesinde Major kölünün sahiyesi mühim surette tereffu etmiştir. Bütün ile konferans salonunun kâin bulunduğu yeni mahalleyi ve büyük meydan ile kemerlerinin bazı noktalarını sular istila etmiştir. Yağmur yağmakta berdevamdır.
Paris, 1 (A.A) - gazetelere göre, üç siyasi fırkanın yeğâne namzedi bulunan Müsyü Mşadovnun kâbe reisicumhurluğuna altı sene müddetle tekrar intihap olunmuştur.
Âyan ve meb'usan meclisleri de müddeti memuriyetlerini altı sene temdit etmişlerdir.
Ankara, 1 (A.A) - Reisicumhurumuz Ghazi Hazretlerinin Hz. Mareşal

ESKİ HARFLERDEN YENİ HARFLERE - ÜÇ AYDA

Yeni "Türk Harflerinin" öğretme seferberliğini ilk olarak gazeteler ve dergiler yaptılar. Daha kanun çıkmadan, 1928 haziranından itibaren bunlar hem Arap hem Türk harfleriyle çıkmaya başladılar. Henüz alfabe kesinleşmediğinden bir imlâ kesmekeşi oldu ama, gene de bu şekil yayınlar yeni harflerin yayılmasında en önemli rolü oynadı. Yeni Harfler uzun vadede Türk basınının büyük tirajlara ulaşmasını, modernleşmesini sağlayacaktı ama ilk birkaç yıl basında büyük bir bunalıma da yol açacaktı. Eski hurufatı yok pahasına satmak ve yeni harflere dönüşmek gereği bir taraftan; kısa bir süre de olsa okuyucu sayısının düşmesi diğer taraftan birçok gazete ve dergilerin kapanmasına sebeb oldu. Bunlardan birisi de Ali Naci Beyin İkdam gazetesi idi... Hakkı Tarık ve Asım Us kardeşlerin Vakit'i ise dayanacaktı. Bir süre sonra da kabul edilen bir kanunla sarsıntı geçiren basına para yardımı yapılacaktı.

Cemal Nadir 1928'de eski yazının terkedilmesini, aşağıdaki karikatürle anlatmıştı.

HİCRET (Akşam : 1928)

Başkumandan başöğretmen oluyor

Türkçe çok uzun zamandan beri Arap harflerile yazılıyordu. Arap alfabesi, Türk diline kesinlikle uymayan karışık, güç bir alfabe idi. Bir kelimenin veya cümlenin anlamını karine ile yani tahminle ve alışkanlıkla çıkarmak zorunluğu bazan gülünç bazan feci yanlışlıklara sebep oluyor, öğretimi güçleştiriyor, yavaşlatıyordu. Okuma yazma bilenlerin sayısının nüfusun % 10'unu geçmemesinin başlıca sebebi de bu idi.

Gazi,Kurtuluş Savaşından sonra devrimlerinin başında cehaletle savaşta da muzaffer olmak azminde idi. Kolağalığından beri kafasında bulunan bir şeyi gerçekleştirecek, Arap harflerinin yerine yeni harfleri yani Lâtin harflerini geçirecek, okuma yazma öğretimini kolaylaştıracak, cehaleti ortadan kaldıracaktı. Bu Enver Paşa'nın Birinci Dünya Harbinde Arap harflerini Türkçeye daha uygun hale getirmek girişiminden daha köklü bir girişimdi. Enver Paşa'nın girişimi büyük tepkilerle karşılanmıştı. Mustafa Kemâl Paşa'nın girişimi herhalde fırtınalara sebep olacaktı ama Gazi bunlardan yılmayacaktı...

Yeni harflere karşı çıkanlar çok oldu. Ama asıl bu harflerin kabülüne taraftar olan birçok önemli kişiler bile intikal döneminin uzun olmasını, yeni harflerin bir kaç yılda halkı alıştıra alıştıra kabulünü öneriyorlardı.

İLK ADIMLAR

29 nisan 1928 sabahı MİLLİYET gazetesi önce Arap rakkamlarının yerine "Avrupa" rakkamlarının kabul edileceğini haber veriyor ve nitekim 8 mayısta bu kanunlaşıyor, gazetelerde Arap rakkkamları yerlerini yeni rakkamlara bırakıyordu.

1928 haziranında Millî Eğitim Bakanı Necati'nin başkanlığında toplanan "Yeni Yazı Komisyonu" ile ilk adım atıldı. Bu Komisyonda Bakanlık Müsteşarı Mehmet Emin (Erişirgil), Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı İhsan (Sungu), yazar Ruşen Eşref (Ünaydın), Profesör Ragıp Hulusi, Ahmet Cevat (Emre) İbrahim Grandi ve sonraları Falih Rıfkı (Atay) beyler vardı.

Komisyonun çalışmaları sonunda Yeni harfler projesini İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda Gaziye sunan Falih Rıfkı şöyle anlatıyor:

"Dolmabahçe Sarayı'nın denize bakan bir odasında Atatürk'e Türk alfebesi projesini uzattım.

"Demek bitirdiniz" dedi. Komisyon çalışmalarını kısaca anlattım. Arkadaşlardan bazıları Osmanlıca için bir alfabe düşünmüşlerdi. Arap harflerinin bütün haklarını vermek istiyorlardı. Biz, radikal devrimciler harf bahanesiyle dil sorununu halletmek istiyorduk. Yalnız Türkçeyi göz önünde tutmalıydık. Dilimizde kalacak olan yabancı kelimeler de yazı içinde kendiliğinden Türkçeleşmeliydi. Edebiyatta Osmanlıcadan ayrılmış

Yeni Türk harflerine geçiş döneminde duvar afişleri de hem Arap harfleriyle, hem de yeni harflerle basılıyordu. O dönemin revaçta dış macunu Bioks... Elhamra Sinemasında Sahte Mabutlar... Taksim Bahçesinde Unamuno Navaro adlı şarkıcının gala gecesi... Melek Sinemasında "Kral Eğleniyor" Husus yerler 55, birinci mevki 30 kuruş..

olanlar çoğunluğu kazanmıştık. Alfabe konusunda da komisyonda ufak tefek tavizlerle yetinmiştik.

Atatürk sordu:

— Yeni yazıyı tatbik için ne düşündünüz?

— Bir onbeş yıllık uzun, bir de beş yıllık kısa süreli teklif var, dedim. Her iki teklife göre de bir süre iki yazı birlikte kullanılacak. Gazeteler önce yarım sütundan başlayarak, yeni yazılı bölümlerini arttıracaklar. Daireler ve okullar için de buna benzer usuller düşünüldü.

Atatürk yüzüme baktı:

— Bu iş ya üç ayda olur, ya hiç olmaz, dedi.

Radikal bir devrimci olduğum halde, bakakalmıştım.

— Çocuğum, dedi, gazetelerde yarım sütun eski yazı kaldığı zaman dahi herkes o yarım sütunu okur. Arada bir harp, bir iç buhran,bir terslik oldu mu, bizim yazı da Enver'in yazısına döner, kayboluverir.

Sağdan yazan bir milleti, hem de hiç tanımadığı harflerle üç ay içinde soldan yazdırmak!... Doğrusu buna benim de aklım yatmamıştı."

GARABETLER

Daha kararname, kanun filân olmadan gazeteler devrimin öncülüğünü yapmaya başlamışlar, Arap harflerinin yanıbaşında yeni harfleri de kullanmaya girişmişlerdi. Henüz kesin alfabe ilân edilmediği için her gazete yeni harfleri kendisine göre kullanıyor,ortaya garip şeyler de çıkıyordu. Bu arada "K" Krizi denilen bir kriz de çıktı... Örneğin Kâzım K ile mi yoksa Kh ile mi yoksa Q ile mi yazılacaktı. Gazi bu krizi kendisine has kestirme yolu ile halletmiş yani Kemali mi Qemal mi yazacağız? diye sorup KEMAL'de karar kılmıştı.

Ama gene de bazı gazetelerde aşağıdaki gibi garabetler devam ediyordu:

"Otomobil fi'atlary - Tenzil xoforlere de fajdalydyr. Otomobiller de takis fi'atlaryniyn tenzyil edileceğini ve bunun için de tedkikatda bulunuldugu jazynyxdyk..."

Yeni Harfler Devriminin simgeleşmiş bir olayı, Gazinin 9 ağustos 1928 akşamı Halk Fırkası tarafından Gülhane Parkında tertiplenen partide Yeni Harflerin devriminin kanunlaşacağı ve okullarda yeni harflerle tedrisat yapılacağını müjdelemesi idi...

Bu sırada bütün yurtta kurslar devam ediyordu. Gazi Dolmabahçe Sarayını bir Yeni Harfler Enstitüsü haline koymuş ve seferberliğin başöğretmeni olmuştu...

Eylülde Gazi bütün yurtta devam eden çalışmalarının neticesini Başbakan İsmet Paşaya gönderiyor ve bu da bütün yurda tamim ediliyordu...

Gazeteler, dergiler, dükkân tabelâları bütün yurtta değişiyordu sür'atle... Nihayet 1 kasım 1928'de Yeni Harflerin kabulü hakkındaki kanun tasarısı TBMM'ne getiriliyordu. 3 kasımda kabul edilen bu kanun intikal dönemi diye bir şey tanımıyordu. 1928 aralık ayının başından itibaren tabelâlar, ilânlar, gazeteler, dergiler v.b... Türk harfleri ile olacaktı. 1929 yılı ilk gününden itibaren kitaplar Türk harfleri ile basılacaktı ve bütün mekteplerde de tedrisat Türk Harfleri ile yapılacaktı.

Birkaç gün sonra da Millet Mektepleri Kanunu çıkıyor ve böylelikle büyük bir yazma okuma seferberliği de başlamış oluyordu.

MİLLET Mektepleri Kanunu ile kurulan Yeni Harfleri Öğretme kursları yurdun her köşesinde her akla gelen yerde çalışmaya başladı Dede ile torunların yanyana okudukları bu mekteplere devam mecburiyeti vardı. Diploma alamayanlar işe de alınmayacaklardı. Bu mekteplerden birbuçuk yıl içinde 1.090.978 kişi şehadetname (diploma) alacaktı..

1929 başından itibaren bütün kitaplar yeni harflerle basılmaya başlandı. Eski harflerle baskı yasak edildi. İlk yeni harflerle alfabe 25 ağustos 1928'de Devlet Matbaasında 50.000 adet basılmıştı. Birkaç hafta içinde yüzbinlerce yeni baskı yapıldı..

Millet Dershanelerinin açıldığını ilân eden afişler

Yeni harfler eski harflerden daha çabuk ve kolay öğreniliyordu... Okuma-yazma seferberliği içinde küfeci çocuklar bile yeni harfleri öğrenmenin hevesi içine girmişlerdi.

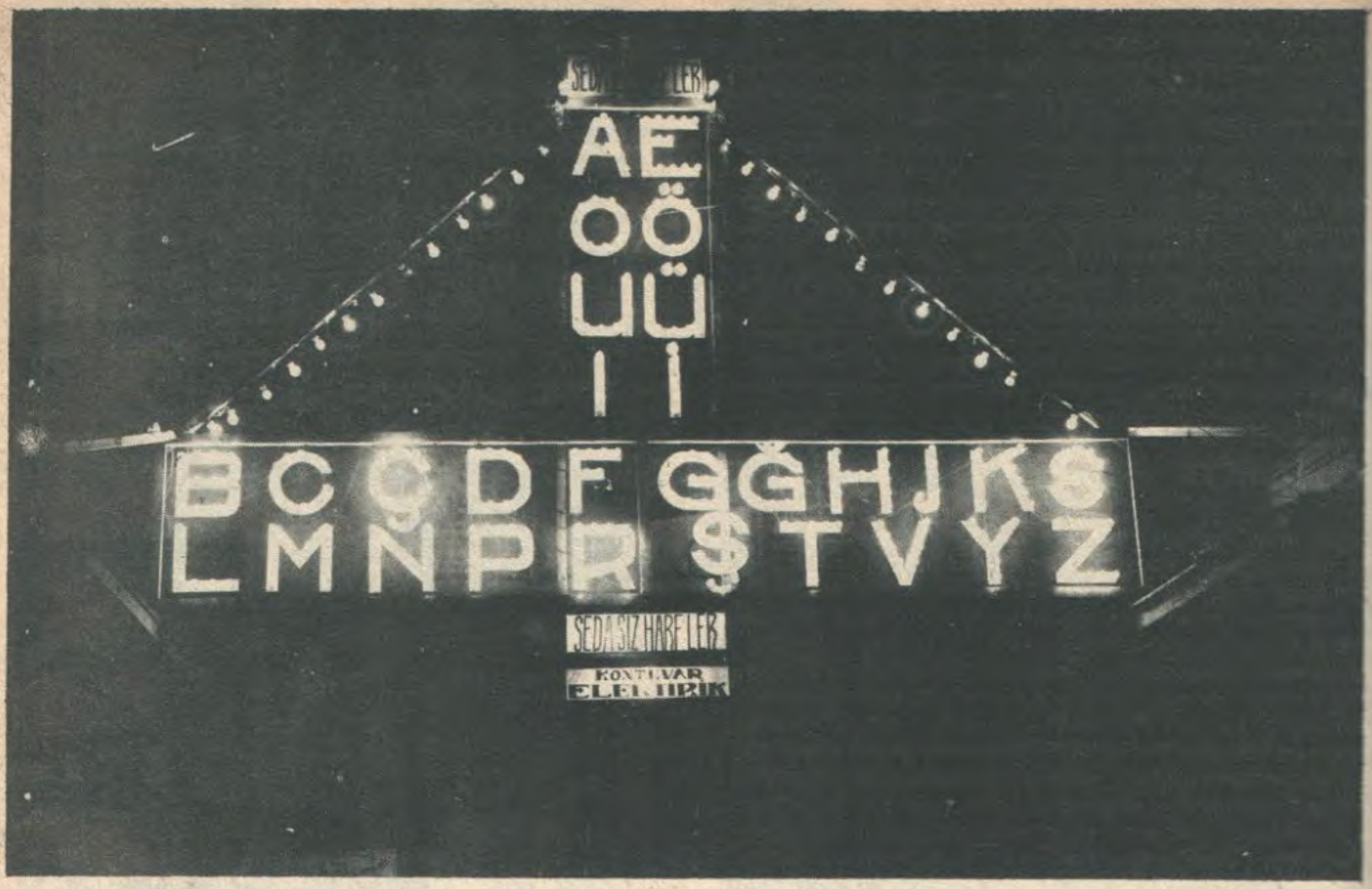

Ankara'da Millet Bahçesinin kapısında yeni harfleri öğreten ışıklı reklâmlar..

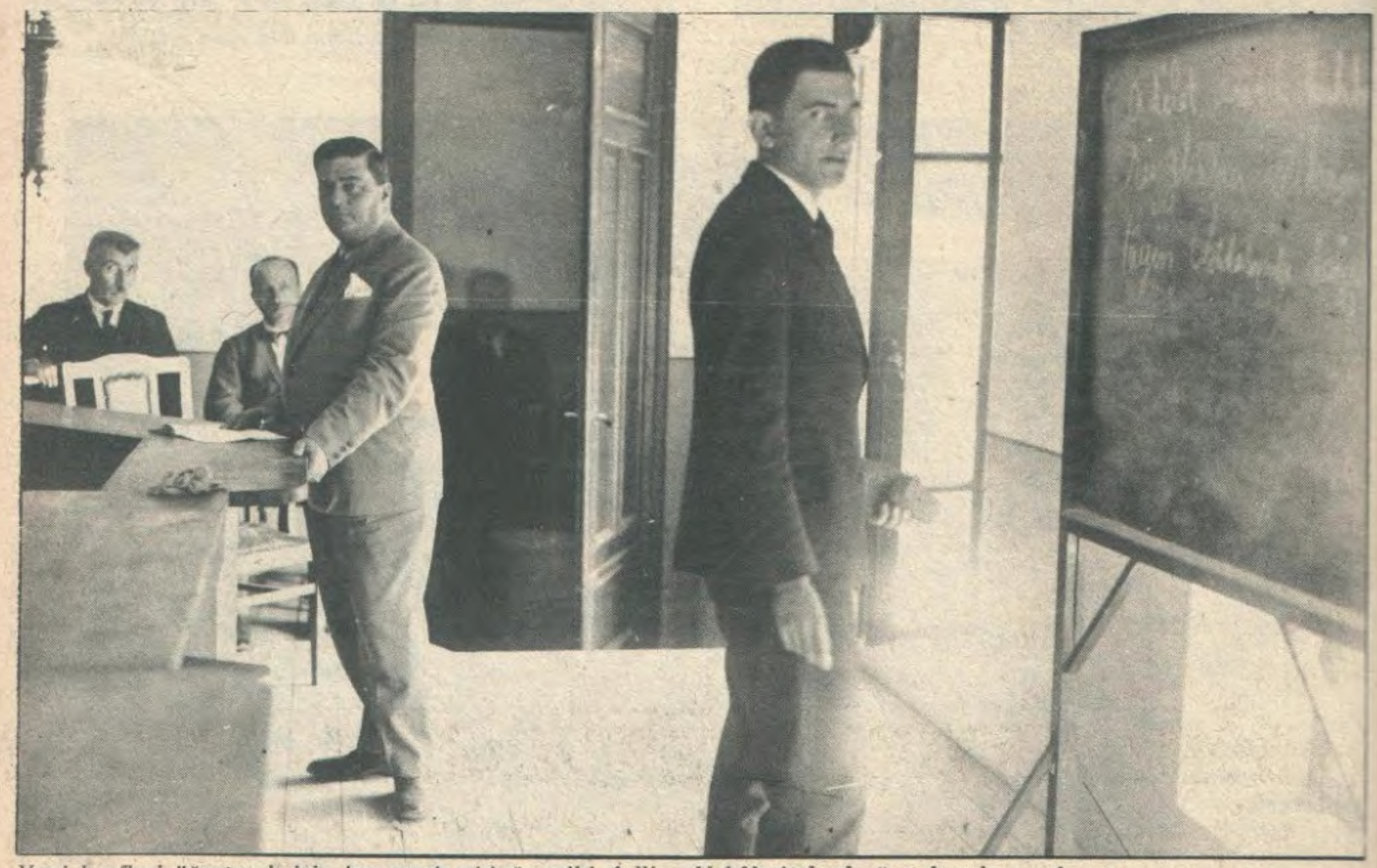

Yeni harfleri öğretmek için her yerde olduğu gibi Adliye Vekâletinde de özel kurslar açılmıştı.. Öğretmenler, Ercüment Ekrem (Talu) bey, (sağda arkada) ile Hüseyin Cahit (Oğuzoğlu) beydi.

Yeni bir kuşak yetişiyor

1929 yılında bir ilkokulun kapısı ve ilkokulun öğrencileri.

1929 yılında İlkokul Müsamereleri.

Eğitimde öncüler

1924'de çıkarılan Tevhidi Tedrisat yani Öğretim Birliği Kanunu din,ırk, mezhep farkı gözetmeksizin Millî Eğitim Bakanlığınca açılmış ve açılacak bütün okullarda eşit eğitimi öngörüyordu. Dinî okullar kaldırılıyor, lâik öğretim ilkesi egemen kılınıyordu. Bu hamle yapıldığı sırada Türkiye'de eğitim durumu gerçekten feci idi. Bütün yurtta 64'ü Ortaokul, 23'ü Lise olmak üzere 3835 okul vardır. Bu okullarda %25'i kız, %75'i erkek olmak üzere 274.400 öğrenci okumaktadır. Takriben 3 milyonluk çocuk nüfusundan üçte birinin eğitim görmesi cesaret kırıcı bir şeydi. Gazi Mustafa Kemal'in direktifleri (öncülüğünü ettiği Yeni Harfler Kanununun 1928 kasımında çıktığı gün) maalesef çok genç yaşında ölen Mustafa Necati Bey ve Reşit Galip Bey gibi idealist Millî Eğitim Bakanlarının yönettiği Eğitim Seferberliği Cumhuriyet Kuşağı'nın eğitim ve öğretimini sağlayacaktı...

Mustafa Necati Bey

Reşit Galip Bey

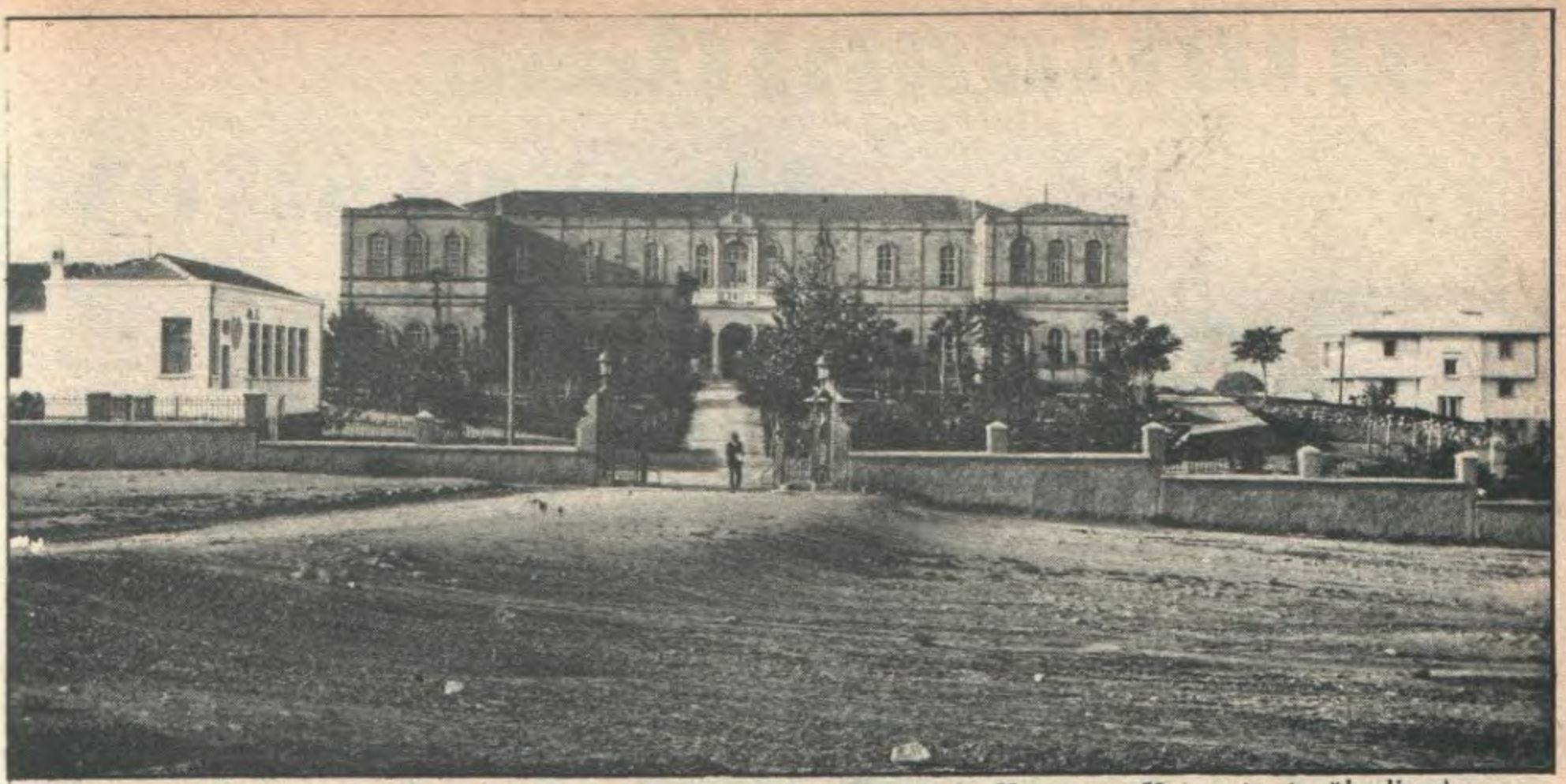

1925 yılında Ankara'nın en itibarlı okulu: Ankara Lisesi (Şimdi yerinde Hacettepe Üniversitesi yükseliyor)

Kimya dersi.

Öğrenciler ısınıyor - odunları öğrenciler evlerinden getirirlerdi.

Yatılı öğrenciler sabah temizliğinde.

Levent Şahverdi Arşivi

Darülfünun'dan üniversiteye

Beyazıtta eski Harbiye Nezareti binasındaki İstanbul Darülfünûnun kapısındaki levha 31 temmuz 1933 günü indirildi ve yerine "İstanbul Üniversitesi" levhası konuldu. Böylelikle Tevhidi Tedrisat Kanunu ile başlayan Eğitim Devrimi'nde bir ileri adım daha atılmış oluyordu.

1846'da kurulan ve o dönemde medreseye karşı ileri bir yüksek öğretim düzeyi sağlayan kurum, zaman zaman yapılan reformlarla ve 1924'te de tüzel kişiliğini ve özerkliğini kazanmış bulunmasına rağmen statikleşmişti. Hocaları ile, öğretim sistemi ile çağın çok gerisinde kalmış,hele Türk devrimine ayak uyduramamış, bu devrimlerde gereken rolü oynayamamış, sadece yabancı ve gözlemci kalmıştı. Darülfünun modern Türk devletinin oluşmasında kendisine düşen bilimsel görevi yapamıyordu. Bunun için tekrar yarım kalmaya mahkûm reformlara girişmek yerine, 1932'de getirilmiş olan yabancı uzman Profesör Malche'ın raporuna dayanılarak Darülfünun ilga edildi ve yerine modern İstanbul Üniversitesi kuruldu. Üniversite dört fakülteden (Tıp, Hukuk, Fen ve Edebiyat) ve İslâm Tetkikleri, Türk İnkılâbı, Millî İktisat ve İçtimaiyat, Türkiyat, Coğrafya, Morfoloji, Kimya Elektro - Mekanik Enstitülerinden oluşuyordu.

Bütün öğrencilerin devama mecbur oldukları Türk İnkılâbı Enstitüsü Türk gençlerine inkılâb (devrim) şuurunu aşılamakta büyük bir görev yapacaktı.. Recep Peker, Reşit Galip,Hikmet Bayur gibi ünlü kişilerin öğretmenliğini yaptığı İnkılâb Dersleri o dönemin gerçekten ilginç forumları idi...

1 ağustos 1933 sabahı Darülfünûnu'nun *yerine üniversite.....*

yılında Darülfünun'un Konferans salonundan çıkan öğrenciler...

Bazı öğrenciler 500 yıllık Fatih Kurşunlu Medreselerinde barınmakta, öğrenime devam ederken çok ilkel ve güç şartlar içinde yaşamaktadırlar.. Medrese avlusunda hem yemek pişiren hem ders çalışan bir öğrenci.

1933'de üniversite gençliğinin yaşantısı

Darülfununlu, sonra da üniversiteli gençler ekserisi Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından açılan ve yönetilen talebe yurtlarında yaşarlardı. Bu yurtlardaki koşullar genellikle ilkeldi, ama gene de medrese köşelerinde barınmak zorunda kalan gençlerinkinden daha iyi idi. Bir gazete röportajı için düzenlenen ve bu yüzden de biraz sunî görüntüsü olan aşağıdaki sahneler gene de o zamanın talebe yaşantısını yansıtıyor.

Eğlenen gençler bir film çevirmenin taklidini yapıyorlar.

Tıraş olan, sökük diken, ütü ütüleyen ve tavla oynayan gençler.

Birbirlerile dansediyorlar.

Pantalon ve gravatların şilte altında ütülendiğinin resmidir.

Milliyetçi bir gençlik

1923, 1933 dönemi gençliği Cumhuriyetin, devrimlerin üzerinde titreyen milliyetçi, heyecanlı bir gençliktir. O dönemde Yüksek Tahsil Gençlerinin tek bir örgütü vardır: Millî Türk Talebe Birliği.. Bazı liderleri sonra Türk siyaset hayatında da rol oynayacak olan bu örgüt özellikle BİRLİK adlı dergisinin sayfalarında ve düzenlediği konferans ve mitinglerle, gençliğin devrimler ve Cumhuriyet konusundaki hassasiyetini dile ve hareket getirmiştir. Türk diline, Türk bayrağına karşı yapılan hareketlere özel deyimi ile Kara, (irtica ve misyonerler), Kızıl (komünizm) ve Beyaz (uyuşturucu madde) tehlikelere karşı uyanık olan Birlik *Bulgaristan'da* Razgrad *Mezarlığına karşı yapılan harekete İstanbul'da Bulgar Mezarlığında anlamlı bir cevap vermiş, Türklüğe ve Türk diline hakaret eden Vagonli Müdürüne karşı şirketin Galatasaray'daki bürosunu taşlamıştır...*

Silahlı Kuvvetler

CUMHURİYETİN ve DEVRİMLERİN BEKÇİSİ

1932'de Ankara'da Cumhuriyet Bayramı geçit töreninde piyadelerimiz geçiyor.

Kurtuluş Savaşı'nı kelimenin tam deyimi ile süngüsünün gücü ile zaferle sonuçlandıran Türk Ordusu, Türk Silâhlı Kuvvetleri, Cumhuriyet döneminin ilk on yılında sınırlarda vatanın bekçisi, yurt içinde de devrimlerin huzur ve asayişin başlıca teminatı oldu. Bu dönemde Türk Silahlı Kuvvetleri baştan organize edilecek ve yeni devletin kısıtlıkaynaklarına, ekonomik bunalımına rağmen bütçenin büyük bir kısmının sarfiyle yeni baştan techiz edilecekti. 1925 yılındaki Şeyh Sait, 1930 yılında Ağrı isyanlarını bastıran Silâhlı Kuvvetler tamamiyle öz kaynaklardan yararlanarak silâh ve techizatını modernize etmeye başlamış ve bunun için de Ankara'da, Kırıkkale'de, Kayseri'de harp endüstrisinin ilk kuruluşları faaliyete geçmiştir.

Bu dönemde Harbiye, İstanbul'da bugünkü Harbiye'deki eski binalarındadır. Yukarıda Harbiye talebelerinden bir müfreze talime çıkmadan önce görülüyor (1928)

Harbiye talebeleri ağır makinalı tüfekle tatbikatta. (1928)

Üniforma Değişiklikleri

Askeri müzede çekilen bu fotoğraflar subay üniformalarındaki değişiklikleri gösteriyor.

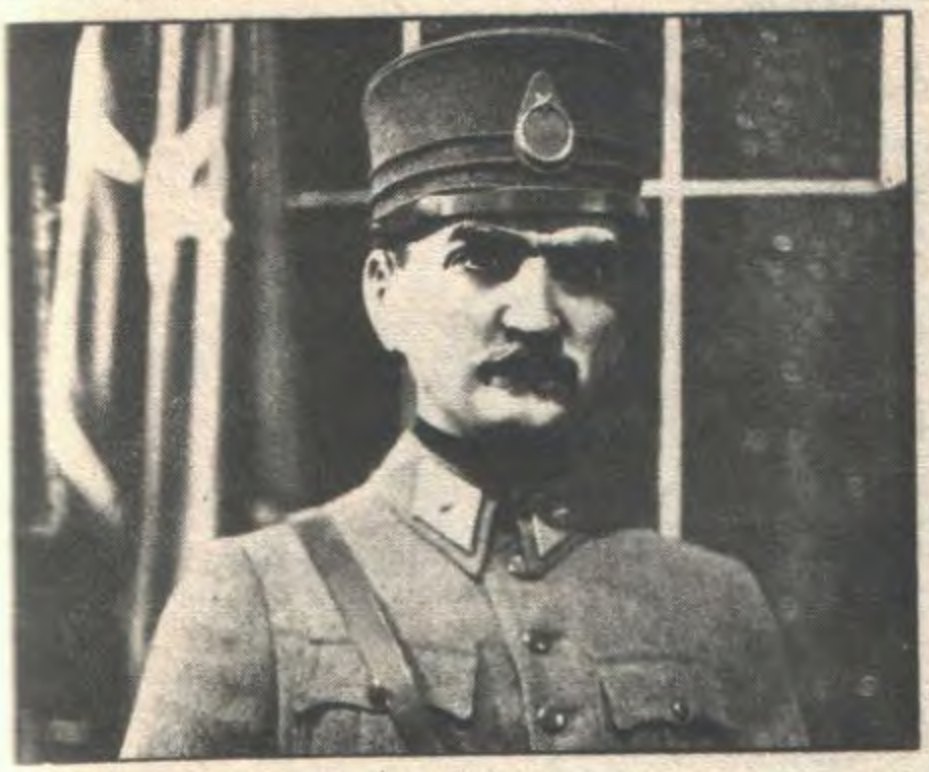

Kurtuluş Savaşı sona erdiği zaman

Cumhuriyetin ilk döneminde siperliksiz şapkalı üniforma

Şapka Devriminden sonraki üniforma

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraya kadar giyilen üniforma.

ASKERLİK HATIRASI — 1923 - 1933 döneminde erler tam techizatlı olarak...

İstikbal Göklerdedir

Tayyare tutkusu

1923 yılında Vecihi Hürkuş ve Marangoz Şaban Usta tarafından imal edilen ilk Türk tayyaresi.

1923 - 1933 dönemine bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bir havacılık, bir tayyare tutkusu dönemi denilebilir. Gazi Mustafa Kemal "İstikbalin göklerde" olduğunu sezmiş hem modern savaşlarda yurdun savunmasının göklerde başlayacağını, hem de ulaştırma bakımından sivil havacılığın önem kazanacağını haber vermişti.

Türk Tayyare Cemiyetinin, Türk Hava Kurumu) eski Donanma Cemiyetinin yerine 1926 da kurulması, ve aynı yıl bu kuruma gelir sağlamak üzere bugünkü Millî Piyango'nun öncüsü olan Tayyare Piyangosunun başlatılması, sonra halkın doğrudan doğruya Orduya uçak sağlama kampanyasına "Her kasabadan bir Tayyare" sloganı ile başlatılması Türk askerî ve sivil havacılığının önemli aşamaları idi.

Bu kampanyalar büyük bir ilgi topladı, halk Tayyare Cemiyetine nakdi ve ayni bağışlarda yarış ediyor, şehirler kasabalar orduya uçak hediye etmekte biribirlerini geçmeye çalışıyorlardı. Böylelikle 1923 te elinde Kurtuluş Savaşından kalma 15 kadar çürük çarık uçak bulunan Hava Kuvvetlerimizin 1932 de 375 uçağı oluyordu.

Yeni gelişen bu güce pilot ve makinist yetiştirmek için yeni okullar açılıyor ve Türk Hava Kuvvetleri durmadan gelişiyordu. 1923 yılında iki büyük hava filomuzun Türkiye sınırlarını izleyerek yaptıkları 3000 kilometrelik kazasız arızasız tur ve Ağrı Harekatındaki başarıları ile Hava Kuvvetleri üstün bir düzeye gelmişti Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü kutlandığında..

Bu arada 1923'te ufak bir tamirhane olan Kayseri Tayyare atelyeleri, önce Alman Junkers şirketi tarafından genişletilip geliştirilmiş sonra da doğrudan doğruya Hava Kuvvetleri tarafından her tip uçağın hertürlü tamirini yapacak hale getirilmişti. 1933'ten sonra bu fabrikada Amerikan , İngiliz ve Polonya lisansları ile ucak imaline de başlanacaktı.

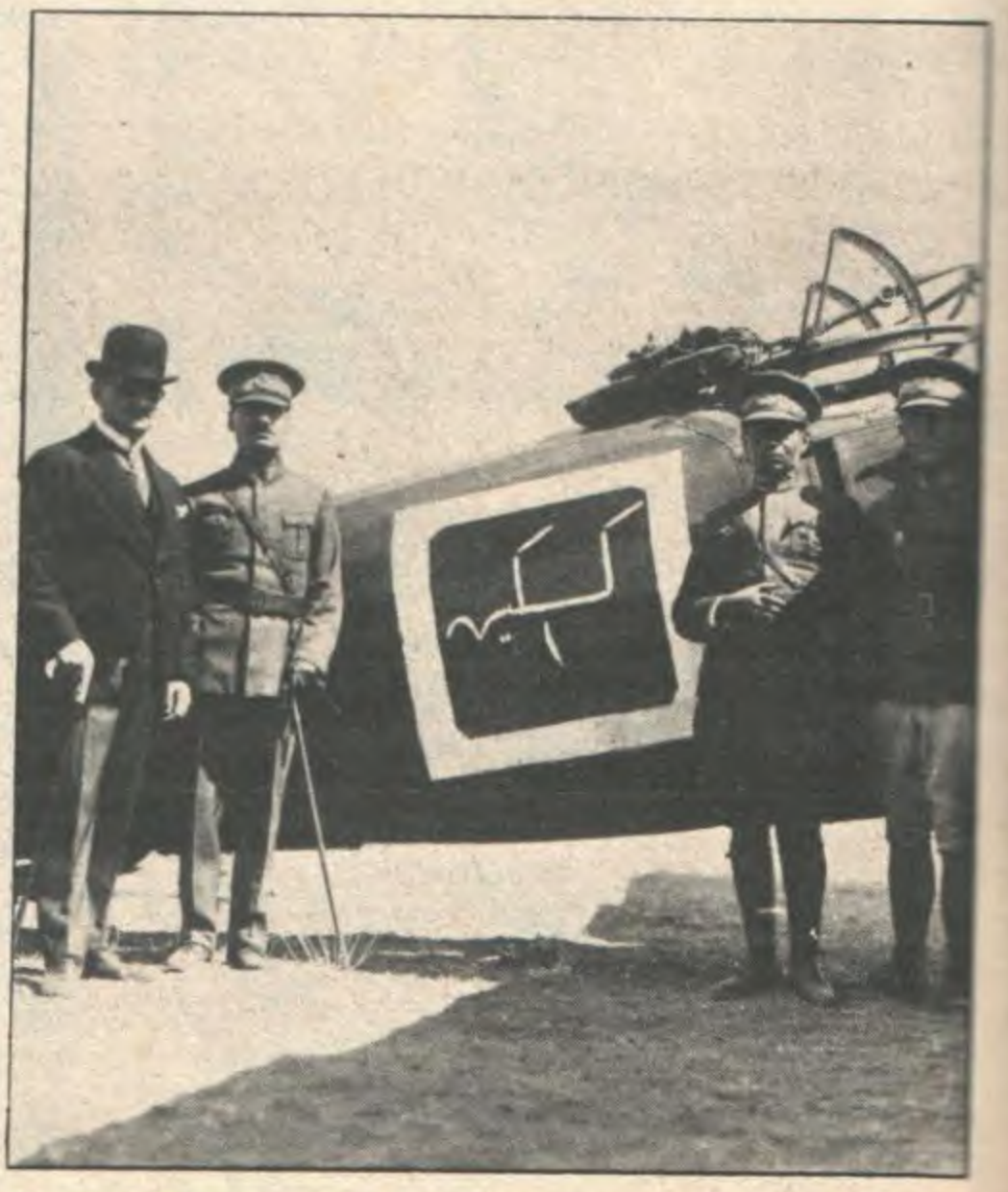

Kasabalar Orduya uçak hediye etmekte yarışıyorlardı. 1936'da Keskin'in hediye ettiği uçak.

Hava Kuvvetlerinin Junker tipi bir uçağı. Uçağın üstünde Kemal Atalay (solda), Tekin Arıburun. Ayakta duranlar Şeref Hoca (solda), Tahir Maner.

Hava Kuvvetlerinin deniz uçaklarından biri İzmir Limanında (1928).

Türkiye'de havacılığın öncülerinden biri Vecihi Bey. Bir tayyare zabiti olarak yetişen Vecihi (Hürkuş) Bey, 1923'de ilk Türk uçağını marangoz Şaban Efendi ile birlikte yapmıştı. Vecihi ordudan ayrıldıktan sonra da sivil havacılık çalışmalarını dişinden, tırnağından tasarruf ederek, İstanbul'da Kuşdili çayırındaki mütevazi havacılık okulunda sürdürmüş ve burada birçok havacı genç yetiştirmişti. Yukarıda Vecihi'nin Kuşdili'ndeki uçakları görülüyor (1929).

Vecihi, burada uçaklar da yapmıştı. 1931'de yaptığı uçak önünde Vecihi (solda) görülüyor.

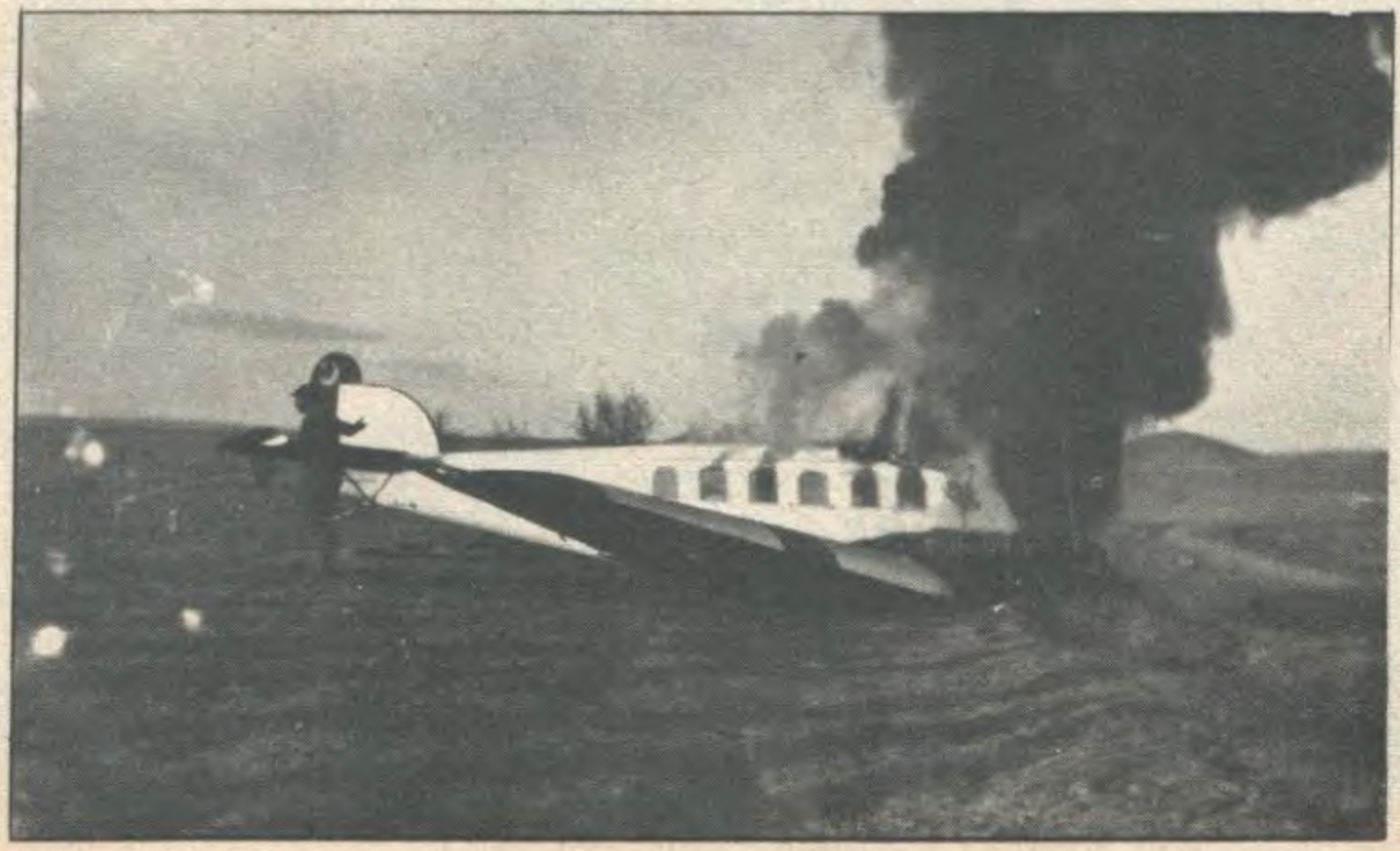

İlk kazalardan - 1926'da Kayseri Tayyare Fabrikası açılışına giderken düşen uçak.

SİVİL HAVACILIK İLK ADIMLARINI ATIYOR

Türkiye'de ilk sivil posta ve yolcu uçağı seferleri 3 mart 1933'de İstanbul'la Ankara arasında başlamıştı. Amerika'dan alınan KİNG BİRD tipi çift motorlu ve dört yolcu taşıyabilen uçağı Amerikalı pilot ve mürettebat kullanıyordu. Bu ilk seferdi. Uçak sis ve fırtınadan yolunu şaşırmış az kalsın İznik gölüne inecekken güç halle Bursa'ya inebilmişti.

Hava postaları hakkında özel kanun çıkıncaya kadar seferler gayriresmî olarak sürdürülmüş ve dört yolcu ilk olarak Türk Tayyare Cemiyeti'ne teberru karşılığında (ön koltuklar 40'ar, arka koltuklar 35'er lira) alınarak uçurulmuştu.

Nihayet 15 nisan 1933'de yolcu - posta seferleri muntazam olarak merasimle açılmış, sabah 8.40'da İstanbul'dan hareket eden ilk uçak iki buçuk saatte Ankara'ya varmış, öğleden sonra da İstanbul'a hareket etmiştir.

O güne kadar Avrupa'dan İstanbul'a Alman Lufthansa ve İtalyan Havayolu şirketleri sefer yapıyorlardı. JUNKERS ve LUFTHANSA Türk şehirleri arasında deneme seferleri gerçekleştirmişti, ama 1933'de Türk kuruluşunun ilk muntazam seferleri başlıyordu.

Cumhuriyet gazetesi bununla ilgili haberini şöyle bitiriyordu: "Tayyare postalarının memlekette rağbet göreceği ve hattâ müşterilerinin ekserisini hanımların teşkil edeceğini tahmin etmek mümkündür. Hanımların hava seferlerine emniyet göstermeleri, bu asri muvasala (ulaştırma) vasıtasının bizde de süratle inkişaf edeceğine en kuvvetli delildir. Bir gün büyük şehirlerimiz arasına insan, posta ve bir kısım eşya nakliyatı tayyare ile yapılmak muvaffakiyetine varılırsa, hiç şüphe yokki memlekette malî, ticarî işlerin yürüyüşü de başka bir mahiyet alacaktır. Temenni edelim ki, o devir pek yakın olsun."

3 Mart 1933'te ilk İstanbul - Ankara seferini yapan Amerikan yapısı KİNG BİRD uçağı ve Amerikalı mürettebatı..

Bir İtalyan şirketi, Türkiye ile Italya arasında uçak posta seferlerine 1929'da başlamıştı. Büyükdere'de inşa edilen hangarların önünden kalkardı bu deniz uçakları

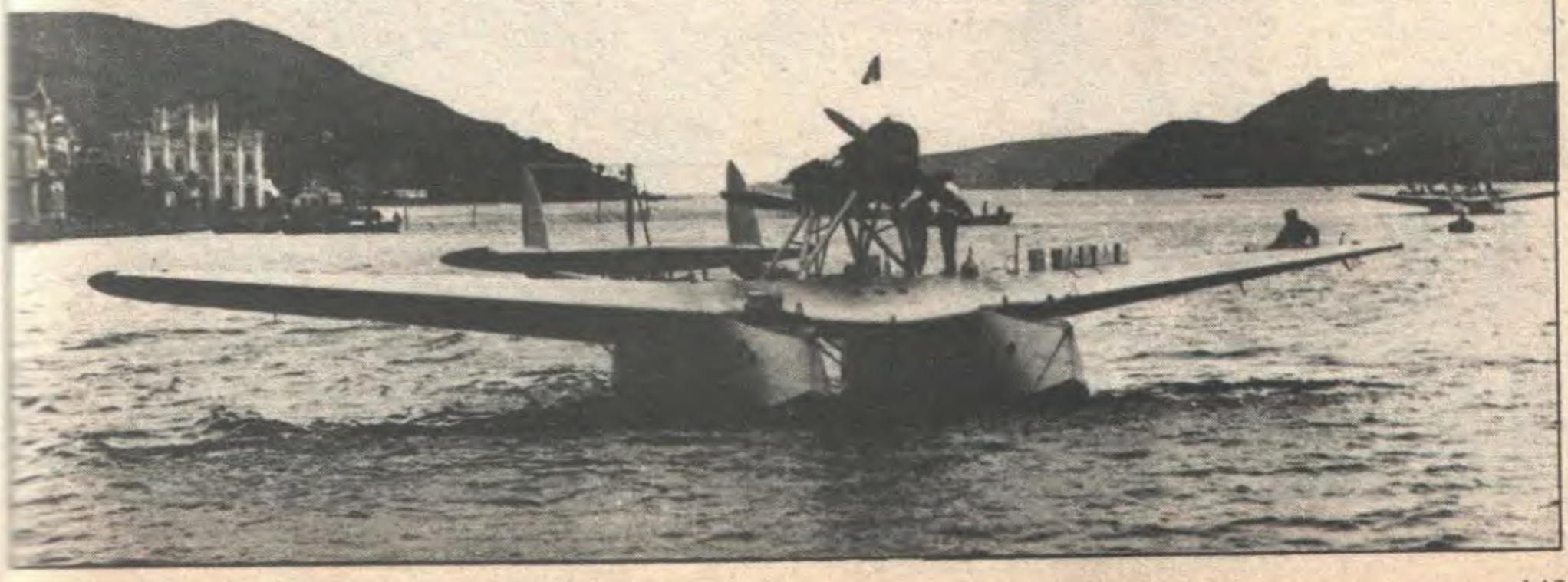

YAVUZ GELİYOR, YAVUZ...

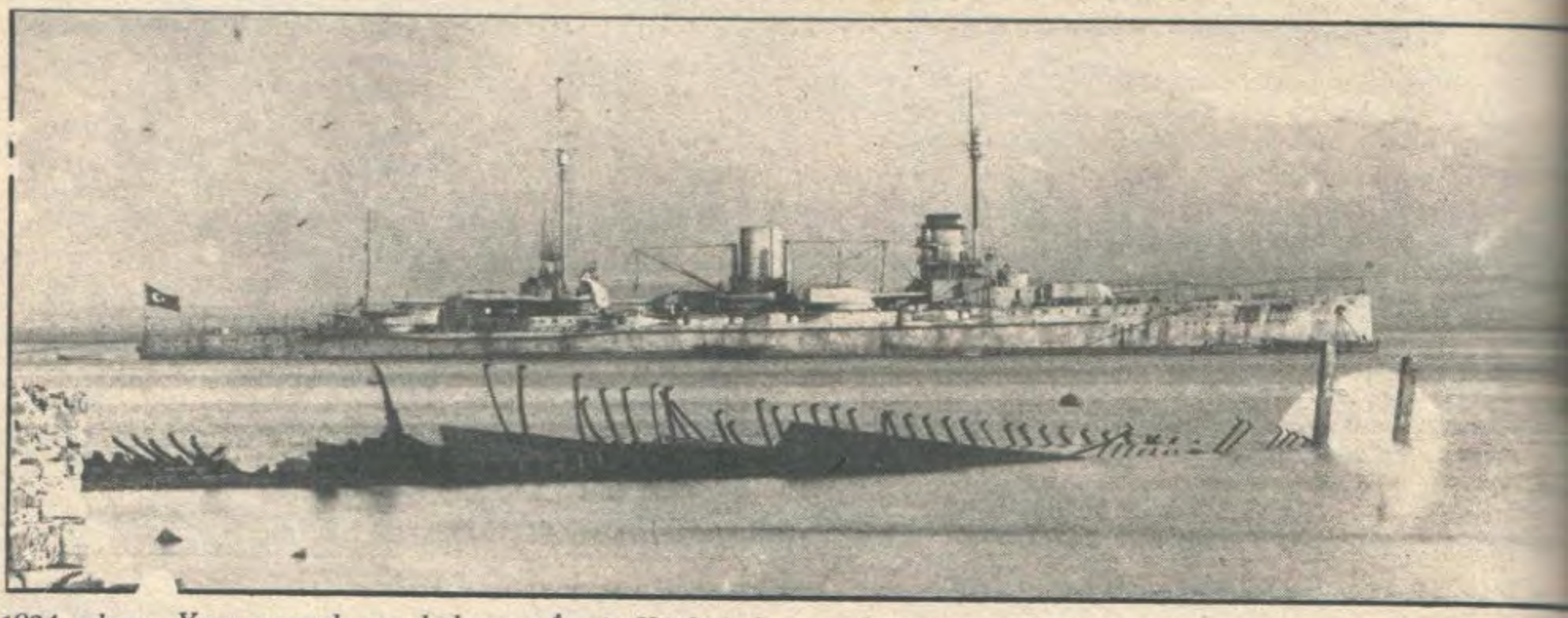

1924 yılında Yavuz yaralı ve bakımsız İzmit Körfezinde yatarken..

Denilebilir ki, Silâhlı Kuvvetlerimiz arasında Kurtuluş Savaşı'ndan en zayıf çıkan, Deniz Kuvvetleri idi. En büyük gemimiz Yavuz, İzmit limanında yaralı olarak yatıyordu. Diğer birkaç parça gemi de bakımsızlıktan mefluç çelik ve saç külçeleri halinde idiler. Cumhuriyet döneminde önce başta Mecidiye, Hamidiye kruvazörleri olmak üzere mevcut gemiler tamir edildi, İtalya'ya Zafer, Kocatepe, Adatepe, Tınaztepe, destroyerleri, İspanya'ya Gür denizaltısı Martı, Denizkuşu Doğan Avcı botları, Birinci İnönü, İkinci İnönü, Sakarya Dumlupınar denizaltı gemileri yaptırıldı. Nihayet Yavuz zırhlısının esaslı bir şekilde onarılabilmesi için Gölcük'te büyük havuz yaptırıldı ve Yavuz yenilenir gibi onarıldı. Bu arada Gölcük tesisleri de kurulmuş oluyordu.

Cumhuriyet öncesinde deniz subayı

Cumhuriyetin deniz subayı..

Otomobil hayatımıza giriyor

1930 yılında İstanbul'da Köprüüstü - otomobiller - tramvaylar ve atlı arabalar yan yana... Ama hâlâ trafik sıkışıklığından eser yok.. O dönemde köprü başlarında gazete, piyango, sigara bayilerinin kuleli özel dükkânlar vardı...

1923-1933 dönemi otomobilin önce bir merak sonra da başlıca taşıt araçlarından biri olarak hayatımıza girdiği dönemdir.

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Türkiye'de 1000 tanesi İstanbul'da olmak üzere 1300 kadar otomobil, kamyon vs. vardı.

Cumhuriyetten sonra otomobillerin, otobüslerin kamyonların sayısı sür'atle arttı.

Yurtta karayolları, çoğunun sadece adı *"yol"* olmak şartile 18.835 kilometre idi, Cumhuriyetin ilk döneminde bu yollar ıslah edildi ve uzatıldı, ama gene de karayolu trafiği sınırlı kaldı. Otomobil - otobüs - kamyon nakliyatı özellikle İstanbul, Ankara ve diğer büyük kentlerin sınırları içinde gelişti.

Otomobille birlikte yeni bir meslek dalı da gelişiyordu *"şoförlük"*. Bu meslek 1929'da İstanbul'da bir Dayanışma Derneği kurulacak kadar gelişmişti. Ama ekonomik bunalım bunların çoğunun işsiz kalmasına sebep oluyordu. O yıl yapılan Kongrede hem işsiz şoförlerin durumu hem de olur olmaz, rastgele ehliyet verilmesi hususu görüşülmüştü.

Otomobillerin artması ile trafik kazaları da çoğalıyor. Bu yeni nakil vasıtalarının daha sıkı kontrol edilmesi gereği hergün gazetelerde söz konusu ediliyordu.

1926 yılında İstanbul'da trafik polisleri görülmeye başlanmış hattâ Karaköy'e ilk ışıklı (fakat otomatik değil) trafik işareti konulmuştu...

Ankara da "Resmî otomobil" meselesi başlamıştı. Vekiller (Bakanlar) Genel Müdürler otomobil yarışına girmişlerdi. 1925'te çekilen bu fotoğrafta TBMM Başkanı Kâzım (Özalp) Paşa'yı resmî FİAT marka otomobili ile gösteriyor...

"Son yıllara kadar Türk kadını esrar dolu acayip bir mahlûktu. Zavallı kadınlarımızın aramızdaki en önemli değerleri süs eşyası derecesini geçmez ve erkekler için bir zevk aracı sayılırlardı. Kadın doğuda acizliği temsil ederdi. Değil köylerde, şehirlerimizin ortasında *büyüyüp ihtiyarlayan kadınlar bile aptal çocuklar gibi en ilkel ve basit olaylar ve meseleler karşısında gülünç bir hayrete düşerlerdi. Yukardaki resim bugünkü kadınlığın hayatı* sevk ve idare hususun *daki yeteneğine bir örnek oluyor. Eski kadın otomobilden* 'şeytan icadı' *diye ürkerdi. Bugünkü kadın için otomobil günlük hayatın normal bir aracından ibarettir."*

1925 tarihli Resimli Gazetelerin kapaklarında yeni yaygınlaşmakta olan otomobilin topluma etkileri belirtiliyer. Modern Trafik Polisini Köprü başında gösteren temsili resmin üzerinde "Bir memleketin sokakları ahlâkının, irfanının ve medeniyetinin meşheridir" *ibaresi var...*

Otomobiller böyle köprü üstünde bazan bozulurlar ve trafik sıkışık olmadığı için sökülüp tamir edilirlerdi.

Otomobille birlikte trafik kazaları da yaygınlaşıyordu.

Maslak yolu, Ayazağa, İstanbul'daki trafik kazalarının en çok vuku bulduğu yerdi ama şehir içinde de kazalar oluyordu. Örneğin devrilen ZARKOSTA rakısı kamyonu gibi...

Trafik kazaları başlamıştı. 1930'da Kaçakçılar filmi çevirilirken vuku bulan kaza bu kazaların en korkuncu idi. Aktör Karakaş bey ölmüş, iki kişi daha ağır yaralanmıştı. O zaman İstanbul'da en fazla kaza olan yer Maslak yolu idi. Gün geçmezdi ki burada büyük bir kaza olmasın, birkaç kurban verilmesin...

1927 yılında Şehremeni (Belediye Başkanı) Emin Bey ilk taksimetreleri getirtmiş ve taksi otomobilleri için zorunlu kılmıştı...

1929 yılında Gazetelerde otomobil ve kamyon ilânları

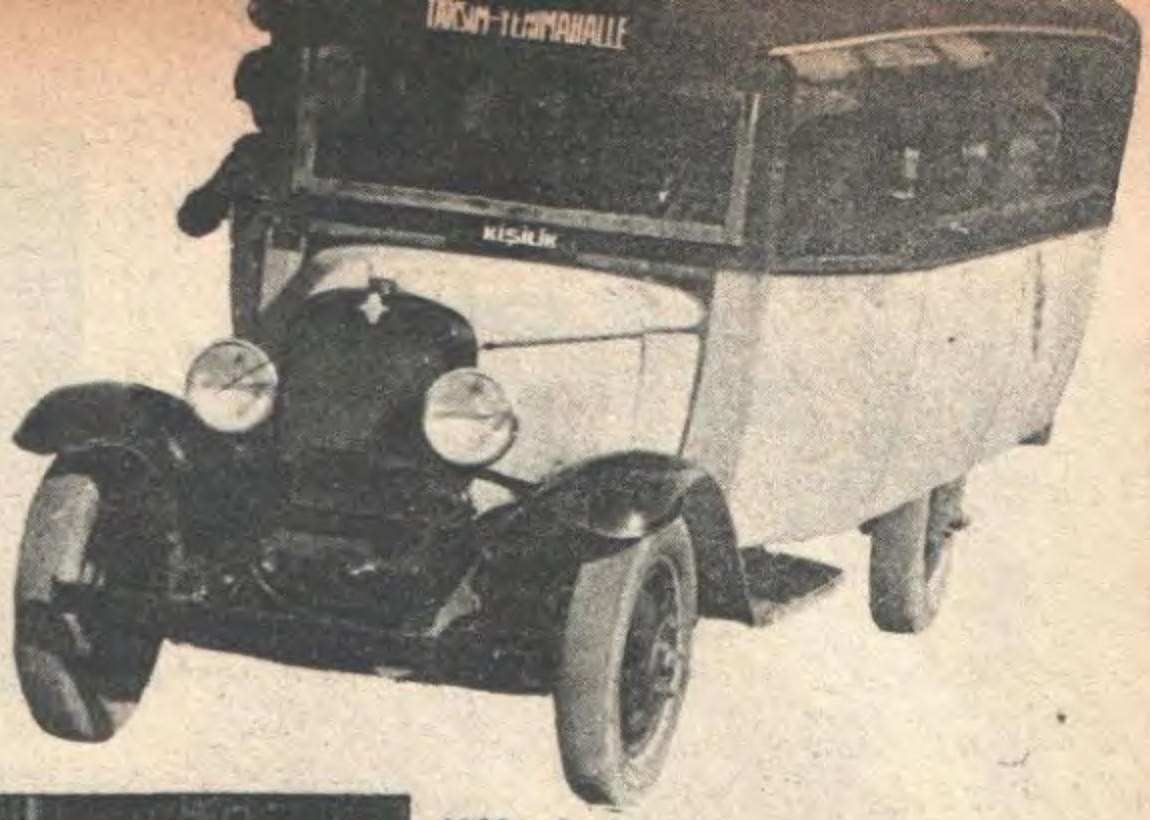

1928 yılında eski Taksim Meydanında müşteri bekleyen bir Taksim - Yenimahalle Halk Otobüsü...

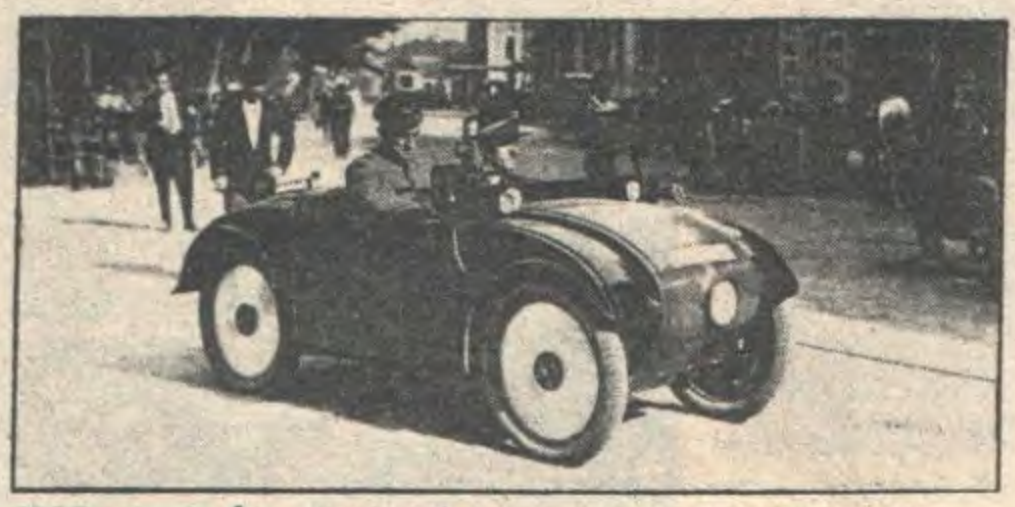

1927 yılında İstanbul'a böyle tek kişilik "mini" taksiler getirildi, ama nedense pek rağbet görmedi ve birkaç yıl içinde ortadan kalktı...

yılında Bahçekapı'da İş Bankası önünde müşteri beklerken uyuklayan bir taksi şöförü

Tramvay İstanbula Ondokuzuncu Asrın sonuna doğru Atlı olarak girmiş, 1900'lerde elektriklenmişti... 1923-1933 döneminde İstanbul'un ulaşımında tramvay en büyük yükü taşıyordu ama yavaş yavaş miadını ı doldurmakta idi...

1927 yılında Tramvay Şirketi Baş Kontrolörü...

1929 yılında yeni Haydarpaşa-Üsküdar Tramvay hattı Vali ve Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ tarafından açılıyor...

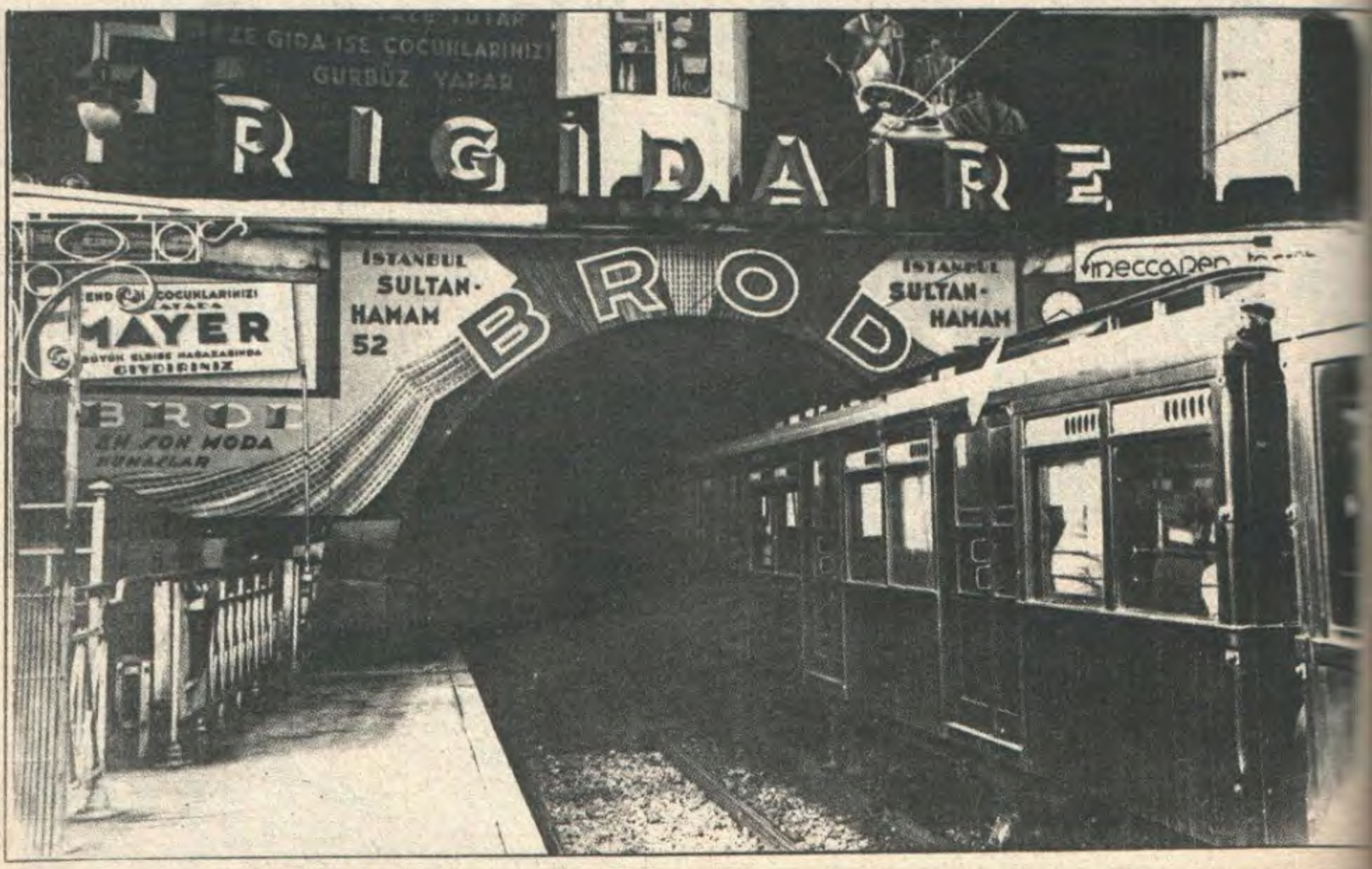

1930'larda Tünelin Galata'daki ucu...

Eski Tramvay biletleri

Eski Tramvay durakları...

...tatil gününde Edirnekapı - Bahçekapı Tramvayı Salkım Saçak...

...Ve denizde

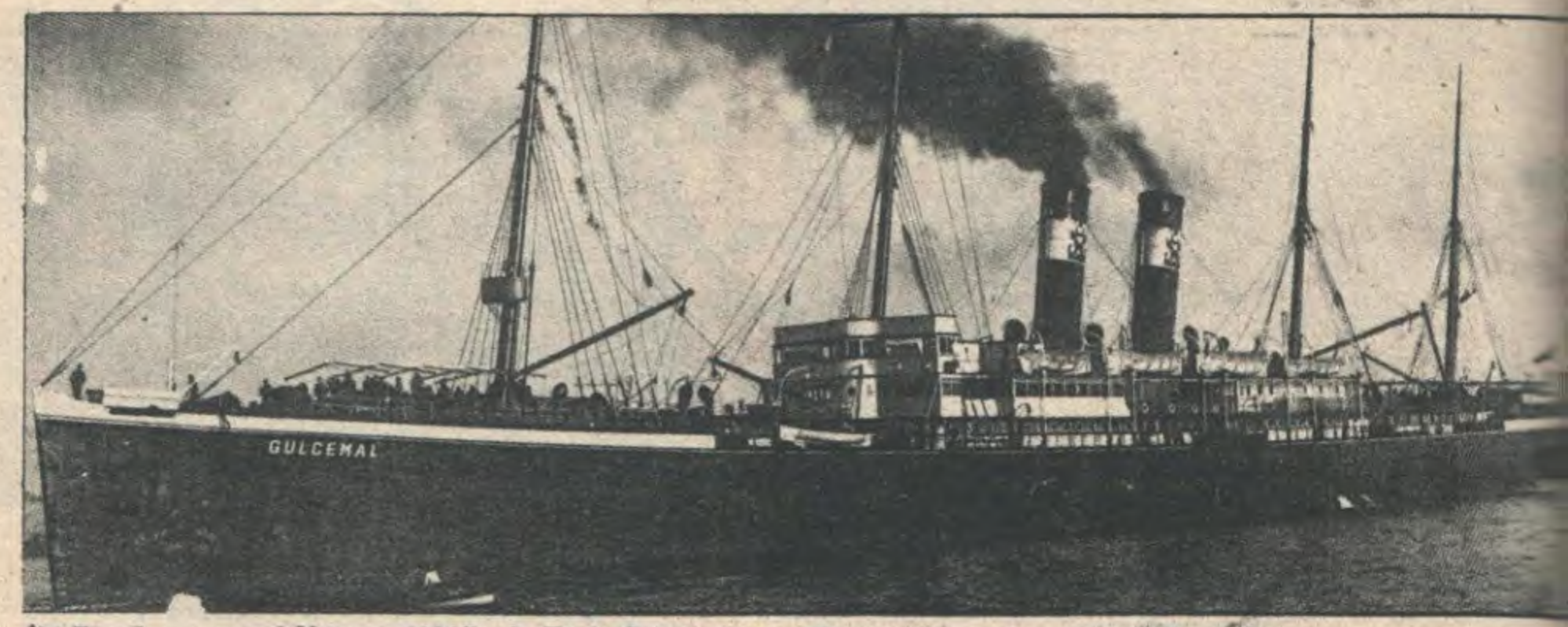

İki Bacalı Gülcemal Vapuru 1920'lerde Türk Seyrisefainin (Denizyollarının) medarı iftiharı idi...

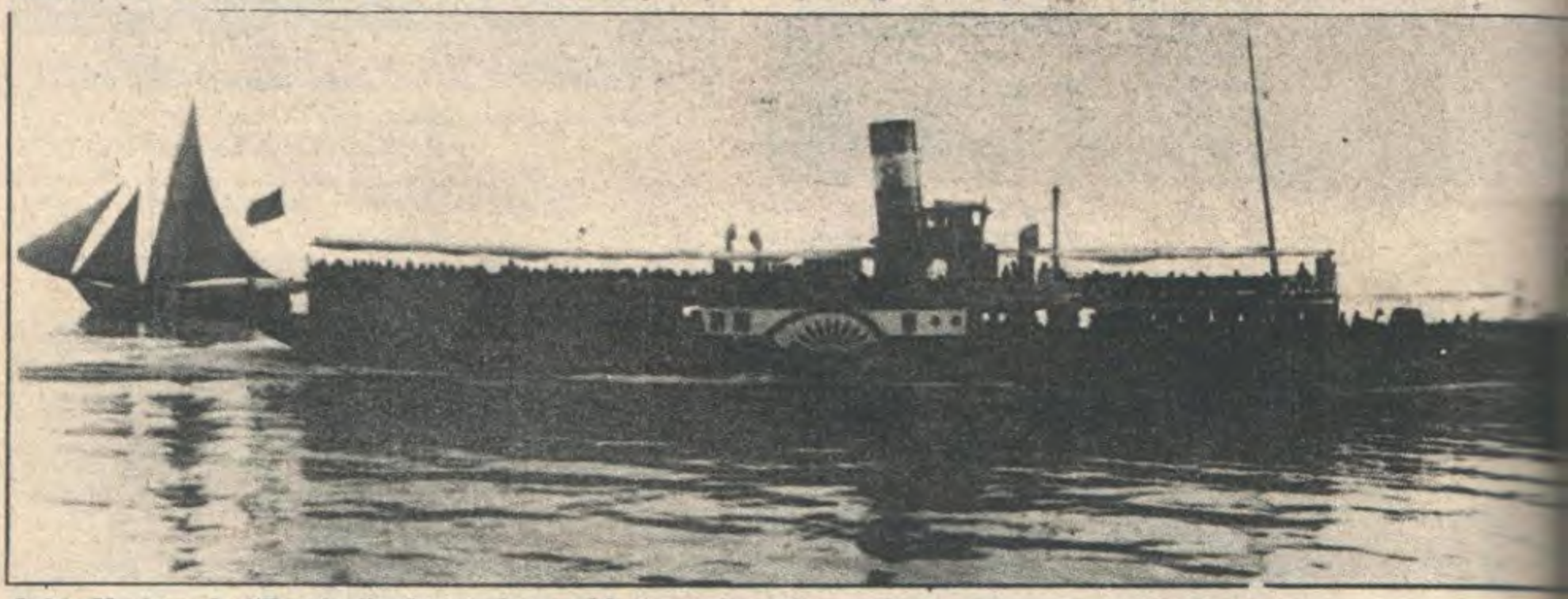

Şehir Hatlarında "Bağdat" gibi yandan çarklı vapurlar çalışıyordu...

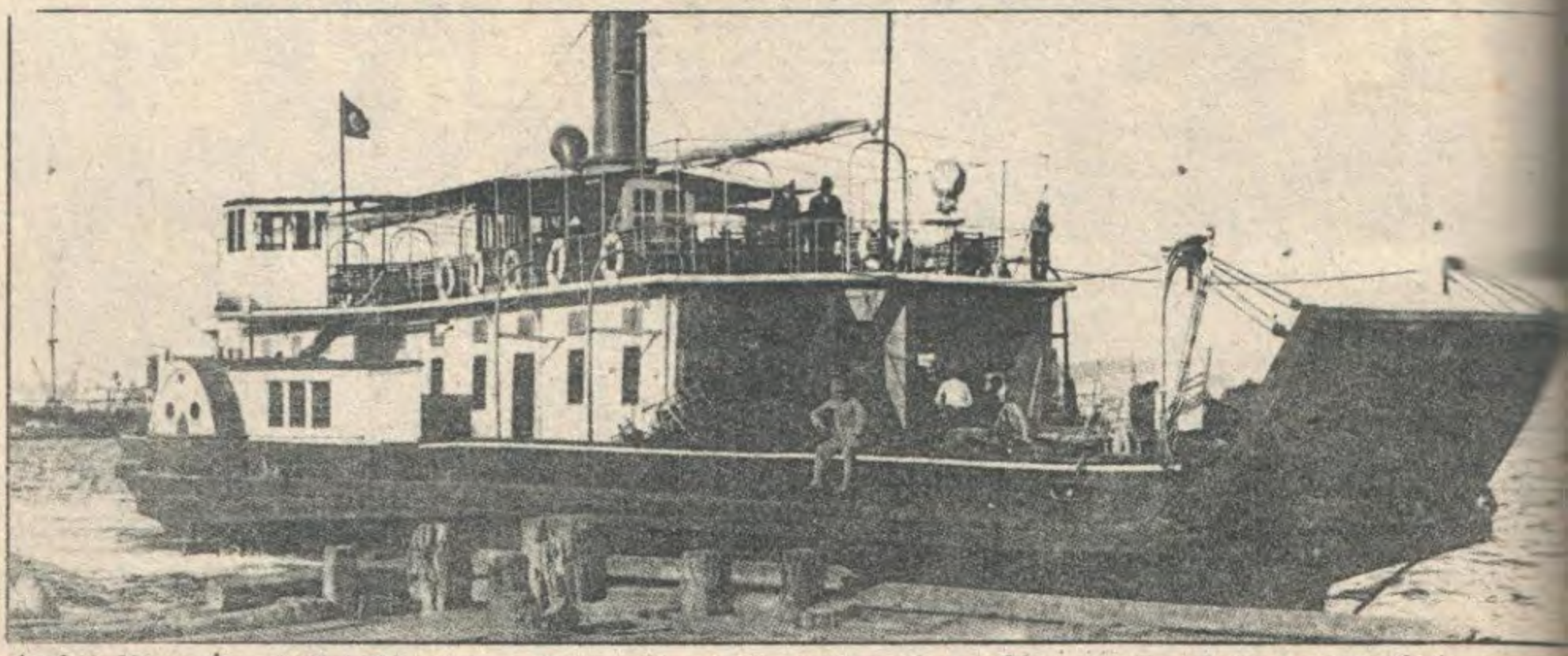

Arabalı Vapur İstanbul'un iki yakasını bağlıyordu ama bu eski yandan çarklı vapurların başlıca müşterileri otomobillerden fazla atlı arabalardı...

Değişmeyen İstanbul'dan görünümler

1928 yılında tipik bir İstanbul mahallesi; Aksaray Valide Camii arkasında Cumbalı ahşap evler...

1929 yılında kaldırılana kadar köprüden para ile geçilirdi.Beyaz gömlekli köprü tahsildarları para vermeden bir taraftan öbür tarafa kuş uçurmazlardı. Köprü parası kalkınca halk bayram etti.

CUMBA'DAN RUMBA'YA

Ankara'nın başkentlik mücadelesini verdiği dönemde İstanbul, şaire göre "kaç kocadan artakalmış bivei bâkir", kozmopolit ve renkli yaşantısını sürdürüyordu. Bir tarafta, "Köprünün öteki tarafında" eski İstanbul vardı.. kafesli pencereli, cumbalı mahalleleri ile ve eski yaşantısı ile. Diğer tarafta Şişli ve Beyoğlu vardı. Kadının peçeyi ve çarşafı atması ile, Devrimlerin toplun u süratle değiştirmesi ile zaten yıllardır Batılılaşmanın olumlu ve olumsuz örneklerinin verildiği bu çevrelerde hayat büsbütün renklenmişti. Bu dönemde bir Cumbadan Rumbaya mücadelesi sürüyor, Beyoğlu ve Şişli'nin etkisi eski İstanbul üzerinde hissediliyordu.. Ankara'dan muhakkak ki çok eğlenceli bir şehirdi İstanbul... Otelleri, restoranları, "kafe şantanları", barları ve sinen aları ile kültür ve sanat hayatı ile bütün Türkiye'nin bir bakıma asıl merkezi idi Yeni eğlence türü sinema, n odern tiyatro ve operet Şehzadebaşının geleneksel ortaoyununu ve tiyatrosunu etkilemişti. Bu dönem de eski ile yeni **Cumba** ile **Rumba** gerçekten yanyana yaşıyorlar ve İstanbul sokaklarında Doğu ile Batının tezadı heryerden fazla göze batıyordu.

1929 yılı - Aksaray meydanından Beyazıt'a doğru..

Ankara, 1923 - 1933 döneminde sür'atle gelişir ve değişirken, İstanbul bu dönemde hiç olmazsa şekil olarak pek değişmedi. Toplum yaşantısı tabiî değişiyordu. Yeni zevkler, yeni meraklar, yeni giysiler, yeni eğlenceler İstanbul'u da etkisi altına alıyordu ama, denilebilir ki, Cumhuriyetin on yılında belediye hizmetleri ve şehircilik bakımından İstanbul'da büyük gelişmeler olmadı...

1929 yılında Beyoğlu..
İstanbul'un bu en ünlü,
en şık caddesinde
Türkiyenin en şık
mağazaları,
en güzel, en lüks lokantaları,
sinemaları, eğlence yerleri
sıralanırdı..
"Beyoğluna çıkmak"
lâfı bir anlam taşırdı...

Köprüdeki Kadıköy Vapur iskelesi 1930'lara kadar bu acınacak halde idi. Kadıköy ve Haydarpaşa vapurları bu harap, dökülen iskeleye yanaşırlar ve buradan yolcu alırlardı.

1928 yılında Eminönün'de Yeni Cami... Önündeki binalar sonra yıkılacaktır..

1929 yılında Eminönü Balık Pazarı çarşısı bir yağmurdan sonra..

BİR MEYDANIN ÖYKÜSÜ...

TAKSİM

Cumhuriyetin ilânından sonra İstanbul'un imarı konusunda yapılan bellibaşlı iş Taksim Meydanının ve civarının tanzimi oldu. Şehir sularının depolarının bulunduğu ve bu suların Taksim dağıtım merkezi olduğu için TAKSİM denilen bu bölgede Taksim Kışlası en büyük bina idi. Eskiden askerlerin talim yaptıkları talimhane tamamiyle boş idi.

Önce meydan olarak düşünülen yerin ortasına İtalyan Heykeltraş Kaninokaya yaptırılan görkemli abide dikildi. Bu abide o zaman özellikle estetiği bakımından bir hayli tartışmalara yol açmıştı. Arkada sağda Ayazpaşa'ya doğru giden yol var. Gene sağda arkada Elektrik Şirketinin yabancı müdürünün konutu var.

Taksim Harbiye Yolunun ilk kavşağı. Soldaki tahtaperdelerin yerinde bugün Ünver ve Divan Otelleri var

TAKSİM Meydanının 1930'daki görünüşü. Meydan tanzim edilmiştir. Talimhane tamamiyle dolmamıştır. Taksim Kışlası yerinde durmaktadır.

Bozdoğan Kemerinden Unkapanı Köprüsüne doğru.. Atatürk Bulvarının inşası başlıyor..

Eski Unkapanı Köprüsü - Ahşap olan bu köprü 1929'da tamir edilmiş, 1932'de fırtınada parçalanınca sökülüp sonra bugünkü Atatürk Köprüsü inşa edilmiştir..

1929 yılında Sirkeci'den bir görünüş..

Ünlü Babıâli Yokuşunun 1928 yılındaki durumu. Bu yılda caddenin tamirine başlanmış. parke taşları döşenmişti. Bu taşların aralarının elle teker teker ziftlenmesi "Babıâli Ziftleniyor" yolundaki nüktelere yol açmıştı.

1928 yılında Beyazıt'ta Koska caddesi... Bugün bu binaların hiçbirisi yoktur. Binaların hepsi istimlâk edilmiş, sol tarafa Fakülte binaları inşa edilmiştir. Solda kubbesi görülen bina Darülfünun'un ünlü konferans salonudur (altta)...

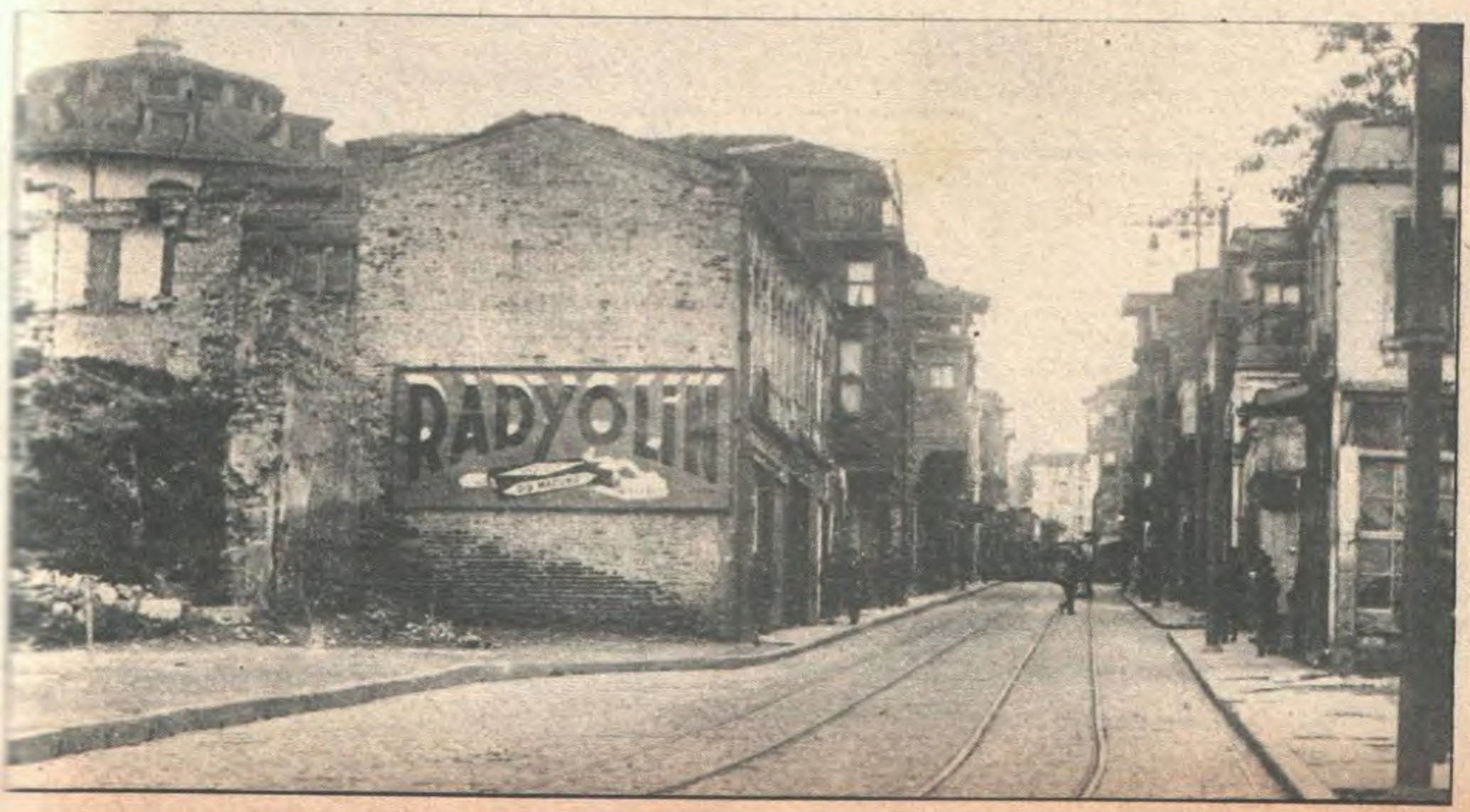

Ezelî dertler

İstanbul ezelden dertli bir şehirdir... Su meselesi, süt meselesi, ekmek meselesi, belediyenin parasızlığı tâ eskiden beri sürüp gider ve zamanımıza kadar gelir. Belediye Genel Meclisi'nin açılışı vesilesiyle: Şehremini (Belediye Başkanı) Muhittin (Üstündağ) Bey: - Haydı başlıyor. Kanalizasyon işi, Yıldız Kumarhanesi meselesi... Terkos şirketi, telefon şirketi, elektrik şirketi tramvay şirketi zamları..... Köprü müruriyesi... Hepsi burada...

Şehremini ile vali arasında: İşte bulduğumuz şehir idaresi.

İstanbul Vali Vekili ve Şehremeni (Belediye Başkanı) Muhittin (Üstündağ) Bey 1928 yılında Vakit gazetesinin bir yazarının sorularına aşağıdaki cevapları veriyordu:

"Ekmeğin okkasına 81 para, francalanınkine 31 para zammedilmiş. Bunun sebebi nedir?"

"Bu kambiyodan ileri gelmektedir. Dahildeki, Trakya'daki buğdaylar tohumluk için Anadolu'ya sevkolunmakta ve şehrimize buğday Romanya ve Bulgaristan'dan gelmektedir."

"Süt meselesi ne oldu?"

"Emanet (Belediye) şimdiki halde şirketin yarı ortağı bulunuyor. İleride tamamiyle kendi müessesemiz haline getirmek istiyoruz. Şimdiki halde bile yapılan muayenelerde ' 3,4 bozuk süt bulunuyor Halbuki eskiden bu nisbet '29 idi.

Şirket tarafından süt kaçakçılığına engel olacak tedbirler alınıyor. Kaçakçılık garip şekilde oluyor. Meselâ, sebze satarken ufak şişeler içinde süt dağıtan sebzeciler görülmüştür. Bunlar hakkında tabiî tahkikat yapılıyor."

"Vilâyetle şehreminliğinin birleştirilmesi meselesi ne oldu?"

"Henüz verilmiş bir karar yoktur.. Ben bu birleştirmeden şehir için, idare için faydalı sonuçlar alınacağını şüphesiz sayıyorum. Bu şekilde belediye zabıtasiyle polis de birleştirilmiş olacaktır."

"Ucuz taksiler kullanılması meselesi?"

"Bu fikir düşünülebilir. Fakat daha önce önemle düşünülecek nokta halkın hayatıdır. Tabiatiyle ucuz taksi konulacak diye çürük makinelerin kullanılmasına müsaade edemeyiz."

"Bazı belediyeler taksileri kısıtlıyorlarmış. Bu hususta mütalâanız nedir?"

"Bu doğru bir usul olmaz, gedik usulüne döner, suistimale yol açar. Esasen bizde taksi, kısıtlayacak kadar çok değildir. Mesalâ Amerika'da bir kaç kişiye bir otomobil düşerken bizde binlerce kişiye ancak 1 otomobil isabet ediyor."

"Mekteplerde gıdasız çocuklar söz konusu ediliyor Bu hususta bir şey düşünülüyor mu?

"Bu hususta Hilâl-i Ahmer (Kızılay) Reisi Ali Paşa ile konuştum. Geçen sene bu husus için 12.000 lira vermiştik. Fazla tahsisat için bütçeye konulan 20.000'in bu hususta 8 binini de Darülâceze'ye sarfetmiştik. Bu sene maalesef böyle bir şey yapamadık. Bununla beraber mesele bu para ile esasen halledilmiş olmuyor. Bu çok şümullü bir iştir. 12.000 lira ile bu gibi talebeye haftanın üç günü birer dilim ekmek verilebiliyor. Sıcak yemek verilemiyor. Bundan ne fayda alınabilir? Bunun için daha esaslı bir şey düşünülebilir.

Bu hususta doktorlardan kurulu bir heyetin mütalâasını alacağım. Onlar bir şekil bulup göstersinler, bunu kabul ederiz.

Bundan başka bu çocuklar yararına bir balo vermek ve bu balonun gelirine bir miktar para daha katarak bir akar almak da güzel bir tasavvurdur. Bunu gerçekleştirebilirsek bu akarın getireceği gelir bu çocukların gıdasına tahsis edilecektir."

"Kömür ve odun meselesi hakkında tasavvurlarınız nelerdir?"

"Bu hususla meşgul oldum. Bir oduncu ile konuştum. Bu zat tanınmış ve namuslu bir tüccardır. Kendisi 35.000 çeki odunu olduğunu, fakat pahalıya maloldu-ğu için getirtmek istemediğini, İstanbul'da çok miktarda stok odun bulunduğunu söyledi. Belgrat Ormanlarında kesim yapıldığı için şehirde yeter miktarda odun vardır. Temenni edelim ki, kış da fazla olmasın."

Eski İstanbul'dan görüntüler

1923-1933 döneminde İstanbul, Osmanlı İmparatorluğunun başkenti olmaktan yeni çıkmış, işgal döneminin acı hatıralarını unutmaya çalışan fakat gene de bu iki dönemin de izlerini günlük yaşantısında koruyan bir şehirdi.. Muhafazakâr İstanbul - Kozmopolit İstanbul ve özellikle gençlerin devrimci ve Cumhuriyetçi İstanbul'u birlikte yaşıyorlardı bu dönemde. Eski eğlenceler, eski gelenekler yerlerini yenilerine terketmeye başlamış, görünümler değişmeye yüz tutmuştu.

Eskiden Haliç'e Seyrisefain tarafından muhtelif iskeleler arasında yolcu taşınırdı.... Bir iskeleden yolcu aldıktan sonra hareket etmek üzere olan bir eski Haliç vapuru...

O dönemde de İstanbul'a turistler geliyordu ama adlarına "Seyyahlar" deniyordu... O dönemde de seyyar satıcılar bu "Seyyahlara" mallarını satmak için şimdiki gibi binbir dil döküyorlardı.

Mecidiyeköy o yıllarda şehir dışı ve kırlıktı.. Cuma günleri kırkahvelerine gelinirdi.

Sırık hamalları eski İstanbul'un simgelerinden biri idi.. Fıçılar ve çok ağır yükler bu yöntemle taşınırdı... Zaman zaman hâlâ da taşınıyor galiba!

İstanbul'un en önemli yıllık olaylarından biri de martta yapılan Tatavla Karnaval Panayırı idi. 1932'de çekilen bu fotoğrafta panayırdan bir görünüm....

Şehzadebaşı, İstanbul'un geleneksel eğlence muhiti idi.. Orta oyunundan vodvile ve operete geçiş burada oldu. 1929-30 yıllarında caddenin en önemli tiyatrosu hâlâ Ferah Tiyatrosu idi.. 1929 yılında bir Ramazan akşamı Ferah Tiyatrosunun önünde toplananlar...

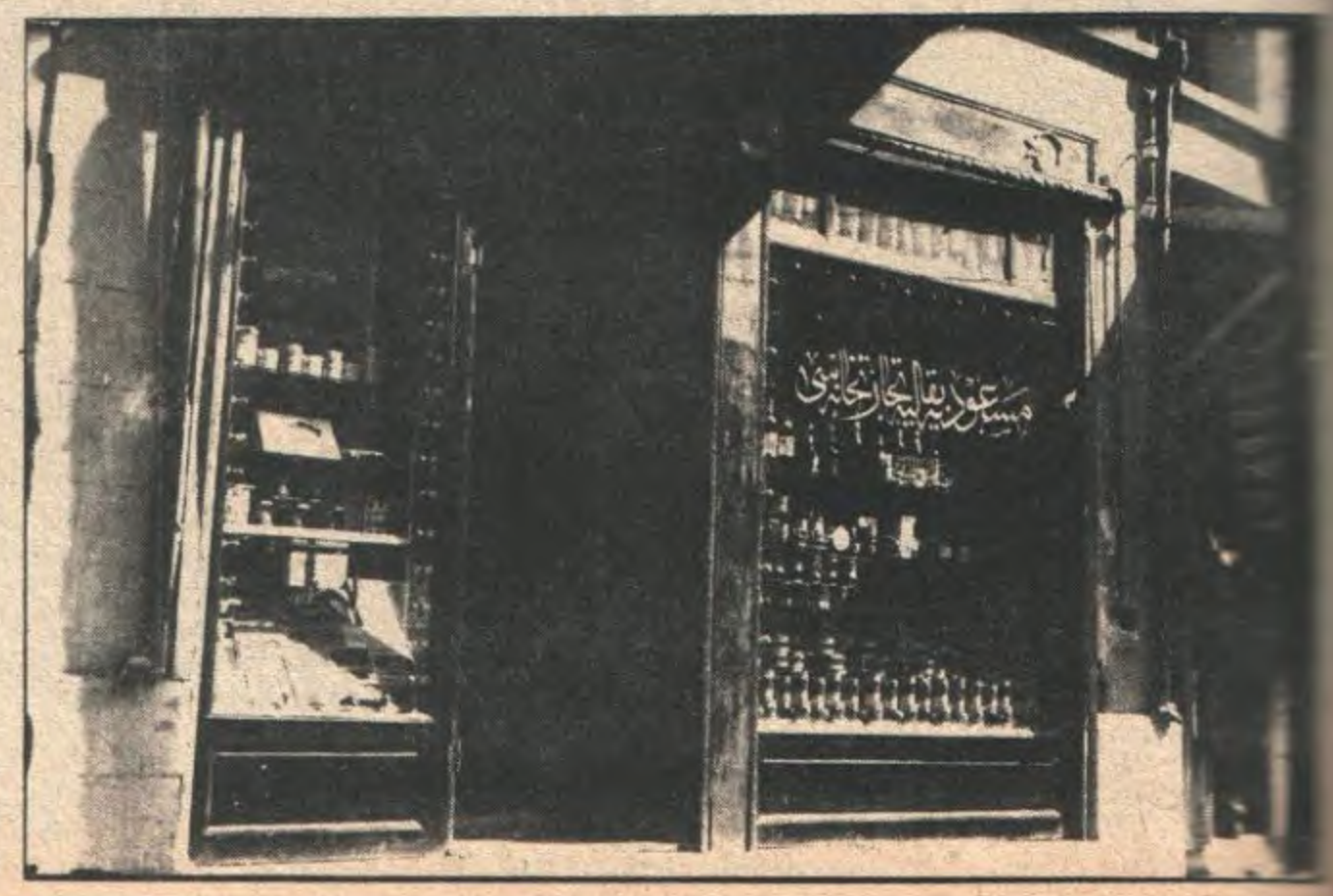

1926 yılında İstanbul'da Mesudiye Bakkalı

LÜKS OTELLER — *İstanbul'un en ünlü otelleri o dönemde Pera Palas ile Tokatlıyan otelleri idi. Sonra adı KONAK Oteline çevrilen Tokatlıyan özellikle bütün yabancıların ve ünlülerin kaldıkları lüks oteldi... Pastahanesi şehrin en iyi pastahanesi idi. Akşamüstleri ekabir kolalı beyaz perdeli vitrinlerin arkasında oturup içkilerini içerler Beyoğlu caddesini seyrederlerdi.*

Sirkeci'deki Mehmet Mustafa Efendinin "müsteciri" (işleticisi) bulunduğu Balkanik otel ve kıraathanenin tabelâlarında her nedense Bulgarca da var...

AŞÇI DÜKKANLARI

1927 yılında Babıâli'deki kebapçı dükkânında ucuz ve iyi yemek yenirdi.

BATI USULÜ RESTORANLAR

Eski aşçı dükkânlarının yerini artık alafranga restoranlar almaya başlamıştı. İstanbul'da bunların öncülüğünü Beyaz Ruslar yapıyordu. O dönemin en revaçtaki Beyoğlu restoranı Beyaz Rus madamların işletip servis yaptıkları Türkuvaz lokantısı idi.

Eski rakılar

1930'daki İstanbul Meyhanesi... Kulüp rakısının yanında İstafilina ve Zardakosta rakıları da mevcut...

ESKİ İSTANBUL'DA YAŞANTI

SULUKULE

İstanbul surları içindeki Sulukule mahallesi (diğer deyimle Çingene mahallesi) uzun süre şehrin en ilginç eğlence yerlerinden biri olarak kaldı. Sosyete mensupları bile gece yarısından sonra bu mahalleye giderler, göbek havaları dinler, göbek atanları seyrederler, hattâ ısmarlama mahalle kavgalarına tanıklık ederlerdi.

1939 yılında Kâğıthanede Hıdrellez... O yıllarda Kağıthane deresi temizdi ve sandallarla gezmek mümkündü.

1929 yılında Samatya sahillerinde pazar tatili yapanlar. Şimdi buradan sahil yolu geçiyor...

Diğer kentler

1923-1933 dönemi diğer kentlerimizde görünümden fazla yaşantının değişmekte olduğu yıllardı... Çalışkan, dinamik Valiler ve İdareciler dar imkânları ile birşeyler yapmaya çalışıyorlardı ama en önemlisi bütün bu kentlerde Cumhuriyetin ve devrimlerin heyecanı yaşanmakta idi.

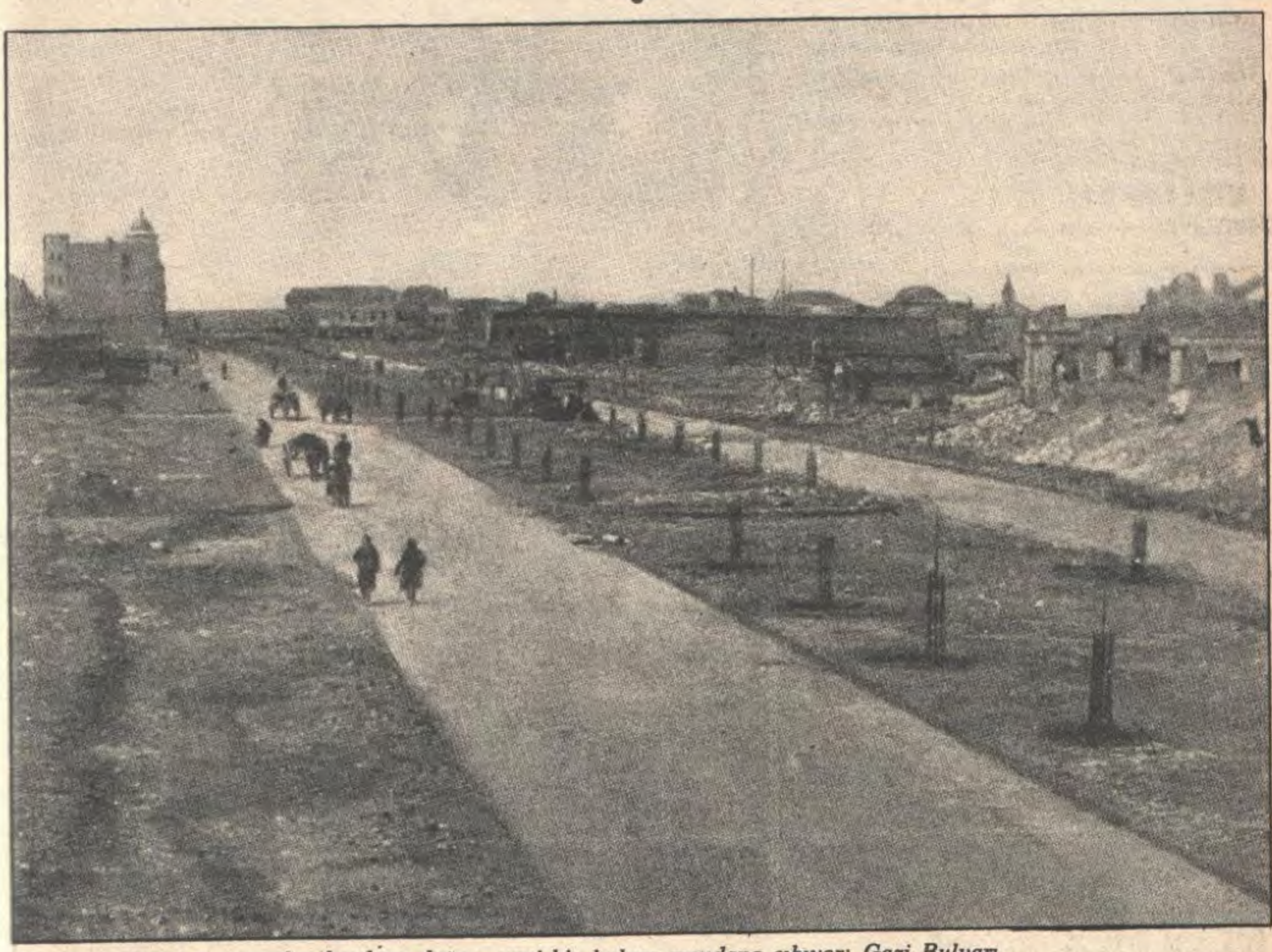

Yangın yerlerinin ortasından kordona doğru yeni bir bulvar meydana çıkıyor: Gazi Bulvarı.

YANGINDAN YÜKSELEN İZMİR

Yunanlılar Kurtuluş Savaşında yenilip İzmir'den kaçarlarken Anadolu'da bütün savaş boyunca işlenen cinayetlere bir sonuncusu katıldı: Güzel İzmir şehri ateşe verildi ve büyük bir kısmı yandı. 1923 yılında İzmir enkaz halinde idi. Ancak Cumhuriyetin ilânı ile birlikte şehrin yeniden yapılmasına başlandı. İzmir Belediyesi İzmir'in yeni plânlarının yapılmasını Paris'li şehircilik uzmanları Denger Kardeşlere ve M. Posta vermişti. 1925 yılında İzmir'de inşaat bu plânlara göre başladı. 1933 yılına kadar şehrin çehresi değişiyor ve yangın yerlerinden modern bir kent yükseliyordu.

Saat Kulesi Meydanı (*1928*)

1928 yılında 1. Kordon.

1929'da Karşıyaka.

Bahri Baba Parkından denize doğru bakış (Yıl 1933)

İzmir Fuarı

İzmir şehrinin simgesi haline gelen her yıl açılan İzmir Erternasyonel Fuarı'nın mazisi 1927 yılında İzmir'in Cumhuriyet'ten sonraki dinamik valisi Kâzım (Dirik) Paşanın teşebbüsü ile Karantina semtindeki Sanatlar Mektebinde açılan "Dokuz Eylül Gıda Panayırı" na dayanır. Panayır her yıl büyüdü ve eski yeri dar gelmeye başladı. 1933'te Panayır Belediye Başkanı Dr. Behçet Uz'un girişimi ile Kültür Parkı adı verilen eski yangın bölgesinde açıldı. Panayır 1936'da da Arsıulusal (Enternasyonel) İzmir Fuarına dönüştü.

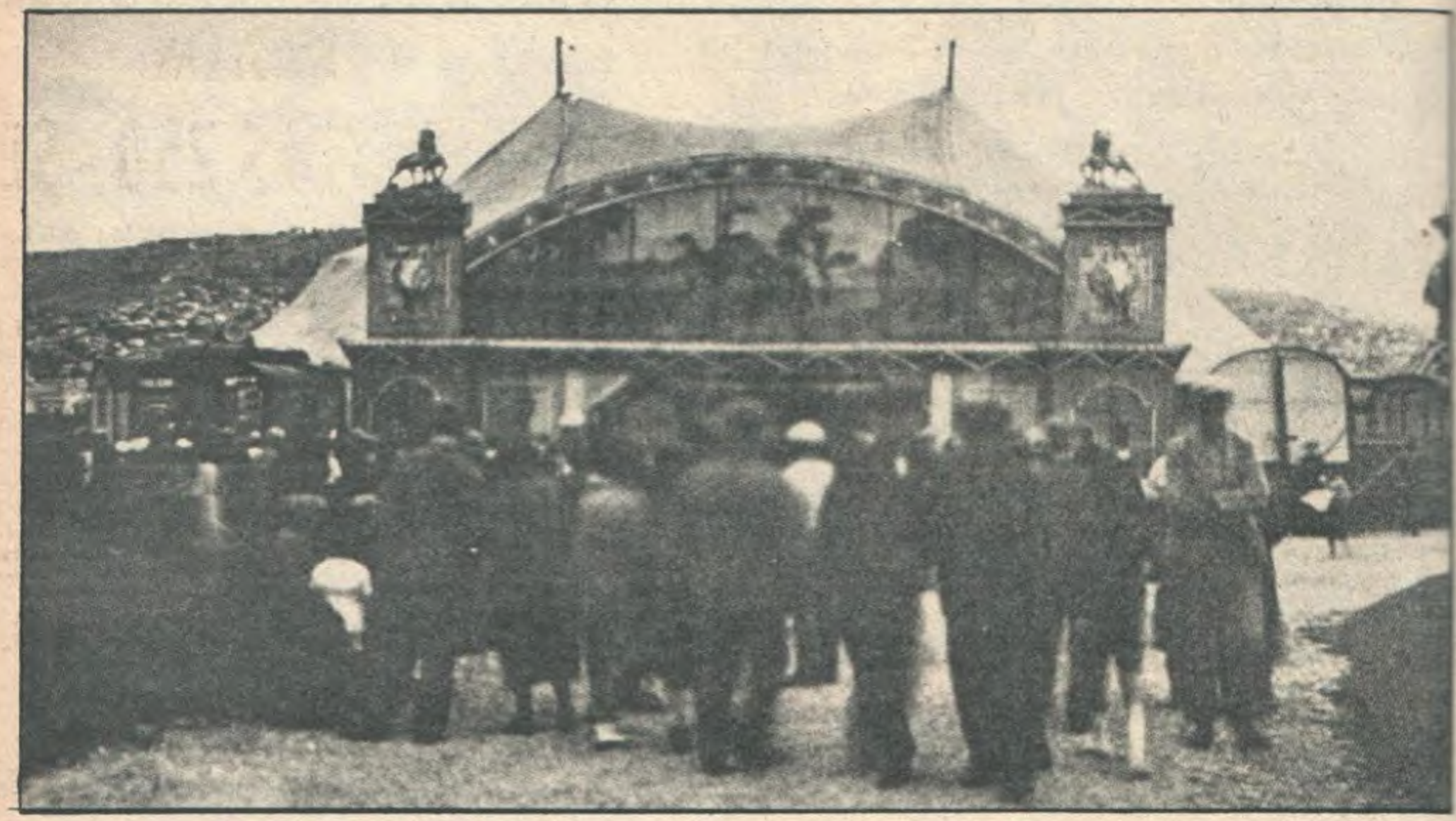

1929'da Dokuz Eylül İzmir Gıda Panayırı

Dokuz Eylül Gıda Panayırı 1933'te...

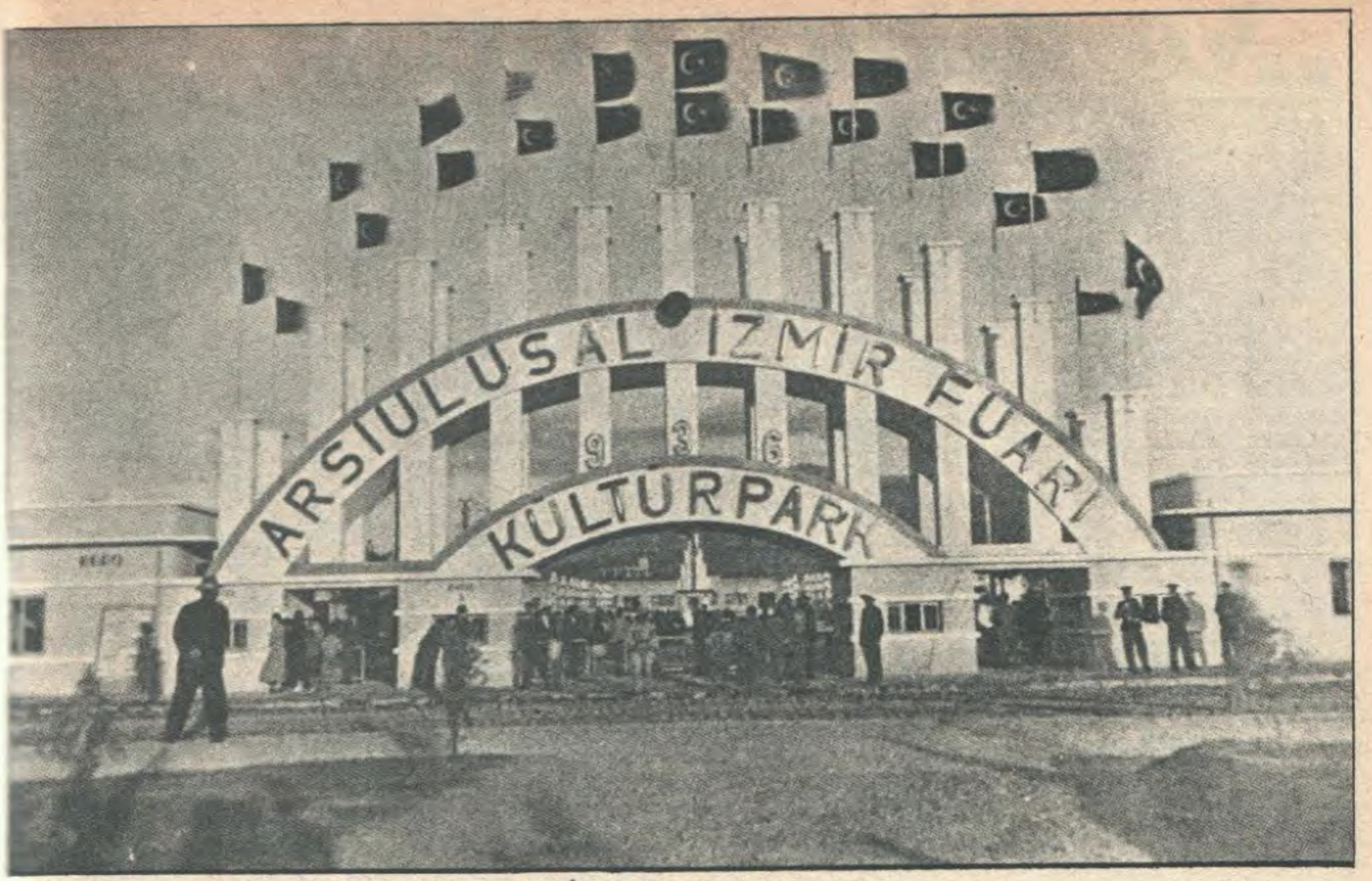

1936 yılında Birinci Arsıulusal (Enternosyonel) İzmir Fuarı'nın girişi

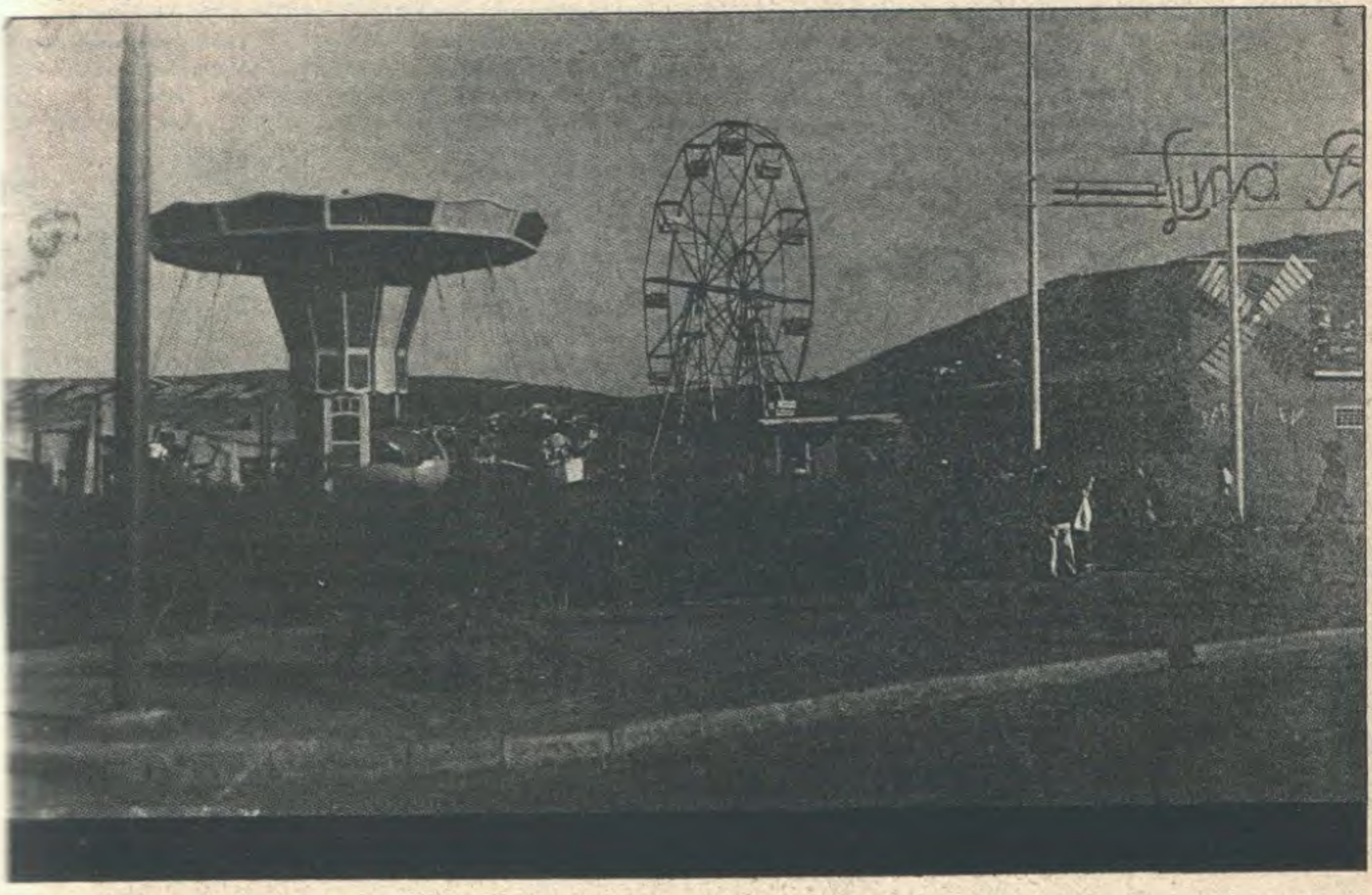

1936'da Fuar'dan bir görünüş

..Ve diğer kentler

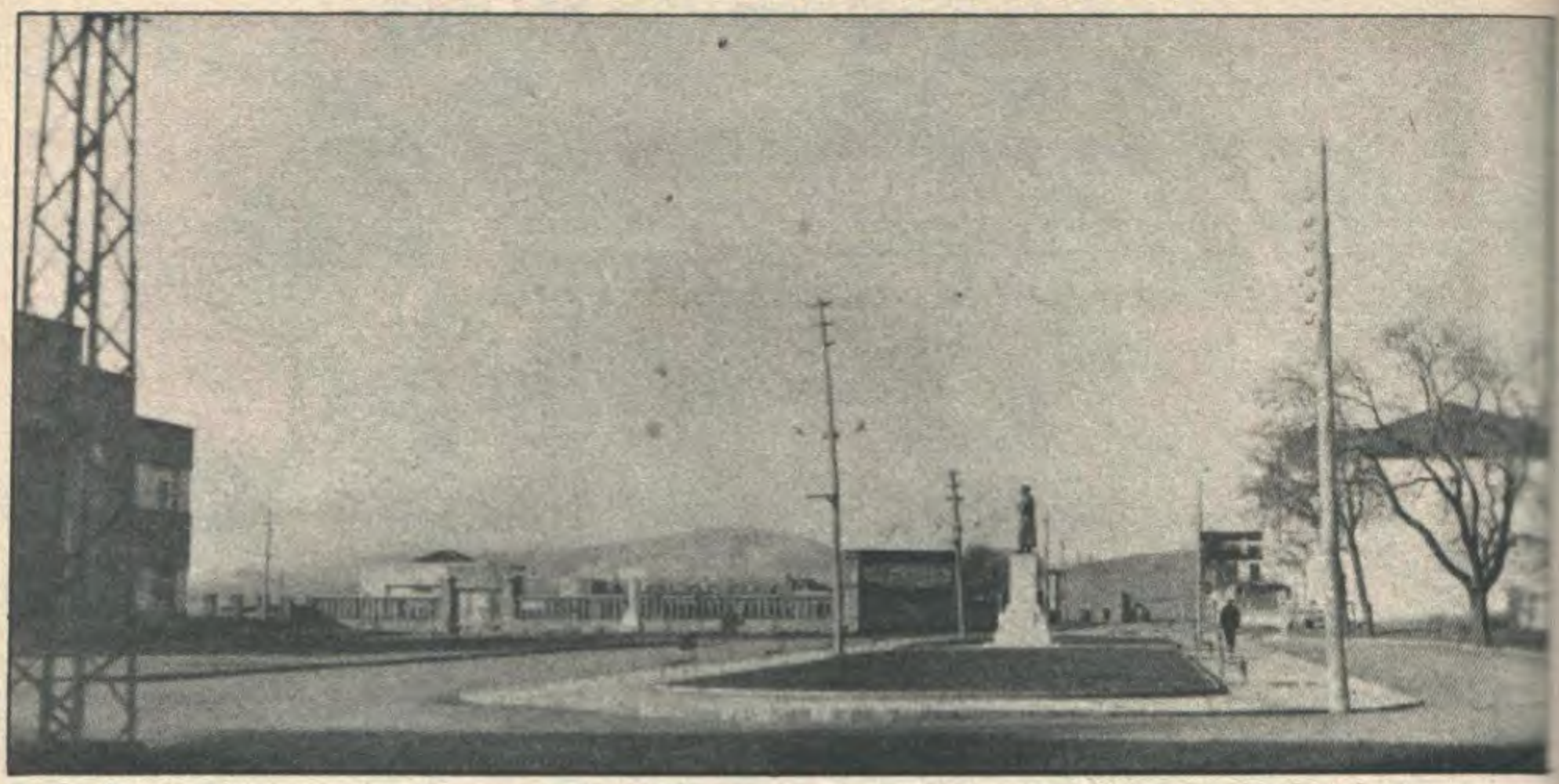

Elâzığ İstasyon Meydanından görünüş... 1932

1933'lerin Elazığ'dan bir anı:

Yıl 1933.... Bir vali atanmıştı Anadolunun bu unutulmuş kentine. Genç, dinamik bir vali. Kazmayı küreği kapmıştı hemen. Bir süre sonra o zamana kadar hiç kimsenin görmediği büyüklükte binalar yükseldi toz toprak yığınları arasından. Bunlardan biri şehrin ana caddesinin oluşturduğu meydancıktaki Halkevi idi. Önüne Gazi Paşanın heykeli yerleştirildi. O zamana kadar hiç kimsenin görmediği birşeydi bu. Halk kafile kafile heykeli görmeye geliyordu.

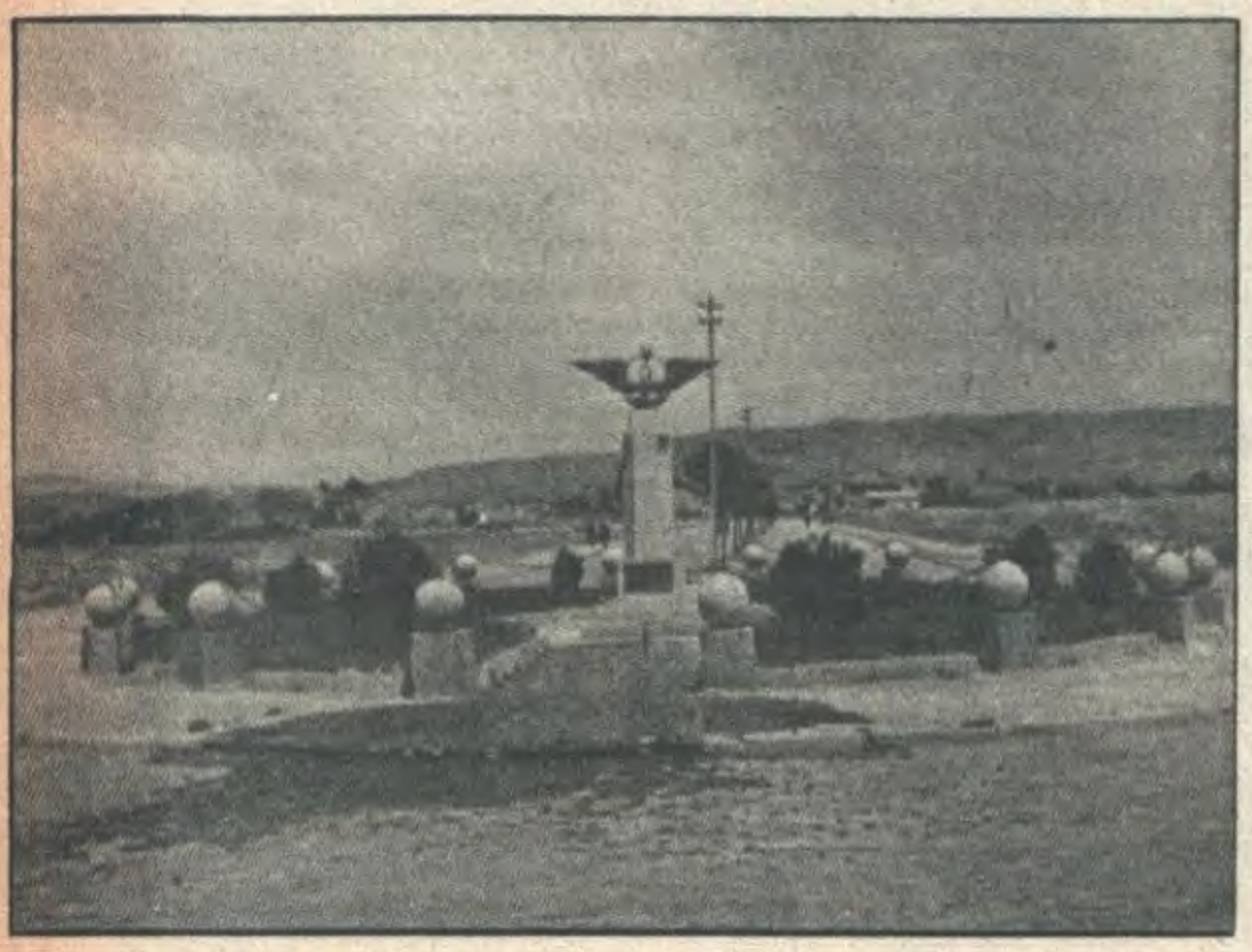

Elâzığ İstasyon Meydanında Demiryolu Anıtı

Etrafı düzeltildi. Yan taraf, ondan sonraki yıllarda benzerini bir daha hiçbir yerde göremiyeceğim spor aletleri ve oyuncaklar dolu Çocuk bahçesi olarak hazırlandı. Açılışa sıra geldi sonra. Herkes davetli olduğu için etraf hıncahınçtı. Çocuk bahçesinin kapısında, bahçede her gün nöbet tutacak olan memleket hastanesinin iki hekimi çocukların temizlik ve giysi kontrolünü yapıyorlardı. Yırtık pırtık, şalvarlı ve kirli içeriye girmek yasaktı çünkü. Aynı koşullar Halkevine girmek için de geçerliydi. Kentin valisi Tevfik Sırrı Gür, (sonradan atandığı her kentte Atatürk dinamizminin, aldığı şevkle en uygar eserlerini tükenmek bilmez bir enerji ile çalışarak vermiştir.) Halkevinin kapısında bütün davetlilerinin ellerini teker teker sıkarak kabul ediyor bu arada koyduğu kurallara aykırı kıyafette olanları kibarca uyararak çevirmekten kaçınmıyordu.

İçeride Muallimler Birliğinin kendi aralarında kurduğu orkestra Elâzığ Vilâyetinde Batı müziğinden parçalar çalıyordu ilk defa.

Brams, Grieg, Çaykovski, Motzart, Mendelson elele vermiş 1933 senesi Elâzığ Halkevinde icrayı sanat ediyorlardı sanki.

Salonda Vali ve kentin diğer yöneticileri bu heyecanlı topluluğu mutlu bir tebessümle seyrediyorlardı. Orta sıralarda oturan mümkün olduğunca temiz pak bir köylü vatandaş kim olduğunu bilmeden Tevfik Sırrıya yaklaşıp o zamana kadar hiç görmediği duvarda pırıl pırıl sıralanmış aplikleri göstererek:

— Beg, dedi, Kirpitin verde şu çıraları yakak.

Tevfik Sırrı genç köylünün kolundan tutarak onu

Kibrit istemez. Şu düğmeyi çevir bak ışıklar yanacaktır. Buna elektrik denir. Dedi.

1933 Elâzığından Cumhuriyetin artık sönmeyecek ışığı işte bu genç isimsiz köylü vatandaşın eliyle yanmıştı.

1930'da Balıkesir'in genel görünüşü.

1930'da İsparta'da Belediye Parkı ve Askerî Mahfel Binası.

1930 Mersin'in denizden görünüşü.

1929'da Şapka Devriminden sonra Anadolu'da bir ailenin görüntüsü.

...VE KÖY

Cumhuriyetin parolalarından birisi de "Köylü bu Milletin efendisidir" sözü idi. Gazi buna gerçekten inanıyordu, her şey köyden başlayacak. 1924 tarihli "Köy Kanunu" bu inancın ifadesi idi ve daha ilk maddesinde "Devlet idaresi köyden başlar ve devletin esas hücreleri köylerdir" deniyordu.

Bu kanunla köye yeni hizmetler getiriliyor, yeni bir zihniyet başlıyordu. Aşar Kanununun kaldırılması da köylü için büyük bir ferahlık kaynağı idi. Gene Cumhuriyetin ilk on yılında köylülere daha mutlu, daha sağlıklı daha bilgili hayat sağlamak için 15'ten fazla kanun çıkarıldı.

Ne var ki köyün, köylünün gerçekten kalkınması için ne bu kanunlar ne on yıl yetmedi.

1930'da Aydın'da Belediye Meydanı bir Bayram gününde

BASIN

O dönemde basın özgürlüğü gerçekten sınırlı idi. Anayasa'daki "Matbuat kanun dairesinde hürdür" ibaresi aslında türlü kanuni ve idarî yollardan basının kontrol altında bulunuşunu ifade ediyordu. Buna rağmen canlı bir gazetecilik yapılabiliyordu.

Yukarıda harf devriminden önceki yılda gazete müvezzileri görülüyor...

«MATBUAT KANUN DAİRESİNDE SERBESTTİR»

Millî Mücadelede-Kurtuluş Savaşında-mücadelenin yükünü Anadolu basını çekmişti... Başta Ankarada kurulan Hakimiyeti Milliye gazetesi, Yunus Nadi'nin Yenigün gazetesi, Anadolu Ajansı olmak üzere Anadolu basın organları çok güç şartlar içinde, her türlü fedakârlığı göze alarak halkı milli dâvâ etrafında toplamak için ellerinden geleni yapmışlardı. İşgal altındaki İstanbulda da, sansüre ve baskıya rağmen AKŞAM, İKDAM, VAKİT ve TASVİRİ EFKAR gazeteleri Anadolu hareketini İstanbul'a ve İstanbul yolu ile dünyaya duyurmak konusunda büyük bir görev yapmışlardı.

Cumhuriyetten sonra Türk basınının merkezi gene İstanbul'a dönüştü. Ankara'da Hakimiyeti Milliye çıkmaya ve hükûmetin, tek partinin, Cumhuriyet Halk Fırkasının sesi olmaya devam etti.

20 nisan 1924 Anayasasında basının serbestliği, özgürlüğü teyid ediliyor, basının sansüre tabi tutulamayacağı belirtiliyordu. Ancak, "Matbuat Kanun Dairesinde Serbesttir" sözü ilerdeki kısıtlamalara kapı açacaktı.

Nitekim o yıl Terakkiperver Fırka taraftarı İstanbul gazetelerinin ağır muhalefete başlamaları, 1925 yılında Doğuda patlak veren Şeyh Sait İsyanı ile bir takım gazetelerin ağır yazıları arasında irtibat görülmesi bazı gazetecilerin İstiklâl Mahkemelerinde yargılanmalarına ve basını kısıtlayan "Takriri sükûn" Kanununun çıkarılmasına yol açtı.

Bu gazetelerin sayısının düşmesine yol açtı.

1928 yılında Halk Devrimi de basında büyük bir bunalıma yol açtı. Yeni harflerin gerektirdiği teknik değişikliklerin ekonomik yüküne ve ani okuyucu sayısı düşüşüne dayanamayan bazı dergi ve gazeteler kapandı.

1930'da Serbest Fırkanın açılması basında yeni bir hareket yaratıyordu. Son Posta ve Arif Oruç'un YARIN gazetesi bu yeni muhalefetin organları olarak ağır muhalefete giriştiler ve tiraj kazandılar. Bu arada muhalefet dozajının biraz kaçırıldığı da oldu.

Buna tepki olarak 15 temmuz 1931'de 1881 sayılı Matbuat (Basın) Kanunu çıkarıldı. Bu kanun ağır kısıtlamalar koyuyor, hükûmete gazete ve dergi kapamak hakkını veriyordu. Bu kanun çok partili döneme kadar basın özgürlüğünü engelleyecek ve basının serbestçe gelişmesini önleyecekti.

Fakat bu kısıtlamalara rağmen de basında Türk yaratıcılığı önlenemiyordu. Yunus Nadi, Hakkı Tarık ve Ahmet Asım (Us) kardeşler, Ahmet Emin (Yalman), Sedat Simavi, Necmeddin Sadık, Ali Naci (Karacan) gibi gazeteciler, özellikle yeni harflerin kabülünden sonra şekil ve fikir bakımından modern Türk gazeteciliğinin ilk adımlarını ve bugünün basınının temellerini attılar.

O dönemde canlı bir dergicilik vardı. Sedat Simavi'nin çıkardığı Karagöz dergisi bir halk gazetesi olarak yüksek tirajlara ulaşmıştı. Dergiyi ilk olarak Ali Fuat kurmuştu.. Sonra Burhan Cahit (Morkaya) sahip olmuş. Bir ara Sedat Simavi tarafından yayınlanmıştı. Karagöz daha sonra, kapanıncaya kadar Halk Fıkrası tarafından yönetilmişti.

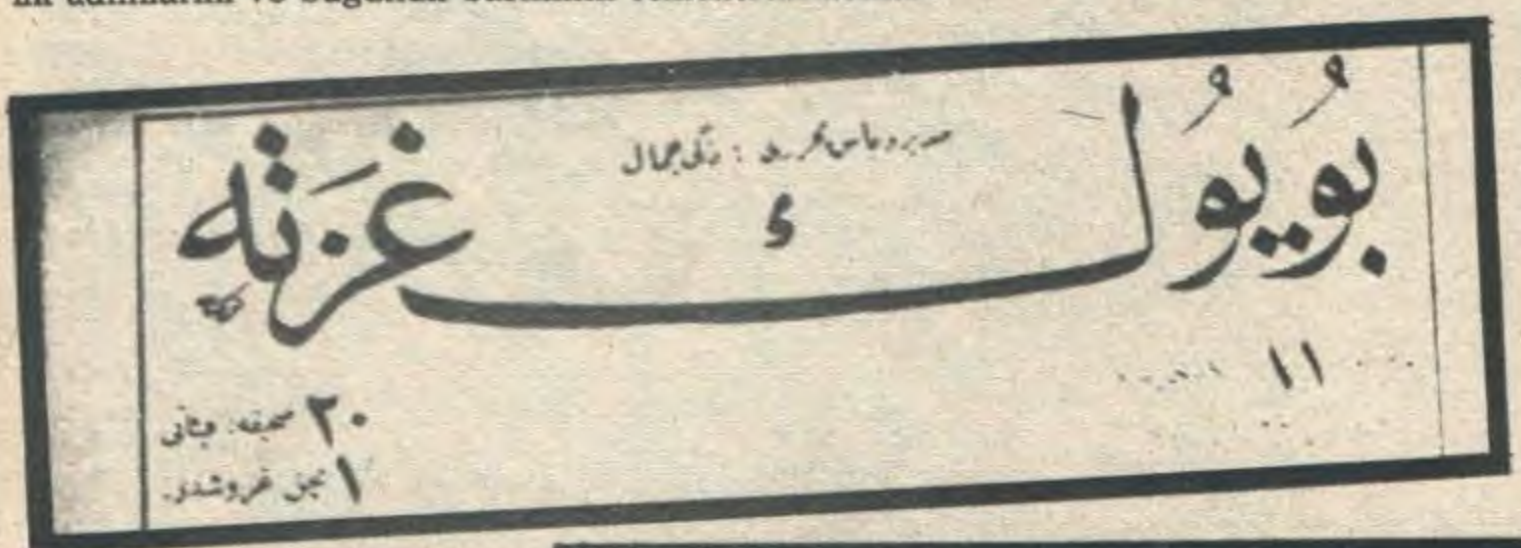

Orhan Seyfi (Orhon) nin çıkardığı Yeni Kalem dergisi. Eski Kalemi ünlü karikatürist Cem çıkarırdı...

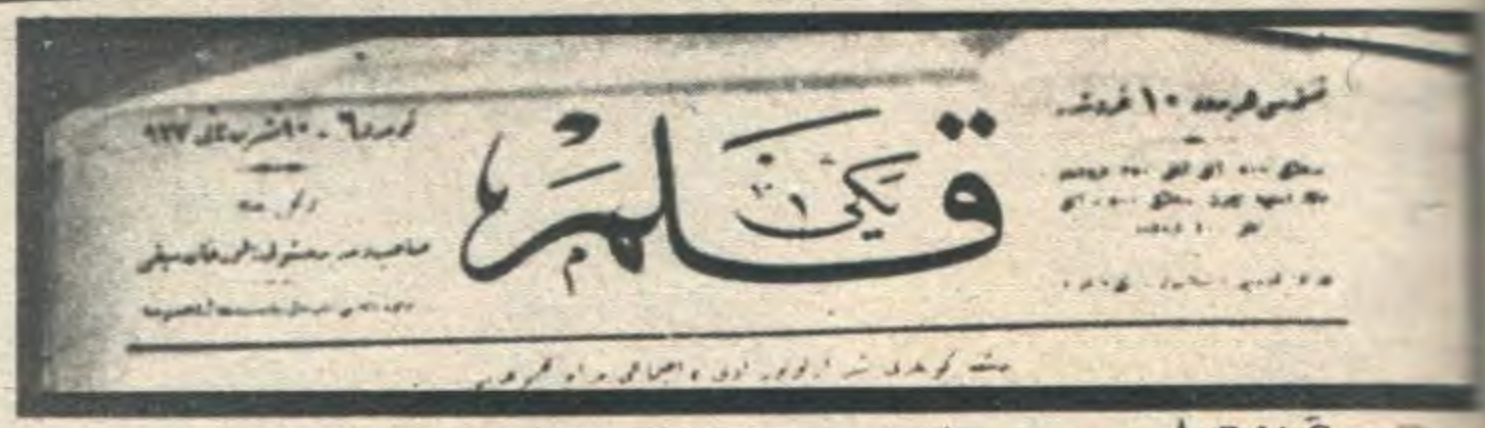

Zeki Cemal'in (Bakiçelebioğlu) çıkardığı Büyük Gazete

Sedat Simavi'nin çıkardığı Resimli Gazete..

Yusuf Ziya (Ortaç) ve Orhan Seyfi (Orhon) tarafından çıkarılan Akbaba -günümüze kadar devam eden en uzun ömürlü mizah dergisi- hatta en uzun ömürlü dergi..) ⟶

MESLEK KURULUŞLARI

Türkiye'de basın mensupları tarafından kurulan ilk meslek teşekkülü, "Osmanlı Matbuat Cemiyeti" idi. 25 haziran 1917'de kurulan bu kurum fazla bir iş görmemiş, zaten fazla da yaşamamıştı. Mütareke döneminde (yani 1918'den sonra) tamamen hareketsiz kalmıştı.

O sıralarda adını "Türk Matbuat Cemiyeti" olarak değiştiren bu kurum bir süre sonra sadece "Matbuat Cemiyeti" olarak kaldı. Lozan Barış anlaşmasının imzalanmasından sonra İstanbul'daki bütün başka kurumlarda olduğu gibi Matbuat Cemiyeti'nde de bir canlanma görüldü.

1930 yılına kadar Türkiye'de basın mensuplarını damı altında barındıran kurum bu Matbuat Cemiyeti oldu. 1930'da Ankara'daki gazetecilerin önayak olmasıyla "Türk Gazeteciler Birliği" kuruldu. Ancak bu kurum daha etkili bir dernek haline gelemiyecek ve 1935 yılında kendi kendisini feshederek yerini "Türk Basın Birliği"ne bırakacaktı.

O dönemde gazetecilerin başlıca meslek teşekkülü İstanbul Matbuat Cemiyeti idi. Basın üzerinde en fazla etkisi -daha doğrusu kontrolü bulunan, hükûmet organı da bir süre Matbuat Umum Müdürlüğünün de bağlı kaldığı Dahiliye Vekaleti (İçişleri Bakanlığı) idi. Vekil Şükrü Kaya Bey de Basınla yakından, belki biraz fazla yakından ilgilenirdi. Resimde Şükrü Kaya Bey İstanbul Matbuat Cemiyeti'nden çıkarken görülüyor (ortada) Solunda Asım Us, Ahmet Şükrü (Esmer), (sağda) Sadri Ethem... En arkada solda Yusuf Ziya (Ortaç), Nureddin Artam, Ali Naci (Karacan), Kemal Salih (Sel), Tevfik Necati (Burunsuz).. Üniformalı Şükrü Kaya'nın emir subayı Yüzbaşı Arif....

Ankara'da Hakimiyeti Millîye (Ulus) den başka gazete çıkmadı uzun süre.. Hatta çok partili dönem başlayıncaya kadar. Ancak bütün İstanbul gazetelerinin muhabirleri çok faal idiler. Aşağıdaki 1924 yılında çekilen fotoğrafta Ankara'daki matbuat temsilcileri Falih Rıfkı (Atay), Hakkı Tarık Us ve Refik (Koraltan) ile birlikte gözüküyorlar..
Arkadakiler (soldan sağa) İhsan Arif, Lütfü Arif (Kember), Mecdi Sadrettin (Sayman), Kemal Salih (Sel), Sadri Ethem (Ertem)

Kurtuluş Savaşı esnasında Ankara'da Yenigün'ü çıkaran, daha doğrusu İstanbul'dan Ankara'ya nakleden Yunus Nadi (Abalıoğlu), 1924'de Cumhuriyet Gazetesini kurmuştu. Milletvekili ve hükûmete daima yakın bir gazeteci idi...

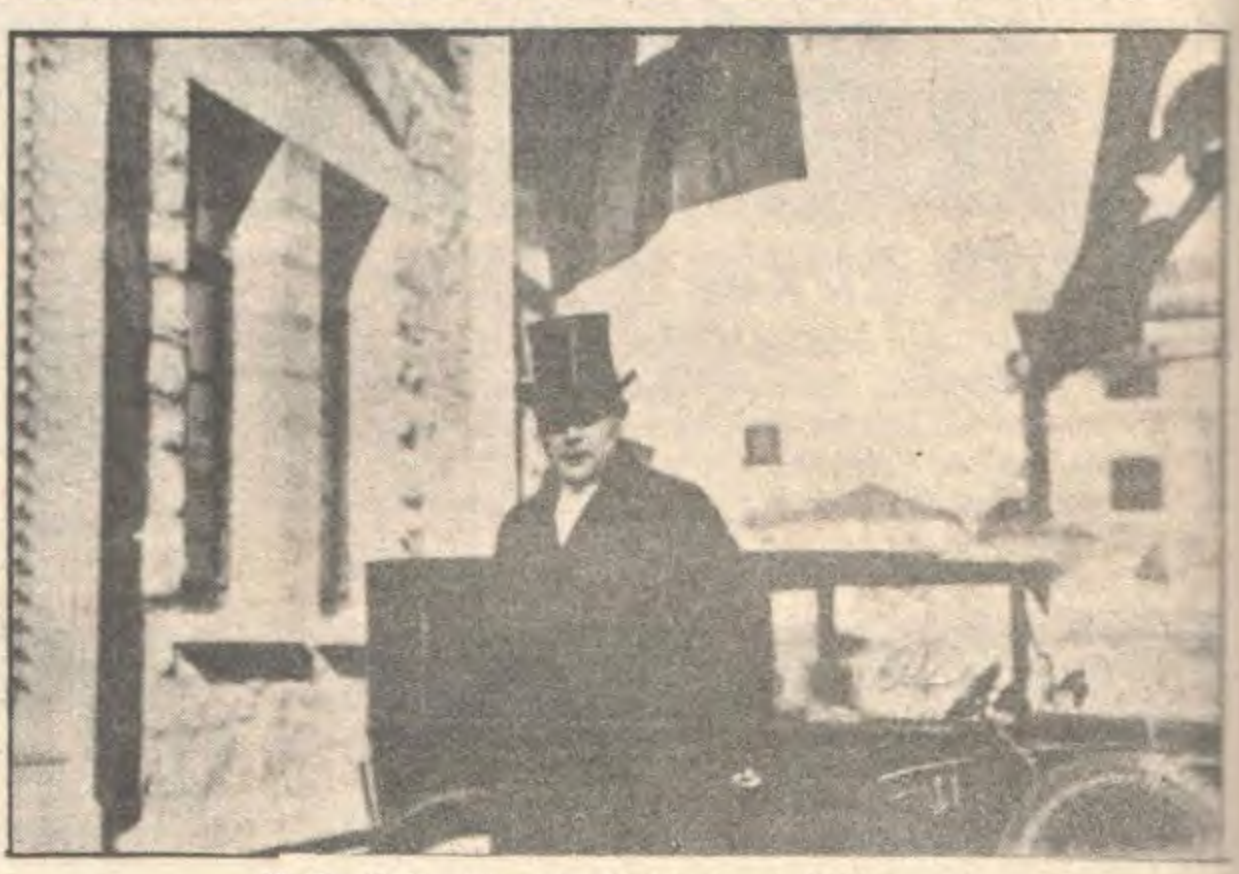

Falih Rıfkı (Atay), Hakimiyeti Millîye gazetesinin başyazarı olarak Çankaya'da daima Gazi'nin yanında ve Halk Fıkrası'nın yani iktidarın sözcüsü durumunda idi.

Ahmet Emin (Yalman), Amerika'da eğitim gören bir gazeteci idi. Vakit'in Başyazarlığını yaptıktan sonra Vatan ve Tan gazetelerini çıkardı. Muhalif yayınları yüzünden birkaç defa İstiklâl Mahkemesinde yargılandı.....

1924'den sonra gelişen teknik gazete fotoğraflarına ve fotoğrafçılığına önem kazandırıyordu. 1925 yılında Ankara'da çekilen yukarıdaki fotoğrafta o zamanın gazete foto muhabirlerinden ikisi görülüyor.. Aşağıdaki 1932'de çekilen fotoğraf İstanbul foto muhabirlerinden (soldan sağa) Faik Şenol, Ali Ersan, Namık Görgüç ve Hilmi Şahenk Galata Rıhtımında Troçkin'in gelişini beklerlerken...

HABER GAZETECİLİĞİ

Gerçi hükûmetin neye kızacağı, gazeteyi ne zaman kapatacağı önceden belli olmuyordu. Ama cesur gazeteciler hadiseler çıkarıyor, suistimallerin üzerine gidiyorlar ve zaman zaman da hükûmeti tenkid edebiliyorlardı... Gazetelerin birinci sayfaları bugünün gazetecilik teknik ve anlayışına uymasa bile canlı idi.. İzmir'de de Anadolu, Yeni Asır ve Halkın Sesi gibi iyi gazeteler yayınlanıyordu.

Muhtelitini 2 - 1 Yendi
İzmirin Vahabı Yine Yüzümüzü Ağarttı
Vahap Bey
Felemeak Kraliçesi
M. Daladiyere Nişan Verdi
Kaza Tahkikatı
Her Iki Taraf Kabahati Biribirlerinin Üzerine Atıyor
Muazzam Bir İstasyon
Fransız Reisicumhuru Tarafından Küşat Resmi Yapıldı
KAHVE KEPAZELİĞİ
Lütfü B.
Halkın Sesi
HAKKIN SESİDİR
ŞEKER REZALETİ
Kahveden Sonra Şekerin de Uğradığı Bu Kepazece İhtikârı görenler Soruyorlar:
HARP Mİ VAR? ABLOKA EDİLMİŞ BİR ŞEHİRDE Mİ YAŞIYORUZ?
UGURLAR OLSUN
MANİSA BELEDİYE REİS
Mühim Bir Takrir Verdi
Yeni Asır
Bir İtiraf
Bulgar Sobranyasında Cesaretile Maruf Bir Türk Meb'usu Katledildi
Yunan-Bulgar Hududunda Drama Müddeiumumisi İle Kolordu Erkânıharbiye Reisini Bulgar Komitecileri Soydular. Bu İki Hâdise İstanbul Ve Atinada Teessür Uyandırdı
Darülfünun Lâğvedildi
RIHTIM DA
Bu Mühim Davanın
Bugün Sabahtan

BİR GAZETE İLANI

1926 gazetelerinden bir ilân: "Dünyanın en güzel filmlerini imâl eden Metro Goldwyn Mayer şirketinin yıllık programı: İzdivaç Bu mu? Altı Gün Aşk ve Korku, İtham Eden Köpek, Şaklabanın Gözyaşları, Kadın Düşmanları vb...."

سرایك یالدیزلی اوداسنده قاتل بر انتحار حادثه سی !

رسملی غزته

جمعه ایرتسی کونلری نشر اولنور ، هر شیدن بحث ایدر ، مستقل الافکار و ترقیپرور ، سیاسی ، رسملی تورك غزته سیدر .

جمعه ایرتسی ۲۹ ایلول ۱۹۲۱ — نسخه‌سی هر یرده ۵ غروشدر — ۳:۷۰ ، ۱۰۸ نومره

MAGAZİN GAZETECİLİĞİ

Günlük gazetelerin yanıbaşında canlı bir "magazin" dergiciliği sürdürülüyordu o günlerde... Eski harflerin kısıtlayıcı etkilerine rağmen, Batı dergilerini model olarak alan ve çoğu o dergilerden aktarılan Resimli Ay ve Resimli Gazete gibi dergilerde yurdumuzda Şehbal *dergisinin açtığı çığır devam ettiriliyordu. Hiç kuşkusuz Türk dergiciliğinin en büyük öncüsü ve yaratıcısı, sonunda YEDİGÜN gibi gerçekten ileri bir dergi çıkaran ve buradan HÜRRİYET gazetesine geçen Sedat Simavi idi... O dönemin en güzel ve canlı dergisi RESİMLİ GAZETE de çok taraflı gazetecinin eseri idi.*

BRAVO, MERAKLI GAZETE ve ARKADAŞ dergileri de gene Sedat Simavi'nin muhtelif dönemlerde çıkardığı dergiler....

Kurtuluş savaşından ekonomik savaşa

Cumhuriyetin başında Türkiye'de Endüstri denilebilecek kuruluşların büyük çoğunluğu el emeğinin baş yeri tuttuğu ilkel tezgâh ve imalâthanelerdi.

1931 yılında çekilen bu fotoğraf ise endüstrileşme hareketinin öncülerinden bir dokuma ve iplik fabrikasının içini gösteriyor.

Kurtuluş Savaşı zaferle sona ermiş, Lozan'da bu zafer tescil edilmişti ama Batılılar Türkiye'nin ekonomik savaşta dize geleceğini, kendilerine muhtaç olacağını sanıyorlar, umuyorlardı. Türkiye'nin herşeyden evvel ekonomik alandaki savaşta da muzaffer olması gerekiyordu. Yeni Cumhuriyet Batıya, Batılılara muhtaç olmadan kalkınmalı, harp yıllarının derin izlerini silmeli ve millî endüstrisini kurmalı idi. Lozan'da Lord Curzon, İsmet Paşaya "Yarın para istemek için diz çökerseniz size buradaki inatçılıklarınızı birer birer hatırlatacağım" demiş, mağrur Paşa ise "Eğer size gelirsem hatırlatırsınız" diye meydan okumuştu. Türkiye ekonomik savaşı da behemahal kazanmalı idi. Bu savaşın bayrağı da 17 şubat 1923'te Kurtuluş Savaşının kazanıldığı yerde, İzmir'de Gazinin emrile ve Gazi tarafından açıldı: *Birinci İzmir İktisat Kongresi.*

Bütün illerden gelen çiftçi, tüccar, sanayi erbabı ve "amele" 1135 delegenin katıldığı bu kongrede Cumhuriyetin ekonomisinin istikametini çizecekti. Çiftçi, tüccar, sanayi erbabı ve amele işleri adlı 4 komisyonun çalışmaları sonucu çeşitli öneriler bir rapor halinde hükûmete verildi ve ayrıca Millî Misak'a paralel olarak bir Misak-ı İktisadî saptandı. Bir nevi "Ekonomik And" olan bu belgenin esasları özetle şöyle idi:

1 — Türkiye, millî sınırları içinde lekesiz bir istiklâl ile dünyanın barış ve ilerleme unsurlarından biridir.

2 — Türkiye halkı millî egemenliğini hiç bir şekilde feda etmez. Meclisine ve Hükûmetine yardımcıdır.

3 — Türkiye halkı yıkmaz, yapar. Bütün çalışması memleketi ekonomik bakımdan yükseltmek amacına yönelmiştir.

4 — Türkiye halkı harcadığı eşyayı, mümkün olduğu derecede kendi yetiştirir. Çok çalışır, her alanda israftan kaçar.

5 — Türkiye halkı, zenginlik yönünden bir altın hazinesi üstünde oturduğunu bilir. Ormanlarını evlâdı gibi sever, bunun için ağaç bayramları yapar, madenlerini kendi millî istihsali için işletir ve servetlerini herkesten fazla tanımaya çalışır.

6 — Hırsızlık, yalancılık, riya ve tembellik en büyük düşmanımızdır. Taassuptan uzak, dindarca bir sağlamlık her şeyde esasımızdır.

7 — Türkler irfan ve marifet âşıkıdır. Türk her yerde hayatını kazanacak şekilde yetişir, fakat her şeyden önce memleketinin malıdır. Maarife verdiği kutsallık dolayısıyle (Mevlid-i Şerif) kandil gününü aynı zamanda bir kitap bayramı olarak kutlular.

8 — Nüfusumuzun artması, başlıca emelimizdir.

9 — Türk; dinine, milliyetine, toprağına, hayatına ve kurumlarına düşman olmayan milletlerle daima dosttur. Ancak kendi yurdunda kendi diline ve kanununa uymayan müesseselerle ilgi kurmaz.

10 — Türk açık alın ve serbestçe çalışmayı sever; işlerde tekel istemez.

11 — Türkler, hangi sınıf ve meslekten olurlarsa olsunlar, candan sevişirler, meslek, zümre itibariyle elele vererek birlikler yaparlar.

12 — Türk kadını ve öğretmeni, çocukları iktisadî and esasına göre yetiştirirler.

Kongrenin ilginç bir önerisi de şu idi: Artık "amele" denmemeli "işçi" sözü kullanılmalı idi, çalışanlar için!

Kongrenin önerileri ve iktisadî And Cumhuriyet Hükûmetlerine ekonomi alanında yol gösterecekti.

Bu dönemde iki çizgi görülmektedir ekonomide... 1932'ye kadar devam eden liberal ekonomi çizgisi, bir de 1932'den sonra devlet müdahaleciliği döneminin yani Devletçiliğin ve Beş Yıllık Kalkınma Plânlarının başlaması...

ENDÜSTRİ

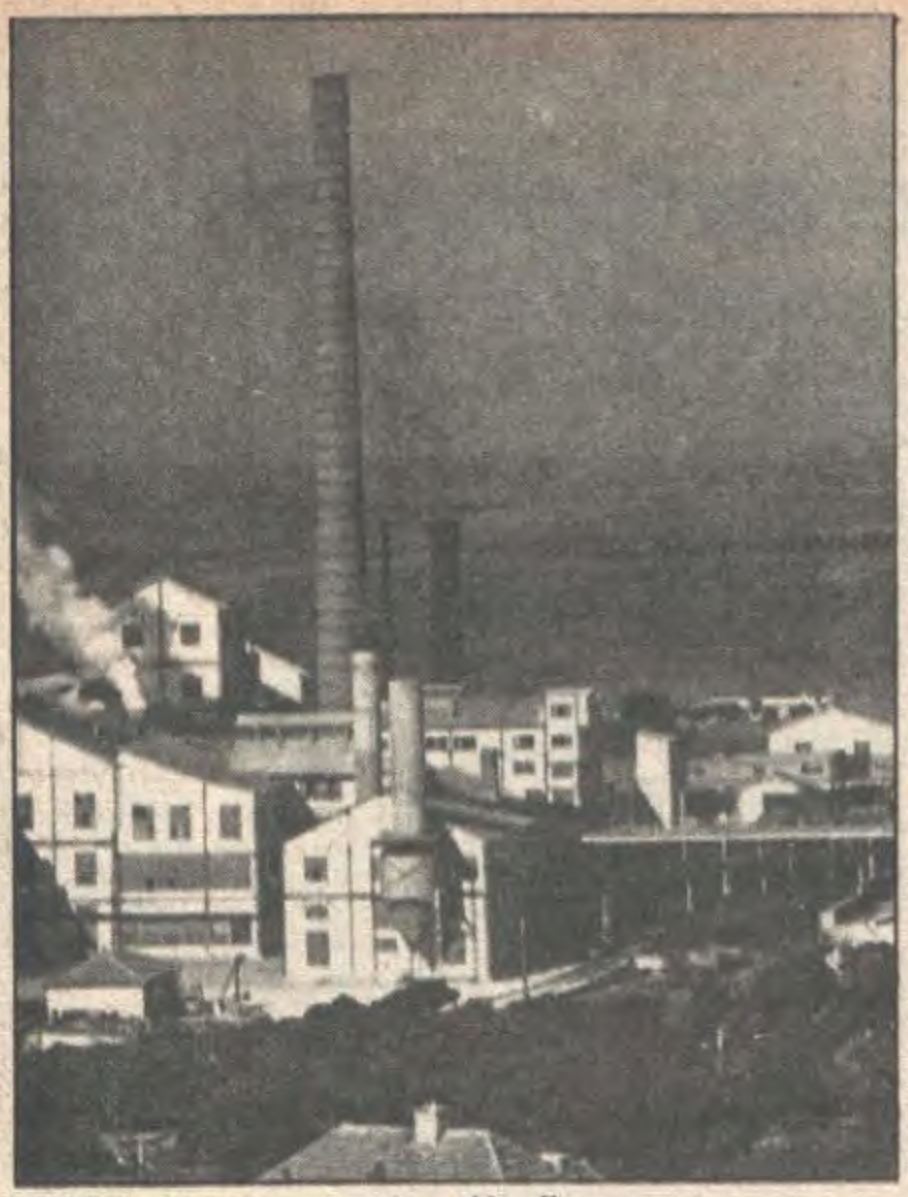

1926'da işleşmeye açılan Alpullu ve Uşak Şeker fabrikaları millî endüstrinin öncüleri ve ilk büyük yapıtları idi. Uşak Şeker fabrikası Sanayi ve Maden Bankasının yardımı ile Uşak'lıların kendi gayretleri ile kurulmuştu. Yukarıda Alpullu Fabrikasının 1930'daki durumu görülüyor.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Türkiye'nin ekonomik tablosu genellikle, endüstri tablosu ise özellikle hazindi.

Aşağıdaki istatistik bu tabloyu bir nebze yansıtıyor.

Endüstri cinsi	*Müessese sayısı*	*İşçi sayısı*	*İşçi oranı*
Mensucat Sanayii	20.057	35.316	% 46.35
Deri Sanayii	5.347	17.964	23.57
Maden Sanayii	3.273	8.021	10.52
Ağaç Sanayii	2.067	6.007	7.17
Gıda Sanayii	1.273	4.493	5.89
Toprak Sanayii	704	3.612	4.74
Kimya Sanayii	337	803	1.16
	33.058	76.216	100

Bu sözde "endüstri maddelerinin" büyük çoğunluğu da aslında tezgâhlardan, atelyelerden ve dükkânlardan ibarettir.

Tam mânasile "toplu iğne" bile dışardan ithal edilir durumdadır. 1927 sayımına göre o sırada endüstri kurumlarının sayısı 65.245'e çıkmış ve işçi sayısı da 256.855'dir. Bir gerçek de bu endüstrilerin hemen hemen hepsi el sanayii karakterindedir.

Türkiye'nin gerçek endüstrisi 1926'dan sonra kıpırdanmaya başlayacaktır. O yıl önce Alpullu'da sonra Uşak'ta iki şeker fabrikası kuruldu. Bunlar yeni millî endüstrinin öncüleri idi.

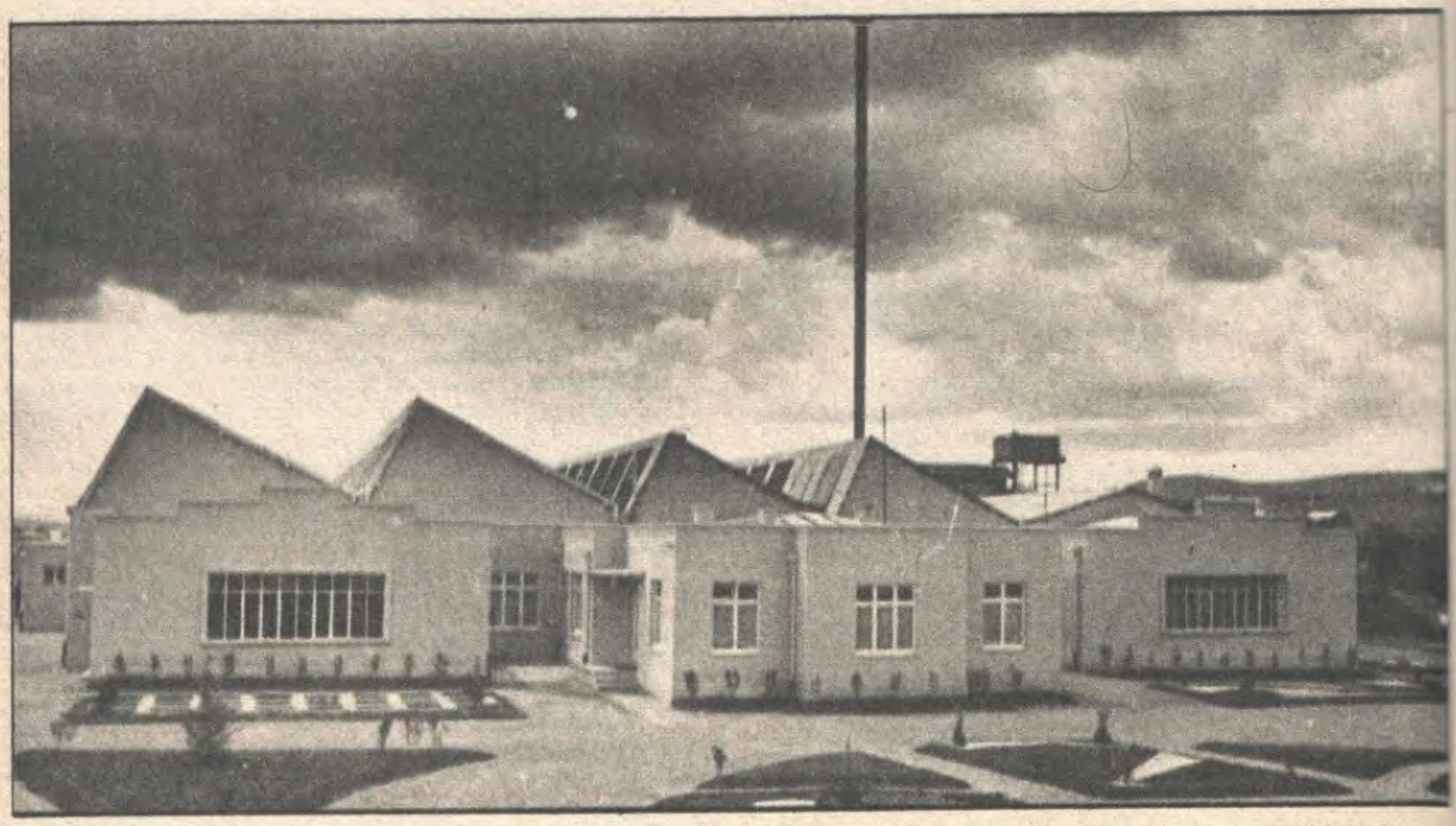

Cumhuriyetin ilk modern fabrikalarından sonra Yün - İş Fabrikası olan Ankara Mensucat Fabrikası..

2 nisan 1926'da Bahçekapı'da 4. Vakıf Hanında faaliyete geçen Borsa Memleketin ekonomisinde, ticaret hayatında maliyesinde etkili oluyordu. Yukarıda 1929 yılında çekilen fotograflarda Borsada telefonlar başında bilgi alan, alım satım yapan borsa mensupları görülüyor...

Yerlimalı kullanmalı...

BİRİNCİ HEDEF AKDENİZ İDİ... İKİNCİ HEDEF İKTİSAT

Ekonomik savaşın en önemli gereği, halkı tasarrufa alıştırmak ve millî endüstriyi kurmak ve güçlendirebilmek için yerli mallar kullanmaya teşvik etmekti.. Dünyada gittikçe artan ekonomik bunalım, enflâsyon ve hayat pahalılığı Türkiye'yi de etkiliyor ve bir an evvel radikal tedbirler alınmasını gerektiriyordu. Gazinin direktifleri ile 1929'da bu yolda mücadele verilecek önemli bir cemiyet kuruluyordu: Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti. TBMM Başkanı (Kâzım Özalp) Paşanın başkanlığında kurulan ve Türk Ekonomi Kurumu adı altında günümüze kadar gelen bu cemiyet 1923-1933 döneminde Türk ekonomisini kalkındırmak için gerçekten büyük hizmetlerde bulunmuştur. Vedat Nedim (Tör) gibi bir propaganda ustasının da çalışmalara katıldığı cemiyet gazetelerde Millî İktisat ve Tasarruf hakkında yazılar yayınlatarak, konferanslar, açık oturumlar tertip ederek, bihayet Yerli Mallar Haftaları ve Sergileri düzenleyerek daima öz "Yerli Mallar Kullanmalı" gibi sloganlar hatta cıngıllar ortaya atarak gerçek bir millî tasarruf ve yerli mallar kullanmak seferberliği yaratabilmişti. Bugün Opera ve Tiyatro binasına dönüştürülen Sergi Sarayı Binasını da bu cemiyet inşa ettirmiş ve içinde mükemmel sergiler düzenlemişti..

1933 yılında Yerli Mallar Haftası dolayısı ile İstanbul'da düzenlenen kortej köprüden geçiyor..

Yerli Mallar Haftası dolayısı ile düzenlenen bir vitrin önünde..

Yerli Mallar sergisinde İbrahim Ziya Mensucat Fabrikasının Reyonu..

1933 yılında Yerli Mallar Haftası dolayısı ile yapılan modern afişler... Bunlar Türk grafik sanatında bir aşamayı belirtiyor...

1933 yılında Yerli Mallar Haftası dolayısı ile İstanbul Darülfünunu talebelerinin Beyazıt'ta düzenledikleri miting...

1927'de bir karikatür.. Servetimizi yiyen böcekler Yabancı Sermaye Kumar Kadın İçki

Galatasaray Lisesinin bahçesindeki 1933 yılında Beşinci Yerli Mallar Sergisini Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti ve TBMM Başkanı Kâzım Paşa açıyor.

CUMHURİYETİN İLK BANKASI

İzmir İktisat Kongresinde Tüccarlar Komisyonunun ilk dileği, millî bir ticarî kredi kurumunun kurulması idi. Türkiye böyle bir kuruma 1924 yılında kavuşacaktı. Ankara'da Ankara Palas'ın hemen alt tarafında yapılmış Evkaf Evlerinden birini Kılıç Ali Bey ve ailesi terkedecek ve burada Saruhan (Manisa) Meb'usu Mahmut Celâl (Bayar) Beyin yönetiminde İş Bankası 1924 yılının ağustos ayında faaliyete geçecekti. Bankanın sermayesi, 250.000 lirası ödenmiş olarak 1.000.000 idi.

İş Bankasının 1924 ağustosunda Ankara'da Evkaf evlerinden birinde açılışı... Bankanın girişinde Başvekil İsmet Paşa, Kâzım Paşa (Üniformalı) ve Mahmut Celâl Bey..

1932 yılında İş Bankasında ilk piyango çekilişi.. Solda Banka Genel Müdürü Mahmut Celâl (Bayar) Bey, İdare Meclisinden Siirt Mebusu Mahmut Bey (Hanımın sağında)

1929 yılında İş Bankasının Ulus'taki yeni binasının içinde hesap sahipleri.

Cumhuriyetin ilânından sonra basılan ilk madenî paralar üzerinde ki motifleri Darphane Müdürü Niyazi Asım Bey çizmişti. Resimlerin sade ve zarif olmasına dikkat edilmişti.

Cumhuriyet paralarında dikkati çeken ilk özellik kişi egemenliğinin son işaretlerinin de kalkmış olmasıydı. Kişisel saltanatın sembolü olan tuğra kaldırılmış, onun yerine "Türkiye Cumhuriyeti" yazısı konmuştu. Bu yazıyı çevreleyen başaklar ise Cumhuriyetin ekonomi politikasını göstermekte, bu politikanın tarıma ve Türk köylüsüne yönelmiş bulunduğunu anlatmakta idi.

Cumhuriyetin ilk altın sikkeleri de 15 aralık 1924 tarihli kanunla basılmıştı. Kabul edilen resimler belli olduktan sonra Darphane derhal kalıplar hazırlanmıştı. İlk olarak 5 ekim 1925 günü beş liralık ilk Cumhuriyet altını basılırken, Maliye Bakanı Mustafa Abdülhalik (Renda) Bey ve bazı milletvekilleri hazır bulunuyorlardı. Bu altınlar ilk partide 226 adet basıldı. Basılan ilk altın Cumhurbaşkanına verilmek üzere Maliye Bakanına teslim edildi..

Cumhuriyetin ilk kâğıt paraları da 20 aralık 1925 gün ve 701 sayılı Kanun gereğince 1000, 500, 100, 50, 10, 5 ve 1 liralık olarak basıldı. Kâğıt paralardan 50 liraya kadar olanların bir yüzünde Gazi'nin resmi, öteki yüzünde çeşitli yurt manzaraları vardı. Daha küçük değerde olanlarda ise Ay-Yıldız içinde Bozkurt resmi vardı..

KADRONUN KADROSU
M. Şevki (Yazman); Burhan Asaf (Belge); Şevket Süreyya (Aydemir); Yakup Kadri (Karaosmanoğlu); İsmail Hüsrev (Tökin); Vedat Nedim (TÖR)

KADRO HAREKETİ

1923-1933 döneminin çok önemli, etki ve serpintileri günümüze kadar gelecek bir olayı da Kadro Hareketi olayı idi. Bu hareketin daha doğrusu Kadronun Kadrosundan Vedat Nedim (Tör) KADRO'yu ve nasıl niçin başlandığını şöyle anlatıyor:

"Ankara'da çalışmaya başladığım yıllarda içimdeki fikri ve ruhî bunalım yerini dipdiri bir ruh haleti ve psikolojik ferahlığa bıraktı. Şevket Süreyya Aydemir'in Ankara'da verdiği İnkılâp ve Kadro isimli konferansda sanki bir katalizör rolünü oynadı.

Şevket Süreyya Aydemir, Burhan Belge, İsmail Hüsrev Tökin ve ben Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun evinde toplanarak "Kadro" adlı bir fikir mecmuası yayınlamaya karar verdik. Yakup Kadri sahibi, ben de yazı işleri müdürü olacaktım. Yıl 1932.

Bizi biraraya getiren ana fikir şuydu: Millî Kurtuluş Savaşını yalnız Yunanlılara karşı değil, bütün emperyalist devletlere karşı kazanmıştık. Tarihte yepyeni bir çağ açılmıştı ve bu bütün mazlum milletler için bir tarih başlangıcıydı. Bunu Atatürk söylüyordu.

Bugün günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan bütün şark milletlerinin uyanışını da öyle görüyorum. İstiklâl ve hürriyetlerine kavuşacak olan daha çok kardeş millet vardır. Emperyalizm ve müstemlekecilik yeryüzünden yok olacak ve yerlerine milletlerin arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir aheng ve işbirliği çağı hâkim olacaktır. Görülüyor ki Atatürk gaipten haber veren bir kâhin gibi zamanından ancak 30 yıl sonraki politik gelişmeleri şaşılacak bir aydınlıkla sezmişti.. İnsanlığa, insanların kardeşliğine, milletlerin birbirlerine yaklaşmaları, aralarında anlaşmaları gerektiğine ve birgün gerçekleşecek dünya birliği vatandaşlığına inanmıştı. Onun için komünist, faşist, ve nazist görüşlere hiçbir zaman iltifat etmedi. Atatürk'ün bu yepyeni dünya görüşü, insanlık anlayışı içimizdeki boşluğu doldurup bizi büyük bir heyecan ve şevkle sardı. Kadro mecmuası, yalnız Türklerin değil, bütün millî kurtuluş hareketlerinin sembolü olan Kemalizmin ideolojik fikir sistemi halinde tedvini denemesiydi. Biz beş arkadaş her hafta Yakup Kadri'nin evinde toplanır, yazı, plân hazırlar, bunların münakaşasını yapardık. Cumhuriyetin 10. yılında Atatürk yalnız kadroya beyanat verdi. İnönü en muhtevalı makalesini Kadro için yazdı. Çankaya Köşkü Kadroya 10 adet abone yazıldı."

"Önümüzde taklit edebileceğimiz hiçbir örnek göremiyoruz. Bir müstemleke iktisadiyatından bir millet iktisadiyatı yaratmak işi karşısında ilk defa Türk milleti kalıyor. Bu işi başarmak Kadronun bir sayısında ifade dileği gibi, o dönemde önümüzde taklid edebileceğimiz hiçbir örnek göremiyorduk. Bir müstemleke iktisadiyatından bir millet iktisadiyatı yaratılmalı idi. Bu yeni Türk devletinin tarihi misyonu idi. İnkılâbımızın (Devrimimizin) diğer unsurları gibi iktisadî inkılâbımız da orjinal ve millî olmalı idi. Avrupa'dan ancak teknik ve metod alabilirdik. Taklitçi olmamalıydık. Bize Türk inkılâbına has bir terbiye sistemi, bir matbuat cihazı, bir sanat telâkkisi nihayet İnkılâbın gaye ve mahiyetine uygun bir cemiyet gerekirdi...

Bundan başka cemiyeti ve sol ekstremlerden kurtarmak için Kemalizmi en ileri fikir ve ideoloji olarak tedvin etmek gerekiyordu.. İşte Kadro Hareketinin amacı bunlardı."

Ne yazık ki, Kadro Hareketi'nin mensupları hep marksizmden geldikleri için, bu bir komünist oyunu sanıldı. Bürokrasinin ve iş çevrelerinin tepkisini dâvet etti. Hareket ve mensupları "Çankaya"ya gammazlandı. Nihayet Yakup Kadri'nin Bern Büyükelçiliğine tayin edilmesi ile Kadro dergisi 12'nci sayısında kapandı ve Kadro kendi kendisini feshetti... Bu bir yıl süren ilginç bir macera idi...

Darülbedayiden Şehir Tiyatrosuna

Önceleri Şehzadebaşında Ferah Tiyatrosunda temsiller veren Darülbedayi sonra Tepebaşındaki bu ahşap binaya geçti. Uzun yıllar burada temsiller veren bu tiyatronun adı sonra Şehir Tiyatrosuna çevrildi....

Modern Türk Tiyatrosunun temelleri-daha doğrusu tohumları- Cumhuriyetten önce atılmıştı. Karagöz, meddah, ortaoyunu gibi gelenekleri olan memleket modern tiyatroya hazırdı ve yer yer, ilkel de olsa tiyatro çalışmaları Ahmet Vefik Paşaya, Şinasi'ye dayanıyordu. 1914'te İstanbul Belediyesinin girişimi ile ve Paris'ten getirilen Andre Antoine'ın danışmanlığı ile Darülbedayinin kuruluşu ilk muntazam okul-tiyatro olmuş, fakat harp içinde ve harpten sonra dağılmaya yüz tutmuştu.

Gazi Mustafa Kemâl, Darülbedayi ve tiyatroyu kalkındırmak konusu ile Cumhuriyetin kurulmasından önce ilgilenmeye başlamıştı bile. Cumhuriyet ilân edildikten hemen sonra İstanbul Belediyesi bu konuda bir kurultay topluyor, Halid Ziya Uşaklıgil'in başkanlığında toplanan Özel Komisyon tiyatronun islahı için rapor veriyordu. 1926 yılında da Darülbedayi yeni bir düzene, sağlam bir yola giriyordu.

Ayrıca, 1927'de Sanayii Nefise Birliği adı altında kurulan dernekte tiyatro derslerinin de verilmesine başlanmıştı. 1930'da bir tiyatro okulu Darülbedayi içinde açılacaktı. Bunu İstanbul Konservatuarındaki tiyatro dersleri izleyecekti. Ankara'da da Musiki Muallim Mektebi (Sonra Konservatuar) içinde tiyatro dersleri verilmesi hazırlıklarına 1933 yılında başlanmıştı.

RAĞBET ARTIYOR

Bu arada tiyatroya rağbet de süratle artıyordu. Kaç göçün kalkması bu rağbetin faktörlerinden birisi idi:

1927-1928 mevsiminde (İstanbul'da 23 oyunu 105 temsilde 30.400 seyirci ,

1928-1929'da 28 oyunu 158 temsilde 50.973 seyirci,

1929-30 mevsiminde 31 oyunu 188 temsilde 66.831 seyirci,

1930-31'de 31 oyunu 185 temsilde 69.394 seyirci seyretti).

Yıllar geçtikçe, tiyatro seyircileri arttığı gibi tiyatro ahlâkı gelişiyordu. Kaç göçün kalkması seyirci adedini arttırdığı gibi tiyatro adabını da olumlu yönden etkiliyordu.

TEPKİLER

Bazı oyunlara karşı seyircilerde de ters tepkiler görüldüğü oluyordu. Zaman zaman seyirci içinden bir kesimi ahlâk, aile ve kadının kutsallığı ve saygıdeğerliği yönlerinden tepkide bulunuyordu. Bu olaylar çoğu kez karakolluk oluyordu. Bu çeşit olaylar hâttâ 1932'lerde bile görüldü. Darülbedayi Bursa'da "Veli'nin Çocuğu" adlı oyunu oynarken salonda bulunan doktorlar, oyunda doktorlara hakaret edildiğini ileri sürerek ağır tepki göstermişlerdi.

Sahneye karşı tepki bazan da hükûmetten geliyordu. Devrimlerin korunmasında son derece titiz olan hükûmetin bu görüşle bazı oyunlara müdahale ettiği oluyordu. 1929'da İstanbul'da Darülbedayi sahnesinde Yakup Kadri Beyin gerici ve ilerici görüşleri karşılaştıran "Sağanak" adlı eseri, yanlış yorumlanabilir korkusu ile üç gün sonra yasaklanmıştı.

Modern Türk tiyatrosunun kuruluş yıllarında öncüleri. Ortada Muhsin Ertuğrul, önde , İ.Galip ve Vasfi Riza... Arkada Küçük Kemal, Behzat (Butak), Mahmut (Moralı)

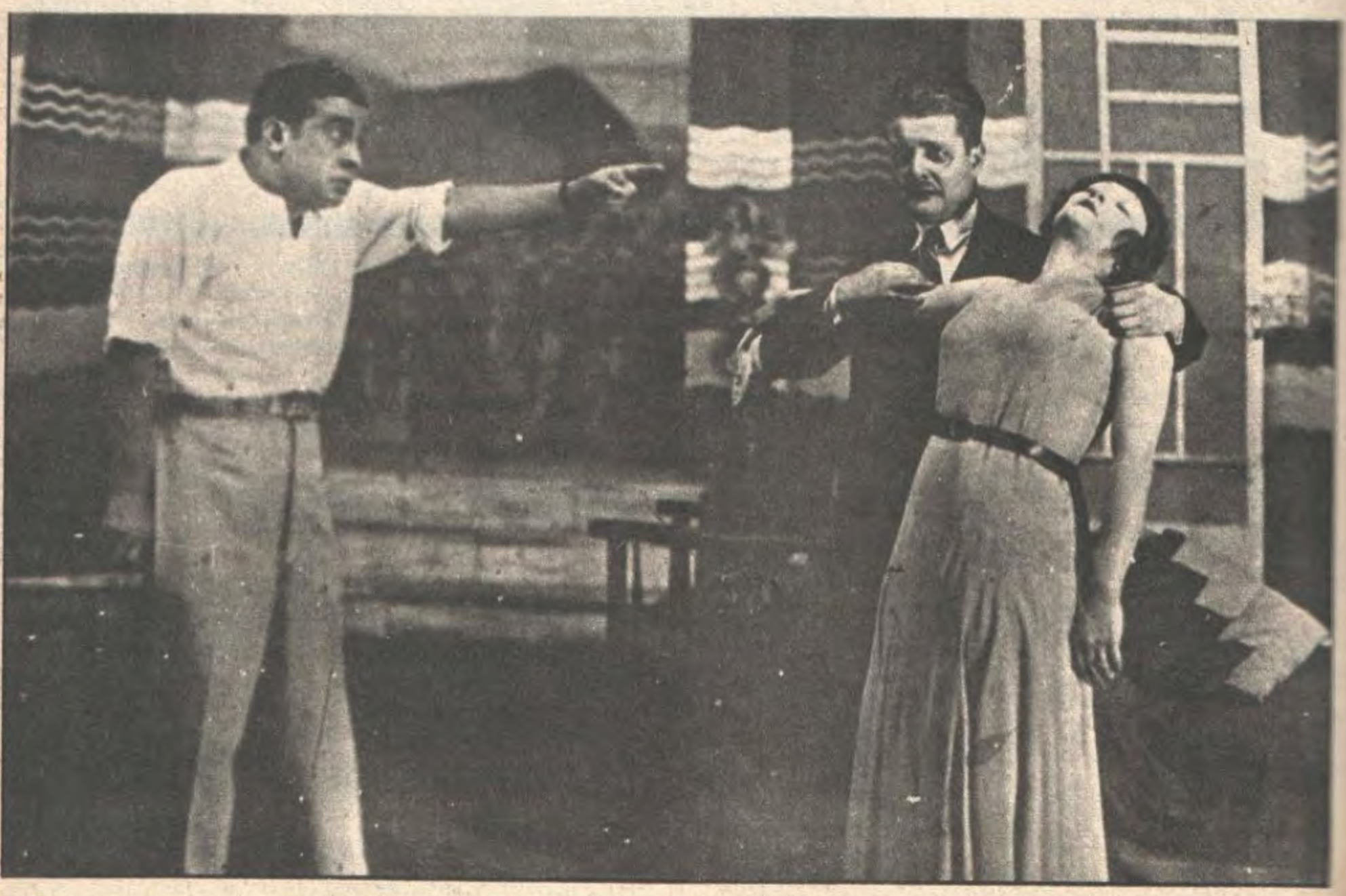

Hadise yaratan ve programdan kaldırılan Velinin Çocuğu piyesinde Vasfi Rıza, Hazım ve Bedia.

KADIN OYUNCULAR

Türk tiyatrosunun kadın öncülerinden Bedia Muvahhit Hanımın Uçurum piyesinden karikatürü.

Türk Tiyatrosunun başlangıçtan beri bazı önemli sorunları vardı. Başlıca üç noktada toplanan sorunlardan birincisi kadın sanatkârlar meselesi idi. Ötekiler de oyunculuğun profesyonelliği ve nihayet oyuncunun yetiştirilmesiydi. Tiyatronun her üç sorunu da Cumhuriyetin ilk on yılı içinde büyük ölçüde çözüme kavuşmuştu.

Kadın oyuncu meselesi, bugün düşünülemeyecek kadar çok önem taşırdı. Cumhuriyetin ilânının ilk yılında Darülbedayiin oynadığı Otello'da Desdemona'yı Bedia Muvahhit, Emilia'yı Neyyire Neyir oynamıştı. Gene 1923'de Vedat Örfi'nin "Balo Kaçakları" adlı müzikli oyununda baş rolü oynamış olan Nazire Saadet hanım böylece ilk Türk primadonnası olmuştu. Yine aynı eser bir çok Türk kadınının sahneye çıkmasına ve bunlardan çoğunun sahnede kalıp tanınmış sanatkârlarımız arasına katılmasına yolaçtı. Türk Operet Heyeti Kadıköy Şehbal Tiyatrosunda oynadığı zaman baş rolü Fikriye Naşit hanım oynamış, Muallâ, Aliye, Ferhunde hanımlar rol almıştı.

Tiyatro öğrenimi için başvuran öğrenciler arasında kızlar da vardı. Örneğin 1930'da 40 adaydan 8'i kızdı. Bunlardan 8 erkek, 2 kız öğrenci alınmıştı. Bu dönemde toplum içindeki durumuna meydan okuyarak sahneye çıkan yürekli Türk kızları da görülür. Raşit Rıza topluluğu Bursa'da temsiller verirken İzmir Valisi Kâzım (*Dirik*) Paşanın kızı Şükran hanım topluluktaki sanatkârlardan Muammer Raşit (Karaca) bey ile evlenmiş ve türlü zorluklara göğüs gererek sahneye çıkmıştır.

İkinci sorun olarak oyuncuların profesyonelliği konusunda da tiyatro topluluklarının sürekli temsiller vermesi ile, seyircinin artması ile, ilk baştaki zorluklara rağmen temsiller tiyatroları ve oyuncuları yaşatacak kazançlar getirmeye başlamıştı. Oyuncular eskiden asıl işleri yanında oyunculuğu bir yan uğraşı sayarlarken, gidecek tiyatro oyunculuğu başlı başına geçindiren bir meslek olmuştur. Bununla beraber Tiyatro sanatkârları için sinema devamlı olarak bir yan uğraşı halinde kaldı. İlk zamanlarda yaşayabilmek için sahne dışında Behzat (Budak)'ın postacılık, Raşit Rıza (Samako)'nun lokantacılık, Naşit'in piyankoculuk yapmaya mecbur kalmış olmaları ibretli hikâyeler olarak kaldı.

Yavaş yavaş meslekte dayanışma teşekküllerinin de kurulmasına başlandı. Bu dernekler iki topluluğun aynı yerde çalışmaması, tiyatronun seyirciye vaadettiği oyunu tam oynaması, işi bozulan sanatçıya hastalara yardım gibi hem seyirciyi, hem tiyatroyu, hem de sanatçıyı koruyucu tedbirlerle uğraşmaya başladılar. Ayrıca dersler düzenleniyor, gençleri yetiştirmeye çalışıyorlardı.

1930'larda tiyatro hayatı biraz daha disiplin altına alındı. Aklına gelenin bir topluluk kurup sahneye fırlamaması için polis oyunculardan özel bir tiyatro belgesi aramaya başladı. Bu belgeleri dernekler veriyorlardı.

Vedat Nedim (Tör)'ün Kör Piyesi 1930 - 31 döneminin en başarılı temsillerinden birisi idi... Modern Türk tiyatrosunun kuruluşunda en büyük hizmetleri olan Muhsin Ertuğrul bu piyeste eşi ve Türk tiyatrosunun kadın öncülerinden Neyyire Ertuğrulla karşı karşıya oynuyordu.

TOPLULUKLAR

Cumhuriyetin ilk yıllarında memlekette kaç topluluk var?

İlk yıllarda, yukarıda da kısaca değinildiği üzere Darülbedayi sanatçıları dağınık, desteksiz bir durumdaydılar. Şadi Fikret ve arkadaşları daha çok Anadolu'da temsiller veriyorlardı. 1924 yılında Ankara'da Devlet büyüklerinin de öncülüğü ile kurulan, "Türk Tiyatrosunu Koruma Derneği" tüzüğü gereğince ciddi tiyatro topluluklarını koruyacak, ayrıca tiyatroyu yurt ölçüsünde yaymaya çalışacaktı. Şadi Fikret'in topluluğu bu korumadan çok yararlandı ve Anadolu'yu kasaba kasaba dolaşarak halka tiyatro zevki aşılamaya çalıştı. Millî sahne adını almış olan bu topluluğun İstanbul'daki temsillerine Nurettin Şefkati, Galip (Arcan), Hazım (Körmükçü), Neyyire Neyir, Halide (Pişkin), Hüseyin Kemâl (Gürman), Yaşar Nezihi (Özsoy), Rıza Fazıl gibi tanınmış sanatkârların katıldığı da olurdu.

Topluluk Anadolu'yu dolaştığı sırada yeni savaştan çıkmış halkı Hıristiyan adlarıyla tedirgin etmemek için yabancı adlı kadınlara Şehber, Vedia, Sermin, Leman gibi uydurma adlar takarlardı. Topluluk özellikle İbnül-Refik Ahmet Nuri (Sekizinci) beyin uyarlamalarını oynuyordu. Bu arada "Memur", "Kıvılcım", "Kafeste Kümes", "İtaat İlâmı" gibi yerli telif oyunlara da yer verildi. Bir ara Raşit Rıza ile de birleşen Millî Sahne Anadolu'yu dolaşırken repertuarını daha da zenginleştirmişti. Yarasalar, Taş Parçası, Canavar, Acemi Çaylaklar, Tango-Tango, gibi yerli eserler bunlar arasında idi.

Darülbedayi sanatkârlarından bir grup 1927 yılı Karadeniz turnesinde.. Çok güç ve ilkel koşullar içinde yapılan bu turneler tiyatro zevkini ve adabını memlekete yayacaktır.

Sanayi Nefise Birliği (1927) "Mektepli" tiyatroyu yerleştirmek için faaliyet gösteren bir kuruluştu. Bu birlikten bir grup 1927 mayısında İzmir turnesinde Elhamra Sinemasında Hamlet'in temsil edildiği günde.. Soldan sağa; Ercüment Behzat (Lav), Dr. Emin Beliğ, Küçük Kemal, Hüseyin Kemal, Mahmut Moralı.

1931 - 32 döneminde İstanbul Şehir Tiyatrosunda Musahipzade Celâlin MUM SÖNDÜ piyesinden bir sahne..

1925 yılında Hamlet... Kraliçe rolünde Neyyire Neyir... Mezarcı Küçük Kemal.

Ferah Tiyatrosu Döneminde (1927) İ. Galip (Arcan) Ercüment Behzat (Lav) ve Neyyire Neyir (Ertuğrul) RENKLİ FENER'de

1923 - 33 DÖNEMİNİN TİYATRO YILDIZLARI

Operet Öncüsü Cemal Sahir

Vasfi Rıza

Büyük karakter oyuncusu Behzat Butak

Operet Yıldızlarından Nivart Hanım -

Ahmet Fehim

Lüküs Hayat Operetinde Şevkiye May

Küçük Kemal

Aman Vermez Avni Rolünde Naşit (Özcan)

Dr. Emin Beliğ

Hazım (Körmükçü)

Operet

23 - 1933 döneminin tiyatrosunun belirgin bir hareketi müzikli temsiller, operetlerdi.. Cumhuriyetin İlânından evvel başlayan bu hareketin öncüsü Şehzadebaşındaki Millet Tiyatrosunda saz eşliğinde temsiller veren İstanbul Operet Heyeti idi... Bu heyet özellikle Musahipzade Celâlin Yedekçi, İstanbul Efendisi, Atlı Ases, Muhlis Sabahattinin Zühre, Ayşe, gibi eserlerini temsil ediyordu.. Operette en büyük hamleyi Macaristana sanat tahsiline gidip Operet uzmanı olarak dönen Celal Sahir yaptı... Macar ve Avusturya eserlerini çeviren ve adapte eden Celal Sahir Çardaş Fürstini ile en büyük şöhret oldu. Süreyya Paşanın Kadıköyde kurduğu Süreyya Opereti, nihayet Cemal Reşit ve Ekrem Reşit'in Şehir Tiyatrosundaki Lüküs Hayat, Üç Saat gibi operetleri dönemin operet tablosunu tamamlar...

1928 yılında Muhlis Sabahattin Operetin Bale grubunu çalıştırıyor...

Zeybek Operetinden bir sahne (1930)

Saat Operetinde Bale grubu. (1931)

Aynı dönemde birçok Tulûat kumpanyaları İstanbulda, Ankara'da ve taşrada dolaşarak "İcrayı lubiyat" eylerlerdi. 1932 yılında Ankara'nın yegâne tiyatrosu sayılabilecek olan Bentderesi Salaş Tiyatrosunda "Ko... Sezai Beyin afişleri...

DARÜLBEDAYİ
TİYATRO HEYETİ
Reji: Ertuğrul Muhsin Bey
tam kadro ile şehrimize gelmiştir.
BEDİA MUVAHHİT - NEYİRE NEYİR - SAZİYE - HALİDE hanımlarla
ERTUĞRUL MUHSİN - BEHZAT HAKKI - İ. GALİP - EMİN BELİĞ
M. KEMAL - HAZIM - VASFİ RIZA - H. KEMAL - TALAT
MAHMUT beyler
ELHAMRA i. Milli Kütüphane Tiyatrosunda
Bu akşam saat tam 9 da Birinci temsil
Bir Kavuk devrildi
Komedi 3 perde 2 tablo
Müellifi Musahip zade Celâl Bey
Fiyatlar: Birinci mevki yalnız 5 sıra 210, koltuk 150 diğer sıra koltuk 105, Balkon 75 kuruştur.
Karşılıksız son kapılar saat 12.20 de olduğundan bütün temsillerde vaktinde gelmeleri, karşılıklı vazolu pasaportlu ve Avrupalı ailelerimize ehemmiyet verilir.
Ayrıca Güzelyurdu Sultan Tramvay hattı işletmeye açılmıştır.
Temsillere saat tam 9 da başlanacağından biletlerin evvelden alınmaları ve erkenden gelmeleri rica olunur.
İşbu tiyatroda bulunan eşya (Türk Kadın Yapısı) adına mahkûk olmuştur.

Istanbul Şehremaneti
DARÜLBEDAYİ
1929 -- 1930
Kış mevsimi

Yalnız Üç Temsil İçin
GELEN
İSTANBUL BELEDİYESİ
ŞEHİR TİYATROSU
BU AKŞAM: Saat 20.30 da
İKİZLER
Komedi 3 perde
Kadro: Behzat Butak, Vasfi Zobu, Kemal Görmen, Muammer Karaca, Sami Ayanoğlu, Yaşar Nezih Özsoy, Zihni Rona, Hadi Hün, Kâni Kipçak, Reşit Baren, Suavi Tedü, Sadi Kündür, Hamdi Şarkiği, Adnan Görgüç, Neyire Emuğrul, Bedia Von Stetser, Saziye Görmen, Şevkiye May, Semiye Güvener, Nezihe Becerikli, Nevin Sevgi ...
Fiatlar:
Localar 400, 300
Numaralı sandalye 100
Balkon 75

Dönemin t... rogramları ve tiyatro ilânlarından... demet... İ... Şehremeneti (Belediyesi) Darülbedayi'sinin 1929 - 30 Kış mevsimindeki oyunları... 19... Sanayi Nefise Birliği Tiyatrosunun Ferah'taki dön... den bir afiş... 1933'de Şehir Tiyatrosunun Afyon... temsiline ait el ilânı 1930'da Darülbedayinin İzmir... nesinden bir ilân... Ve 1924'te yayınlanan Tiyatro A... kitabının kapağı...

Sinema merakı
Sinema salgını

İlk belgesel Türk filmini yapan Fuat Uzkınay..

1897'de Viyanalı fotoğrafçı "Foto" Weinbergin ilkel sinema makinası ile Beyoğlu'ndaki Sponeck meyhanesinde verdiği gösterilerle memleketimize giren Sinema, Birinci Dünya Savaşı'nda Fuat Üzkınay'ın Belgesel metrajları, Şehzadebaşı'nda, Beyoğlu'nda açılmaya başlayan Sinematograf salonları. Nihayet harbin içinde ve sonlarında çevrilen ilk konulu filmlerle Türkiye'ye yerleşmiştir. 1923-1933 dönemi, aslında televizyonun yaygınlaşmasına kadar sürecek olan sinema merakının ve salgınının en ilginç dönemidir. Ateşten Gömlek, Kız Kulesinde facia gibi sessiz filmlerden, sonra 1929'da Kaçakçılar filmi, 1931'de İstanbul Sokakları ile Türkiye sesli film dönemine girecek, Lüküs Hayat, Karım Beni Aldatırsa, Cici Berber gibi operetler birbirini kovalayacaktır... Bu dönemde sinemanın yıldızları tiyatronun yıldızları ile aynıdır... Halil Kâmil, Kemal Film ve İpekçi Kardeşler başlıca sinema yapımcılarıdır... İpekçi Kardeşler sesli filmler başladıktan sonra önce filmlerini dışarda seslendirmişler sonra Nişantaşı'nda bir Ekmek fabrikasında kurdukları stüdyoda 1932'de ilk ses çekim stüdyosunu faaliyete geçirmişlerdir. Burada yapılan ilk sesli film BİR MİLLET UYANIYOR filmidir. Bundan sonra Lüküs Hayat, Cici Berber, Karım Beni Aldatırsa, Söz Bir Allah Bir, gibi bir dizi operet gelir... Bir bakıma bu dönem Türk Sinemasının en bereketli dönemidir..

Şevkiye May ile Zozo Dalmasın da rol aldıkları Cici Berber'in senaryosunu Nâzım Hikmet'in Almanca'dan adapte ettiğini ve filmin yönetiminde Ertuğrul Muhsin'e yardım ettiğini ilâve edersek bu dönemin özetini tamamlamış oluruz...

1928 yılında bir sinemanın içinde seyirciler...

Binnaz...

1929 yılında Ertuğrul Muhsin Kız Kulesi nde Facia filmini yönetiyor..

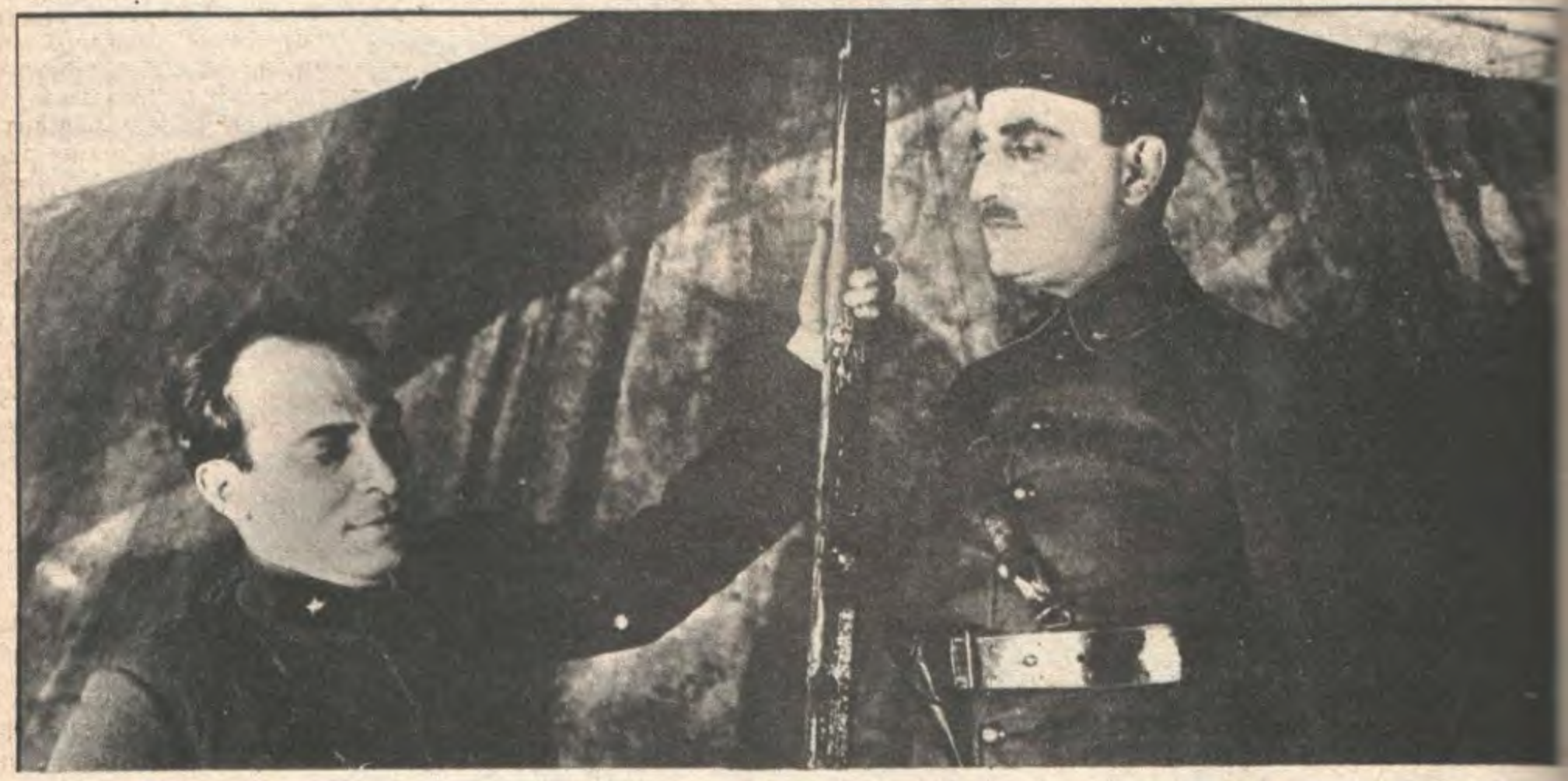

Kurtuluş Savaşından hemen sonra Muhsin Ertuğrul'un yönetiminde çevrilen Ateşten Gömlek filminden bir sahne... Bu filmde ilk defa olarak bir Türk kadını Neyire rol almıştır. (1923)

Bir Millet Uyanıyor filmi çevrilirken...

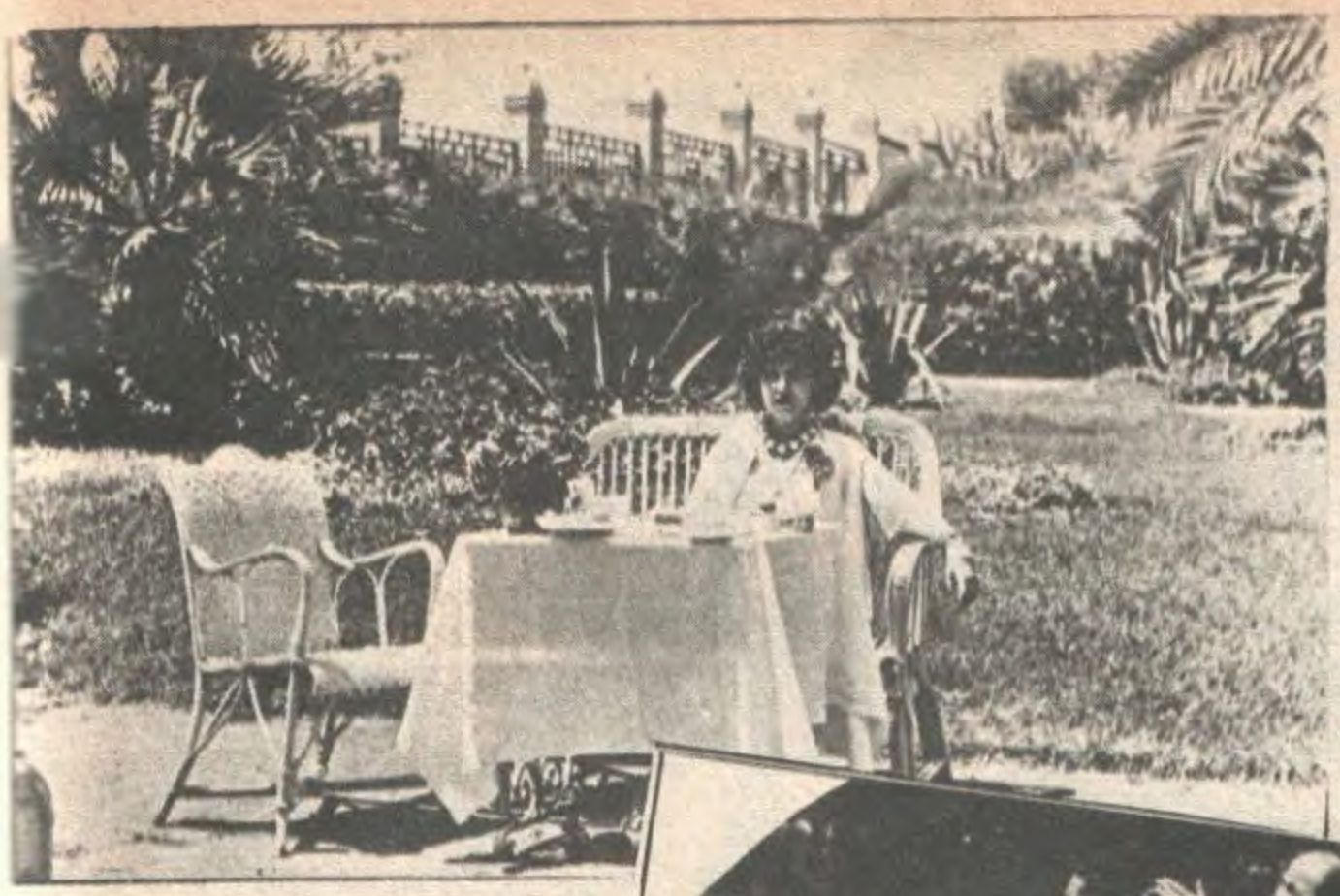

İSTANBUL SOKAKLARI,
Paris'te seslendirilen
ilk sesli filmlerimizden
ve bir Türk - Mısır - Yunan
ortak yapımı idi.
Mısır'da çekilen
sahneleri de vardı..
Bunlardan birinde
Mısır'lı ses sanatkârı
Samire görülüyor...

1933 yılında
Kâğıthanede
Leblebici Horhor
filmi çevriliyor.
Ertuğrul Muhsin ve
Operatör Cezmi..
Ortada filmden bir
sahne,
Altta Operatör Cezmi
çekim sırasında..

فيلم

O dönemde sinemalarda dağıtılan program dergileri Sine Artistik ve Film...
Sine - Türk ve Filmin Yazı İşleri Müdürü Ekrem Reşit Beydir...

İpek Film stüdyolarında Lüks Hayat filmi için bale çalışmaları yapılıyor.

Kontes Maritza Opereti ile parlayan Şevkiye (May) Lüküs Hayat'ın filminde de büyük başarı göstermişti..

Karım Beni Aldatırsa operet döneminin yapıtlarından.. Vasfi Rıza (Zobu) Behzat (Butak) ve Halide (Pişkin) (1930)

Stüdyoda yabancı filmlerin de dublajı yapılıyor.

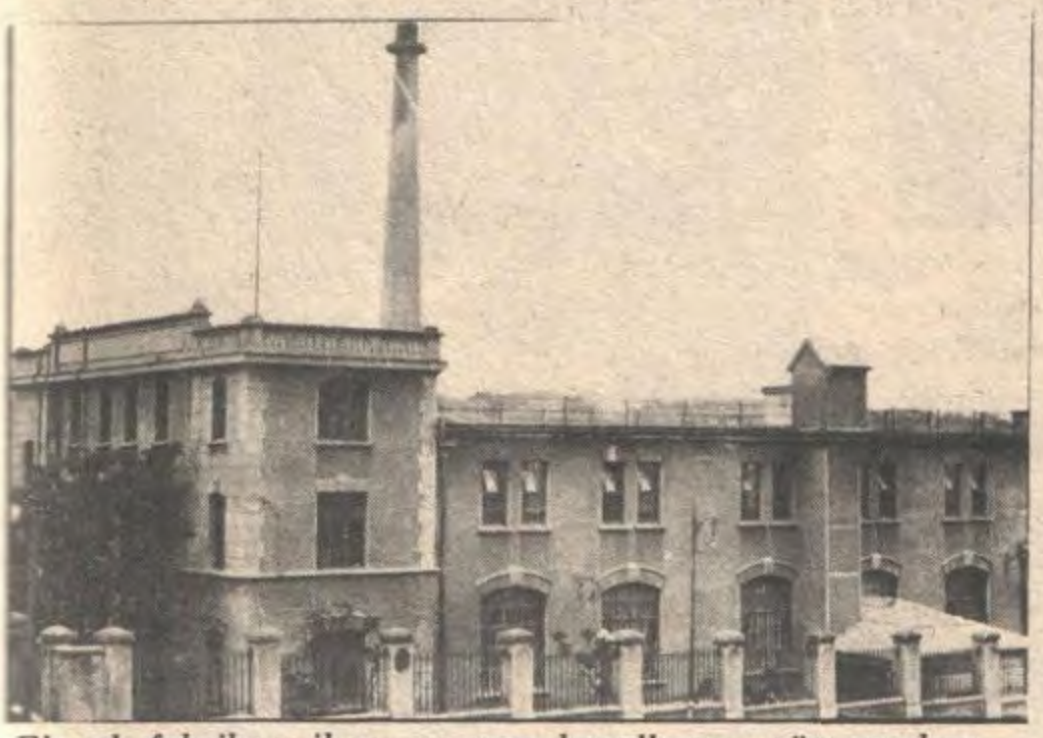

Ekmek fabrikası iken zamanın koşullarına göre modern bir film stüdyosu haline getirilen İpek Film Stüdyosu

Stüdyoda bir çekim yapılırken..

İlk yerli sesli filmlerden Tosun Paşanın çekimi, Rejisör Ertuğrul Muhsin... Tosun Paşa Hazım (Körmükçü)..

1932 yılında Ankara'da Taşhan (Ulus) Meydanında Kulüp Sinemasının kapısı...

Yıl 1927...
Beyoğlu'nda bir sinemanın kapısındaki afiş "La Dame Au Masque -Maskeli Kadın.. Artistleri Vladimir Gaidarow ve Arlette Marşal... ve "Bugün sinemamızı teşrif edecek zevat aynı zamanda Gazi hazretlerinin nutuklarını kendisi seslerinden dinleyeceklerdir.. Fiyatlar aynıdır"

1930 yılında İstiklâl Caddesinde bir sinemanın girişi..

VE O SIRADA DÜNYADA

tabiî sinema merakı sadece Türk filmleri ile sınırlanmıyordu o dönemde.. Yabancı filmlere ve film yıldızlarına karşı çok büyük bir merak ve tutku vardı... Yabancı filmler heyecanla izleniyor ve yabancı film yıldızlarının özel hayatları, başarıları her sınıf halkı yakından ilgilendiriyordu..

Esrarengiz Kadın Greta Garbo..

Maurice Chevalier

Mavi Melek filmi ile toplumumuzda büyük bir iz bırakan Marlene Dietrich.

Vur-kır filmleri ile bütün gençlerin gönlünde yatan Baba Douglas Fairbanks..

O dönemde parlamaya başlayan Jean Harlowe ve Clark Gable

İlk Şehvet Kurbanı Emil Jannings..

Operet filmleri kahramanı Jan Kiepura

Sanat ve Kültür

Cumhuriyetin ilânından sonra sanatın her dalın'a ve kültüre bir hareket geldiği, bir gerçektir. Ancak bu dönem bir hazırlık ve intikal dönemi olacaktır. Sanata ve kültüre önm veren bir devletin teşviki teşviki ile bu tohumları atılacaktır. ankara'da Musiki Muallim Mektebinden Konservatuarın gelişmesi, İstanbul'da Darülbedayi, Güzel Sanatlar Akademisi ve nihayet Halkevlerinin kurulması ile memleket düzeyine yayılan sanat ve kültür çalışmaları hiç kuşkusuz bugünkü zengin kültür, edebiyat ve sanat hayatının hazırlayıcıları olmuştur. Gazi Mustafa Kemal'in ve Başvekili İsmet Paşa'nın bu hazırlıklarda başrolü oynadıklarını kimse inkâr edemez.

Devletin teşviki ve himayesi ile düzenlenen Resim ve Heykel sergileri bu sanatların Türkiye'de yaygınlaşmasında en büyük rolü oynadı. 1927 yılında açılan Devlet Resim ve Heykel Sergisinde Başvekil İsmet Paşa ve Meclis Başkanı Kâzım (Özalp) Paşa bir Heykele bakıyorlar. Arkadaki bıyıklı zat Ressam Şevket (Dağ) Beydir...

MÜZİK

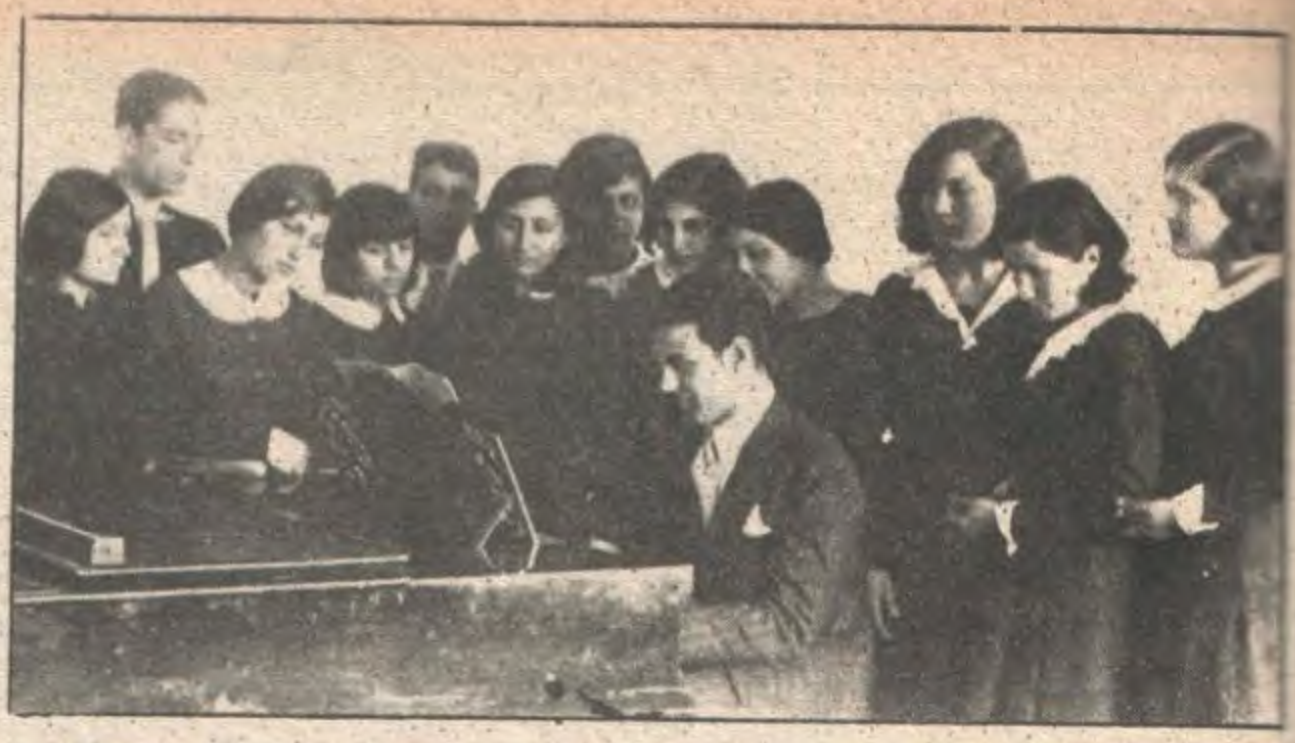

Musiki Muallim Mektebinde öğrenciler öğretmen Ulvi Cemal (Erkin)le birlikte...

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'da kurulan ve haftanın belli günlerinde Havuzbaşı meydanında, Musiki Muallim Mektebi kurulduktan sonra da, o zamanki hafta sonu olan perşembe günleri bu okulun salonunda konserler veren Cumhurbaşkanlığı Orkestrası Ankara'nın büyük bir ihtiyacını karşılıyordu. Yukardaki resimde, orkestra sanatçıları şef Zeki beyle birlikte görülüyor.

Önce Türkocağı sonra Halkevleri Kültür hareketinin nüveleri oldular. 1926'da Türkocağında bir müzik kursu...

RESİM

Resim sanatını da devlet teşvik ediyordu. Devlet Resim ve Heykel sergilerinin açılmasından başka, başarılı resim ve heykelleri devlet muhtelif şekillerde satın alıyor ve devlet binaları bunlarla süsleniyordu... Cumhuriyet Döneminin ilk tabloları da doğal olarak Kurtuluş Savaşını ve Devrimleri yansıtıyordu.

İstanbul da Güzel Sanatlar Akademisi Resim, Heykel ve Mimarinin gelişmesinde öncülüğü yaptı... Kız ve erkek öğrencilerin çıplak modellerle çalışmaları başlangıçta tepki yaratmış sonra olağan hale gelmişti.

Refik Epikman'ın Birinci Büyük Millet Meclisinde Mustafa Kemal tablosu

HEYKEL

Cumhuriyetin başında güçlü Türk heykeltraşları yok gibiydi. Bunun için Başkentin ve İstanbulun ilk anıt ve heykellerini Kanonika ve Krippel gibi yabancılar yaptılar... Kanonikanın yaptığı Ankara Etnoğrafya Müzesi önündeki heykel...

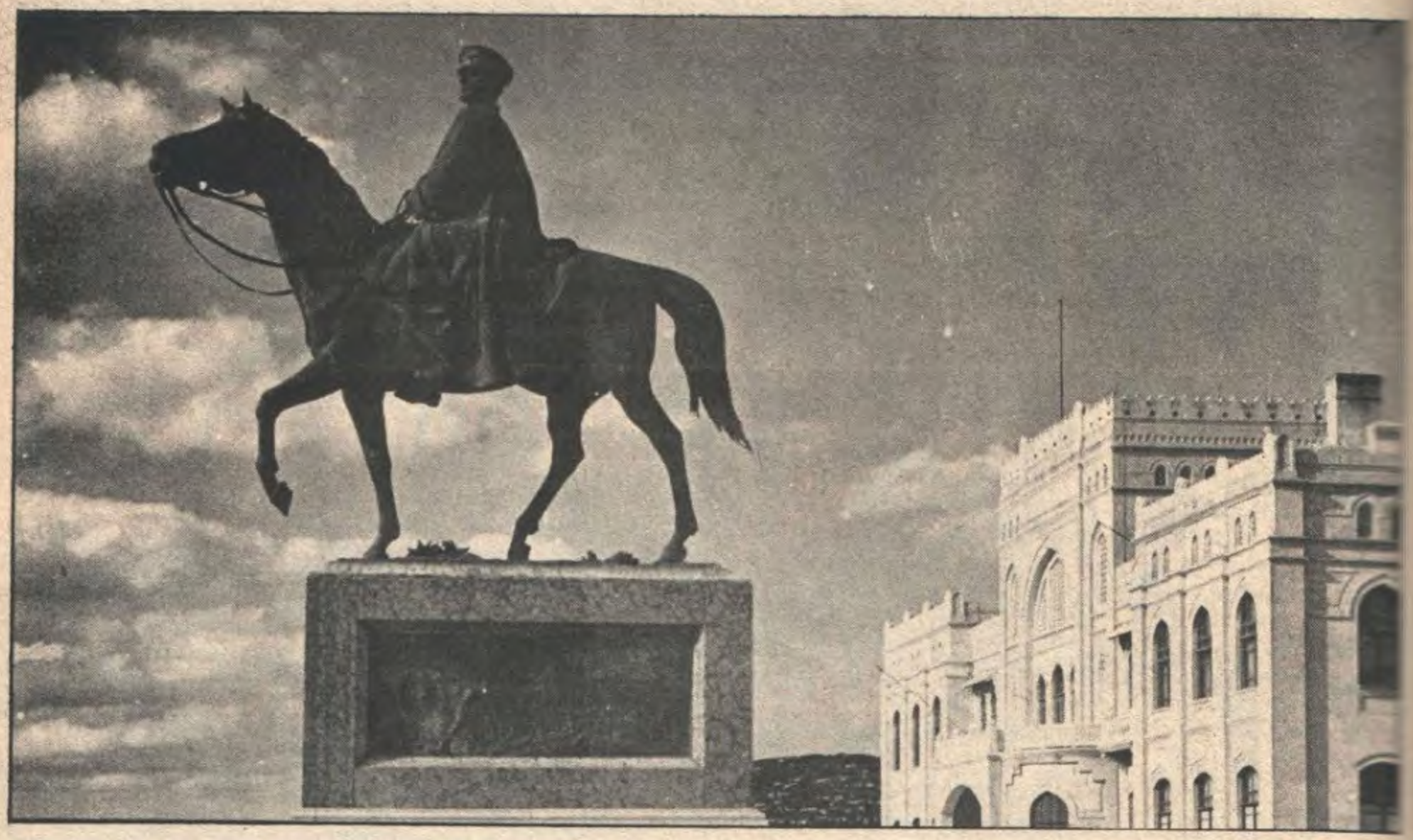

Kenan Yontunç Cumhuriyet Döneminin en başarılı Heykeltraşlarından...

Kısa çok geçmeden Zühtü Müridoğlu gibi Türk Heykeltraşlar Atatürk'ü herhalde daha içten bir şekilde ifade etmeye başladılar...

MİMARİ

Cumhuriyetin ilk döneminde mimaride de "Türke Dönüş" şeklinde özetlenebilecek bir hamle var... Dönemin başlıca mimarları Vedat Bey, Kemaleddin Bey, Halim Bey, Arif Bey. Türk motif ve çizgilerinin hakim olduğu eserler yaratıyorlar. Özellikle Ankaranın ilk büyük binalarında bu yeni Türk Mimarisi yansıyor...

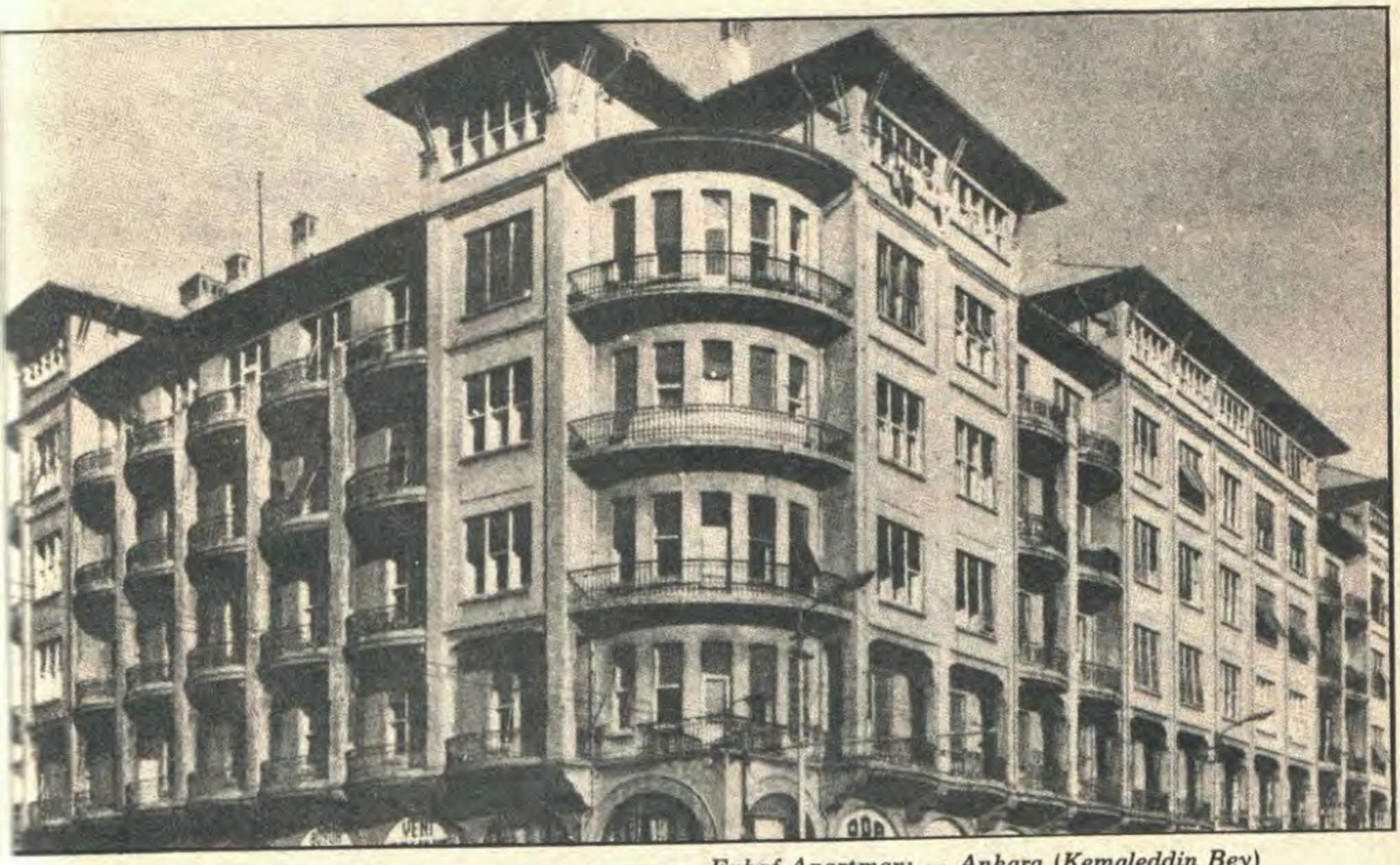

Evkaf Apartmanı — Ankara (Kemaleddin Bey)

Ankara'daki Ziraat Bankası [illegible] Müdürlüğü binasının mimarı bir İtalyandı (Mongeri) ama Türk motiflerini uygulamıştı.

←

Dördüncü Vakıf Han — İstanbul (Kemaleddin Bey)

EDEBİYATTA GEÇİŞ DÖNEMİ

1923-1933 edebiyatta bir intikâl bir geçiş dönemidir... Bu dönemde 1885 doğumlulardan oluşan Fecri-Ati Kuşağı olgunluk eserlerini vermektedirler ama bunların Cumhuriyetin hızlı temposu ve ruhu ile ilişkileri kısıtlıdır. Asıl Cumhuriyet edebiyatını yaratacak olanlar - 1915 ve sonrası doğumlular bu dönemde henüz kıpırdanmakta ve belki ilk eserlerini vermektedirler... 1923-1933 dönemi çağdaş bir toplum olmaya hızla yönelen Türk toplumunun ve Türk edebiyatının hazırlık ve gerilim dönemidir. ve asıl Cumhuriyet edebiyatının ürünü 1933'den sonra verilmeye başlayacaktır.... Ama gene de kıpırdanmalar vardır bu dönemde.... Yahya Kemalin Dergâh Dergisinin çevresinde Ahmet Haşimler, Yakup Kadriler, Falih Rıfkılar, Necip Fazıllar (Kısakürek), Ahmet Hamdiler (Tanpınar) Ahmet Kutsiler (Tecer), Nurullah Ataçlar, Aldülhak Şinasi Hisarlar, Orhan Seyfiler ve Yusuf Ziyalar ilk eserlerini vermektedirler. Bu dönemde aruzla hece arasında, neticede hecenin kazanacağı mücadele verilmektedir.. Mehmet Akif gelenekçi ve İslâmcı yolda ama gene Türkçe'nin en güzel şiir örneklerini vermeye devam etmektedir... Faruk Nafiz ve Behçet Kemal Çağlar bu dönemde ilk şiirlerini yazmaktadırlar.. Halide Edip Yurt dışında da olsa okunmaktadır.. Peyami Safa, Aka Gündüz, Mahmut Yesari ve Çalıkuşu ile satış rekorlarını kıran Reşat Nuri (Güntekin), Ercüment Ekrem (Talu) bu dönemin edebiyat şöhretleridir.. Nihayet bu dönem Ziya Gökalp'ın dönemidir.

Yeni harflerin ... ile memlekette kitap okumak yaygınlaşmıştı. Ama yazarlar için sadece kitap yazarak geçinme olanağı pek yoktu. En tanınmış romancılar bile romanları için forma başına ... alabiliyorlardı. O dönemin en ... naşirlerinden ... Hüseyin Beyin ... Kitaphanesinin ... yılındaki görünüşü.

Yakup Kadri (Karaosmanoğlu)

Peyami Safa

Hüseyin Rahmi Gürpınar

Halide Edip

Yusuf Ziya Ortaç

Falih Rıfkı Atay

Ziya Gökalp

Abdülhak Hâmid (Tarhan)

Mehmet Akif Ersoy

Ahmet Haşim

Faruk Nafiz

Yahya Kemal Beyatlı

HALKEVLERİNİN KURULUŞU

Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri ve Halkevleri fikrinin geliştiricisi Recep Peker açılış konuşmasını yapıyor.

Halkevleri açılıyor

Gelecek hafta cuma günü bütün şehirlerdeki şubelerin küşat resmi yapılacak

Bütün yurtta Halkevleri, kültür ve sanat merkezleri hali ıe geldi.

19 şubat 1932... Yurdun 14 şehrinde Halkevi adında bir kurum törenlerle göreve başlamıştı. Halkevleri, halkın eğitimini başamaç olarak ele alan birer kültür yuvası idi. Halk eğitiminin batıda yüz yılı bulan bir geçmişi vardır. Oysa Osmanlı İmparatorluğunda halk eğitimi ile ilgili hiç bir kurum yoktu. Yeni Cumhuriyet, Türk halkının hiç bir kayıt ve şarta bağlı olmaksızın eğitilmesi için bir yol bulmalıydı. Önceleri Türk ocakları bazı yerlerde Türk kültürü için bazı çalışmalar yapmış, bazı aydınları damı altına toplayarak bir şey başarmıştı. Ama, Türk ocaklarının 1931'de kapanmasıyla bu alan tamamen boş kalmıştı.

Halkevleri ve Halkodaları asıl verimli çalışmalarını Cumhuriyetin ikinci on yılı içinde gösterdiler ve belki de o ikinci on yılın en karakteristik kurumları oldular.

Halkevleri, Cumhuriyet Halk Partisinin sonradan Anayasaya da girmiş bulunan, cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, lâiklik ve devrimcilik ilkeleri içinde çalışan bir kültür ve halk eğitimi kurumuydular. Halkevlerinin yönetimi Cumhuriyet Halk Partisine bağlıydı. Ancak siyasetle uğraşacak değillerdi. Kapıları partili partisiz her vatandaşa açıktı, sadece yöneticilerin partili olması gerekiyordu. Halkevleri bulundukları şehir ve kasabanın Halkodaları bulundukları ilçenin bir kuruluşu idi. Herbiri yönetmelik hükümleri içinde kendi çalışmasını kendi düzenlerdi. Halkevlerinin çalışma kolları şunlardı: Dil ve edebiyat, güzel sanatlar, temsil, spor, sosyal yardım, halk dershanesi ve kurslar, kütüphane ve yayın, köycülük, tarih ve müze... Bir halkevi açılabilmesi için en az üç kolda faaliyet gösterecek kadar üye bulmak, 200 kişiyi toplayabilecek bir salon bir kütüphane, bir çalışma odası ve spor yapılabilecek bir açık hava sahası yapmaya elverişli yeri bulunan bina sağlamak gerekiyordu.

Başlangıçta mütevazi birer halk eğitim merkezi olarak açılmış olan nice halkevlerinin kısa zamanda çok büyük başarılar kzandığı adeta birer Halk Üniversitesi olduğu görülmüştü. Ama bu başarı dönemi Cumhuriyetin ikinci on yılına rastlar.

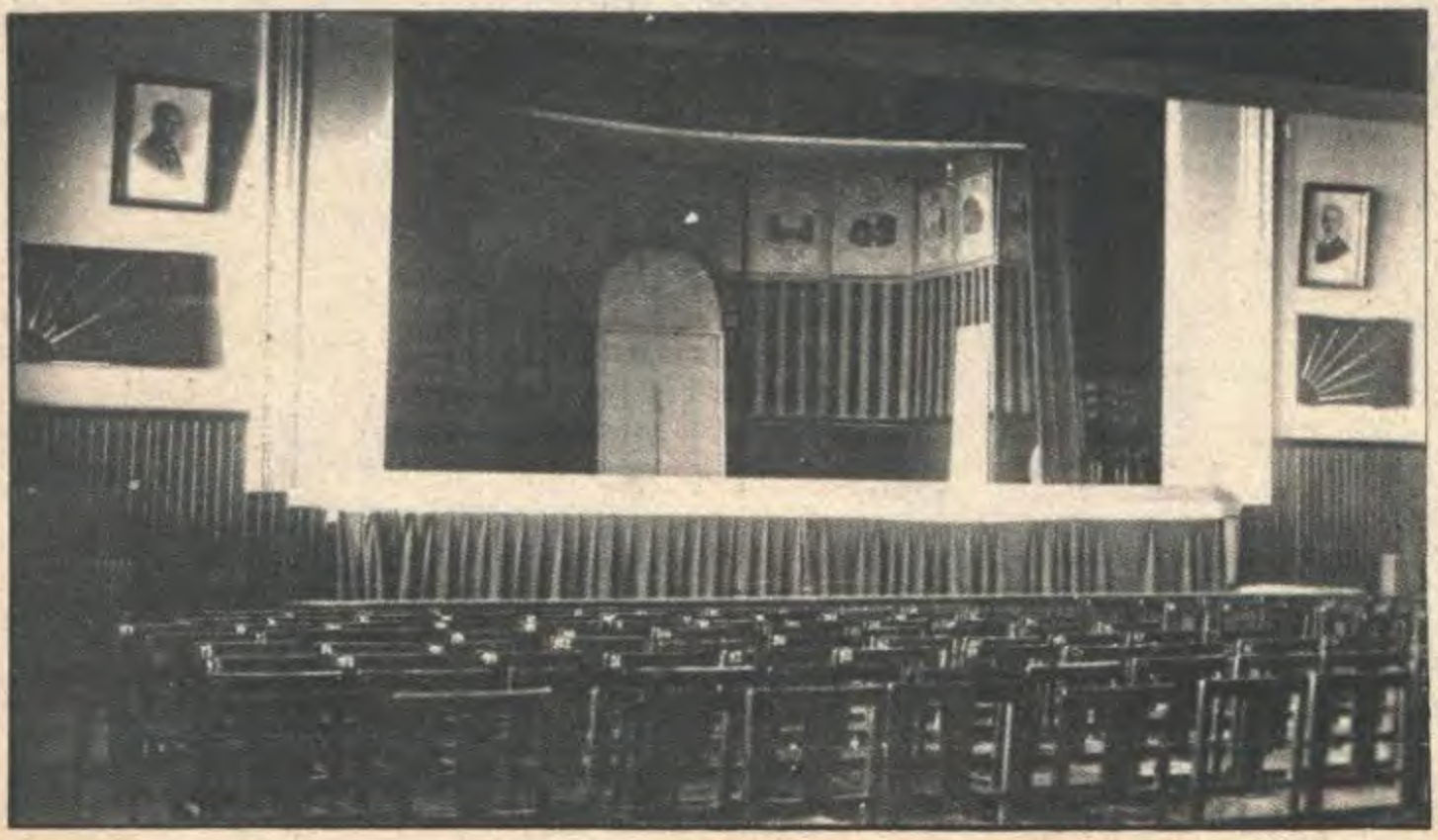

Türkocaklarının yerine 1932 yılında Halkevlerinin açılması Türkiyenin sanat ve kültür hayatında büyük bir aşama oldu.. Tiyatronun yaygınlaşması, gençlerin köy hayatına girişleri, folklor araştırmaları, çeşitli sanat dallarında gelişme hep Halkevlerinden başlamıştır.

Alaturka-Alafranga savaşı

1923 - 1933 döneminin dört alaturka müzik üstadı: Soldan sağa Münir Nurettin (Selçuk), Mesut Cemil (Tel), Refik Fersan ve kemani Reşat..

Cumhuriyetin hemen her döneminde kamuoyunda önemli yankılar yapmış olan bir tartışma konusu vardır: "Müzikte alaturka mı, alafranga mı?" Sonraki deyimlerle "Türk müziği mi? Batı müziği mi?".

Bu tartışma, zaman geçtikçe tarafların daha soğukkanlı davranması, konunun bilimsel ve sanatçı açıdan ortaya konulması ile kişisel çekişmelerden kurtulmuş, sonunda hattâ bir dereceye kadar anlamsız hale gelmiştir. Ama Cumhuriyetin ilk on yılı içinde bu "Alaturka - Alafranga" tartışması adetâ bir kavga halini almıştı.

Olayın başlangıcı, 1925 yılında, İstanbul'da Sanayi-i Nefise (Güzel Sanatlar) Encümeninin o devrin Belediye Konservatuarı sayılan Dar-ül-elhan programından alaturkayı kaldırması olmuştu. Dar-ül-elhan öğretmenlerinden müzisyen Yekta Bey bu kararı şiddetle eleştirmiş, oldukça ağır bir demeç vermişti. Rauf Yekta Beyin öncülük ettiği akımın karşısındakiler ise Batı Müziği ile yakınlık kurmuş bulunan genç sanatçılardı.

Rauf Yekta Bey şöyle demişti:

"Bu olay millî kültürümüz adına affolunmaz bir hatadır. Daha doğrusu tarihi kalacak ve unutulmayacak bir musiki cinayetidir. Dünyada hiç bir millet geleneksel musikinin mazi ile olan ilişkisini kesip, kendisine büsbütün yabancı olan bir musikiyi benimsememiştir. Tarihte böyle bir hadiseye rastlanamaz. Japonlar gözümüzün önünde duruyor: Garp medeniyetini bütün gençliği ile kabul eden bu zeki millet, lisanını, edebiyatını, musikisini taassupla korumuş, resmî olan ve olmayan bütün okullarında kendi musikisi ile çocuklarının vatanî, millî, ahlâkî hislerini geliştirmiştir.

Bizde birtakım Alman şarkıları Türkçeye adapte edilerek mekteplerimizde okutuluyor. En iptidaî bir düşünceye sahip olanlar, bunun zararlarını teslim edebilirler.

Geçenlerde, gazetelerde benimle münakaşaya kalkışan Darülfünun Terbiye Müderrisi (profesörü) İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) Bey bu hususta hiç bir selâhiyeti olmadığı halde daha ileri gitmiş ve mekteplerimizde Türk çocuklarına sadece Garp musikisi eserlerinin öğretilmesini tavsiye etmek garipliğinde bulunmuştu.

Birkaç ay önce Anadolu'yu baştan başa dolaşarak ahalimizin musiki temayüllerini tetkik ettim. Garp musikisine ait eserlerin halkımıza Çince kadar anlaşılmaz, soğuk, ruh sıkıcı bir tesir yaptığına şahit oldum. Alafrangacı bir arkadaşımızın kemanıyla çaldığı en seçkin Garp eserleri köylüye değil, orta hallilere hattâ aydınlara bile birşey ifade etmiyordu.

Bir millete ancak öz musikisi ile hitap edilir ve o milletin ruhuna zorla yabancı bir musiki aşılanamaz."

Alafrangacıların cevabı

Bir alafrangacı bu düşüncelere karşı şu cevabı veriyordu:

"Anlaşılan Rauf Yekta Bey geçen sene maruz kaldığı şiddetli hücumları unutmamış olacak ki, terbiye müderrisini hâlâ dilinden bırakamıyor. Şark musikisinin resmî müesseselerden defedilmesi hakkındaki Sanayi-i Nefise Encümeni (Güzel Sanatlar Komisyonu) nin kararı —ki Maarif Vekâletinin ve dolayısıyle Cumhuriyet hükûmetinin kararıdır— öyle sellemehüsselâm (durup dururken, incelemeden) verilmiş değildir, makul ve mantıkî sebepler vardır.

Rauf Yekta Beyin üzerinde titrediği Şark musikisi, Garptan gelen rakiple başa çıkamıyor, bilhassa genç nesil arasında ilmî musiki taraftarları çoğalıyor, dünkü kanunî Ferit bugün ihtida ederek piyanist ve kompozitör olmak üzere Avrupa'ya koşuyor, hülâsa, kızlarımız udla "valansiya" veya "sonya" çalıyorsa bunda kabahat kimin?

... Rauf Yekta Beyin fikri kabul edilirse hariçten gelen yeni ve faydalı hiç bir şeyin kabul edilmemesi lâzımdır. Otomobiller geldikleri yere gitmeli, mektepli zabitlerin (subayların) yerini alaylılar, doktorların üfürükçüler, baytarların yerini de nalbantlar almalı... Edipleri-miz Garptan ve Garp eserlerinden aldıkları ilhamları bir tarafa bırakıp mey ve mahbup terennüm etmeli! Bütün Türkiye halkı ellerini dizlerine vura vura ağızlarını yaya yaya Dedelerin kârlarını söylemelidir!

Dönemin plâklarından örnekler ve bir nota.

Rauf Yekta Beye göre "Avrupa'da bir millet, çocukları için yazılan şarkılar diğer milletlerin çocuklarına okutulmaz"mış!.. Kendi tabiriyle tarihçi geçinen Rauf Beyin bu sözlerini Paris'te intişar etmekte olan Musiki Ansiklopedisi sahipleri işitse, alimallah o meşhur monografiyi tırnaklarıyla söküp atarlar.

Yekta Bey sözlerini güya kuvvetlendirmek için altı aylık yoldaki Japonları bize misal olarak gösteriyor. Japonların bu hususta hakikaten muhafazakâr (tutucu) olduklarını muvakkaten(geçici olarak)kabul etsek bile-ki bunun aksini gösteren deliller vardır— bizim idaremiz altında iken sadece Şark musikisi ile terennüm eden Bulgar komşularımız bugün bir operaya, müteaddit (birçok) operet takımlarına sahip bulunuyorlar. Rauf Yekta Bey bu pek yakın misali niçin görmek istemiyor?

Rauf Yekta Bey her nasılsa birkaç hafta Anadolu'da dolaşmış ve alafrangacı arkadaşının çaldığı eserler köylüye Çince kadar yabancı gelmiş! Büyük keşif! İlâhi Rauf Yekta Bey! İyi ama o köylü sizin kârlarınıza ve bestelerinize de aynı derecede yabancıdır; onlardan da hiç birşey anlamaz. O yalnız —maalesef— iptidaî şekilde kalmış ve hiç işlenmemiş bir musiki sevkitabiisine (içgüdüsüne) sahiptir. Kendine has nağmelerle ve dili döndüğü kadar Fatmacığını, Ayşeciğini terennüm eder, durur, Köylü sizin gaygaylarınızdan bilhassa hiç hoşlanmaz.

Filân veya falan musikiyi anlamak ve sevmek, birçok hususlarda da olduğu gibi bir alışkanlık meselesidir. Köyündeki basit ve iptidaî evine, kulübesine alışmış olan köylüyü birdenbire konforlu bir kâşaneye nakletdiniz. O, gene hiç olmazsa bu yeni meskene alışıncaya kadar kendi kulübesini arayacaktır. Musikide de böyledir. Musiki hayatını filân mevlevihanede geçiren bir Rauf Yekta Bey, Bethoven'den hiç bir şey anlamaz. Garp musikisi içinde büyüyen, orkestra idaresiyle pişen bir viyolonist Zeki Bey aynı Bethoven'e tapar. Bundan daha tabiî ne olabilir?"

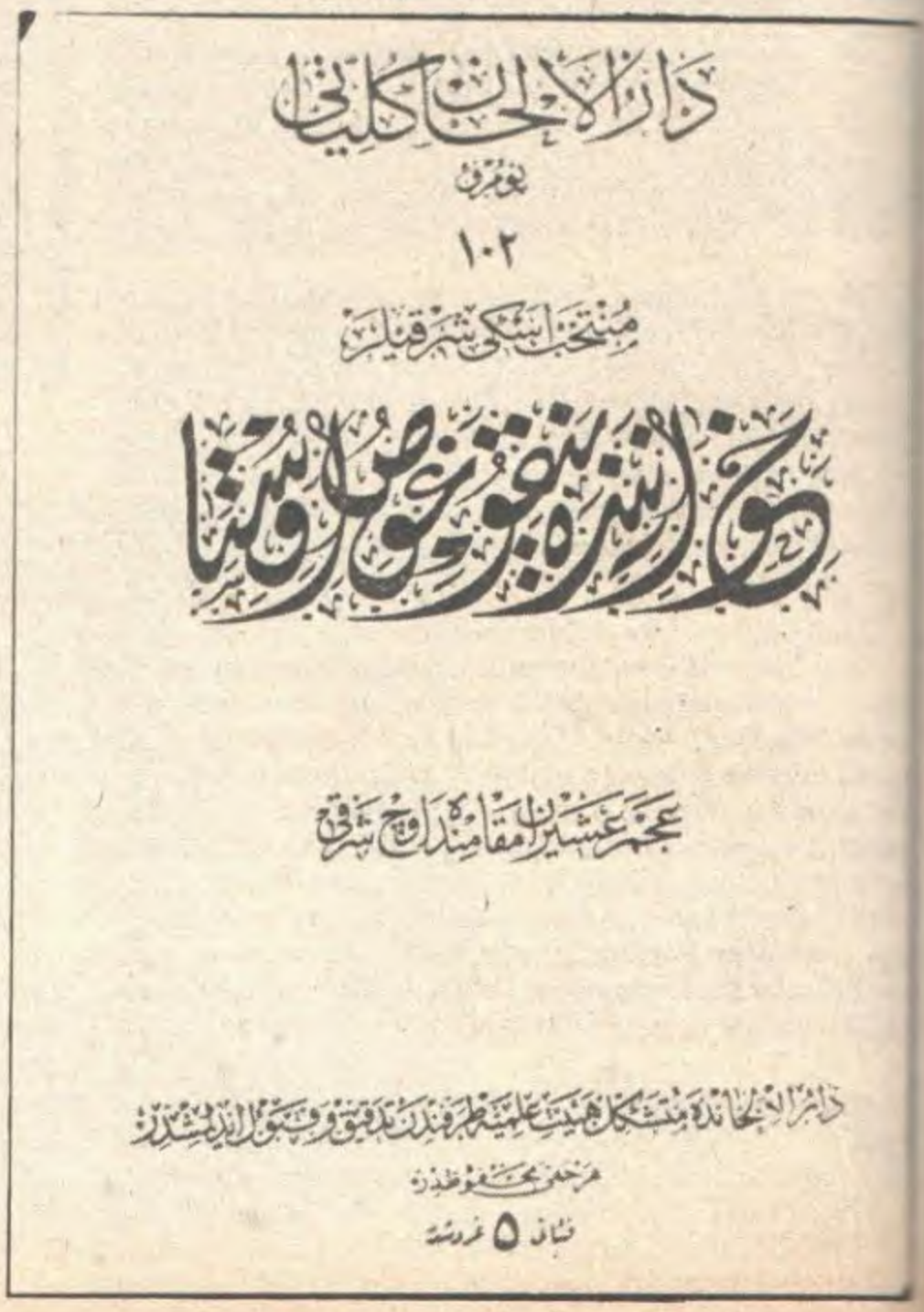

İKİ BÜYÜK ŞÖHRET

O dönemde İstanbul ve bütün Türkiye'yi sesi ile teşhir eden büyük bir ses sanatkârı vardı: Deniz Kızı Eftalya.. Jandarma Yüzbaşısı Yorgiyadis Efendinin kızı Matmazel Eftalya önceleri Boğazdaki aile sandal gezintilerinde berrak, gür sesi ile şöhret yapmış ve bunun için de Deniz Kızı lâkabını kazanmıştı. Sonra İstanbul'un en aranılan ses yıldızı oldu ve plâkları satış rekorlarını kırdı.. Zamanın bir dergisinde "Eğer Madam Eftalya olmasa idi her seviyenin umumiyetle muhabbet ve sevgisini kazanmış bir sanatkârımız yoktur diyebilirdik" deniyor ve ilâve ediliyordu "Musiki içinde doğdu, büyüdü ve bugüne kadar yalnız musikisi havası teneffüsüyle aşayarak rakipsiz bir sahne sanatkârı oldu" Kemani Sadi Beyin refikası olan Eftalya 1939'da ölecekti..

Eftelya sonra unutulmaya başladı...
Hasta düştüğünde yanında sadece ailesi kalmıştı.

1939'da "Deniz Kızı" öldü.
Bu resim onu ölüm halinde gösteriyor.

"Kemani" Sadi Işılay, Eftelya'nın kocası ve döneminin en ileri gelen keman sanatçılarındandı.

HAFIZ BURHAN

Türk müziğinin gelmiş geçmiş en büyük seslerindendi... 1897'de İstanbul'da doğdu. Devrin üstadları İsmail Hakkı ve Zati Beylerden müzik dersleri aldı. Ramazan aylarında mevlid ve mukabele okur, teravih namazlarında müezzinlik ederdi. Güçlü bir sese sahip olduğundan minareden okuduğu ezan ta uzaklardan bile duyulurdu... Plâklara "Odeon Rekor - Hafız Burhan bey okuyor" girişinden sonra okuduğu gazeller ve şarkılar büyük ilgi gördü ve plâkları zamanın satış rekorlarını kırdı... Özellikle kendi bestesi olan MAKBER ve NİNNİ plâkları çok satıldı. Hafız Burhan Gazinin de en çok sevdiği sanatçılardandı.

Hafız Burhan Ankara'da Mareşal Fevzi Çakmak'ın kızının mevlid duasını okurken kalp sektesinden öldü.

Hafız Burhan muhakkak ki, 1923-1933 döneminin en önemli Alaturka ses sanatçılarından biridir.. Odeon Rekor.. Hafız Burhan Okuyor girişi ile düzinelerle plâkla sesi ve şöhreti bütün Türkiye'ye yayılan bu sanatçı özellikle gazelleri ile büyük şöhret yapmıştı.. Gür ve yanık bir sesi vardı.. En fazla sevilen ve satan plâğı NİNNİ idi. 1897 yılında İstanbul'da doğan Hafız Burhan birkaç eser de bestelemiştir.

Eski ile yeninin savaş alanı:

DANS

1923 - 1933 döneminin bir simgesi de danstı. Toplumun yapısı değişir, Türkiye Batı'ya açılırken dans tutkusu da içimize giriyordu. İstanbul'dan Ankara'ya sıçrayan oradan da kasabalarımıza kadar Cumhuriyet baloları yolu ile giren dans toplumda olumlu ve olumsuz tepkilerini gösteriyordu.

Dans ilk defa İstanbul'da İhtilâlden kaçan Beyaz Ruslar tarafından başlatılmış, sonra barlarda Rus, Alman. Macar konsomatrisler tarafından daha da yaygınlaştırılmıştı.

Cumhuriyetten sonra erekeklere genel yerlerde kadınlar da dansta eşlik etmeye başladılar.. Çarlston, tango, rumba tutkusu aldı yürüdü. Dans öğretme salonları ve dans okulları moda oldu, dans müsabakaları yapılmaya başladı. Bu, doğal olarak toplumda bazı tepkiler yaratıyor, muhafazakârlar bu tutkuyu şiddetle kınıyorlar, resmî makamların "acilen" tedbir almasını istiyorlardı. Fakat resmî makamların "talebelerin" dans salonlarına gitmesine mani olmaktan başka yapacakları bir şey yoktu. 1926'da Macar Üniversite Öğrencilerinin İstanbul'u ziyaretleri sırasında kız öğrencilerin Macar öğrencilerle dans etmeleri büyük tepkilere yol açmış "Ahlâk elden gidiyor" avazeleri yükselmişti. Amerikadaki gibi dans maratonlarının tertip edilmesi ve rumba gibi "Afrika ve Amerika vahşilerinden mülhem" danslar da basında, toplumda şiddetle tepkilerin sürmesine devam ediyor ama gene de resmî makamlar tedbir almıyorlardı. Bir kısım basında "Dans yasak edilmeyecekse hiç olmazsa kadınların sadece kendi aralarında dans etmeleri" için bir kampanya başlatıldı, ama bu da tutmadı. 1927 yılında İstanbul Valisi kararında ısrar ediyordu. "Dans salonlarında erkeklerle kadınların dans etmeleri katiyen yasak değildir diye. Dans topluma bütün iyi ve kötü yönleriyle artık yerleşmişti.

ZAMANIN MODASI

Bu dönem sadece Türkiye'de değil bütün dünyada kadın ve erkek modasının süratle değiştiği bir dönemdi. 1920'lerin kısa saçı, kulağı kapayan şapkaları, aşağıdan belli kısa etekli elbiseleri 1930'larda yerini daha sıkı belleri yukarıya çıkmaya başlayan elbiselerine, kenarlı şapkalara bırakmaya başlamıştı. Erkek elbiseleri de daha az resmî olmaya başlamıştı. Kanatlı katı yakalar, manşetler getirler 1930'larda kayboluyor, geniş kenarlı şapkalar moda oluyordu. Bu dönem erkekler için golf pantalonların da yaygın olduğu devirdi..

MEFRUŞAT - MOBİLYA

Cumhuriyet Türk evinin içini de etkiledi. Konaklardan, kafesli cumbalı apartman hatlarına geçmeye başlayan büyük kentlerin halkı sedir, kerevet, divan ve siniden batı usulü möblelere geçmeye başladılar.. Ev içi dekorasyonu önem kazanmaya başladı. Yeni zenginler, yeni burjuvazi çekiyordu bu akımın başını.. 1920'lerin neo klâsik möblelerini 1930'larda kübik köşeli möbleler almaya başlıyordu. Bu dönemin İstanbul'da en önemli möble mağazası 1875'te kurulan Lazzaro Franko ve mahdumları ve PSALTİ kardeşlerdir.. Ama Ankara'da da bir Türk, Selahattin Refik (Sırmalı) günün en moda mefruşat magazasını açmıştır.. Ünlü kişiler, yeni zenginler evlerini buradan döşemekte ve yeni devlet dairleri, vekâletler, Selahattin Refik Bey tarafından dekore edilmektedir. Selahattin Refik Bey sonra mağazasını DEKORASYON adı altında İstanbul'a nakledecektir.

Selahattin Refik Beyin Ankara'daki mağazasının vitrinleri (1928), Selahattin Refik Beyin, mefruşat (möble) mağazasının içinden bir görünüş.

...VE YOYO

1932 - 1933 yıllarında bütün dünyayı birdenbire saran bir merak Türkiye'ye de hemen geldi... Tahtadan veya kemikten yapılmış 8-10 cm çapındaki iki dairenin içine sarılan ipten oluşan YO-YO oyuncağı. Halkası parmağa geçtikten sonra aşağı yukarı oynatmak suretiyle oluşan Yo - Yo oyunu Türkiye'de de salgın halini aldı... Sokakta okullarda hattâ dairelerde herkes Yo-Yo oynuyor, Yo-Yo müsabakaları yapılıyor, Yo-Yo koleksiyonları geliştiriliyordu. Yo-Yo için şarkılar dahi çıkmıştı:

Almışlar ellerine,
Atarlar seni öne
Gelirsin döne döne
Yo - Yo,
Oynasam elli sene
Usanmam senden yine
Bu delilik değil de ne?
Yo - Yo

Yeni bir merak: RADYO

Kulaklıklarla radyo dinleyenler..

1923–1933 döneminin süratle yaygınlaşan meraklarından birisi de radyo veyahut o zamanın deyimiyle telsiz telefondu. 1925'te İstanbul'da Osmaniye'de bir telsiz istasyonu kurulmuş ve iki yıl sonra da Hayreddin (Hayreder) Bey adlı bir muhabere subayının gayretiyle beş kilovat takatlı İstanbul Radyosu Faaliyete geçmişti. Böylelikle Türkiye, dünya memleketlerinde radyoya kavuşanların başında geliyordu.

Bir Fransız şirketi ile İş Bankası ve Anadolu Ajansı'nın iştirakiyle kurulan Türk Telsiz Telefon Anadolu Şirketi'nin yönettiği İstanbul Radyosunun faaliyete geçmesi ile radyo alıcıları satışı arttı. Bir yıl sonra şirket Ankara Radyosunu da faaliyete geçirdi.

20 kasım 1926 tarihini taşıyan "Resimli Gazete" kapağını gördüğünüz temsilî resimle süslemiş ve resim altı olarak şu açıklamayı yapmıştı:

"Telsiz Telefon Şirketi nihayet kuruldu. Pek yakında tesislerini tamamlayıp vatanın en uzak köşesine kadar konserler dinletmeğe başlayacaktır. Bu mutlu olayı bütün okuyucularımızın memnunlukla karşılayacaklarına şüphe etmiyoruz. Gazinolar, okullar ve aileler on onbeş liraya edinebilecekleri birer telsiz telefon vasıtasıyle günün haberlerini saati saatine alabilecekleri gibi, Millet Meclisimizin görüşmelerini, tiyatrolarımızın konserlerini, sanki orada hazır bulunuyorlarmış gibi dinliyebileceklerdir.

Burası Radyo İstanbul-İlk radyonun spikeri, viyolonsolisti herşeyi Mesut Cemil (Tel)

Galatasaray Postahanesinin üzerindeki ilkel stüdyoda orkestra viyolonselde Mesut Cemil

8 Mayıs 1933'te İstanbul ve Ankara Radyoları programları:

İSTANBUL —

18'den 18,45'e kadar Saz (Makbule Hanım). 18,45'ten 19,30'a kadar Orkestra. 19,30'dan 20'ye kadar Fransızca ders (İlerlemiş olanlara). 20'den 20,45'e kadar Saz (Hikmet Rıza Hanım). 20,45'ten 21,30'a kadar Saz (Hafız Ahmet Bey). 21,30'dan 22,30'a kadar Gramofon, Ajans, Borsa haberleri ve saat ayarı.

ANKARA (1533m.)

12.30 - 13.30 Gramofon. 18 - 18.40 Riyaseticumhur Filârmonik Orkestrası: Rossini Ouvertüre Semiramis. Moretti Fantaisie II est Charmant. Scherzinger Fantaisie Pairade D'amour. 18.40 - 19.35 Gramofon.' 19.35 - 20.10 Viyolonsel Konseri (Edip Bey tarafından). 20.10 Ajans Haberleri ve Hava Raporu.

Ankara'daki ilk Radyo Stüdyo binaları... Bir aralık stüdyolar Ankara Palas mutfak dairesinde de kurulmuştu

Yıl 1933 Bedayii Musiki heyeti çalıyor..

ÖNEMLİ KİŞİLER

1923– 1933 döneminin
bütün kalburüstü önemli ve ilginç kişilerini
bu küçük albümde toplamaya imkân yok.
Cildimizin diğer sayfalarında konular ve
olaylarla ilgili olarak birçoklarından bahsedildi.
Burada döneme damgalarını
vurmuş olan birkaç tanesini anıyoruz....

Başvekil İsmet Paşa

—Müşir (Mareşal) Fevzi (Çakmak) O zamanın deyimi ile Erkan-ı Harbiyei Umumiye Reisi (Genel Kurmay Başkanı)..

—Mahmut Celâl (Bayar) Bey, Önce İmar ve İskân Vekili, sonra İş Bankasının Kurucusu ve ilk Müdürü Umumisi , sonra da İktisat Vekili.

Oturanlar:
Ziya Gökalp, Ağaoğlu Ahmet, Hamdullah Suphi, Yahya Kemal, Ruşen Eşref,

Ayaktakiler:
Osmanzade Hamdi, Ali (Çetinkaya), İhsan (Eryavuz). Kılıç Ali, Ali Saip (Ursavaş) ve Yunus Nadi...

1925'te Ankara'nın Merkez Komutanı Hurşit Bey (ortada), muavini (solda) ve Polis Müdürü Dilâver Bey (sağda kordonlu)

ZEVATI MUTADE

— O dönemde hep Gazi ile birlikte olanlara basında "Zevatı Mutade" yani "herzamanki kişiler" denirdi.

Cevat Abbas

Salih Bozok

Recep Zühtü,

Cumhuriyet Halk Fıkrası Umumi Katibi (Genel Sekreteri) Recep Peker

Dahiliye Vekili Şükrü Kaya.

İzmir Mebusu Saraçoğlu Şük...

Haricıye Vekili Dr. Tevfik Rüştü (Aras).

Siirt Mebusu ve Milliyet Gazetesi Naşiri Mahmut Bey...

Tayyare Cemiyeti Reisi ... Mebusu Fuat (Bulca)...

Bolu Mebusu ve Hakimiyeti Milliye Başmuharriri Falih Rıfkı (Atay)...

Vakit Gazetesi Başyazarı Hakkı Tarık (Us)..

Necmeddin Sadık Bey

Mithat (Alam) - Maraş Meb'usu

Yusuf Akçora Bey

İrfan Ferit Bey

Mehmet Emin Bey

İbrahim Alâeddin Bey

Celâl Sahir Bey

İLGİNÇ KİŞİLER

CÜCE SİMON,
gene İstanbul'un bu
sempatik cücesi
Tayyare Piyangosu
bileti satarak
hayatını kazanırdı...

PAZAROLA HASAN BEY,
başı vücudundan
büyük, aklı
biraz küçük bu kişi
İstanbul sokaklarının
renkli kişisi idi...

1777 yılında
Bitlis'te doğup 1934'de
154 yaşında iken
ölen ZARO AĞA..
Amerika'ya gitmiş
teşhir edilmişti.
Belediyede
odacılıktan maaş alırdı...

Demokrasi denemeleri

1923 - 1933 dönemi, 1924'teki Terakkiperver Fırka ve 1930'daki Serbest Cumhuriyet Fırkası denemeleri hariç, tek parti dönemi, Cumhuriyet Halk Fırkasının her şeye hâkim olduğu dönemdi. Müdafaî Hukuk Cemiyetlerinin devamı olarak 9 eylül 1923'de kurulan Cumhuriyet Halk Fırkası, İkinci ve Üçüncü Büyük Millet Meclislerinde ezici ekseriyeti teşkil ediyordu. Bu partinin karşısına ilk kez çıkan muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Partisi oldu. Partinin kurucuları Halk Partisi Başkanı olan Mustafa Kémal Paşa'nın arkadaşlarıydı: Rauf (Orbay) bey, Kâzım Karabekir Paşa, Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Refet (Bele) Paşa partinin kurucuları ve ileri gelenleriydi.

Bir muhalefet partisinin doğuşu başlangıçta herkesten çok Mustafa Kemal Paşa'yı sevindirmişti. 1924'de kurulan bu parti, Cumhuriyet Halk Partisi'ne kıyasla daha liberaldi. Bu nedenledir ki, devrimcilik açısından Atatürk'ün partisinden geri kalıyordu.

Birçok Halk Partili milletvekilleri, yeni partiyi bu nedenle devrimlere karşı olmakla itham ettiler. 1925'de Doğu'da patlak veren Şeyh Sait İsyanı ve o isyan yüzünden çıkartılmış bulunan Takrir-i Sükûn Kanunu bu tipte bir muhalefet partisi için çalışma olanaklarını hemen hemen ortadan kaldırıyordu. Öte yandan bu partinin Meclis dışındaki sözcülerinden bir kısmının, Cumhuriyete de muhalif oldukları biliniyordu. İster istemez, bu ilk muhalefet partisi çalışmasına kendi kendine son verdi.

Aradan beş yıl geçecek Cumhuriyet tarihimizin ikinci muhalefet partisi kurulacaktı. Kurucu gene Atatürk'ün yakın arkadaşlarından biri idi: Ali Fethi (Okyar) bey.... Serbest Cumhuriyet Partisi'nin kurulması fikrini ortaya atan Gazi'nin kendisi olmuştu. Bu işin başına da en eski arkadaşlarından o sırada Paris Büyükelçisi olan Fethi beyin geçmesini kendisi teklif etmişti. Bu partiye kızkardeşi Makbule hanımı ve daha birçok yakınlarını da kaydettirdi. Atatürk bir taraftan çok partili hayatın bir an önce başlamasını istiyor, bir taraftan da muhalefet yapmanın düşmanlık yapmak demek olmadığını anlatmak ister gibi karşısına yakınlarını alıyordu.

Yeni parti çok kısa zamanda bütün yurtta büyük bir ilgi gördü. Halk, on yıllık tek parti idaresinden sonra bir muhalefet partisi kurulmasını sevinçle karşıladı. Ama beri yanda Cumhuriyet düşmanları, devrimlerden rahatsız olanlar, çıkarcılar, bozguncular da arzularını kanalize edecek bir siyasî kuruluş bulmanın seyincine kapıldılar. Üç ay içinde bütün yurtta büyük bir sarsıntı başladı. Softaların elinde yeşil bayraklar açıldı. Devrim düşmanlığı açıkça söylenmeye başladı. O hale gelindi ki, yüzde yüz iyi niyetle başlanmış bir demokrasi hareketi bir anda Cumhuriyete ve Atatürk'e karşı bir başkaldırma haline geldi. Bunu gören ve zamanında teşhis eden parti kurucuları üç ay içinde partiyi kapattılar.

Cumhuriyetin ilk on yılı içinde yapılan iki gerçek demokrasi denemesi sonuç vermeyince, tek parti yönetimi devam etti. Tâ üçüncü on yılın ortalarına 1945'e kadar....

— 1927 seçimleri iki dereceli tek fırka seçimleriydi, ama gene de bir seçimin bütün gösterişi yerinde idi.

TEK PARTİ DÖNEMİ

23 nisan 1920'de Ankara'da açılmış olan Birinci Büyük Millet Meclisi bir ihtilâl meclisi kişiliği içinde çalışarak görevini yapmış, Kurtuluş Savaşı bu Meclisin çalışma dönemi içinde kazanılmış, saltanat gene bu Meclisin kararıyla kaldırılmıştı.

Türkiye'de egemenliğin halka-ulusa ait bir hak olduğu bu Meclisin çalışmalarıyla dünyaya kabul ettirilmişti. Ama bu ihtilâlci Meclis artık Lozan Barış Antlaşmasından sonra görevini bitirmiş oluyordu. Silâh gücüyle kazanılan bağımsızlık Lozan'da hukuken de kabul edildikten sonra büyük lider için gereken yardımcı "İhtilâlci Meclis" değil, artık "Devlet Kurucu Meclis" olabilirdi. Bunun içindir ki, 1923 yılında Birinci Büyük Millet Meclisi,seçim kanununda bazı değişiklikler yaptıktan sonra dağılma kararı verdi. Yeni seçim kanunu ile 20 bin erkek nüfus için bir milletvekili seçilecek ve 18 yaşını bitiren bütün erkekler oy verme hakkına sahip olacaktı.

O günkü Anayasa'ya göre seçim iki dereceliydi. Halk ikinci seçmenleri seçecek, onlar da milletvekillerini seçeceklerdi. Halk Fırkası seçime tek parti olarak katılıyordu.

28 haziran 1923'de yapılan bu seçimi Halk Fırkası'nın adayları kazandı. Bu seçimde İstanbul'dan 16 kişi de bağımsız aday olarak Halk Fırkası'nın karşısına çıkmışlardı. Kaybettiler..

Birinci Büyük Millet Meclisi "İhtilâlci Meclis" olarak tarihe geçmişti; bu ikinci Büyük Millet Meclisi ise, "Devlet Kurucu Meclis" olarak tarihe geçmeğe hak kazanacaktı. Çünkü bu meclis seçilmesinden birkaç ay sonra Cumhuriyeti ilân edecekti.

— Serbest Cumhuriyet Fırkasını Fethi (Okyar) kurmuş ve kısa zamanda büyük bir taraftar kitlesi toplamıştı... Bu hareket Fethi Beyin arzusu hilâfına memlekette kanlı hadiselere de yol açıyordu.

CUMHURİYETİN İLK SEÇİMLERİ

Cumhuriyetin ilk on yıllık dönemi içinde iki kez seçim yapıldı: 1927 ve 1931 seçimleri...

Cumhuriyet gençti; Cumhuriyet düşmanları hemen tamamen ortadan kalkmış değildi; Cumhuriyetin yarattığı devrimler birbirini izliyor, liderini seven ve ona güvenen büyük bir millet çoğunluğu devrimleri hemen benimsiyordu; ama yurt içinde pusuda bekleyen Cumhuriyet ve devrim düşmanları, onları şahsında sembolize eden Mustafa Kemal Paşayı da karşılarına alarak her an bekledikleri karşı ihtilâli gerçekleştirmeyi umuyorlardı.

Cumhuriyetten sonraki iki seçimin ikisi de birer demokrasi denemesinin çalkantısından faydalanmak isteyen kimselerin tatsız davranışlarından kısa süre sonra olmuştu.

1927 seçimi, 1924'de kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası denemesinin çalkantıları, 1925'deki Şeyh Sait İsyanı ve Takrir-i Sükûn Kanunu, 1926'da İzmir'de Atatürk'e yapılmak istenen suikast gibi olayların arkasından gelmişti.

1931 seçimi ise, Serbest Cumhuriyet Fırkasının kuruluşu ile ortaya çıkan büyük kargaşadan sonra...

1927 seçiminde İstanbul'da 6 bağımsız aday Halk Fırkası adayları karşısına çıkmıştı.

Bu seçimden sonra toplanan üçüncü Büyük Millet Meclisi 288 üye ile toplandı.

SERBEST FIKRA ve 1931 SEÇİMİ

Cumhuriyetin kurucusu Gazi'nin en yakın arkadaşlarından Ali Fethi (Okyar) Bey tarafından kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruluşundan sonraki birkaç hafta içinde bir çığ gibi büyümüş, üç ay sonra Fethi Bey ve arkadaşlarının da zaptedemeyeceği bir dev haline gelmişti. Ne var ki, bu demokrasi denemesini de bahane sayan bir "Cumhuriyete karşı olanlar kalabalığı"na ne Fethi Bey, ne de arkadaşları oyuncak olmayı kabul etmediler ve üç ay içinde parti kendi kendini kapattı.

Bundan bir süre sonra Menemen'deki gerici hareket ortaya çıktı ve tarihimize Kubilay olayı olarak geçti.

Bu olaylardan sonra gelecek olan 1931 seçimi ister istemez şartlara uygun bir seçim olarak yapıldı. Ve Cumhuriyet Halk Fırkası eskisinden daha çok oy alarak Meclise geldi. Oya katılma oranı beklenenden çok yüksek oldu: İstanbul'da % 88...

Parti merkezinden, aday olmak isteyenlerin Genel Başkanlığa başvurmaları gerektiği ilân edilince Türkiye'nin her tarafından 800 kadar vatandaş başvurdu. Bunların arasında her meslekten ve her seviyeden insan vardı. Partinin gösterdiği adaylar arasında başvuran kişilerden 40 kadarının adı vardı. Diğerleri gene partice seçilmişlerdi.

12 nisan 1931'de ikinci seçmen seçimi yapıldı. 21 nisanda bu listeye göre, 1927 Meclisinden 82 milletvekili açıkta kalıyor, 62 yeni aday giriyor ve 22 seçim bölgesinden 30 milletvekilliği - Meclis'te muhalefeti sağlayabilmek için-bağımsızlara bırakılıyordu.

Bu seçimin özelliği, işçi ve çiftçi adaylara önceki seçimlerden daha çok yer ayrılmasıydı.

İstanbul'dan seçilecek 16 milletvekilinden 12'si parti tarafından aday gösterilmişti ve dört yer bağımsızlar için açık bırakılmıştı.

Seçim, 24 nisan 1931'de yapıldı. İstanbul'da 154 ikinci seçmen oy verdi ve bağımsızlardan hiç biri oy alamadığı için Büyük Millet Meclisinde 16 milletvekili olması gereken İstanbul'dan sadece 12 aday seçildi.

ŞEYH SAİT İSYANI

13 Şubat 1925 günü Diyarbakır'ın Piran köyünde patlak veren bir ayaklanma hareketi hızla komşu illere de sıçradı ve kısa zamanda genç Cumhuriyet için oldukça tehlikeli bir olay haline geldi. Üç aya yakın bir süre bütün yurtta heyecanlı günler yaşandı. Bu olay Cumhuriyet tarihimizde sonradan Şeyh Sait isyanı adıyla anılacaktı.

İsyancılar kendilerini dinin koruyucusu sayıyorlardı. Cumhuriyetin başlattığı devrimlerle din elden gitmişti. Elden giden dini geri getirecekler, kovulan halife Abdülmecid'in oğlu Selim'i de tahta çıkartacaklardı.

Gene soruşturmalardan, sonradan anlaşıldığına göre bu örtünün altında başka bir neden vardı. Halka kişiliğini kazandıran, halkı sömüren kara düşünceye karşı savaş açan, yobazlara ve din sömürücülerine açıktan mücadeleye giren yeni devlet şeyh ve seyit gibi ünvanlara sahip bazı kişileri tedirgin etmiş bulunuyordu.

Doğuda kurulmuş olan çağ dışı sosyal düzeni Cumhuriyetin değiştirmesini istemiyorlardı.

İsyan kolay ve çabuk büyüdü. İsyancılar Doğu Anadolu'nun 9 ilini işgal altına aldılar. Hareket seri ve kanlı oluyordu. Hükûmet derhal o bölgede sıkıyönetim ilân etti. Hareketin bastırılması da o derece sert oldu. Ordu, isyancıları silâh gücüyle bastırıyordu. Yakalananlar, Diyarbakır'da kurulan İstiklâl Mahkemesi huzuruna çıkarıldılar. İsyanın başında Şeyh Sait, liderleri arasında da Şerif, Şemsettin, Galip, Ali Abdullah adında bir takım şeyhler vardı. Mahkeme lider kadrosunu 36 kişi olarak tesbit etti.

"Şark Istiklâl Mahkemesi" adıyla Denizli Milletvekili Mazhar Müfit (Kansu) Beyin başkanlığında kurulmuş olan mahkeme 26 Mayıs 1925 günü sanıkları yargılamaya başladı. Yargılananlar arasında beş şeyh, üç yüzbaşı, bir emekli binbaşı, bir jandarma teğmeni, bir ilkokul öğretmeni, bir imam ve o zamanki Malazgirt savcısıyla eşraftan bazı kişiler bulunuyordu.

Üç ay içinde bastırılmış olan isyanın duruşması da bir ay sürdü ve karar 27 haziranda okundu.

O gece, 27 haziran 1925 gününü 28 haziran'a bağlayan gece Diyarbakır'ın Daşkapısı dışındaki futbol sahasında 47 darağacı kuruldu. Adaletin emri sabaha karşı yerine getirildi.

وقت
یوسیمی غزته
نومرو : ۲۶۷۳
مطبعه واداره‌خانه‌سی
استانبول : بابعالی جاده‌سنده جنقال اوغلی یوقوشنده
تلفون : اداره ، استانبول ۱۹۷۰ - محرر هیأتی ۷۸۵ — تلغراف : استانبول - وقت
سنه‌سی ۳ غروشدر
۱۳ دیوانیه ۱۳۴۳ — ۷ حزیران ۱۹۲۵
صیانك ایچ وقارا یوزینی کوسته‌ره‌جك وثیقه‌لرله شیخ سعیدك ایلك محاکمه‌ده کی ا
عبدالقادرك مسئز نمیده اسمنده برانکلیز سیاسی مأموری ظنیله محاکمه کیردیکی ضابطه مأمور جزء نظام
یور ، کیتاغجه منظومه‌لرله « بوتونده تورکلار اوتانمازلر ، بزاونلرده آیری یز ، بر تورك برافمایکز ، بوجه
محکمه‌نك قراری
اولرودکی شیخ احمد
ناصیل یاقالاندیلر؟
انکلیزلرله مقاوله‌لری
توقیفات حقنده رسمی معلومات
حکومت قصادچیلر پلنده ۱۵۰ لکلردن استانبوله کیرمن وارمش
سیخ سعید
استقلال محکمه‌سنده

Doğu'da Şeyh Sait'in öncülüğünü yaptığı bir grup, kurulmuş olan çağ dışı sosyal düzenin Cumhuriyetle birlikte değişmesine karşıydılar. Ve bu yüzden isyan ettiler.

Yukarıda Şeyh Sait ve o dönemde olaya geniş yer veren gazeteler görülüyor.

İZMİR SUİKASTİ

1925 yılının 15 haziran günü İzmir'de bir ihbar üzerine Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya bir suikast yapılacağı öğrenilince Ali (Çetinkaya) beyin başkanlığında Ali (Kılıç) ve Dr. Reşit Galip beylerden kurulu İstiklâl Mahkemesi derhal İzmir'e hareket etti. 16 haziran günü de soruşturmalara başlandı. Mahkemenin savcılığı (Necip Ali (Küçüka) bey yapıyordu.

Olayın sanıkları arasında pek çok tanınmış kişi vardı: Eski Manisa milletvekili Abidin, Lazistan milletvekili Ziya Hurşit, Kırşehir milletvekili Rıza, Erzurum milletvekili Rüştü Paşa, Albay Arif (Ayıcı Arif) eski İttihatçılardan ve İstanbul milletvekili İsmail Canpolat, eski Maarif Nazırı Şükrü, eski Maliye nazırı Cavit, eski Ankara valisi Abdülkadir, Sivas milletvekili Halis Turgut, Sarı Efe Edip, gibi...

Bu sanıkların suçları mahkemece sabit görüldü ve Izmir'de asılarak idam edildiler.

Olayla ilgili görülüp aynı İstiklal Mahkemesince yargılanan ve Millî Kurtuluş Savaşı sırasında ön safta görev almış komutanlardan Kâzım Karabekir, Ali Fuat (Cebesoy), Refet (Bek), Cafer Tayyar Paşalarla, Rauf (Orbay) bey mahkemece suçlu görülmediler ve hepsi hakkındaki beraat kararı verildi.

Bu, İstiklâl Mahkemelerinin sonuncusu oldu. Gerçi bu mahkemelerin kurulmasına yetki veren kanun yürürlükten kalkmak için 1950 sonlarına kadar bekleyecekti. Ancak İzmir mahkemesinde sonra bu kanun hiç uygulanmıyacaktı.

__İttihat ve Terakkinin Maliye Nazırı Cavit bey İstiklâl Mahkemesi önünde.

İzmirde Elhamra Sinemasında İstiklâl Mahkemesi İzmir Suikasti Dâvâsına bakıyor..

İzmir suikasti sanıklarından Vali Abdülkadir

Cumhuriyetin ilk yıllarında devrimlere ve Cumhuriyete karşı vaki ayaklanmalarda bu üç dönemde görev yapan İstiklâl Mahkemelerinden en şöhretlisi Dört Aliler Mahkemesi denilen, Ankara İstiklâl Mahkemesi idi. İzmir Suikasti dâvâsına da bu mahkeme baktı. Oturanlar Reis (kel) Ali (Çetinkaya), Kılıç Ali, ayakta soldan sağa, Müddeiumumi Necip Ali Bey, Ali (Rize) ve Doktor Reşit Galip...

Enver Paşa'nın Ruhu-zamanımızda insanları ben harcamıştım, paraları da sen. Benim hesabımı gördüler... Şimdi sen de hesabını ver!

Ankara İstiklâl Mahkemesi Heyeti duruşmada soldan sağa: Kılıç Ali, Afyon Meb'usu (Kel) Ali Reşit Galip

YAVUZ - HAVUZ DAVASI

Bahriye Vekili İhsan (Eryavuz) 1924'te en parlak devrinde Kasımpaşa'da Bahriye Komutanlığı önünde Bahriye Erkânı ile.

5 Şubat 1928 günü Cumhuriyet tarihimizin ilk Yüce Divanı çalışmaya başlıyordu. Sanık eski Bahriye Vekili İhsan Bey ve arkadaşlarıydı.

1924 tarihli Anayasamızın 61 inci maddesine göre bakanların görevlerinden doğan suçların yargılanması için Yüce Divan kurulması gerekirdi. Divanın kuruluşu için Yargıtaydan 11, Danıştaydan 10 üye seçilir; Yüce Divan gizli oyla seçilecek bir Başkan ve 14 üye ile toplanırdı.

Başvekil İsmet Paşa, Yüce Divanda tanıklık ederken.

Cumhuriyetin ilk on yılı içinde Yüce Divan üç kez toplandı. Bunlardan biri yakın tarihimizde "Havuz - Yavuz" davası olarak bilinen dava idi. Davanın konusu Yavuz zırhlısının tamiri sırasında Bahriye (Denizcilik) Bakanı İhsan (Eryavuz) beyin hazineye zarar verecek şekilde ihmali görülmüş olmalıydı. İhsan bey o sırada bakan değildi. Cebelibereket (sonradan Adana iline katılmış olan bir il) milletvekiliydi.

Dava B.M.M. huzuruna günün başbakanı İsmet Paşa (İnönü) tarafından getirilmişti. Başbakan eski bakanlarından biri hakkında verdiği önergede şöyle diyordu:

"Eski Bahriye Bakanı İhsan Beyin bakanlığının son günlerinde, Yavuz'un tamiri sözleşmesinin değiştirilmesi meselesinde güven sarsıcı bir biçimde ve Bakanlar Kurulu'nun kararına aykırı olarak, ayrıca kanuni yetkisini de aşarak hareket ettiği ve hazine yararına karşı dikkatsizlik gösterdiği anlaşılmıştır. Bu hareket kendisinin Yüce Divana sevkini gerektirir. Kendisi hakkında da gerekli soruşturmanın yapılmasını talep ve rica ederim."

Mecliste kurulan özel bir komisyon olay hakkında gerekli incelemeyi yaptıktan sonra İhsan Beyin savunmasını dinlemiş ve kendisinin milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılmasına, Yüce Divana sevkine karar vermişti.

Dokunulmazlığı kaldırılan eski bakan tutuklanarak Ankara cezaevine dosyası da Yüce Divan'a gönderildi.

Yüce Divan 5 Şubat 1928 günü ilk duruşmasını yaptı. Eski bakanla birlikte müsteşarı, olaya karışmış diğer memurlar ve subaylar yargılanmaya başlandı. Tanıklar arasında Başbakan İsmet Paşa da vardı.

16 Nisan 1928 günü verilen kararla İhsan Bey iki yıl ağır hapis ve iki yıl rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezalarına çarptırıldı. Suça ortak oldukları anlaşılan Sapancalı Hakkı Bey 1 yıl, Ömer Nazım ve Bilecik milletvekili Dr. Fikret Beyler de dörder ay hapis cezasına çarptırıldılar.

İhsan Bey mahkemeye gitmek üzere Ankara Hapishanesinden çıkıyor.

İhsan Bey ve arkadaşlarını yargılayan Yüce Divan... Başkan Yargıtay'dan Feyzi bey, İkinci Başkan Danıştay'dan Nusret (Metya) bey, Başsavcı Nihat bey.

Yavuz - Havuz Davası sanıkları mahkemede

MENEMEN - KUBİLAY OLAYI

Menemen irtica ayaklanmasının failleri Derviş Mehmet ve şürekâsı adaletin pençesinde

23 aralık 1930 günü Menemen Hükûmet Meydanının bir köşesindeki mescidin kapısında beş on kişilik bir grup toplandı. Sabah namazı kılan cemaat arasına girerek kışkırtmalara başladılar. Bunların başında kendisine mehdi (Peygamber) dedirten Şeyh Mehmet adında bir yobaz vardı. Mesciddeki yeşil bir sancağı alıp namazdaki halkla beraber dışarı çıktılar. Hükûmet Meydanında zikretmeğe, dönüp durmağa başladılar, Menemen uykudan yeni yeni uyanıyordu ve fısıldaşmalar başlamıştı: "Yüz bin kişi kasabayı sarmış,.. Bugünden sonra yeniden fes giyilecek... Eski yazıya dönülecek... Kadınlar yeniden örtünecek..."

Olayın haberi ve bu fısıltılar Menemen'de bulunan Alay Karargâhına kadar gidince Alay Komutan Yardımcısı Yarbay Nihat Bey kışlada yatmakta olan takım komutanı Kubilay'ı 26 erle olay yerine yolladı. Kubilay koşar adımla Hükümet Meydanına geldi.

Meydanda küçük bir kalabalık, ortalarında Mehdi (!) olduğu halde yeşil bayrak çevresinde haykırışlarına devam ediyorlardı. Kubilay, yanındaki birliği bir kenarda bıraktı, herhalde kan dökmeden bu uygunsuzluğa son vermek amacıyla, kalabalığı yarıp tek başına ortaya atıldı. Bayrağın başındaki sakallı şeyhi yakalayıp:

"Ne yapıyorsunuz? Hükûmete isyan mı edeceksiniz? Haydi derhal dağılın..." dedi.

Ancak Mehdi (!) kendinden geçmişti. Uydurduğu yetmiş - yüz bin kişi masalına kendi de inanmıştı, bir hamlede genç subayın karşısına çıktı yakasına yapıştı ve sarsmaya başladı. Kubilay şaşırmış ve yere düşmüştü. Bu sırada Şeyh Mehmet tabancasını çekti ve yerden henüz kalkmamış olan Kubilay'a ateş etti. Kurşun Kubilay'ı göğsünden yaralamıştı. Birkaç saniye içindeki bu olay ortalıkta büyük bir şaşkınlık yarattı.

Kubilay yerinden kalktı, kan kaybettiği halde kalabalık arasından sıyrılarak Hükûmet Dairesinin avlusuna girdi. Ancak kapı kapalıydı. Kan dökmemek için askerlerini meydana sokmayıp, beklemeye bıraktığı yere doğru yöneldi. Fakat dayanamadı ve yığıldı.

Meydandaki grup Kubilay'ı n yere yıkıldığını görünce üzerine saldırdılar. İçlerinden biri heybesinden bir bağ bıçağı çıkarttı ve herkesin gözü önünde ve soğukkanlılıkla Kubilay'ın başını vücudundan ayırdı.

Sonra Kubilay'ın kesik başı meydana getirildi ve ... ları aka aka yeşil sancağın direğine geçirildi. Yobaz şimdi de Kubilay'ın kanlı başının çevresinde ... getiriyorlardı.

Herşey birkaç dakikanın içinde olmuştu. Kubilay birliği, yetişen bekçiler olay yerine varıncaya kadar işten geçmişti. Kışladan yetiştirilen yeni birlikler de ... lip katillere ateş edilmeğe başlanınca herkes çil yavrusu gibi dağılmıştı. Bu arada, Mehdilik iddiasında ... Derviş Mehmet de mescidin duvarı arkasına sinmiş. Yerini keşfeden bir bekçiye tabancasını çevirdi ve ... etti: Bekçi Hasan kanlı olayın ikinci şehidi oldu. ... Sonra da Bekçi Fevki...

Sonunda askerî birlikler katillere ateş açtılar. Derviş Mehmet ve iki arkadaşı bu çarpışmada öldüler . Öteki yakalandı.

Olay bastırılmıştı.

Ama o sırada bir yurt gezisinde bulunan Gazi için olay basit bir cinayet olamazdı. Bu, devrimlere bir karşı geliş, Türk milletinin büyük hamlesini durdurmak isteyenler için bir baş kaldırıştı. Atatürk haberi aldığında da yanında bulunanların ifadesine göre son derece ... kelenmişti. Üstelik devrimlere karşı olan bu başkaldırmada gerekli tepkiyi göstermediği için bütün Menemen'i ve Menemenlileri suçlu bulmuştu.

Cumhuriyet tarihimizin incelenmesinde kesin delillerle ispatlanmamıştır ama, Atatürk'ün derhal İç İşleri Bakanlığına telgrafla "Menemen'i yakınız!..." emri verdiği söylenmiştir.

Hükûmet Ankara'da derhal harekete geçti. Geniş bir bölgede sıkıyönetim ilân edildi. Kovuşturmaya başlandı. Kısa zamanda anlaşıldı ki olay Nakşibendî hareketinin bir halkasıydı ve herşey tarikat şeyhlerinden Seyyid Esat ve Şeyh Halit tarafından tertiplenmiştir. Sıkıyönetim sahasında tutuklananların sayısı iki bine kadar yükseldi.

Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın başkanlığında kurulan Sıkı Yönetim Mahkemesi suçlulardan 28'inin idamına, 46'sının çeşitli hapis cezalarına çarptırılmasına karar verdi.

Bozkurt_Lotus davası

1923 - 1933 dönemi önemli bir takım olayların yer aldığı bir dönemdir. Şeyh Sait İsyanı, İzmir Suikastı, Menemen Hadisesi ve Yavuz Havuz Davası bu dönemin ilginç ve etkileri uzun süre devam edecek siyasî olaylarıdır.. Bir de Türk adliyesinin uluslararası alanda ilk başarı olarak nitelendirilen BOZKURT - LOTUS davası vardır.

Bozkurt vapurumuzla Lotus adındaki Fransız posta vapuru 12 ağustos 1926 günü Adalar Denizinde Sığrı açıklarında çarpıştılar ve bu çarpışma sonunda Bozkurt vapuru battı.. 8 Türk de bu deniz kazasında gemi ile birlikte sulara gömüldüler. Bozkurt'un kaptanı Hasan Kaptan kurtulanlar arasındaydı. Lotus gemisi İstanbul'a gelince kaptanı olan Jean Demons ile Hasan Kaptan tutuklandılar. Kaza hakkında İstanbul Savcılığı koğuşturma açtı. Fransız Hükûmeti Türk mahkemelerinin bu davaya bakmayacağını, yetkili mahkemenin Fransız mahkemesi olduğunu ileri sürdü. Türkiye ise bu iddiaya kabul etmediğinden karar verilmek üzere Milletlerarası Adalet Divanına başvuruldu. Çözüme bağlanması istenilen anlaşmazlık şuydu: "Türkiye, Fransız kaptanı Jean Demons hakkında koğuşturma açmakla milletlerarası hukuka aykırı bir davranışta bulunmuş mudur, bulunmamış mıdır?" Fransız mahkemesi açık denizlerde işlenen suçlarda suçu işleyen geminin devletini, yani bu olayda Fransa'yı yetkili görüyordu.

Lahey'de toplanan Milletlerarası Adalet Divanı 12 Ekim 1926 gününde, Fransa'nın ileri sürdüğü tezin zorunlu ve kesin bir kural olmadığına, ayrıca zarar gören gemi Türk bayrağı taşıdığından Türk mahkemelerinin koğuşturma yapabileceğine karar verdi.
12 kişilik kurulda oylar 6'ya karşı 6 olarak belirmişti. Fakat Divan Başkanının görüşü Türk tezinden yana olduğundan davayı biz kazanmış oluyorduk.
Bozkurt - Lotus davasını Türkiye adına günün Adalet Bakanı Profesör Mahmut Esat Bey takibetmiş ve Türk tezini büyük bir başarı ile savunmuştu. Soyadları Kanunu çıkınca Atatürk kendisinin bu hizmetini hatırlayarak ona Bozkurt soyadını verdi.

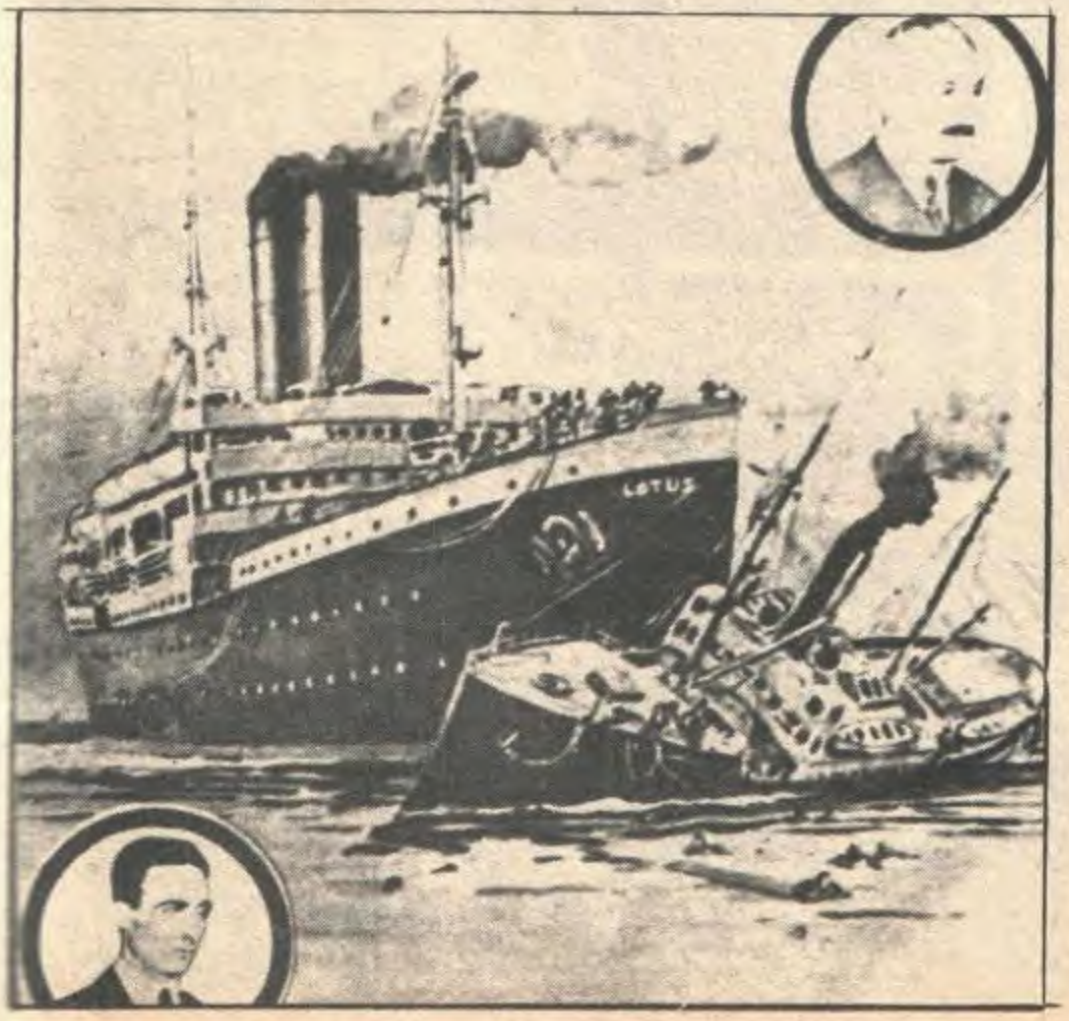

Resim, görgü tanıklarının beyanlarına dayanılarak bir ressam tarafından temsili olarak yapılmıştır ve çarpışma anını göstermektedir. Üst köşede Hasan Kaptan, altta Fransız Jean Demons..

Cumhuriyetin tek madalyası özel bir kanunla çıkarılan ve 1923'ten itibaren İstiklal Madalyası idi. Madalya sırası ile kırmızı şeritli (Cephede bilfiil çarpışanlar için); Yeşil şeritli (T.B.M.M. Birinci Dönemi üyeleri için) ve beyaz şeritli (Cephe gerisinde hizmet edenler için) olarak verilmiştir.

Kurtuluş Savaşının heyecanı içinde güftesi Mehmet Akif tarafından yazılıp Zeki Bey tarafından bestelenen İSTİKLAL MARŞI

... ve o dönemin pulları

SPOR - SPOR İKEN...

O yıllarda Çekoslovakya şampiyonu bulunan Slavya, üçüncü gelişinde ikinci maçını Fenerbahçe ile 5 haziran 1927 pazar günü yapmıştı. Slavya Fenerbahçe'yi ilk gelişinde *17* temmuz 1923 salı günü 10-1, ikinci gelişinde 9 ağustos 1925 günü 5-0 yenmiş ve Galatasaray - Fenerbahçe karmasına 5-3 yenilmişti. Slavya'nın bu üçüncü gelişinde ilk kez bir Türk futbol takımı Fenerbahçe, Burhan Felek'in hakemliğinde yapılan maçın ikinci yarısında Bekir'in attığı golle 1-0 rakibini yenmiş Türk futbol tarihinin büyük olaylarından birinin anısını gösteren bu fotoğraf, 0-0 golsüz biten ilk yarıdan sonra dinlenenlerle meraklıları göstermekte, sol tarafta ve ön plânda o zamanlar Fenerbahçe Kulübünün Genel Sekreteri ve Milliyet Gazetesinin kurucusu Ali Naci Karacan (şapkalı), Fenerbahçe takımı kaptanı Zeki Rıza Sporel, Milliyet Gazetesinin bugünkü sahibi Ercüment Karacan, maçın hakemi Burhan Felek, en arka sırada sağ başta Galatasaray'ın santraforu Kemal Farukî ve yanında yıllarca Fenerbahçe Kulübünün yönetim kurulunda çalışmış olan Rüştü Dağlaroğlu bulunmaktadır.

SPORDA ON YIL

Cumhuriyetten evvel de Türkiye'de organize sporfutbol, boks, güreş, atletizm çalışmaları, yer yer ve özellikle İstanbul'da başlamıştı.

Fakat, modern Türk sporunun gerçek başlangıç tarihini 15 ağustos 1922'de, yani Cumhuriyetin İlânı'ndan bir yıl evvel, Ali Sami (Yen) ve arkadaşlarının Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nı kurmaları ile saptamak doğru olur. İttifakın Atletik Sporlar, Futbol ve Güreş-Halter-Boks Heyeti Müttehideleri (Federasyonları) 1923 yılında Uluslararası Federasyonlara katılıyorlar ve böylelikle Türkiye de resmen spor dünyasına katılmış oluyordu.

Gerçi bundan çok evvel, 1908 yılında Türk Olimpiyat Komitesi Selim Sırrı (Tarcan) tarafından kurulmuş ve Komite'de Uluslararası Olimpiyat Örgütü'nün (CIO'ya) 1910 üye olmuştu, ama dünya ile spor ilişkilerimiz 1923'e kadar plâtonik kalacaktı.

TİCİ'nin nüvesini Altınordu, Anadolu, İdmanyurdu, Türkgücü, Galatasaray, Fenerbahçe, Kumkapı, Makriköy (Bakırköy) Nişantaşı, Vefa, Hilâl kulüpleri teşkil ediyordu ve futbol en önemli ve revaçtaki spor dalı idi. Nitekim ilk milletlerarası spor müsabakası da, ayyıldızlı forma ile Romanya Millî Takımı ile İstanbul'da yapılan futbol maçı idi.. Türk takımı Zeki Rıza'nın attığı gollerle sahadan berabere çıkıyordu. 1924'de Paris'te, 1928'de Amsterdam'da Türkiye 1923-1933 döneminde Olimpiyat oyunlarına iki kez, futbol, atletizm, bisiklet, eskrim, halter dallarında katılacaktı.

1932'deki X. Los Angeles oyunlarına ise, mesafenin uzaklığı ve para mülâhazaları ile iştirak edilmeyecekti.

Amsterdam oyunlarına katılışımızdaki organizasyon bozuklukları ve başarısızlıklar zamanın basınını günlerce işgal edecek ve Komiteye ağır hücumlar yapılacaktı.

Fakat bunlar dışında bu ilk on yılda Türk sporcuları muhtelif dallarda milletlerarası zaferler kazanıyorlar ve Türkiye'nin adını ve kendilerini dünyaya tanıtıyorlardı. Atletizm dalında (Burhan Felek)'in çalışmaları sonunda Balkan Oyunları'nda iki kez altın madalya kazanılmış ve "marşımız" çaldırılmıştı .

Bu dalın "yıldızları" 800 metreyi ilk kez iki dakikanın altında koşan Budapeşte'de ikincilik kazanan Ömer Besim (Koşalay), Atina'daki Balkan Oyunları'nda 100 metreyi 11.1 saniyede koşarak ikinci olan Semih (Türkdoğan), Mehmet Ali (Aybar), Aziz (Göknil) Hakkı (Süslüay) idiler.

Binicilik, Eskrim, Deniz sporlarında da bu dönemde milletlerarası başarılar eksik olmuyordu fakat, güreşte başarılarımız daha fazla idi. Tayyar (Yalaz) 1928 Olimpiyat Oyunları'nda dünya Greko-Romen dördüncüsü oluyor ve bu sporda Türk ismi duyulmaya başlanıyordu..

Türkiye'de sporun gelişip yayılmasında Silâhlı Kuvvetler'in büyük rolü oluyordu... 1924'de ve 1927'de Türkiye Futbol Şampiyonluğu'nu sırası ile Harbiye'nin (Harpokulunun) ve Muhafız Gücü'nün kazanmaları bunu kanıtlıyordu.

SPORDA ÖNCÜLER

SELİM SIRRI TARCAN-(1874-1957), Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi'nin kurucusu ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi (CIO) Türkiye Temsilcisi ve sporun öncülerinden Selim Sırrı Tarcan 4 mart 1933 günü emekliye ayrılıncaya kadar Millî Eğitim Bakanlığı'nda bir çok önemli görevlerde bulunmuş ve yurdumuzda ilk Beden Terbiyesi okulunu açmıştır.

ALİ SAMİ YEN- (1889-1951). İlk Türk Spor Kulübü Galatasaray ile Türk Spor Örgütü "Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı"nı kuran Ali Sami İstanbul'da Kandilli'de doğmuştur. "Kamusu Alâm" yazarı ünlü Şemsettin Sami Beyin oğludur. Spora 15 yaşında iken okuduğu Galatasaray Sultanisi'nde başlamış ve 1905'de bir kaç sınıf arkadaşiyle birlikte Galatasaray Kulübü'nü kurmuştur. 15 ağustos 1922 cuma günü de yine yakın arkadaşlarıyla birlikte ilk Türk Spor Örgütü'nü olan T.İ.C.İ'nı İstanbul'un o zamanlar öncü olan kulüplerinin ortaya çıkmasına önayak olmuş ve bu örgütün başkanlığını 1931 yılına kadar yapmıştır. Mecidiye köyündeki Galatasaray Kulübü'nün stadı onun adını taşımaktadır.

Futbolda ilk 10 yılın millî maçları

Türk sporunun bu ilk on yıllık döneminde Türk Millî Futbol Takımı 23 maç yapmış, 7'sini kazanmış, 2'sinde berabere kalmış, 14'ünde de yenilmiştir. Attığı 40 gole karşılık 62 gol yemiştir.

Bu 23 maçtan 9'unu yurt içinde,14'ünüise yurt dışında oynamıştır. İlk on yıllık dönemde Futbol Millî Takımımızın yaptığı maçlar:

26.10.1923 İstanbul	TÜRKİYE: 2 - ROMANYA: 2
25.5.1924 Paris	ÇEKOSLOVAKYA: 5 - TÜRKİYE:
17.6.1924 Helsinki	FİNLANDİYA: 2 - TÜRKİYE: 4
19.6.1924 Talinn	ESTONYA: 1 - TÜRKİYE: 4
22.6.1924 Riga	LİTVANYA: 1 - TÜRKİYE: 3
29.6.1924 Lotz	POLANYA: 2 - TÜRKİYE: 0
16.11.1924 Moskova	S.RUSYA: 3 - TÜRKİYE: 0
10.4.1925 İstanbul	TÜRKİYE: 2 - BULGARİSTAN: 1
1.5.1925 Bükreş	ROMANYA: 1 - TÜRKİYE: 2
15.5.1925 Ankara	TÜRKİYE: 1 - S.RUSYA: 2
2.10.1925 İstanbul	TÜRKİYE: 1 - POLONYA: 2
7.5.1926 İstanbul	TÜRKİYE: 1 - ROMANYA: 2
12.9.1926 Lemberg	POLONYA: 6 - TÜRKİYE: 1
17.7.1927 Sofya	BULGARİSTAN: 3 - TÜRKİYE: 2
14.10.1927 İstanbul	TÜRKİYE: 3 BULGARİSTAN: 1
8.4.1928 Zagrep	YUGOSLAVYA: 2 - TÜRKİYE: 1
15.4.1928 Tamşvar	ROMANYA: 4 - TÜRKİYE: 2
28.5.1928 Amsterdam	MISIR: 7 - TÜRKİYE: 1
27.9.1931 Sofya	BULGARİSTAN: 5 - TÜRKİYE: 1
2.10.1931 Sofya	YUGOSLAVYA: 0 - TÜRKİYE: 1
17.4.1932 İstanbul	TÜRKİYE: 1 - MACARİSTAN (B): 2
22.4.1932 İstanbul	TÜRKİYE: 1 - MACARİSTAN (B): 4
4.11.1932 İstanbul	TÜRKİYE: 2 - BULGARİSTAN: 3

26 ekim 1923 cuma günü Taksim Stadı'nda oynanan ilk millî maç için Ay - Yıldızlı formalı Türk takımı Romanya ile karşılaşmak üzere alana ilk kez çıkarken.

SPORDA EFENDİLİK

Sporda Semih'lerin,
Besim'lerin, Zeki Rıza'ların,
Arslan Nihat'ların ve
Bekir'lerin dönemi idi.
Eski Taksim Kışlasının
avlusundaki derme çatma
tribünler önünde yapılan maçlarda
özellikle Galatasaray'la Fenerbahçe
savaşıyorlar ama, arasıra
araya Beşiktaş da giriyordu.
Seyircilerin hakeme ancak, "Gözüne
gözlük" diye nezaketle takıldıkları,
küfür etmedikleri, olsa olsa
sadece "Yuh" diye bağırdıkları
yıllardı bunlar. Bu veya
basit bir münakaşa bile ertesi
gün gazetelerde "Müessif
bir hadise diye duyuruluyordu."
Gazetelerde "Spor" muhabirlerinin
maçları anlatışları da böylesineydi.
"Zeki Bey, Nihat Bey'i
kıvırarak Avni Bey'in kalesine
bir gol attı" deniyordu. İşte Nihat
(Arslan) Bey ile Zeki Rıza (Sporel)
Bey maçtan evvel el sıkışıyorlar.

FUTBOL

Moskova'da 16 kasım 1924 günü oynanan Sovyet Rusya - Türkiye Millî maçında iki takım bir arada.

1924 Paris Olimpiyat Oyunlarına hazırlanan futbolcular Kadıköyündeki Fenerbahçe Stadında toplu bir halde.

En önde
Ali Gençay (Galatasaray),
orta sırada soldan
Hamit Akbay (Süleymaniye),
Cafer Çağatay (Fenerbahçe),
Antrenör
Billy Hunter (İskoçya),
Nihat Bekdik (Galatasaray),
Nedim Kaleci (Altınordu),
arka sırada
İbrahim Kelle (Beykoz),
Mehmet Leblebi (Galatasaray),
Muslih Peykoğlu (Galatasaray),
Hamit Arslan (Altay).

BOKS

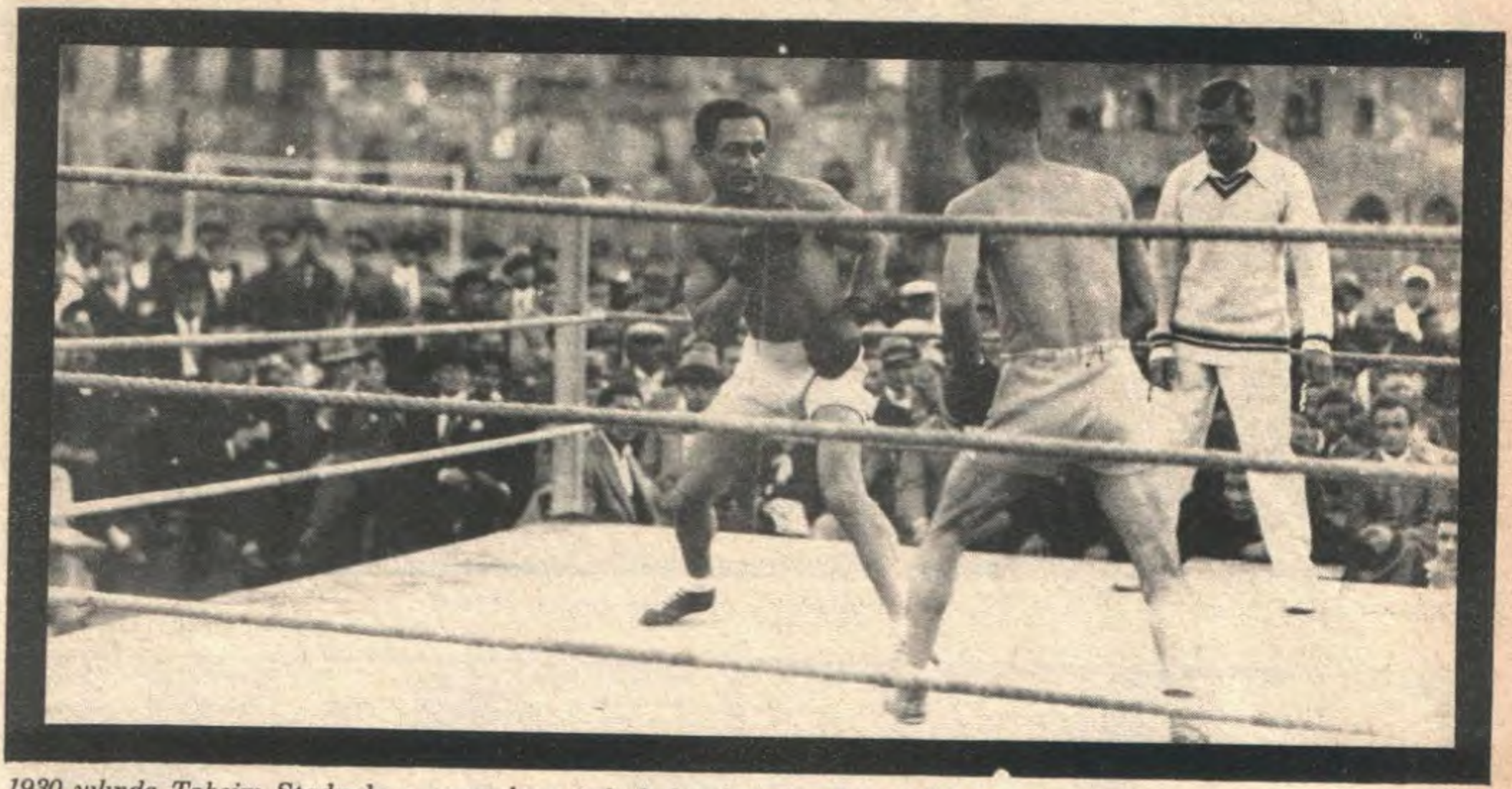

1930 yılında Taksim Stadında o zamanların ünlü boksörlerinden Küçük Kemal'la maçı.

ATLETİZM

Balkan Oyunlarında ilk kez madalya kazanan Semih Türkdoğan 100 metreyi Taksim Stadında 11 saniyenin altında koşarken. (10.8)

1931 yılında Eskişehir ile Ankara arasında oynanan bir futbol maçından görünüş.

6 haziran 1932 günü yanan Fenerbahçe Kulübünün enkazını o günlerin büyük futbolcularından Zeki Rıza Sporel (solda) ve Alaaddin Baydar (yanında) incelerlerken

←

1928 Olimpiyat Oyunlarına katılan sporcularımızdan atlet Ömer Besim Koşalay ile futbolcu Nihat Bekdik Amsterdam Stadının kapısı önünde.

Zamanımızda her yılın 19 Mayıs'ın da yapılmakta olan Gençlik ve Spor Bayramı'nın ilk öncüsü "Cimnastik şenlikleri", Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk on yıllık döneminde ve 1927'den beri o günlerde Maarif Vekâleti tarafından düzenlenmeye başlanmıştır. 1916 yılından beri süresiz ve düzensiz olarak okullar tarafından ayrı ayrı mektepliler bayramı, idman şenlikleri, Cimnastik bayramları adları altında bu spor, folklor, dans, oyun gibi gençlik gösterileri 1927 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bir düzene konulmuş, kurallara bağlanmış ve okulların tatiline yakın bir tarih olan mayıs ayının üçüncü haftası içinde Türkiye'nin çeşitli il ve ilçelerinde "Cimnastik Bayramı" adı altında yapılmaya başlanmıştır.

ATATÜRK'TEN BİR ANI

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın 25 ekim 933 günü Ankara'da toplanan yedinci genel kongsinde, 26 haziran 1932'den 22 ekim 1933'e kadar lan çalışmalarının görüşülmesinde okunan ve aylanan "Güreş Federasyonu" raporundan şu bilgi edinmekteyiz:

"İstanbulun büyük bir müsabaka salonuna ihtiaca katidir. Her medeni memlekette olduğu gibi Cumhuriyet Türkiyesinde de spor halkın en büyük eklerinden birini teşkil etmeye başlamıştır. Halk gün spor hareketlerini bir ihtiyaç şeklinde takip mektedir. İstanbul'da tertip edilen Güreş müsabakalarına her sefer 4-5 bin seyirci gelmekte fakat yarına bile yer bulunamamaktadır. Müsabakaların apıldığı salon sıhhat itibariyle gayri müsait olduğu bi pekte küçüktür. Burada intizamı değil, istirahat ve sıhhat şartlarını bile temine imkân bulamadık.

19 eylül 1933 de İtalyanlarla yapılan üçüncü müsabakayı, büyük ve kıymetli vücutlarile şereflendiren Ulu Gazimiz, salonun fazla izdihamını görerek hdetli muhakemelerile bu salonda müsabakaların lamıyacağını işaret buyurdular ve derhal mümkün olan bütün hava deliklerinin açılmasını emir buyurdular. Nitekim müsabakayı şereflendirmek suretile Türk gençliğine en büyük zaferini kazandırmış olan BÜYÜK GAZİMİZ'e salonun müsadesizliği yüzünden borcumuz olan istirahatları esbabının temin edilememiş olması Fedarasyonumuzu haruklâde müteesir ve muazzap etmiştir."

Bu bilgi 1935 yılında yayınlanmış olan T.İ.C.İ. Yedinci Umumî Kongre'si tutanaklarının 92-94 ncü sahifelerinden alınmıştır.

Raporu yayınlayan Vakit Gazetesi...

BASINDA SPOR VE SPOR BASINI

Cumhuriyetimizin kuruluşunun ilk on yıllık döneminde ve tam 50 yıl önce, Türk sporunun gelişmesinde basın ve bilhassa günlük gazeteler çok önemli rol oynamakta idiler.

Bunun en belirli örneğini, Akşam gazetesinin sahiblerinden biri olan ve ogünlerde de Fenerbahçe kulübünün genel sekreteri bulunan Ali Naci Karacan'ın yazılarında görmekteyiz.

16 ağustos 1925 günü çıkan "Akşam" gazetesinin birinci sahifesindeki yedi sütundan beşinde muhtelif puntolardaki şu başlıklar göze çarpmaktadır.

"SLAVYA'NIN REİSİ DİYOR Kİ: 14 AĞUSTOS 1925 SLAVYA'NIN TARİHİNDE KARA BİR GÜNDÜR!"

MİLLİ TAKIMIMIZ, DÜN, ON BİN KİŞİLİK MAHŞERİ BİR KALABALIK MUVACEHESİNDE PROFESYONEL ÇEK TAKIMINA GALİP GELEREK GEÇEN SENE OLİMPİYATTA UĞRADIĞIMIZ MAĞLUBİYETİ TELAFİ ETTİ

MİLLİ TAKIMIN ONBİR OYUNCUSU DA, BİLAİSTİSNA, DÜN, CANLA BAŞLA VE MÜKEMMEL OYUN OYNADILAR: VAR OLSUNLAR

Ve bu başlıkların altında galip gelen Galatasaray - Fenerbahçe karmasında yer alan futbolcuların teker teker üç sütundaki fotoğrafları ile altında şu resim altı bulunuyordu:

"Dün Çek takımına galip çıkan Fenerbahçe - Galatasaray muhtelif takımımızın güzide gençleri"

Bundan sonra çok uzun olan yazının enteresan bulduğumuz bölümlerinde ise şunları okumaktayız:

"Gözlerimi kapayarak, hayalimde, dünkü mücadelenin en şayanı dikkat levhalarını birer birer canlandırmağa çalışıyorum. Kadınlarla, erkeklerin, ihtiyarlarla çocukların biribirine karıştığı kesif saflardan mürekkep mahşeri bir insan kalabalığı içindeyim. Eski Taksim Kışlasının damı üzerinde, mağra kovuklarını andıran pencerelerinde, şuraya buraya serpilmiş metruk ağaç tepelerinde, sanki esrarengiz bir iple havaya asılmış gibi duran ve uzaktan yalnız şekilleri bile baş döndüren, gözü karartan binlerce sarî bir heyecan, gizli bir cazibe ile, bu on bin kişiyi bir anda dolaşıyor, sinirleri tutuşturuyor, renkler sararmış, kalpler helecandan bunalmış, on bin kişi, galibiyet değil, fakat bir tek gol, bir şeref sayısı istiyor.

İki mağlubiyetin gerdiği sinirler, sanki kopmak için, dakikalar geçtikçe daha ziyade geriliyordu."

Bu iki mağlubiyet ise; 7 ağustos 1925'te Galatasaray'ın 4-0 ve 9 ağustos 1925 'de Fenerbahçe'nin 5-0 Slavya karşısında aldığı sonuçlardır.

16 Agustos 1925 tarihli Akşam Gazetesi...

Sahaya Karmanın:

Hamit (F.B.) - Mehmet Nazif (G.S.), Cafer [illegible] Sabih (F.B.), Nihat (G.S.), Kemal Rıfat (G.S.) - [illegible] (F.B.), Bekir (F.B.), Zeki (F.B.), Alâaddin (F.B.) [illegible] lebi Mehmet (G.S.). tertibinde çıktığını bildiren [illegible] vam ediyor:

"Birinci devre bitti. Kanter içinde kalmış [illegible] dinleniyorlar. Yanımda oturan bir mebus:

— Mükemmel oynuyoruz, fakat öyle bir kaleci [illegible] ki, ne atsan tutuyor. Hayret! Bu adam orada [illegible] yapmak çok müşkül olacak, dedi."

★ ★ ★

"2 - 0 aleyhimize biten birinci devreden sonra [illegible] Bedri'nin golleriyle beraberliği yakaladık. İki [illegible] bere iken ceza çizgisi dahilinde yaptıkları bir hata [illegible] hakemin verdiği penaltıyı, daha galibiyet yok [illegible] ha.l'ın gayet centilmence dışarı atması, penaltı [illegible] istemediğimizi ve Çek takımını bihakkın yenmek [illegible] zi gösterdi. Nihayet Zeki üçüncü, Bekir dördüncü, Alâaddin ağları yırtan beşinci gollerimizi yapmakta [illegible] lük çekmediler."

★ ★ ★

"Bu galibiyetin, bütün Avrupa idman âleminde [illegible] ve müheyyiç bir hadise teşkil edeceğini, dün akşam ziyafette, Çekler bizzat kendileri itiraf etmekte [illegible] kafile reisleri şunları söylüyordu:

— 14 ağustos 1925 Slavya'nın tarihinde kara bir gün dür."

Bu ilk on yıllık dönemin son beş yılında da Talât Mithat Hemşeri'nin çıkardığı "Türkspor", Yusuf Ziya Öniş ve Sadun Galip Savcı'nın yayınladıkları "Olimpiyat" dergileri o yılların Avrupadakiler gibi spor karşılaşmalarının yapıldığı tatil gününün ertesinde cumartesileri çıkıyordu.

Yurdumuzda ilk kez spor yazılarına 100 yıl önce çıkan gazetelerde bir cümle ile belirtiliyor, yavaş yavaş küçük haberlere yer veriliyor ve 85 yıl önce de spor yazı ve haberleri için gazete ve dergilerde sütunlar ayrılıyordu.

İkinci kez, Meşrutiyetin ilân edildiği 1908 yılından sonra, spor yazıları önemli aranır bir hale gelmişti.

Bu arada spor dergileri görünmeye başlamış, Burhan Felek'in öncülük ettiği "Futbol" 1911'de, Selim Sırrı Tarcan'ın "Terbiye ve Oyun" 1911'de Cem'i Halit'in "İdman"ı 1913'de yayın alanında görünmüşlerdir.

1923'de Cumhuriyetin kuruluşu sırasında Selim Sırrı Tarcan'ın "Terbiye ve Oyun", Sait Çelebi'nin "Spor Alemi", Baba Tahir Okyay ve Yusuf Ziya Öniş'in "Türkiye İdman Mecmuası" spor dergileri yayınlanıyordu.

Cumhuriyetimizin bu ilk on yıllık döneminde günde- lik gazetelerde spor haberlerine ve yazılarına ilk sahifelerinde yer vermeye başlamışlardır.

Bu konuda en ileri giden, "Akşam" gazetesinin sahiplerinden ve o günler Fenerbahçe Kulübünün Genel Sekreteri Ali Naci Karacan, 14 ağustos 1925 günü Taksim Stadında oynanan Galatasaray - Fenerbahçe Karmasının, Çekoslovakya şampiyonu Slavya'yı 5-3 yendikleri maçı, gazetesinde büyük puntolar ve fotoğraflarla ilk sahifesinde yayınlıyordu.

Bu arada yayınlanan magazin dergilerinde de spora önemli yer veriliyor ve kapak yapılıyordu.

Bir on yıl biterken:

Cumhuriyetin 10. Yıldönümü

— Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Onuncu Yıl Nutkunu söylüyor: Ne Mutlu Türküm Diyene!

29 Teşrinisani (Ekim) 1933'te Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü bütün Türkiye'de görülmemiş bir coşku ve içtenlikle büyük törenlerle kutlanıyor., böylelikle de bir dönem kapanmış oluyordu.

10 yılda Reisicumhur, Gazi Mustafa Kemal'in, geçit töreninden evvel söylediği nutukta belirttiği gibi "Az zamanda çok büyük işler" yapılmıştı.....

Övünen, güvenen, çalışan ve Gazisine yürekten inanan bir millet vardı...

Devrimlerin çoğu başarılmış, bunlara karşı başkaldıranlar gençlik ve ordu tarafından ezilmişti... Gazi'nin dediği gibi istikbale güvenle bakılabilirdi... Yapılanlar asla kâfi görülmemeliydi: Daha çok ve daha büyük işler yapmak zorunluğu vardı... Gazi, bu konuda da milletine inanıyor ve diyordu ki, "Türk Milleti: Ebediyete doğru giden her on senede bu Büyük Millet Bayramını daha büyük şereflerle, saadetlerle refah içinde kutlamanı gönülden dilerim" sonra sesi aynı inan ve iftiharla titreyerek sesleniyordu, "Ne Mutlu Türküm Diyene...." Bu geçen on yılın parolası gelecek on yılların da umudu...

Onuncu Yılda ışıklı bir Tak.

ONUNCU YIL MARŞI

Çıktık açık alınla on yılda her savaştan;
On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan,
Başta bütün dünyanın saydığı Başkumandan!
Demir ağlarla ördük ana yurdu dört baştan.

Türküz : Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi;
Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde Türk ileri.

Bir hızda kötülüğü geriliği boğarız.
Karanlığın üstüne güneş gibi doğarız.
Türküz, bütün başlardan üstün olan başlarız;
Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız.

Türküz: Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi;
Türke durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri.

Çizerek kanımızla öz yurdun hartasını,
Dindirdik memleketin yıllar süren yasını;
Bütünledik her yönden İstiklâl kavgasını...
Bütün dünya öğrendi Türklüğü saymasını!

Türküz: Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi;
Türke durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri.

Örnektir milletlere açtığımız yeni iz;
İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz:
Uyduk görüşte bilgi, gidişte ülküye biz.
Tersine dönse dünya yolumuzdan dönmeyiz.

Türküz: Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi;
Türke durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri.

1933'de Cumhuriyet'in 10. yılı için yapılan hatıra madalyası...

Cumhuriyet Bayramı şerefine bugün Gazetemiz ilâvesile beraber 64 sahifedir. Bu sayının 10 kuruştur

Cumhuriyeti
koruyan
Ulu Gaziye
Bin dilekle!

Cumhuriyet

Cumhuriyet
için can veren
Şehitlere
Bin Rahmet!

Cumhuriyetimiz 11 Yaşına Bastı

Büyük Gazi, Büyük Türk Milleti Büyük Bayramınız Kutlu Olsun!

Türkün kalağına
Akından sen:
Kalk, kurtulacaksın!

1923

1933

Milliyet

Bugün Matbuatın Tepeleştirdiği Taaş Seslerini Selâmlıyoruz.

VAKIT

Hakimiyeti Milliye

CÜMHURİYETÇİYİZ
MİLLİYETÇİYİZ
HALKÇIYIZ
DEVLETÇİYİZ

10. yılı kutlayan Cumhuriyet, Vakit ve Milliyet gazetelerinin 29 Ekim 1933 tarihli sayıları...

Levent Şahverdi Arşivi

50 YILLIK YAŞANTIMIZ

İÇİNDEKİLER

1923 1933

Sayfa

— Başlarken 3
— Cumhuriyetin birinci gününde 4-5
— Gazi Paşanın nutku 6
— Çıktık açık alınla 9
— Cumhuriyet ve devrimler 10
— ..Ve o sırada dünyada 15
— Sayılarla 1923 - 1933 16
— Bir başkent yaratılıyor 19
— İnşaat başlıyor 29
— Yoklar şehrinden başkente 33
— Susuz Şehir 35
— Jansen Plânı 41
— Bir caddenin evrimi 45
— Bir anıtın öyküsü 48
— Çankırı Caddesi 50
— İlk sefirler 68
— Çankaya'ya doğru 69
— Gazi orman çiftliği 75
— Eski Ankara'da eğlence hayatı 80
— Ankara Palas 81
— ..Ve Karpiç 82
— Bir dönemin panoraması 89
— Konuklar 94
— Eski gelenekler 97
— Güzellik müsabakaları ve Güzellik kraliçeleri ... 101
— Çarliston devri 104
— O yıllarda vitrinler 108
— Kadın değişiyor 113
— Devrimler yürüyor 121
— Adliyede devrim 122
— Eski harflerden yeni harflere 124
— Yeni bir kuşak yetişiyor 129
— Darülfünundan üniversiteye 132
— Milliyetçi bir gençlik 136
— Silâhlı Kuvvetler 137
— İstikbal Göklerdedir 140
— Yavuz geliyor, Yavuz 144
— Otomobil hayatımıza giriyor 145
— ..Ve denizde 152
— Değişmeyen İstanbul'dan görünümler 153
— Bir meydanın öyküsü 156
— Ezeli dertler 160
— Eski İstanbul'dan görüntüler 161
— Diğer kentler 169
— İzmir Fuarı 172
— Basın 177
— Meslek kuruluşları 179
— Kurtuluş Savaşından ekonomik savaşa 185
— Endüstri 186
— Yerli malı kullanmalı 188
— Kadro hareketi 192
— Darülbedayiden şehir tiyatrosuna 193
— 1923 - 1933 döneminin tiyatro yıldızları 198
— Sanat va Kültür 209
— Edebiyata geçiş dönemi 214
— Halkevlerinin kuruluşu 216
— Alaturka alafranga savaşı 217
— Hafız Burhan 220
— Dans 221
— Zamanın modası 222
— Yeni bir merak: Radyo 225
— Önemli kişiler 228
— Zevatı Mutâde 230
— İlginç kişiler 232
— Demokrasi denemeleri 233
— Şeyh Said isyanı 235
— İzmir suikasti 236
— Yavuz - Havuz davası 238
— Menemen KUBİLAY olayı 240
— Bozkurt lotus davası 241
— Spor spor iken 243
— Sporda öncüler 244
— Boks 246
— Atletizm 247
— Atatürkte bir anı 249
— Basından spor ve spor basını 250
— Cumhuriyetin 10. yıldönümü 252
— Onuncu yıl marşı 253
— Gazeteler 254
— İçindekiler 255
— Çıkaranlar 256

Levent Şahverdi Arşivi